

DE NORSKE VIKINGESVERD

EN TYPOLOGISK-KRONOLOGISK STUDIE
OVER VIKINGETIDENS VAABEN

AV

JAN PETERSEN

(VÅGENSAPSSELSKAPETS SCHRIFTER. II. HIST.-FILOS. KLASSE 1919. No. 1)

UTGIT FOR H. A. BENNECHES FOND

KRISTIANIA

I KOMMISSION HOS JACOB DYBWAD

1919

INDHOLDSFORTEGNELSE

Typeregister	V
Forord	VII
Indledning	1
Materialet	4
Sverdklingene	8
Sverdhaandtakene	18
Typologi og kronologi	19
Indledning	16
A. Spydfispidsene	20
B. Øksebladene	26
C. Skjoldbøler	47
D. Fllespidsen	48
E. Ranglene	48
F. Sakser	51
G. Hibdaal	51
H. Stigheilene	51
I. Spillebrikkeene	52
K. Orale bremesperrender	52
Sverdtypeene	54
Frøggede sverd uten hylter	55
I. Overgangstypeene	59
II. Aldste vikingetid	66
III. Type II—I	89
IV. Type K og siens-sætyper	105
V. øde ards. mørste halvdel	112
VI. tide mark	126
VII. Yngste vikingetid, 1. ste ark	135
Kronologisk oversigt	181
Den lokale fordeling	184
Tilbakeblik. Hjemlige og fremmede typer	200
Sverdregister	214
Litteraturfortegnelse	222
Illustrationsfortegnelse	224
Forkortelser	227
Trykfeil og rettelser	228

TYPEREGISTER.

Spydspidene.		Type L.	45	Type V.	154
Type A.	33	* M.	46	* W.	156
* B.	33	Sverdene.		* X.	158
* C.	33	Ensgrode sverd uten hjalter.		* Y.	167
* D.	24	Type A.		* Z.	175
* E.	26	* B.	59	* E.	178
* F.	26	* C.	61	Særtyper.	
* G.	29	* D.	66	Nr.	1
* H.	29	* E.	70	* 2	63
* I.	31	* F.	75	* 3	85
* K.	31	* G.	80	* 4	86
* L.	33	* H.	84	* 5	87
* M.	35	* I.	89	* 6	88
Andre typer	35	* J.	101	* 7	89
Øksebladene.		* K.	105	* 8	111
Type A.	37	* L.	112	* 9	111
* B.	38	* M.	117	* 10—19	119
* C.	39	* N.	126	* 13	121
* D.	39	* O.	126	* 14	122
* E.	40	* P.	134	* 15	123
* F.	42	* Q.	136	* 16	124
* G.	43	* R.	140	* 17	125
* H.	43	* S.	149	* 18	126
* I.	43	* T.	150	* 19	127
* K.	44	* U.	158	* 20	128

FORORD.

Det er nu 7 år siden jeg begyndte dette arbeide over vikingetidens sverd. Vaaren 1912 gjorde jeg mine første optegnelser og rids av vikingetidssverdene i Universitetets Oldsaksamling uten dog endnu at tænke paa en samlet bearbeidelse af det hele lands materiale. Med tildels aarrelange avbrytelser har jeg siden i ledige stunder beskjæftiget mig med dette arbeide og stadig hat det for øie, indtil jeg nu, efter omrent i to år udelukkende at ha arbeidet med det utenom min museumsarbeidstid, har fått det saaspas fra haanden at jeg har kunnet indlevere det til trykning.

Det er ikke min mening at hermed det sidste ord skulde være sagt om vikingetidens vaaben og heller ikke om dens sverd. Jeg haaber at jeg i det store og hele tat har git materialet den rette kronologiske bestemmelse. Men det vil visseleg med tiden kunne bli gjenstand for end yderligere detaljerte undersøkelser, og jeg haaber selv ved mere indgaaende beskjæftigelse med vikingetidens materiale overhodet at kunne komme nærmere ind paa forskjellige spørsmål som her har maattet træ i bakgrunden. Det var saaledes min mening under planlæggelsen af arbeidet ogsaa at gi en utredning af forholdet mellem det arkæologiske materiale og den gamle litteratur. Dette interessante spørsmål har jeg imidlertid foreløbig helt maattet la ligge; men det er mit haab at jeg med det første maa kunne ta det op til mere indgaaende behandling. Naar professor Scheteligs arbeide om Osebergfundets ornamentik er kommet ut, vil det ogsaa være anledning til at komme nærmere ind paa ornamentiken paa sverdhaandtakene og de spørsmål som dermed maatte sta i forbindelse.

Vaaren 1916 fik jeg av Universitetet reisestipendium for at foreta undersøkelser i museene i Sverige og Danmark. Reisen varte bare 6 uker, saa noget mere indgaaende studium blev det ikke anledning til at foreta; men jeg fik da oversigt over materialet. Jeg besøkte oldsaksamlingene i Östersund, Uppsala, Stockholm (Statens historiska museum), Lund, Göteborg og Kjøbenhavn (Nationalmuseet). For den elskværdighed jeg blev møtt med af bestyrere og funktionærer, bringer jeg herved min forbindligste tak. I vojt eget land har jeg flere ganger besøkt oldsaksamlingene i Bergen, Stavanger og Trondhjem, likesom jeg har haft anledning til at se oldsaksamlingene ved museene i Arendal, Skien og De Sandvigske Samlinger paa Lillehammer. Derimot har jeg desværre ikke ha-

anledning til at besøke Tromsø museum, hvorfor det ikke suktallige nordlandske materiale for den største del er kommet utenfor denne undersøkelse. Mit arbeide grunder sig altsaa paa personlig undersøkelse av vaabenene i disse museer, desuten har jeg gaat gjennem det topografiske arkiv paa Universitetets Oldsaksamling, hvor der findes rids av enkelte sverd som ikke er kommet ind, men er i privat eie. Av det norske sverdmateriale i Nordiska Museet i Stockholm har amanuensis S. Ambrosiani velvilligst skaffet mig fotografiske gjengivelser, mens inspektor C. A. Nordman har været saa elskværdig at gi mig rids av de norske sverd i Nationalmuseet i Kjøbenhavn. Likesaa har museumsbestyrer Þorðarson skaffet mig fotografier av vaabenmaterialet i Reykjaviks museum. Alle disse herrer takker jeg herved paa det hjerteligste.

Likesaa maa jeg faa lov til at takke bestyrerne for de norske museers oldsaksamlinger for den inspektormenhet de alle har vist mig, saaledes bestyrerne for Bergens og Trondhjems museers oldsaksamlinger for den veivilje de har vist mig ved at la en række av vikingevaaben fotografere til mit arbeide. Professor Schetelig har ogsaa vist mig den store elskværdighet at overlate mig de farvelagte tegninger som frk. M. Abel ved Bergens Museum engang har utfert for han, og som er gjengitt paa de 3 plansjer bak i denne bok. Specielt maa jeg dog faa takke bestyreren for Universitetets Oldsaksamling, professor dr. A. W. Bregger for hans stadige opmuntring under mit arbeide og for den store inspektormenhet han paa forskjellige maater har vist mig under utarbeidelsen. I meget stor taknemmelighetsgjeld staar jeg ogsaa til min ven konservator Helge Gjessing, som har været saa elskværdig at høse gjennem manuskriptet og har herunder git mig en hel række gode raad, særlig med hensyn til det sproglige. Fru Sofie Kraft, Universitetets Oldsaksamlings tegner, har utført alle tegningene, hvorfor jeg bringer hende min bedste tak.

Endelig maa jeg faa rette en ærbedig tak til Universitetets Jubilæumsfond og Nansenfondets styre, som ved sine bidrag har muliggjort at jeg kunde faa arbeidet fra haanden.

Jeg er forberedt paa at et saa strengt typologisk arbeide som dette kan virke frastøtende paa mange. Imidlertid maa det huskes, hvad man kanske nu har let for at glemme, at i al arkæologisk forskning maa typologi og kronologi være grundlaget, og for vor vikingetids vaabenmateriale har vi for ikke hat et slikt grundlag. Skjønt ikke netop et arbeide som det her foreliggende har syntes mig at være det mest tiltalende, har for mine studier av kulturforholdene i Norge i vikingetiden den rene ned drevet frem denne kronologiak-typologiske utredning av vaabenformene. Og samtidig har jeg dog ogsaa følt stolthet og glede ved at faa fremlegge dette veldige materiale, type paa type, storslagne vidnesbyrd om den frodighet og kraft som præger det norske arkæologiske vikingetidsmateriale.

Mai 1919.

Jan Petersen.

INDLEDNING.

Ingen anden af de forhistoriske perioder har her i landet bragt saa meget og saa meget rikt stof til vor arkæologiske viden som den yngste af dem, vikingetiden, den sidste del af vor forhistoriske jernalder. Men ingen periode har desuagtet været saa negligeret, saa litet videnskabelig behandlet, som denne tid. Det er en markeligt og meningslos motsætning i dette. Stenalderen har været indgaaende droftet i større og mindre verker av saa at si alle vores arkæologer; bronsealderen, med sit i vores land faatallige, men likefuldt gode materiale, er ogsaa blit behandlet flere ganger og vil snart faa en samlet bearbejdelse. Og selv vor yndelig fattige forromerske jernalder, saa er der skrevet avhandlinger som bare omhandler denne tid i vores land. Og likedan med den romerske tid og endnu mere folkevandringstiden. Men kommer vi saa til vikingetiden, saa folger vores arkæologer trolig i vores nabolandes forskeres spor: de har saa at si helt negligeret den. Det synes næsten, som det er det overvældende materiale fra vor vikingetid som har skraamt bort fra en mere indgaaende behandling¹.

Det er først nu at Osebergfundet saa at si har fremtvunget vores arkæologers opmærksomhet for vikingetiden; dette fund var saa storartet at det ikke var til at komme forbi; det krævet samtidig et mere indgaaende studium ogsaa på andre områder af vikingetiden. Dog, Osebergfundets stof er ogsaa begrænset; det eier rigdommen av ornamentik, sjeldent og pragtfuld som ved intet andet fund. Men hvad Osebergfundet indeholder, det er det usædvanlige, det er, bortset fra enkelte redskaper, ikke de almindelige saker som forekommer eilers i vores vikingetidsfund. Det er smukt, pragtfuld og blaendende, det er blomsten av vikingetidens kultur. Men det mere beskedne stof, grenene og bladene, hele det store almindelige materiale er våaben og smykker og redskaper, hvorav der aarlig kommer

¹ Se T. J. Aron: La Suède et l'Orient s. 220.

Vid.-Selsk. Skrifter. II. H.-F. Kl. 1919. No. 1.

mengder av fund til vore museer, som fylder halvdelen av deres utstillingssaler og den overveiende del av deres magasiner, alt dette vil allikevel staa ubehandlet. Det vil altsaa fremdeles bli saa at vort store norske vikingetidsmateriale vil være ubearbeidet, saa at si en død masse, som nok er utstillet, kan begloes av folk som undrer sig over den massive vaaben og de mange smykker, den store rigdom av fund, og som ved flittig besøk nok kan gjøre sine lagtagelser. Men i virkeligheten ligger alle disse fund der som en usordellet klump: man vet at de hører hjemme i vikingetiden, men hvor de er kommet fra, om de er hjemlige eller fremmede saker, om deres lokale utbredelse, om de er fra eldre eller yngre del av vikingetiden, om alle de ting som klargjør materialet for os, som gjør det levende og vækker vor interesse, om alt det vet vi meget litet.

Jeg har nu tatt mig føre at bearbeide en meget viktig del av dette vort norske vikingetidsmateriale, nemlig det rike vaabenmaterialet som i saa stor mengde findes i mandsgravene fra denne tid. Paa grund av materialets overvældende mengde har jeg imidlertid valgt at gjøre en enkelt gruppe av vaabnene, nemlig sverdene, til hovedenne for behandlingen og herunder anvende de øvrige vaaben som støtte ved tidsbestemelsen av sverdene; derfor kommer jeg ogsaa med en klarleggelse av deres typer.

Som det vil fremgaa av hvad der er sagt i det foregaaende, saa foreligger der meget litet skrevet om vikingetidens vaaben. Det er mest nævnt i forbigaaende under behandlingen av andre ting eller under gravningsberetninger, som hjælpemateriale/eller knapt nok det. Jeg skal her nævne det viktigste av det som foreligger.

Av norske arkæologiske arbeider maa da først nævnes A. LORANGE: Den yngre jernalders sverd. Bergen 1889. Dette arbeide er dog av en høist ensidig art, idet det omtrent utelukkende behandler den rent tekniske side, tilberedelsen av klingene, til og med med det bestemte mål for *sie* at alle norske vikingesverd er av utenlandsk arbeide. Dermed maa nævnes O. RYGH: Norske Oldsager (1885), hvor han i teksten s. 27—28 gir en oversikt over sverdene, deres antal, eneggdede og tweeggdede klinger, kommer med en utskillelse av typene med en liten utredning over haandtakene, deres ornamentik og beskaffenhet i det hele og endelig om hvorvidt vore sverd er lavet hjemme eller utenlands. Det hele er dog som rimelig i et saadan arbeide høist kortfattet behandlet uten nogen dypere indgåen i emnet. Ved siden av dette arbeide av O. Rygh maa nævnes hans tilvekstfortegnelser for Universitetets Oldsaksamling, hvor der under beskrivelsen av de indkomne vaaben gives mange verdifulde bemerkninger. Det samme er tilfældet ved de andre museers tilvekst-

fortegnelser; dog synes her typene ofte at være blitt misforstått; man kan slet ikke stole paa at typehenvisningene her altid er korrekte. I hvert fald blir det bare en spredt, ufuldstændig og mere tilfældig behandling av emnet.

Av andre norske arbeider skal nævnes INGV. UNDESET: Til kundskab om vor yngre jernalder (1890), hvor han delvis behandlet min type D av sverd. I »Norges Oldtid« s. 101—105 kommer også G. GUSTAVSEN med bemerkninger om vaabenene, hvori han bl. a. fastslår at min sverdtype H er den talrikste, og mener at de fleste sverd er laget herhjemme. H. SCHRETELIG kommer i »V. J. G.« ind paa spørsmålet om utskillelsen av sverdene fra 7. periode fra vikingetidens sverd, og i Osebergfundet gir han en tidsbestemmelse av flere av fundene med sverd i sin fundfortegnelse over baatgravene; denne tidsbestemmelse synes dog at være en smule overfladisk fortatt; enkelte feitkigelser vil i hvert fald bli paavist i dette arbeide. Spredt findes der også enkelte bemerkninger om enkelte sverd og sverdtyper, som vil bli nævnt under behandlingen av de enkelte typer.

Fra vore nabolandene foreligger der endnu mindre. Det meste som er skrevet om vikingesverd, er betegnende nok B. SCHNITTGERS tildels feilagtige bemerkninger om sverd av min D-type¹, ligesom der forekommer dateringer av fund med sverd og andre vaaben i H. J. STOLPE og T. J. ARSE: Graffiltet vid Vendel. Sverdavbildninger forekommer ligesom i O. RYOM: Norske Oldsager også i de danske og svenske plancheverker: S. MÜLLER: Ordning Jernalder og O. MONTELJUS: Svenska Fornsaker. Spredt blir også sverd omtalt særlig i svensk litteratur².

Utenom Norden har jeg av det ringe og ufuldstændige utvalg av litteratur som har staat til min raadighet, ikke fundet meget som har omhandlet netop sverd av vore vikingetidstyper. Naar vi tar bensyn til forholdene østover, har vi for Finlands vedkommende enkelte fundberetninger i de to arkæologiske tidskrifter Finska forminnesföreningens tidskrift og Finskt Museum. Nogen speciel behandling av vaaben fore-

¹ Några undersökningar å Linga graffilt i Södermanland. Foruyningen 1912 s. 19 ff.

² F. eks.: S. F. T. o. s. 22 C. F. Wiherg: Våra fortfäders stridsvapen efter fynd i Gästriklands forgrävningar.

Jämtlands länns forminnesföreningars tidskrift 1913: G. Hallström: Tjällbygdernas Järnålder.

Jämtlands länns forminnesföreningars tidskrift 1915: E. Pestin: Arkeologiska undersökningar 1913 och Undersökningar vid stipendiatsresor 1914 för Jämtlands länns forminnesförening. Cf. Pl. VI—VII.

K. Kjellmark: Et graffilt från den yngre järnåldern i Ås i Jämtland. Viser 1905 s. 251 ff.

kommer likevel her som i det russiske *Mémoires pour servir à l'archéologie de la Russie*. ASPELIN fremstætter ogsaa typer i sin *Antiquités du Nord Finno-Ougrien*. T. J. ARNE aybilder en del nordiske vaaben fundet i Rusland i »La Suède et l'Orient».

En litt mere speciel behandling faar sverd og spydspidser av vikingetidstyper i *Baltische Studien* 1914 av MAX EBERT i ikke mindre end to avhandlinger¹. I andre tyske arkeologiske tidsskrifter kan man spredt finde avbildet eller omtalt sverd fra saakaldt »karelingisk« tid, d. v. s. fra samme tid og av samme typer som de norske vikingesverd. LINDENSCHEIT kommer i »Die Altertümer unserer heidnischen Vorzeit« litt nærmere ind paa min K-type (se under behandlingen av denne type). For det franske materiales vedkommende har jeg bare har Viollet-le-Duc: *Dictionnaire raisonné du mobilier Français* at holde mig til. Fra de britiske øer findes der mere loselig omtalt lignende sverd og andre vaaben i de arkæologiske tidsskrifter og videnskabelige serier:² »Archæologia«, »The Archaeological Journal«, »Proceedings of the Society of Antiquaries of Scotland« og »Proceedings of the Royal Irish Academy«. For det skotske materiale kommer J. Anderson i »Scotland in Pagan Times« ogsaa litt ind paa vikingetidens vaaben. Under gjennemgangaelsen av typerne vil det forevrig frengaa hvad litteraturen har kunnet belære mig om likhetene mellem de norske og fremmede vaabentyper.

Materialet.

I sit nylig utkomne arbeide »Nye jernaldersfund paa Vestlandet«³ gir H. SCHUTTE-LIE i avsnittet »Vaabenfund og vaabenformer fra folkevandrings-tiden« ogsaa en fremstilling av vaabenutstyret i folkevandringstiden. Det skulde da ogsaa synes at ligge nær i et arbeide over vikingetidens vaaben, selv om dette specialiserer sig særlig om sverdene, at gi en fremstilling av vaabenutstyret i vikingetiden. Nogen bestemt utvikling eller nogen bestemt regel for kombinationen av enkelte vaabenarter med utelukkelse av andre synes imidlertid ikke at kunne paavises. Vaabenutstyret i vikingetiden gjør derimot som helhet betragtet et alsidig og rikt indtryk. Den almindelige vaabenklædte viking er utstyret med sverd, spyd, vaabensk, skjold og piler. Ofte mangler et eller flere av disse vaaben, men det er vanskelig at paavise nogen bestemt vaabenart som er mere almindelig end

¹ Zu den Beziehungen der Ostseeprovinzen mit Skandinavien in der ersten Hälfte des 11. Jahrhunderts og Ein Schwert mit tanzscheiter Klinge von Lüneburg auf Osel.

² Bergens Museum's Aarbok 1916—17. Hist-Antikr. Kodeks Nr. 2.

de andre. Paa Store-Dal i Skjeberg, Smaalenene grov jeg ut en haug hvor der var en baatgrav med øks og skjold¹. Paa Lundvoll i Tune, Smaalenene grov jeg ut en hang hvor der ogsaa var ubrennt mandsgrav fra vikingetiden; den døde hadde her sverd og spyd². Begge hauger var paa forhaand urorte. Paa lignende maate fant H. SCHETTELIG i en haug paa Lirhus, Vangen s. Voss, S. B. en brennt mandsgrav hvori var sverd og øks. N. NICOLAYSEN har f. eks. paa N. Fevang, Sandeherved, J. L. en mandsgrav med sverd og skjold³. En hel del av de fund fra vikingetiden som er indkommet ved ukyndig gravning, og hvor enkelte av de almindelige vaabenarter mangler, kan saaledes ogsaa oprindelig ha manglet disse vaaben; men med sikkerhet kan man ikke si det. I det hele er jo de aller fleste av vikingetidens fund fremkommet paa mere tilfeldig maate⁴. Det vilde derfor være litet lønnsomt at sætte opp en statistik over de forskjellige vaabenskombinasjoner i gravene.⁵ Eksempler paa fuldstændig vaabenutstyr gir SCHETTELIGS utgravnninger paa Myklebostad i Eid, N. B. og Sande, Gjemmestad s., Gløppen, N. B.⁶. I begge hauger blev fundet sverd, spyd, øka, pilespidsr og skjoldbaler. Likesaa K. Ryghs gravning paa Tommeide, Dennes s. Nesna, Nordl.⁷, hvor dog pilespidsene mangler. Nicolaysens gravninger i Vestfold gir ogsaa mange eksempler paa fuldt vaabenutstyr. Forevrig kunde der jo ogsaa være andre ting at merke sig. Det hænder saaledes at der i ett fund forekommer flere vaaben av samme slags saaledes at sverd⁸, eller at spyd⁹ eller økser¹⁰. Er der ø spydspidsr, beror dette dog flere ganger paa at den ene er kaatespydspids, f. eks. av typen R. 528¹¹, i flere tilfælder hvor der er ø øseblad, er ogsaa den ene arbeideøks, kileformet. Ellers er i almindelighet de fund usikre hvor der er flere vaaben av samme art, og de må viestnok i de fleste tilfælder opfattes som værende fra flere graver.

De vaaben hvorav der er fundet flest, er imidlertid sverdene. Dette kan jo delvis bero paa at de er de største og mest har tiltrukket sig opmerksomheten. Det er dette sverdmateriale som i det følgende særlig skal gjøres til gjenstand for en nærmere undersøkelse. Jeg har ikke optat

¹ JAN PETERSEN: Gravplassen fra Store-Dal i Skjeberg s. 53 (E. 1909) Pl. XIX fig. 2—3.

² Olafssen B. VI. II. s. 261 nr. 289.

³ Se Ab. 1914 s. 129—130.

⁴ Se H. Schetelig i V. J. G. s. 174 l. t. L. n. og øverst s. 275.

⁵ Bergens Museums Aarb. 1908 Nr. 3 s. 4 og 1909 Nr. 14 s. 29.

⁶ V. S. S. 1910 nr. 6, K. Rygh: Arkæologiske undersøgelser 1910 s. 16—18.

⁷ Se V. J. G. s. 196 fig. 45—53. ell. C 8565—70 fra Ulven, Ø. Aker.

⁸ Sl. C 3786 II. fra Asak, Skedsmo, Akh.

⁹ Sl. C 20168 fra Tordalv, Gjentrum, Akh.

¹⁰ Sl. C 9110 II. fra Strand, Elverum, Hed.

nogen noiget statistik over de øvrige vaabens antal i fundene. Imidlertid har jeg det indtryk, at O. Ryghs fortægnelse over sverd, spyd og ekseblad i »Norske Oldsager« ogsaa fremdeles kan gælde omtrent i samme forhold. Han regner omtrent 1500 sverd, omtrent 1000 spyd og vel 1200 ekser. Jeg har i min fortægnelse over sverdene i det følgende skilt ut de fra jernalderens 7. periode; ved en fortægnelse over spydene og eksebladene maatte ogsaa der en del utskiltes; men jeg tror dog utskillelsen vilde gaa sterkest ut over sverdene. Jeg skal da nu først opføre en tabellarisk fortægnelse over det samlede sverdmateriale i voit land fra vikingetiden uten hensyn til typeadskillelsen; jeg gør bare forskjel med hensyn til klingen, om disse er tweeggede eller eneggede. I denne statistik vil de eneggede sverd uten hhalter (R 496—500), i modsætning til hvad tilfældet er i Ryghs »Norske Oldsager«, bli skilt ut fra det øvrige materiale, idet det efter professor SCHETGELIGS fremstilling i V. J. G. maa anses som givet at disse sverd tilhører tiden for vikingetiden, jernalderens 7. periode. Se herom ogsaa min egen behandling af disse sverd i det følgende. Statistikken skalde være ført à jour til vaaren 1917. De sverd som findes i Tromsø museum, har jeg desværre ikke selv set, men efter de trykte tilveksfortægnelser har jeg ogsaa her skilt ut de eneggede sverd som efter beskrivelsen maa regnes til samme typer:

Amtet	Tveegg.	Enegg.	Ubent.	Til*	Procent tveegg.	Procent enegg.
Sognene	13	1	4	20	94,4	5,6
Akershus	96	12	2	110	88,9	11,1
Hedemarken	101	11	9	141	61,7	38,3
Kristian	109	41	10	160	73,7	26,3
Iuskerud	68	22	6	86	75	25
Jarlberg og Larvik . .	94	20	11	125	82,5	17,5
Biratsberg	79	20	14	113	73,1	26,9
Nedens	26	8	11	45	70,8	29,2
Lister og Mandal . . .	9	11	10	30	45	55
Stavanger	91	39	24	154	59,1	40,9
S. Bergenshus	89	29	16	134	75,4	24,6
N. Bergenshus	105	34	20	159	73,5	26,5
Romsdal	31	26	11	91	68,7	31,3
S. Tromsøbyen	90	26	12	136	78	22
N. Tromsøbyen	102	37	19	158	73,4	26,6
Nordland	42	19	13	74	60,0	39,0
Tromsø	17	8	3	28	59,3	40,7
Finnmarken	9			2	100	
	1203	370	211	1773	70,5	29,5

Da Rygh gjorde op sin statistik i »Norske Oidsager«, som utkom 1885, altsaa for over 30 år siden, forte han op 1470 sverd, derav 716 tveeggdede og 288 eneggdede, men hele 470 hvor klingens form var ukjendt. Der skulde da være 71,3 % tveeggdede og 28,7 % eneggdede. Rygh forte imidlertid som alt for nævnt ogsaa op de eneggdede sverd uten hhalter som tilhørende vikingetiden; av disse har jeg som senere anført fundet 244. Regner vi disse med, vilde det samlede antal nu bli 2027; da vilde de eneggdede sverds procentantal ogsaa bli endnu større end det var i Ryghs statistik; de eneggdede vilde nemlig da bli 33,8 % av det samlede antal bestembare klinger, mens det hos Rygh var 28,7 % og hos mig nu for vikingetiden bare 23,5 %. Hadde jeg nu tat med de eneggdede klinger uten hhalter, vilde dette gjort den forskjel, at mens de eneggdede nu utgjer en knap fjerdedel av det samlede antal, vilde de ellers utgjort litt over en tredjedel. Eiendommelig er det at antallet av ubestembare klinger nu er blit mindre end hos Rygh. Dette beror formodentlig paa at jeg har reist rundt og set paa hvert sverd, mens Rygh vel for de andre museers vedkommende bygget paa de trykte katalogbeskrivelser.

Ellers er det at merke med hensyn til den lokale fordeling av eneggdede og tveeggdede klinger, at de sidste er i overveiende majoritet i de tre utprægede østlandsamtene: Hedemarken, Akershus og Smaalenene, likesom der ogsaa findes forholdsvis større procentantal av dem end ellers i landet i Jarlsberg og Larviks amt. Ellers er procentantallet av eneggdede klinger forholdsvis jevnt. At det er saa stort i Nordlands og Tromsø amter, kan bero paa at flere end jeg har regnet med, herer til de eneggdede sverd uten hhalter fra 7. periode. At det er saa overveiende stort i et amt som Lister og Mandals amt, behover man ikke hegge saa meget bret paa. Materiale er her for det første litet, dernæst er det saa forholdsvis mange sverd herfra hvis klinger er ubestemte (en tredjedel av det hele materiale).

Det mere utpræget tveeggdede præg over klingene paa Østlandet beror paa at den vestlige indflydelse, den frankiske, som Schetelig passer i »Nye jernaldersfund paa Vestlandet«, som forte med sig de korte eneggdede sverd uten hhalter, scramasaxen, gjorde sig langt sterkere gjældende paa Vestlandet og tildels Trøndelagen end paa Østlandet, hvor den knapt kan spores. Vi skal se under behandlingen av de eneggdede sverd uten hhalter hvor litet disse er repræsenteret i de tre Østlandsamtene eller paa det egentlige Østland overhodet. Det er, som straks nedenfor skal sakes paavist, disse sverd som de eneggdede sverd i vikingetiden stammer fra. Og det er i fuld overensstemmelse med disse sverds utbredelse i 7. periode at utbredelsen av de eneggdede sverd i vikingetiden ogsaa hovedsagelig

tilhører Vestlandet. Som vi senere skal se, viser denne vikingetidens eneggede sverds oprindelse av scamasaxen fra 7. periode sig ogsaa deri, at de eneggede sverd hovedsagelig tilhører ældre vikingetid, særlig 9. aarb., og fremdeles hovedsagelig tilhører Vestlandet og Trøndelagen, mens først ut i det 9. aarb. sverdene begynder at bli saa almindelige paa Østlandet.

Sverdklingene.

Når jeg skal gi en beskrivelse av vikingetidens sverdklinger tat i sin almindelighet, maa jeg først gjøre oppmerksom paa, at jeg ikke har maalt op alle de klinger som jeg har støtt paa, men har gjort de grundigere undersøkelser særlig i Universitetets Oldsaksamling. Hvor der derimot har været noget spesielt at bemerk, er saavidt mulig materialet i museene i Trondhjem, Bergen og Stavanger ogsaa tat med. Klingene maatte jo i et typologisk-kronologisk arbeide som dette spille en underordinet rolle. Endvidere maa man merke sig, at det er bare en brøkdel av klingen som er bevaret i hele sin længde. Jeg har gjort maalinger av vel 200 stykker, hvorved jeg vistnok har faaet med den største del av det brukbare materiale. Det viste sig da at 136 av disse klinger maalte mellom 75 og 81 cm.; dette synes da at være den almindelige længde paa et norsk vikingesverd, kunske særlig 77—80 cm. l. (fig. 1—2). Over 81 cm. lange er imidlertid ikke færre end 36 stykker; længden nær for de sidstes vedkommende like til 86 cm., med alle mellemstørrelser repræsenteret; et enkelt eksemplar nær en længde av 90 cm., det lengste vikingesverd som saavidt vites er fundet i Norge, fig. 3 (C 22117; O. Kamfjord, Sandherredi). Mellom 70 og 75 cm. maalte 37 klinger, under 70 cm. maalte bare 9 stkr., fig. 4.

De forskjellige længder synes nu ikke at være knyttet til bestemte typer. De største længder paa sverdklinger findes f. eks. baade ved de ældste vikingesverd som B, C og de ældre av H-typen, ved M- og Q-typen, som repræsenterer vikingetidens midte og senere halvdel, og ved X- og Y-typene. Allikevel tror jeg der har gjort sig en viss utvikling gjældende, at de forskjellige længder tildels kan være betinget av spesielle omstændigheter i sverdenes utvikling. Jeg kommer ogsaa senere under behandlingen av de eneggede sverd uten hylster ind paa en side av dette spørsmål. Som det nemlig da vil bli paavist, er de lange eneggede klinger fra 7. periodes slutning utviklet av det korte eneggede sverd, scamasaxen. Disse lange klinger kan næ en længde av over 85 cm., ikke mindre

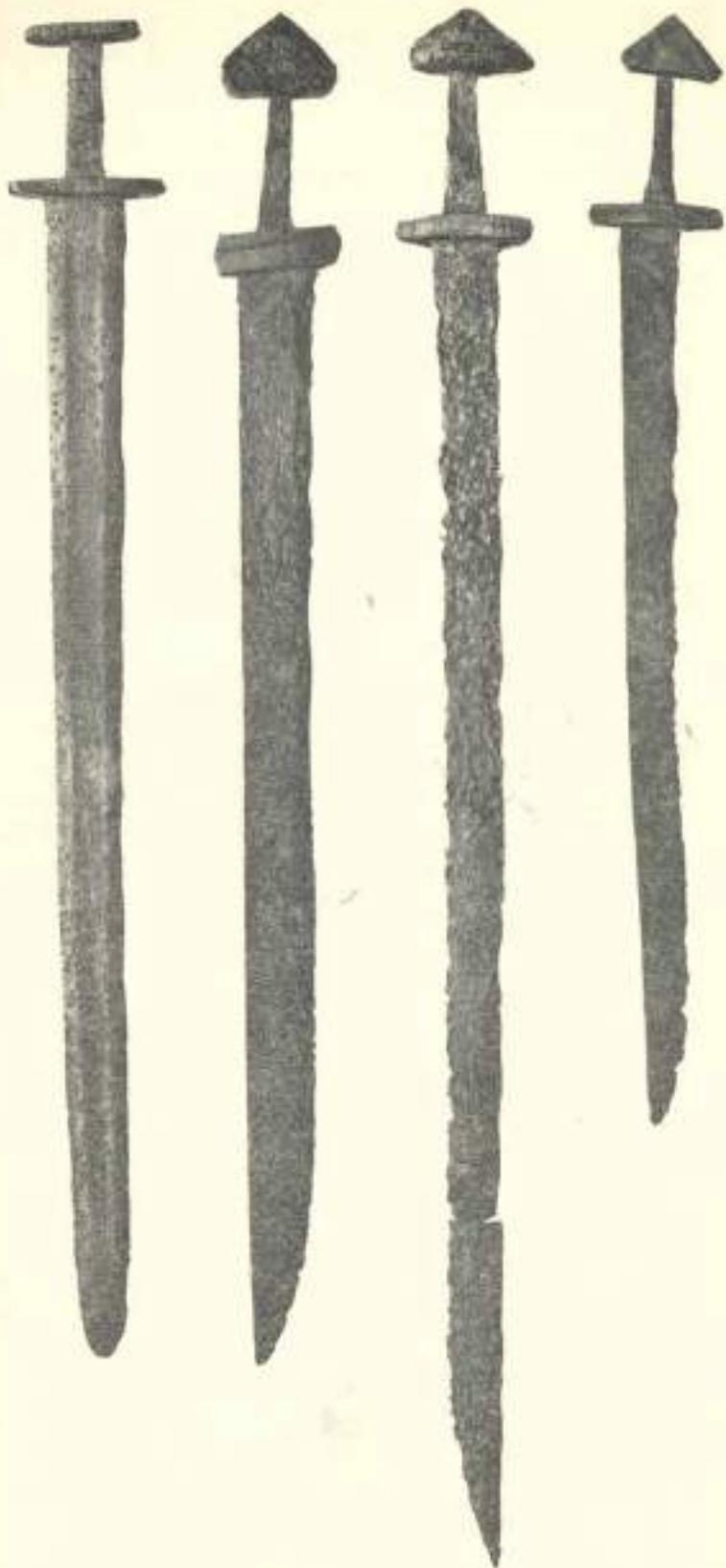

Fig. 1. Lille-Straum, N. Aunjal, Krist. 1₂.
Fig. 2. Ø. Knutjord, Sandeierred, J. L. 1₂.

Fig. 3. Knø, Nør, Ørk. 1₂.
Fig. 4. Hænla, Lunde, Ørk. 1₂.

end 5 stykker naar denne længde. Og nu er en sørhet av de lange klinger fra vikingetiden netop de eneggede fra ældste del av vikingetiden, sverd som C 20314 a fra Arstad, Stange, Hed., som til og med er fra slutten av 7. periode, og hvis klinge naar en længde av 83,3 cm., dernæst C 14005 fra Berge i Rendalen (klingen 85,5 cm. l.), likesaa C 18622 fra Holjuv i Brunlanes, J. L. og flere av denne type, likesaa C 13648 fra Vestrum, Hedram, J. L., av H-typen (klingen 83,5 cm. l.) samt endelig det netop nævnte lange sverd fra Ø. Kamfjord i Sandeherred med en klingelængde af 90,7 cm. Naar der i ældre vikingetid ogsaa optræder enkelte særlig lange tweeggede sverdklinger, opfatter jeg dette som en påvirking af de lange eneggede klinger. Det længste av disse er C 777 fra Vili, Nes, Busk, av C-typen, hvis klinge er hele 86,1 cm. l.; ogsaa et par av de tweeggede sverdklinger av H-typen er over 80 cm. l. På lignende måte er der muligens slegtskap mellem 7. periodes små eneggede sverdklinger uten hhalter og de fåa eneggede sverd med korte klinger som optræder særlig i ældre halvdelen af vikingetiden. Disse små klinger kan dog tildels, og dette er rimeligere, simpelthen forklares af at sverdet i det hele er litet, av andre grunder har været tilsigtet at være litet, og ikke fordi der hadde været såke korte sverd før. Det synes nemlig ikke at være de aller ældste fund med sverd som har såke korte eneggede klinger; det er yngre utviklinger av C- og H-typen og desuden M-typen. Anderledes forholder det sig med G-typen, men denne type har ganske sikkert sin oprindelse også i 7. periode.

Størstedelen av vikingetidens sverdklinger viser imidlertid et ensartet præg; det er »vikingeklinger«, lange eneggede eller tweeggede klinger, de sidste med furt midt paa klingen, den saakaldte »blodrefill«. Likesaa veksler klingenes bredde ganske betydelig. Normalbredden er omkring 5,5 cm. oven til. Av vel 400 klinger viser de 300 en bredde fra 5–6 cm. 61 er over 6 cm. brede og 70 under 5 cm.; av de sidste er bare 14 tweeggede, resten eneggede, særlig tilhørende typene C, H og M. De smale eneggede klinger synes også at være en øv fra 7. periodes eneggede sverdklinger; da er det meget almindeligt at klingenes bredde er under 5 cm., samtidig som der dog også findes bredere klinger i den tid også. En almindelig vikingetidsklinge har saaledes en længde paa 77–80 cm. og bredde oven til paa 5–6 cm. De eneggede klinger veksler sterkere end de tweeggede. For de sidstes vedkommende gjælder det at der med større længde følger større bredde, en sværere form overhodet; dette gjælder imidlertid ikke for de eneggede.

I yngste vikingetid synes der at ske en liten ændring i klingemateriet. Klingene synes at bli slankere og tildels længere og tyndere. Dette

kan dog endnu i vikingetiden bare spores ganske svakt. Det er ogsaa enest middealdersk træk slik som vi ser det ved sverdet C 9981 fra Korsødegården, Stange, Hed., hvor klingen har en lengde av 88,5 cm., sammenlædes betydelig mere end noget tveeggel sverd fra vikingetiden, dertil en bredde av bare 5,4 cm. Merkelig nok synes min eiendommelige Æ -type ikke at ha synderlig lange klinger; bare 3 stykker er rigtignok bevaret i sin helhet, men alle disse maaler under 75 cm. i længde; bredden er forøvrig ikke særlig stor heller, paa alle undtagen 2 stykker 5,5 cm. og derunder. De faa eneggede klinger som findes fra yngre tid, antar ogsaa til dels eiendommelig form, faar f. eks. et usædvanlig tyndt blad (se under X-typen).

Ved siden av klingenes længde og bredde skal vi ogsaa merke os svervenes vægt. Her kommer det selvfølgelig dels an paa klingenes størrelse, men endnu mere paa haandtakernes sværhet. Det følger av sig selv at sverdene av B—C-typen med de svære massive hhalter maa være tyngre end sverdene av M- og A-typen. Ved undersøkelsen har jeg vejet 102 sverd, alle paa Universitetets Oldsaksamling, hvor de er bedst bevaret.

Det viste sig da at de tyngste sverd var gjennemgaaende de av B—C-typen. Her var det flere som vejet over 1,4 kg., 12 av 20, deriblandt det tyngste av alle de sverd jeg har vejet, C 777 fra Vik, Nes, Busk., et svært tveeggel eksemplar, hvis bred klinge naar en længde af 86,1 cm. Noget lignende er tilfældet med type H, men her har ikke sverdene stik tyngde som ved C-typen. Type D med de svære hhalter har visselig ogsaa i fuldstændig stand hat betydelig tyngde; klingene er imidlertid nu bare ufuldstændig bevaret. Allikevel veier 2 sverd av denne type henholdsvis 1,476 og 1,346 kg. Sverdene av M-typen er derimot betydelig lettere. De aller fleste veier mellem 0,9 og 1,2 kg.; noget lignende er tilfældet med Q-typen; her veier dog enkelte eksemplarer med længere og sværere hhalter endel mere, like til 1,426 kg. Paa samme maate er Æ -typens sverd forholdsvis tunge, vel 1,3 kg., tiltrods for at de har forholdsvis spinkle klinger. Ellers kan det bemerkes at I-typen er forholdsvis let, mellem 1 og 1,1 kg., K-typen derimot for de hjemlige eksemplarer vedkommende temmelig tunge, 1,443 og 1,511 kg. G-typene med de korte scramasaxlignende klinger er selvagt lette, veier ikke over 0,8 kg.; det samme er tilfældet med de smaa eneggede eksemplarer av C-typen; her kan vegen være like ned til 0,727. De yngre X- og Y-typer har som nævnt tynde klinger; de gør et slankere indtryk end de ældre sverd. Jeg har vejet 5 av disse sverd, og ingen av dem vejet over 1,1 kg.; de er altsaa endog lettere end M-typen, tiltrods for at de sidste har spinkle

haandtak. I overensstemmelse hermed veier det middelalderske sverd C 9981 bare 0,976 til trods for at klingen altsaa er 88,5 cm. l.

Nogen norm for et vikingesverds tyngde kan vi efter dette ikke opstille; tyngden kan veksle fra 0,7 kg. til over det dobbelte, næsten 1,9 kg. De fleste har dog en vekt fra 0,9 til 1,5 kg.

Sverdhaandtakene.

Vi skal dernæst se paa størrelsen av haandtakene, hjaltene, knappen og selve haandsfanget. Hvad først selve haandsfanget angaaer, avstanden mellem overhjalt og underhjalt, saa har dette ofte været gjenstand for forundring over den rørige størrelse og været anvendt som bevis for at mændene dengang hadde mindre hænder end nu og i det hele var mindre end nu. Vi skal da først se paa hvor stor denne afstand er. Jeg har undersøkt denne for 435 eksemplarers vedkommende. Det viste sig da at de 303 stykker hadde en afstand mellem hjaltene fra 8,5—10 cm., temmelig jevnt fordelet paa denne størrelse. Ikke faa — 67 stkr. — hadde afstand mellem 8 og 8,5 cm., derimot bare 23 eksemplarer under 8 cm. Mellem 10 og 10,5 cm. er der 33 stykker, over denne størrelse bare 8. Tabellarisk kommer dette til at se saadan ut:

Avstand mellem hjaltene:	Under 8 cm:	23 stkr.
8 — 8,5 *	67 *	
8,5— 9 *	97 *	
9 — 9,5 *	117 *	
9,5—10 *	89 *	
10 —10,5 *	33 *	
Over 10,5 *	8 *	

De mindste afstande jeg har maalt, er bare 7 cm. Det er 2 sverd som har denne afstand, nemlig C 4485 fra Bjørken, Nedre Stjørdalen, N. T. og B 4404 av M-typen fra Fet, Hafslø, N. B., et usædvanlig litet sverd overhodet. Den største maalte længde som afstanden har naadd, er 11,4 cm. Det er et sverd av Q-typen C 21039 a fra Boen, Dal s. Tinn, Brb., men C 698 fra Hurum, Busk, avl C-typen kommer ikke langt efter, maaler 11,3 cm. mellem hjaltene, ligesaa 2 sverd av M-typen, C 213 fra Romerike og C 18656 fra Præstegaarden, O. Toten, som har en afstand mellem hjaltene på henholdsvis 11,1 og 11 cm.

Nogen regel forevrig for de enkelte typer er det vanskelig at gi. Bunde blandt ældre og yngre sverd findes der større og mindre afstande mellem hjaltene. Dog findes der et par typer som bare har liten afstand mellem

hjaltene, hvor haandfanget er litet. Dette er f. eks. tilføldet med den «angelsaksiske» L-type. Av de 12 maalte sverd var her intet over 8,8 cm. i avstand mellom hjaltene, hele 7 sverd er 8 cm. og derunder. Likedan er det med den fremmede type Z; her maaler 3 sverd 7,2 cm. mellom hjaltene og et fjerde 8 cm.; flere er ikke maalt. Anderledes er det derimot med Ulfberhtsverdene og i det hele de sverdtyper hvortil disse sverd er knyttet, typene O og R—S. Disse sverd har størrelse fuldstændig som vikingetidssverdene flest. Ulfberhtsverd som C 16380 fra Gunnarsby, Rygge, Småland, maaler 9,1 cm. eller som C 4690 fra Aaker, Vang, Hed, maaler 9,2 cm. eller C 571 fra Nordgaarden, Sparbu, N. T. maaler 9,3 cm.

Til slutt skal vi se litt paa selve hjaltenes størrelse. Underhjaltene er selvsagt de lengste. De korteste har B—C-typene, som kan være bare 6,5 cm. l., de lengste er X- og Y-typene, som kan bli like til 17,7 cm. l. Med den lengde nærmest formner sig de middelalderske sverd i hjaltenes lengde. Skulde man ellers sætte en almindelig lengde for almindelige typer, f. eks. de almindeligste som H- og M-typen, maatte det bli omkring 10 cm.; det samme er tilføldet med typer som A, E, F, G, J, K. Kortere hjalt har foruten B—C-typene ogsaa L-typen. Lengere er derimot foruten den svære D-type gjennemgaaende de yngre som O, P, U, R, S, T —Æ; de fleste av disse typer har underhjalt av en lengde av omkring 11—12 cm.; typer som Q, X og Y-typene nær som nævnt største lengde 16—17 cm. Overhjaltene kan tildels være betydelig kortere, ha en lengde av bare 5 cm., men ellers almindelig 7—8 cm. I almindelighet er forholdene de samme som ved undertjalt; dog er her forskjellene ikke at merke mellom eldre og yngre typer.

Vi skal dernæst se litt paa orneringsmaaten paa hjalet og knap. Den kan være av forskjellig art. Dels bestaar den bare i indsenidde linjer eller utstaende ribber i jernet og dels i metalbelæg. Det første er selvfølgelig det farveligste; det er de simpleste typer som er ornet paa denne måte. Og denne orning betegner hovedsagelig reminiscenser, levninger, etterligninger etter forutgaaende typer. Det almindeligste er en indfuret eller sjeldnere ophojet linje horisontalt midt over et overhjalt som bestaar av ett stykke. Dette er meget ofte tilføldet ved C-typen, ved K-typen, ved W-typen, ved X-typen og Y-typen. Ofte gaar man videre og tredeler det øverste stykke som en tredelt knap, som ved W- og X-typen og særtype 6. Forøvrig er det jo vanlig at der er forsænkninger ved tredelte knapper og mellom knap og hjalt; det er jo paa den mante skiltet betegnet. Ofte er der da i disse fører lagt tvunden eller perlet traad av solv eller bronze. Dette er særlig tilføldet ved O-typen. Særlig de perlede baand kan ved de simpleste typer være etterlignet ved riflede ophoede ribber.

Meget almindelig er isidlertid metalbelæg paa hjalter og knap av solv, bronze, kobber eller messing. Den simpleste maate at anbringe saadant metalbelæg paa er at smi fine vertikale furir i jernet og heri at hamre ind bladtynde plater af vedkommende metal¹. Dette er saaledes tilføldet ved vikingetidens almindeligste sverdtype: H-typen. Her er belægget i almindelighed ensartet; men det kan ogsaa være rutet monster med avvekslende selv og kobber f eks., eller det kan være bredt stripet med to metaller avvekslende. Paa lignende maate er det med I-typen, hvor ogsaa samme slags stripet metal er anvendt. Det er det at merke ved denne maate at lægge metallet fast paa, at det som oftest ser ut som overflaten har hat et riflet eller i hvert fald stripet utseende. Dette har dog ganske sikkert ikke været tilføldet; farene har helt været dækket af metalplatene, saa overflaten har hat et glat utseende som om hjalter og knap hadde været af bronze eller solv. Dette kan sees av godt bevarede eksemplarer av H-typen; de er nu blot saa slitt at de ser stripet ut. Samme simple stripede orning kjendes ogsaa ved K- og O-typen, ja det er jo samme system ogsaa ved E-typen, bare at her de små runde fordypninger skaffer avveksling. Ogsaa P-typen kan ha denne simple orning. Ogsaa andre ganske simple orningsmønstre kjendes dog ved disse typer. Saaledes baade ved I-typen og P-typen grenede stiper, som vi ogsaa kender det fra enkelte af de slanke heitryggede spydspidser. Eller der kan være et slags trappeformet monster som ved yngre H-typer og V-typen. Vi må da tænke os at mønstret er klippet til og derpaa hamret ind i jernet; saaledes maa man ogsaa tænke sig at de grenede eller vinkelbuede mønstre er dannet, ligesom røtemønstrene og de brede baand. Eiendommelig er orningen paas stertype 20 (C 4979), hvor det underste belæg av bronze ligesom er punset ind i jernet, mens der utenpaa dette er lagt trekanrede fliser af solv som border langs hjaltenes over- og underkanter. Langt simplere er det at utstyre disse kanter med horisontale smale baand saaledes som det kjendes ved U-typen. De tresidede salvtunger kjendes for øvrig ogsaa ved den telemarkske stertype av T-typen.

Foruten disse simple mønstre har vi mere kompliceret figurmonstre, fig. 5 som ogsaa er indlagte paa lignende maate som stripebelægget, nemlig ved figurenes indgraving i jernet og herpaa senere indhamring af selvet, som her omrent stelukkende er benyttet. Ofte er det ogsaa anvendt niello i farene for at bringe mere avveksling. Denne figurfremstilling er første gang anvendt ved de frankiske eksemplarer av K-typen, dernæst ogsaa ved L-typen, hvor indgraveringen dog synes at være skedd

¹ Det er disse Bj. Falk i Alteordnische Waffenkunde mener er sagernes »ralligt».

paa plater av bronsse eller sølv. Helt almindelig blir denne maate at ornerere paa ved O-typen, derpaa R- og S-typen; det er disse 3 typer hvor særlig denne orneringsmaate er anvendt.

Eiendommelig er orneringen paa haandtakene av D-typen. Her er avvekslende indssenkede og opheide partieer, altsaa relieffremstilling, og de opheide partieer er belagt med sølv, de indssenkede med bronsse. Menstret er ellers forskjellig, som det vil bli behandlet under B-typen. Fremstilling av menstret i relief forekommer ogsaa ved et par av hjaltene av bronsse, sandaynligvis av I-typen, dels muligens av O-typen fig. 6. Disse hjalter av bronsse er stept. Stepte bronsehjalter, hvor menstret tildels har været utarbeidet i stepeformen, forekommer ellers ved den første gruppe som jeg har oppført under O-typen, desuten ved hele N-typen og ved et par av H-typen uten ornering.

Til haandtakets ornering hører endvidere den selytraad som er viklet om haanfangset, »silfri vesjaðr», saaledes som det er tilfældet ved 3 av Z-typen og et enkelt av S-typen. Det kjedetegnere saaledes hittil bare prægt-sverd av de yngste typer¹.

Ellers er at merke ved hjaltene maaten at faste knappen til overhjalt; dette sker enten ved to smaa nagler, en paa hver side av haanfangset, eller bare ved at tangen er stukket tvers igjennem hjalt og knap og utplattet for den øvre ende. Den første maate anvendes ved D-typen, den talrike H-type og den dermed beslegtede I-type, dertil konstant ved O-, R- og S-typen. Særlig ved de simpleste sverd er den sidste maate anvendt, saaledes ved A- og B-typene, dog ogsaa ved E-typen, selvfølgelig ved F- og G-typen; ogsaa ved de hjemlige etterligninger av K-typen og dermed beslegtede former, mens selve den fremmede K-type har hjalter feste ved nagler, ved krummede hjalter som L- og Z-typen, ellers almindelig ved de simpleste typer. Det synes saaledes at være faste skikker som følges ved de forskjellige typer. En type som H-typen vil aldri påträffes uten nagleholder paa overhjalt; hvor derimot den simpleste ornerte etterligning forekommer, findes der ikke nagler.

Fig. 5. Tregde, Halsna, L. M. 1/2.

Fig. 6. Gislevold, Ullensaker, Akk. 1/2.

¹ M. L. t. haanfangsets bekladding se Th. Petersen: Haandforsene. utvikling av menstskeder i vikingetiden, Oldtiden VII s. 165 ff.

Typologi og kronologi.

I det her flere ganger citerte arbeide av H. Schetelig: »Nye jernaldersfund paa Vestlandet« sier forfatteren s. 48, at »vaabnene idethle ikke gir saa bestemte holdepunkter for kronologien som den vi kan faa ved studier av smykker og ornamentik«. Allikevel bygger jeg hele den følgende tidsbestemmelse av det store vaabenmateriale netop paa typologiske studier over vaabnene selv, ikke paa smykkene i fundene. Grunden dertil er delvis den, at ornamentiken ikke endnu har faat den utredning som maatte til for denne tidsbestemmelse, en utredning som jeg heller ikke nu vilde paata mig, naar en saa fremragende forsker paa dette omraade som H. Schetelig netop holdt paa med den. Men dermed er jeg ikke helt enig i den opfatning, at vaabnene skulde være saa meget daarrigere som tidsbestemmelse end de ornerte saker. Jeg er rigtignok enig i at vaabenformene ikke kan opvise en saa finsigtet relativ kronologisk-typologisk utvikling som ornamentene. Et sverdhaandtak, en spydspids, et spydspidsblad eller et økseblad er i sine ytre omrids en langt geovere ting end ornamentene paa en oval eller trefliket bronsespænde. Man vil ikke saa fint kunne se den utviling eller den forandring som en vaabenform har gjennemgaat, som den ornamentiken paa et smykke er gjenstand for. Imidlertid er der den svakhet ved smykkene som hjælpermiddel ved den absolute tidsbestemmelse, at et smykke har været en prætgjenstand som kan trenkes at ha været opbevaret i hvert fald en halv hundrede år. Mindst gjælder dette ved de ovale bronsespænder, som er saa almindelige, har saa at si været en almindelig bruksgjenstand som hver kvinde næsten har paa sig. Vi kan imidlertid se det ved de store skattekjøn fra Hoen-fundet fra Eker, hvor smykker fra forskjellig tid er lagt samtidig ned i jorden, hvor lenge kostbarheter kan gjemmes paa. Og selv Schetelig maa medgi at endog ovale spænder kan opbevares lenge. Han sier i hvert fald om et fund hvor der findes enkelte ovale bronsespænder av ældre type sammen med dobbelte spænder av yngre type, at dette fund maa dateres efter de yngste spænder. Hadde vi ikke hat disse dobbelte spænder, vilde Schetelig ganske sikkert datert fundet efter de enkelte ovale bronsespænder, og dateringen vilde altsaa blitt ganske feilagtig. Paa samme maate: hadde der av ornerte saker i Osebergkjøn bare været skibet og vognen, og fundet vilde allikevel blitt stort nok, vilde dateringen, hvis den skulde bygges bare paa ornamentiken, blitt feilagtig. Det synes efter dette i det hele at være farlig at datere et fund efter en enkelt i fundet værende smykkegjenstand.

Langt bedre synes mig i saa henseende netop vaabnene at være. De indtar her en mellemstilling mellem smykkene og massen av simple redskaper, f. eks. jordbruks- og smederedskaper. De sidste har saat en fast hovedform i al sin enkehethet, som de holder fast ved. Naar de først har saat den praktiske form, egner de sig eller tilskynder de ikke til nogen synderlig forandring. En saks kan ha en ringformet utvidelse overst paa høilen, eller den kan ikke ha det; i første tilfælde kan man vanskelig se om den er fra vikingetid eller middelalder eller nyere tid. Det er saa heldig at denne forandring af saksens utseende foregaar netop i vikingetiden, saa det bidrar til at endog saksene kan være til støtte ved dateringen. Men man maa ikke være alt for sikker paa at ikke en saks av en ældre form jo kan findes i et fund fra en yngre tid. Og for sigtblads og ljaablaads og smedetjengers og filers og mange andre redskapers vedkommende er det ikke mulig med sikkerhet at si om de er fra hedensk eller kristen tid. Vil man om ovale spænder i hvert fald med tiden kunne si at den ene maa være 10 aar yngre end den anden, kan man om disse simple redskaper ikke avgjøre, om der er 10 eller 100 eller 200, ja kanske endda længere tid mellem at to av dem blev laget.

Anderledes er det derimot med vaabnene. De er for de aller fleste vedkommende ikke prægtstykker, ikke dyrebarheter i den forstand som smykkene. Og selv om de er prægtfulde, saa er de dog følge sin bruk mere utsat for at bli slitt end smykkene er det. Men paa den anden side staar de betydelig heiere end de simple redskaper. Et sverd, et spyd, ja selv en eks er noget andet end en hammer eller en tang. Herpaa tyder da ogsaa den mangfoldighed av former av disse vaaben som findes fra vikingetiden. Det er nu ikke rimelig at disse vaaben alle forekommer i hele vikingetiden. Det er naturlig at enkelte former er ældre og andre yngre. Det er rimelig at enkelte sverd og enkelte spyd og enkelte eks er ældre og andre av alle disse vaaben er yngre. Og naar en mand, som vi har hørt, pleiet at være utrustet baade med sverd, spyd og eks, saa maa et sverd, spyd og en eks som findes sammen i en grav, være fra samme tid, mens et sverd, spyd og en eks af andre former fra et andet fund rimeligvis er fra en anden tid. Nu gjelder det at finde ut hvilke av disse tre vaabenformer er de ældre, og hvilke er de yngre. Vi kjender nu ganske godt til de vaaben som er fra tiden like før vikingetiden, og enkelte av de som er fra tiden like efter denne. Findes nu et eller andet av disse vaaben fra tiden like før vikingetiden sammen med vaaben fra selve vikingetiden, saa er det rimelig at disse sidste maa være fra ældre tid av vikingetiden; kan dette støttes ved typologisk utvikling af vikinge-

tidens vaaben fra de fra ældre tid, saa er det saa meget desto hedre. Saalig kanskje vi kan paavise videre typologiske utviklinger herav for enkelte vaabenformer; disse maa da i tid følge etter de fra tidligste del av vikingetiden. Paa denne maate kan vi fire os langt nedover i tid. Sammen med de typologisk daterbare saker findes der grupper av andre vaaben, som ogsaa derves dateres. Er det saa, at vaabenformene veksler etter sam tiden gaar, saa maa der kunne paavises grupper, fundkombinationer som i paalidelige fund aldrig blandes sammen med andre fundkombinationer. Imidlertid er det vanskelig, at komme længer ad den vei. Der kommer ind helt nye former; det er slut med den typologiske utvikling, eller i hvert fald er den blit saa usikker at vi begynder at famle. Der er eksemplarer som, om end litt forskjellige, synes at høre til samme hovedtype som den som saa tydelig tilhørte ældre del av vikingetiden; men de vaaben som forekommer sammen med dem, er av et ganske andet præg. Vi maa ganske sikkert befinde os ved et skille; men vi er i usikkerhet. Vi skal jo bygge en kronologisk bro fra jernalderens 7. periode og til middelalderen. Vi har bygget sikkert nok fra den ene kant, men kommet omrent midtveis greier vi det ikke længer. Vi maa da selvagt begynde fra den anden kant igjen, fra middelalderen. Det er det sorgelige at vi kjender saa meget mindre til denne tid; vi staar her paa langt usikrere grund. Men noget har vi da at bygge paa, og saa bruker vi det lille vi har. Vi forstaar at enkelte former er beslektet med de middelalderske; vi ser efter hvilke vaaben som forekommer sammen med disse former, undersøker, om vi kan se andre former som disse yngste former har utviklet sig av. Paa den maate mener vi os den byggede bro fra den anden side. Det er paa den maate jeg har bygget mit kronologiske system fra yngre folkevandringstids slutning og til middelalderens begyndelse. Det har efter min mening været et godt system at bygge efter. Det har vist sig at der inden vaabenmaterialet er sammenhørende grupper; jeg har forsøkt, og jeg tror det har lykkedes mig paa denne maate at ordne ind hele vikingetidens vaabenmaterialet i kronologiske grupper. Der blir rækker av efter hinanden følgende vaabenformer, gaaende ut fra folkevandringstidens slutning og fortsettende gjennem øde og røde aarh. helt til middelalderens begyndelse. Det har vist sig ved et saa rikt materiale som vi eier i vor vikingetids vaaben, og ved et grundig kjendskap til dette at det meget godt gaar an at lage kronologi paa vaabenformer. Ved saaledes at kunne angi saa detaljert den relative kronologi inden to aarhundreder, vil den absolute kronologi, om end ikke i detaljer paalideig, ogsaa følge av sig selv. Ved noie kjendskap til materialets omfang vil man kunne avvise hver type sin kronologiske stilling inden de to og et kvart aarhundrede som vikingetiden

i Norge omfatter. Hvor der har været anledning til det, har jeg ogsaa anvendt ornerte av andre daterte saker som støtte ved dateringen. Men som sagt maa den slags saker brukes med storste forsiktigheit ved dateringen av et fund og end mere ved dateringen av hele typer. Det er de store samlede fund og sammenligningen mellem disse som gir sikre dateringer, ikke et enkelt forekommende ornert stykke. Hændte det derimot at vi hadde en enkelt gruppe vaaben som tilfældigvis ikke forekom sammen med andre vanben, men i en række dobbeltbegravelser hvor der var ovale spænder, da vilde disse spænder ganske datere disse vaaben. Saadan tilfælder forekommer ikke. Derimot hænder det ofte at der i et eller et par fund forekommer slike spænder, og disse støtter da dateringen, men de kan ikke avgjøre den. Vi skal få et par eksempler paa at der findes smykker i fundene, hvis alder staar i strid med den datering jeg sætter paa vaabnene. Allikevel er mit materiale saa stort og systematisk efter min mening saa sikkert bygget at det ikke kan rokkes av enkelte slike forekommende stykker.

Jeg har da ved den følgende datering av sverdene hovedsagelig holdt mig til vaabnene. Sverdene selv er efter haandtakenes form klare at ordne typologisk. For jeg gaar over til behandlingen av dem, hovedindholdet av denne avhandling, gir jeg imidlertid en oversigt over de andre vaabens og andre sakers typer og disses kronologiske stilling. Ved siden av sverdene bruker jeg da først og fremst spydspidsene, som ogsaa paa en forholdsvis grei maate lar sig indordne; de er jo vaaben som findes i omtrent samme antal, og er saa at si jevnbyrdige med sverdene. Økselbladene er for det øde aarhundredes vedkommende ganske klare; men i tode aarh. synes der at bli et mere ensartet præg over alle øksene, særlig økselbladene, mens der ved siden derav synes at leve igjen former fra øde aarh., tildels i videre utvikling; særlig den mere detaljerte adskillelse blir vanskelig for øksene i tode aarh. Dette beror vel tildels paa at en flerhet av dem er arbeidsøksar og deler de andre simpleste redskapers skjebne deri, at de litet har været gjenstand for utvikling. Usikkerheten ved det middelalderske materiale bidrar jo ogsaa her sit til, at det særlig er det tode aarhundredes økselblad som savner den mere detaljerte tidsbestemmelse. Av de øvrige vaaben er skjoldbulene fattige paa former, men de som findes indtar en ganske klar tidsstilling. Pilespidsene er derimot mere vanskelig at skille, i hvert fald for den almindeligste forms vedkommende.

Av andre saker tar jeg med ranglene, som har vist sig at være temmelig greie tidsbestembare, i ethvert fald for halve aarhundreder. Saksene undergaar som nævnt en karakteristisk utvikling netop i vikingetiden og

er derfor en støtte ved tidsbestemmelsen, men maa som simple redskap anvendes med forsigtighet. Stigbeilene gjennemgaar ogsaa en utvikling i vikingetiden og blir ogsaa her tat med som sammenligningsmateriale. Like-saa ildstaalene, skjent disse forandrer sig netop like for vikingetidens begyndelse; men de blir tat med for utskillelsen av dette materiale. Endelig blir spillebrickene ogsaa tat med, idet der i hvert fald for vikingetidens slutning kan paavises en vaesentlig forandring i deres utseende. Endelig de ovale spander med det forbehold jeg for har tat ved deres anvendelse.

Betydningen av denne kronologiske adskillelse vil være indlysende og er allerede delvis blit berert i indledningen. Selv om perioden ikke omfatter stort mere end 200 aar, har den dog en kulturhistorisk betydning som er større end for nogen af de foregaaende perioder; den eier rikere vidnesbyrd av kulturhistorisk betydning end nogen av de foregaaende perioder. Og dertil kommer at den sætter ind under historiens morgendæmring i vort land, en omstændighet som skulde anspore end mere til utredning av de kulturhistoriske forholdene. Vi skal huske paa at de første kronologiske bestemmelser av typene peker hen paa begivenhetsrike tidsrum i vort folks ældste historie.

Sverdtypeen B bruktes her i landet samtidig med de første beretninger om at nordmaend drog paa vikingetog mot de britiske øer, og den over hele landet almindelige C-type var blit gammeldags da Halvdan svarte druknet i Randsfjorden. Og da Harald haarsfagre samlet Norges rike, var den simple M-type den mest benyttede av sverd samtidig som F-typen av spyd med den elendommelige ornamentik paa falen og øksetypen E med avsatsen paa bladet var de almindeligst brukte. Men da Erik Blodeks flygtet fra landet, var disse former blit avleid av andre. M-typen av sverd hadde begyndt, saavidt man kan se, paa hjenlig grund efter paavirkning fra finere utenlandske vaaben at utvikle sig til Q-typen samtidig som rent nye spydspidstyper var opstaat, særlig den karakteristiske I-type; men øksebladene hadde utviklet sig videre av E-typen og nye H-, I- og K-former var opstaat. Paa Olav Trygvessons tid var alt dette igjen forandret. Sverdene hadde hat mange former, endnu levet de sidste av Q-typene og S-typene, likesom T-typene nu var i sin fulde blomstring paa Hedemarken, spydspidsene av K-typen hadde alt loenge været yndet av krigerne, øksebladene begyndte at faa sit sterkt utsprungne blad for saa ved Olav Haraldssens komme helt at gaa over til M-typen. Da var ogsaa Y- og A-typene almindelige, og spydspidsene hadde helt utviklet sig til M-typen.

Set under en saadan synsvinkel blir der liv over den typologiske utvikling og forandring. Det er imidlertid ikke bare den umiddelbare interesse som det vækker at kunne følge vaabenformene under de forskjellige

bestemte historiske begivenheter i vor vikingetid som betydningen av den kronologiske ordning av vaabnene bestaar i. Det gir ogsaa bidrag til forståelse av bebyggelseshistorien i vikingetiden at kunne tidfeste det største arkæologiske materiale vi har fra vikingetiden, i hvert fald til halve sørhundreder. Det er spørsmål som ikke her i dette arbeide blir nærmere berørt, men som vil faa stor betydning ved senere undersøkelser over dette emne. Og endnu en ting til. Det hjælper til at finde rede i de usikre fund som er indkommet til museene. Under mit arbeide med fundene er jeg flere ganger blit opmørksom paa at sakene maa være sammenblandet. Dels fremgaar dette klart av fundberetningen at sakene er fra forskjellige hauger. Min opgave har da været at finde frem hvad som hører sammen. Men ofte nævnes der ikke noget om at der er nogen usikkerhet ved sammenhøgheten av sakene; allikevel kan dette sluttas ved sakenes art. Det er det store materiale som muliggjør at den slags lagtagelser kan foretages. Der vil under behandlingen av sverdtypene bli fremført eksempler paa en saadan sandsynlig sammenblanding i fundene. Allikevel skal jeg ogsaa her fremføre et par haandgripelige beviser for hvad jeg mener. Som et typisk eksempel har vi fundet C 16031—16035 fra Flakstad, Vang, Hed. Her er 2 sverd, en spydspids og et ekseblad. Nu viser det sig at det ene sverdet er av M-typen, det andet av AЕ-typen, eksebladet er av G-typen og spydspidsen av M-typen. Sverd av M-typen forekommer ellers aldri sammen med spyd av M-typen og er fra ganske forskjellig tid, det ene fra sidste halvdel av 9de årh. og begyndelsen av 10de, det andet fra begyndelsen av 11te årh. Derimot er sverd av AЕ-typen almindelig forekommende med spyd av M-typen. Likesaa er sverd av M-typen og ekseblad av G-typen fra samme tid. Det synes da klart at i dette fund hører sverdet av M-typen og eksebladet av G-typen til ett fund og sverdet av AЕ-typen og spydspidsen av M-typen til ett fund. Likesaa i fundet C 4120—31 fra Skaaden, Setorp s. N. Fron, Krist. Her er ogsaa 2 sverd, 1 spyd og 1 eks. Sverdene er av den gamle ryggdede H-type og Y-type, eksen av D-typen og spydet av den tykbladede yngre form. Efter den tidsstilling disse vaaben indtar, er det klart at her sverdet av H-type og eksen hører sammen, likesaa sverdet av Y-typen og spydet.

Det typologiske studium byr sterlig ved den overordentlige rigdom og følgelig sterke vekslen av former paa forskjellige eiendommeligheter, som til dels medfører vanskeligheter ved klarlæggelsen av typene. Det er bare i faa tilfælder en jevn utvikling gjennom lengre tidsrum, saaledes som vi kjender — for at ta eksempler fra de forskjellige perioder — ved steneksen uten skafthul fra stenalderen, ved sverdheftene fra bronsealderen, ved de spandformede lerkar eller korsformede spander fra ældre

jernalder eller de ovale spander fra vikingetiden. Det er i ganske faa tilfælde at vi i yngre eller yngste vikingetid kan paavise utvikling helt fra ældre vikingetid. En saadan utvikling er av sverdtypene Æ-typen gjennem Q-typen fra M-typen, altsaa fra midten av 9de aarh. til begyndelsen af 11te aarh. gjennem paavirkning av andre former, f. eks. P-typen. Eller av spydspidsatypene utviklingen av B-typen gjennem C-typen til D-typene, fra vikingetidens begyndelse til 10de aarhundredes midte eller sidste halvdel, dog ogsaa her ved paavirkning fra andre typer. Ved øksebladene utviklingen av B-typen gjennem D-typen til E-typen, som i sine yngste utviklinger endog findes i aller yngste vikingetid. Lignende utviklinger er skjeldbuleserien R 564—562—563 og «ranglene». Men ellers er det navnlig ved spydspidsene og øksebladene vanskelig at paavise nogen utvikling overhodet. Ved sverdheftene er det særlig den almindelige skik at forenkle hjalt og knap ved at la dem vokse sammen til ett stykke, en utvikling som man tænkes foregaat paa hjemlig grund. En saadan utvikling er f. eks. B-typens utvikling til C-typen, den viktigste av dem, ligesaa inden K-typen, H-typen, O-typen, ligesaa sandsynligvis X-typen; noget lignende har vel ogsaa foregaat med Y-typen, uten at vi dog kan paavise den type som har været forbilledet for den. Dels har vi de spredte tillop til typologiske utviklinger, dels en stadig tilstroomning af nye former. Det er dette vi maa huske paa, naar vi nu skal gaa gjennem denne nuengde av typer.

A. Spydspidsene.

De typologiske særkjendemerker ved spydspidsene bører dels paa falen og dels paa bladet. Ved falen blir det da at ta hensyn til lengden og tykkelsen, kantet eller rundt tversnit, ornering ved indsmidde linjer eller furer eller ved metalbelæg, endelig om der er utvidelser paa den eller om den er glat og jevn i hele sin længde. Ved bladet blir det ogsaa at tagte tykkelse og længde og desuden bredden, ligesaa hvorvidt største bredde er nærmere eller fernere falen. Forevrig vil betydningen af de typologiske særkjendemerker frengaa af den eftersigende gjennemgangelse av typene. Det skal bemerkes, at den kronologiske rækkefølge ikke er helt gjennemført ved den maate hvorpaas typene er ordnet.

Type A (fig. 7).

Bladet flatt med svakt opheiet ryg, bredest omkring midten, jvnt avrundede kanter til begge sider, tyk hals, kort fal (se R 522). Falen kan ved denne type alt ha samme ornering som type B og C. I et fund fra Skåne (Lunds Museum Inv.-nr. 3753—58), som kanske gaar tilbake til ældre folkevandringstid, har spydspidsen denne ornering paa falen.

Spydspidser av denne type er funnet med eneggede sverd uten hjalter, eksblad av A-typen, ogsaa sverd av B-, C- og H-typen. Den maa dateres hovedsagelig til 7. periode, gaar sandsynligvis ned til begyndelsen av vikingetiden. Et eksemplar, som dog ikke er fuldt saa typisk som R. 522, er funnet med sverd saertype 5 og rangle av type B.

Type B (fig. 8).

Blad og fal av lignende hovedform som forrige type, synes dog at kunne bli lengre, liksom der begynder at danne sig vertikale furer paa falen. Nederst paa falen er der ganske korte utspring eller «vinger». Bladet har her for de fleste vedkommende samme butte utseende som forrige type.

Forekommer sammen med eneggede sverd uten hjalter, sverd av H- og B- og C-typen, eksblad av B- og D-typen. I et fund (C 6560—78) fra Remfjohjellen, Sundalen, Romsd. er der foruten spydspidser og mange andre ting en oval bronospende som R. 648, som saaledes dateres fundet til meget tidlig vikingetid.

Det er i det hele tydelig efter spydspidsens form at den har sammenhaeng med foregaaende type, og av vaabenkombinasjonene fremgaar det at den er omtrent samtidig med denne, gaar kanskje litt lengre ned i tiden. Det kan ogsaa bemerkes at furene paa falen er av samme art som de som findes langs scramasaxens ryg; liksaa synes der at være sammenhaeng med den særlig vestlandske spydspidstype (Schetelig, Nye jernaldersfund s. 79 fig. 104; se ogsaa spydspidser fra S. Skjønne, Nore, Busk. C 19810, avh. s. 64, fig. 55 d).

Type C (fig. 9).

Bladet blir her bredere og tyndere og spidsret mot odden, sterke bredder

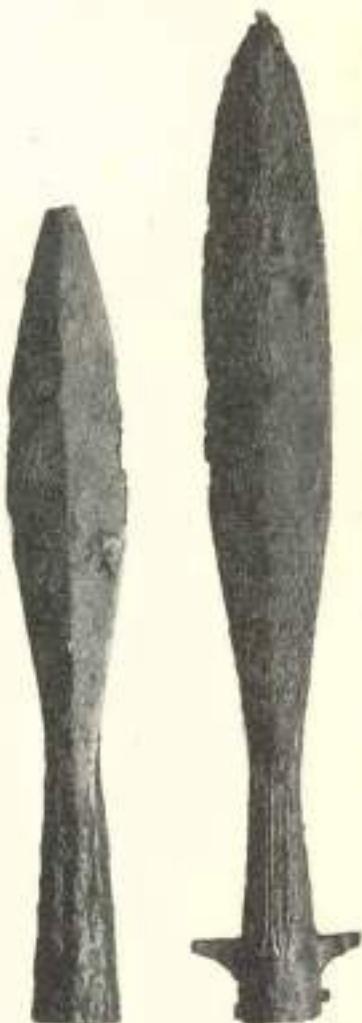

Fig. 7. Krasberg, Vang, Krist. 8th
Fig. 8. Uthø, Hid, Busk. 4th

længere nede, falen fremdeles kort, men vingene nedentil længere. Furene er der fremdeles. Typen forekommer også uten vinger, likesom A-typen måa betraktes som B-typen uten vinger. Som en særtypen måa betraktes 3 spydspidsar som istedenfor vinger har en liten frkantet knot paa hver side av falen.

Denne type forekommer sammen med sverd av H-typen, desuten M-typen og L-typen, økseblad særlig av E-typen, skjoldbuler som R 562. I ett fund er der arabisk mynt fra ca. 800¹.

Denne type måa tydeligvis være yngre end foregående; den findes ikke med eneggede sverd uten hjalter eller sverd av B- eller C-typen; økseblad av E-typen, en videre utvikling av D-typen, måa også regnes for at tilhøre sistet halvdel av 9de aarh. Sverdtypen L er også fra slutten av 9de aarh. Mynten er slitt og kan godt tenkes at være kommet i jorden først etter midten av aarhundredet. Jeg skulle i det hele være tilboelig til at sætte denne types levetid til sidste halvdel av 9de aarh.; muligens skal den trækkes en liten smule tilbake i tid.

Type D (fig. 10—11).

To grupper. Ved den første gruppen (fig. 10) blir bladet smalere og længere, bredden fremdeles størst nederst, kantlinjene herfra i rettere linjer mot odden end ved de to foregående typer. Vingene nederst paa falen ganske som ved C-typen. Det slankere blad synes påvirket av de slanke blad fra andre typer som nu blir moderne; falen synes også at bli længere. — Den anden gruppe (fig. 11) har vinger paa samme maate, men her er blad og fal nærmere H-typen, meget breit nedentil, danner overgang fra fal til blad ved rette, skraat utgaaende linjer og har ofte en fortykkelse av bladets midtryg nedentil som en fortsættelse av falen. Det er tydelig at disse to grupper egentlig er nye typer som bare har bibeholdt vingene paa falen. Disse to grupper er fundet sammen med sverd av S-typen, Q-typen, særtypen 20, også et eksemplar av H-typen; av økseblad er det I—K-typen. Endelig har vi et par skjoldbuler av typen R 565.

Herav vil fremgaa at denne type tilhører 10de aarh., staar paa et avgjort yngre trin end de to foregående typer. Det er altsaa ikke sikkert at en spydspids med vinger tilhører 9de aarh. Økseblad av E-typen mangler, sverdene av S-typen, Q-typen og øksebladene er avgjort yngre, likesaa skjoldbulene. Spydspidsen C 15917 med sin ornamentik, den brede cirkel som går dels over, dels under baandene og knytter disse sammen, minder

¹ C 21472 Bø, Søndeborg, J. 1., (Skriftiden VI s. 217).

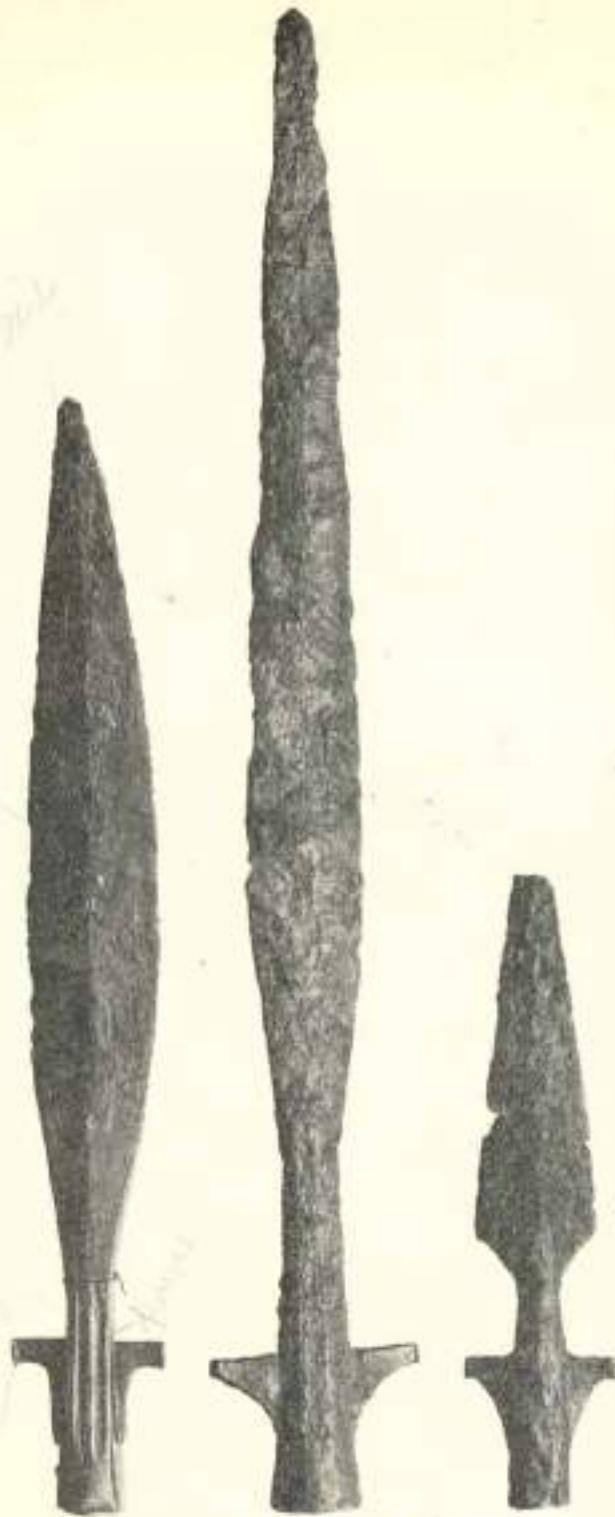

Fig. 9. Asla, Ringsaker, Hed. $\frac{2}{3}$.

Fig. 10. Hamnerstad, Stange, Hed. $\frac{2}{3}$.

Fig. 11. Jøhl, Tinn, Hed. $\frac{2}{3}$.

nesten om Vangstesen¹, uten at jeg dog derfor ter trække denne type saa langt ned i tid som denne sten. Herimot taler nemlig de rent ytre typologiske forhold.

Type E (fig. 12—13).

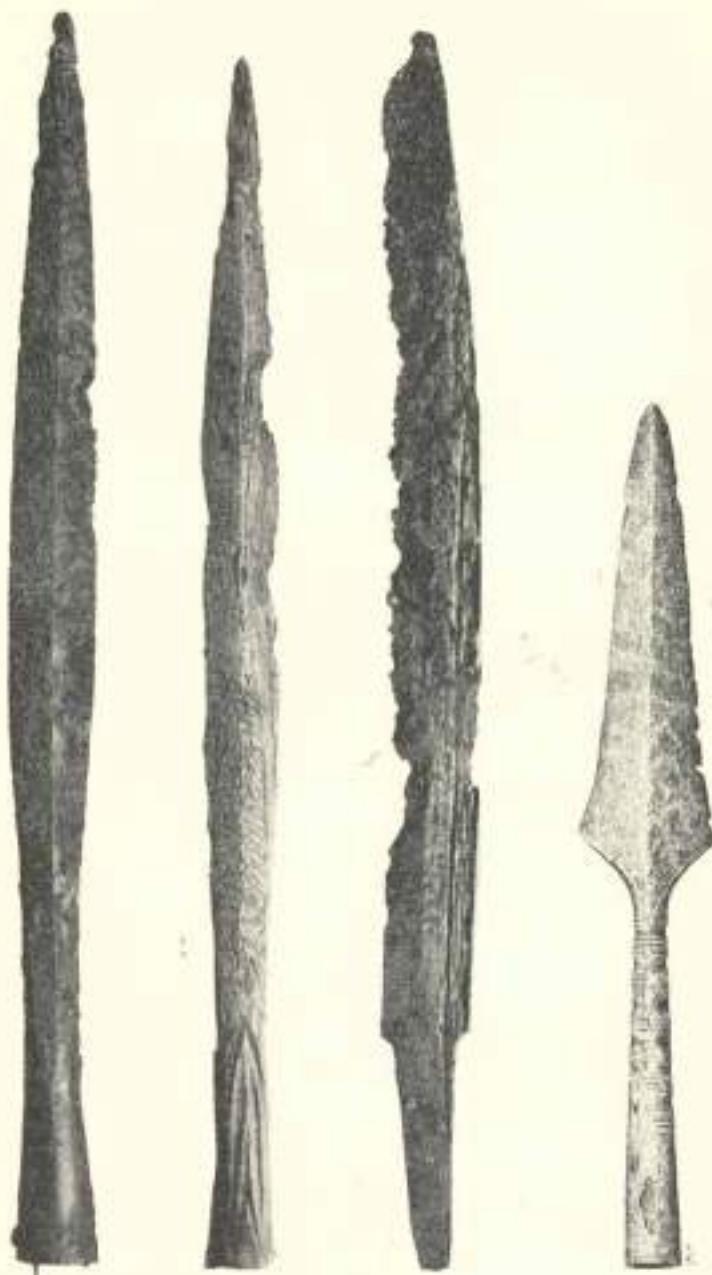
Falen er fremdeles kort med næsten umerkelig overgang til bladet; dette sidste langt og smalt, omrent jevnbredt, ikke særlig spidst mot odden og uten særlig ophevet ryg. Paa falen er indsmidd elliptiske figurer paa alle fire sider. Falen kan ogsaa være uten ornering, men typen synes fremdeles at være sikker. Paa et par eksemplarer har falen samme ornering, men bladet er bredt og svært.

Denne type er fundet sammen med sverd av C-, D-, E- og H-typen, desuten i 1 fund B-typen og i 2 fund enegget sverd uten hjalet fig. 14. Av skjoldbuler er det bare R 564. Av økseblad er det A-typen eller videre utviklinger herav, desuten B-typen og i 1 eksemplar C-typen. Ranglene er altid av ældre type. Endelig maa det nævnes at 1 sverd er av M-typen og 1 øverte type 71 (B 5795, Bolærne, Jølster); i samme fund er der økseblad av D-typen, hei skjoldbule og oval bronsespænde av typen R 648. I et andet fund (C 3034—37 fra V. By, Hole, Busk.), hvor spydspidsen har sværere blad end vanlig, er der i samme fund ogsaa oval bronsespænde av typen R 648.

Tidfestelsen av denne type skulde herav synes temmelig klar. Enegget sverd uten hjalet og B-typen av sverd tilhører væsentlig 7de periode; de andre typer er alle tilhørende ældre vikingetid, yngst er sverdet av M-typen, men denne type går i hvert fald tilbake til midten av 9de aarh. Denne spydspidstype skulde da her i landet begynne i slutten av 8de aarh. og har været anvendt væsentlig i 9de aarhundredets første halvdel. Den typologiske utvikling som H. Schetelig i «Nye jernaldersfund paa Vestlandet» s. 68 hævder for denne spydspidstype, nemlig av R 522, min A-type, passer godt til denne min tidsbestemmelse. Hermed stemmer omrent fundet i Grav VIII fra Vendel, hvor spydspidsen er fundet med beslagstykke ornert i stil II². Hermed stemmer ogsaa et andet svensk fund, nemlig det som er behandlet av B. Schnittger i Fornvännen 1912 s. 25—27,

¹ Se Kunst og Kultur B. i s. 39 fig. 1, og tekst s. 41.

² Jeg kan saaledes ikke være enig med T. J. Arne, naar han daterer dette fund til begyndelsen af 10de aarh. efter spydspidsen og opfatter beslagstykket som forskuet i fundet. Endel forskillet blir det jo også efter min datering, men dog mindigres end Arnes datering.

Fig. 12. Koll, Vindal, Krist. 3 $\frac{1}{2}$ .Fig. 13. Holvik, Gloppe, N. R. Ca. 1 $\frac{1}{2}$ .Fig. 14. Holvik, Gloppe, N. R. Ca. 1 $\frac{1}{2}$ .Fig. 15. Brevik, Fær, Busk. 4 $\frac{1}{2}$.

hvor spydspidsen er fundet med sverd av D-typen, som etter min mening ogsaa tilhører øde aarhundredes ældre del. Derimot dateres fundet her til ca. 900. Vanskligere er det derimot at forklare typens alder i Jämtlands länks forminnesföreningars tidskrift, hvor spydspids som synes at være av denne type, dog uten ornering, er fundet med ringspænde med ornamentik fra ca. 900; like underlig er det dog at øksebladet her ogsaa tilhører en ældre type med facettert stamme, ligesom i tidskriftet for 1915 B. 6 h. 2 en slik spydspids er fundet med skjoldbale som ikke tilhører ældste type inden vikingetiden. Dette kan da maa ske forklares av at E-typen av spydspidser (R 517) heroppe i Jämtland har holdt sig længere ligesom den nævnte øksebladtype. Jeg kan derfor ikke finde, at dette eller disse jamtländske fund-kullkaster de saa meget talrikere bevisgrunder for at denne spydspidstype er meget gammel i vikingetiden.

Typen er ellers almindelig ogsaa utenfor Norden, særlig østover, saavel i Finland som i Rusland.

Type F (fig. 15).

Falen er her slankere og længere; karakteristisk er særlig den eindommelige maate hvorpaa den er ørnert med omlopende, avvekslende fordypede og opheide partieer, de sidste forsynet med indstripede linjer. Fælles for typen er ogsaa at bladets største bredde er nederst ved falen, og at der er forholdsvis brat overgang fra fal til blad, det sidste er desuden temmelig tyndt; overgangen kan være ret og da mere langstrakt, eller indsvunget og da mere brat. Det sidste er det almindeligste. Eksemplernes længde kan veksle meget, fra 30 til 50–60 cm., den sidste længde har de fleste; typeeksemplaret hos Rygh (R 529) er saaledes ikke egentlig typisk. Overgangen mellem fal og blad kan ogsaa, om end sjeldnere, være avrundet eller ganske kort. Denne type maa vel holdes ute fra type M, som er langt yngre, er ubetinget sterkere rygget, har mere skraa, ret overgang i bladets konturlinjer ved falen, og endelig mangler den ved F-typen karakteristiske ornering.

Av vaaben som forekommer sammen med denne type, skal av sverd særlig bemerkas M-typen (flere eksemplarer), ligesaa L-typen (3 eksemplarer), K-typen, H- og I-typen, den første særlig paa Vestlandet. Av økseblad er det særlig E-typen eller G-typen, i et par tilfælder D-typen.

Typen er meget talrik og maa derfor antages at ha været en stund; den begynder rimeligvis alt ved øde aarhundredes midte og har sandsynligvis levet over aarhundredeskiftet. En antydning hertil gir en spydspids fra

Linga graffält i Södermanland¹. Her er spydspids av overgangstypen mellom F-typen og I-typen, datert sikkert til 900-tallets første halvdel. Det samme kjendes også fra Norge (fig. 16).

Type G (fig. 17—18).

Kort tyk fal, som i almindelighet fortsættes et litt stykke paa bladet. Dette er bredt nedenstil; overgangen fra fal til blad dannes mest ved rette, sjeldnere avrundede linjer. Bladet temmelig flatt.

Av sverd som forekommer sammen med spydspidser av denne type, skal nevnes R- og S-typen, dernæst 7 eksemplarer av Q-typen, 2 av Y-typen, 1 av X-typen og 1 av Æ-typen; av økseblad er det svært fåa, 1 av L, 1 av M- og 1 sterkt utviklet E-type.

Man skulde ha trodd at spydspidser av denne type var meget gamle, beslektet med R 519 med det opheide parti nederst paa bladet og bladet meget bredt og med sterke bredder nedenstil². Dette kan dog ikke være tilfældet paa grund av disse typers rent forskjellige kronologiske stilling.

Sverdene tilhører de aller yngste av vikingetidens typer, som Q- og Æ-typen; øksebladene av L- og M-typen maa likeledes regnes til de yngste. Det er derfor al sandsynlighet for at denne sydspidstype hører til 10de aarh., heist dettes sidste halvdel, og gaar helt ned i 11te aarh. Til dette nærhundredes første halvdel regnes fire spydspidser av denne type at være av M. Ebert³. Typen er, av og til, sterlig dog i de svenske og baltiske eksemplarer, ornert med sylvbeslag⁴. I Norge har vi R 531 fra Alyse i Nesna, Nord., hvor ornamentikken dog bare bestaar i baandfletninger og ellers rent geometrisk. Tydelig beslektet er dog også typen med C 15917 av D-typen; det synes ved dette eksemplar som de utstaaende vinger bare er en reminiscens fra den ældre type.

Type H (fig. 19).

Ganske fåa eksemplarer. Kjendetegnes ved en fortykket knoputvidelse overst paa falen like før eller ved overgangen til bladet. Ligner ellers forrige type, om end falen oftest er litt lengre og overgangen mere ind-

¹ Fornvännen 1918 s. 23 fig. 4.

² Montelius henfører da også denne type til jde periode (Kulturgeschichte Schwedens, sistre utgave s. 250 fig. 364), mens T. J. Arne (Graffältet vid Venedal s. 59) befarer den til fullig vikingetid (9de aarh.).

³ Lanzespitzen mit silberplättierter Taube. Baltische Studien 1914 s. 126 ff.

⁴ I det hele er der antydninger til at typen sterlig er østlig; herpaa tyder muligens også den palmetliggende prydelse paa den før nevnte spydspida fra Venedal.

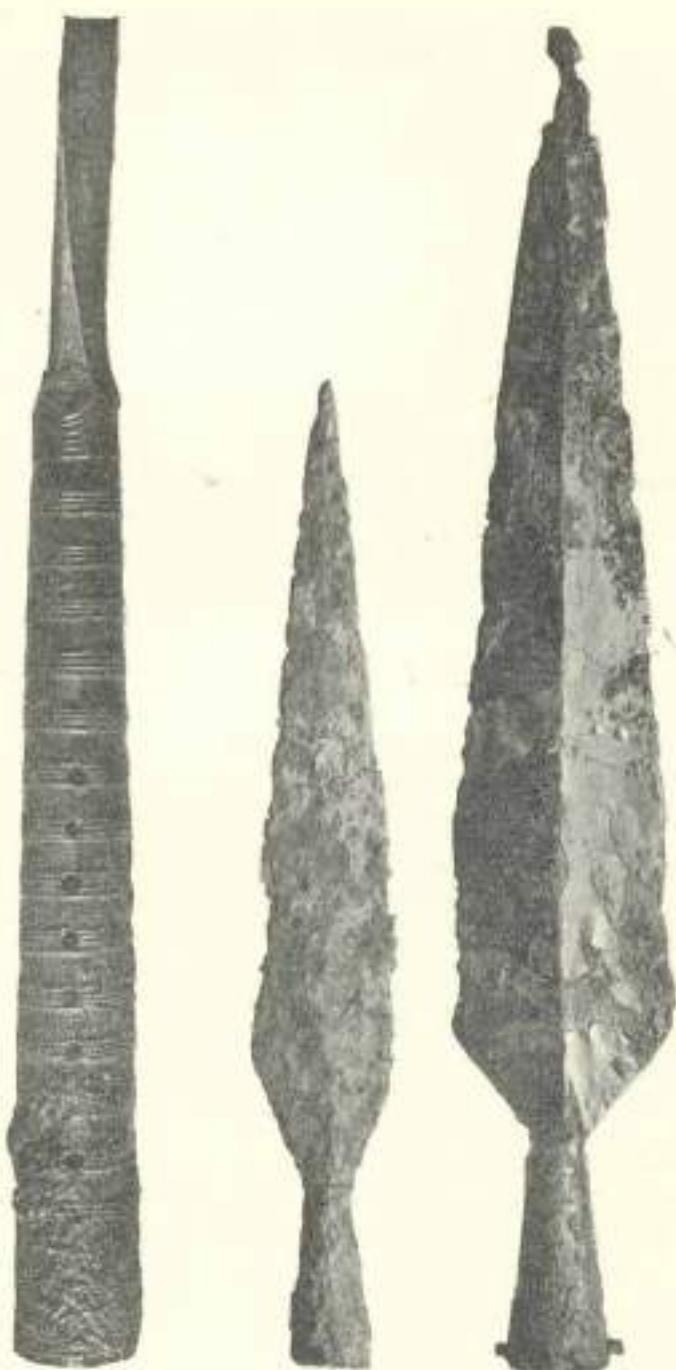

Fig. 16. Brudangem, Vik N. II. 4/5.

Fig. 17. Tingelstad, Brandbu, Krist. 1/5.

Fig. 18. Ulven, D. Aker, Akershus. 2/5.

svunget. Fundet sammen med økseblad av K-typen, skulle tilhøre omtrent samme tid som forrige type.

Type I (fig. 20).

Lang fal og langt slankt blad, høit rygget. Overgangen fra fal til blad avrundet, jevn. Paa falen er der en række helt gjennemgaende nagler av bronse, almindelig ca. 22, antallet kan saa høst op i 15. Oftest er naglene borte og bare hallene paa falen viser typen. Paa et par eksemplarer er der tæt stripeornering med indlægning af bronse eller solv, et par er som for nævnt blandingsformer mellem type F og type II¹. Et andet T 6236 fra Forset, Melhus S. T. har bredt blad som foregaende type, tætte solvstriper paa falen, men + gjennemgaende nagler. Likesaa skal vi merke os C 4423 fra Ovre Hov, Gran, Krist. av C-typen, men istedenfor vinger fastsittende jernnagler paa falen, muligens ogsaa her en blandingsform. 2 av spydspidsene av I-typen er ganske smaa, bare 30 cm. l.

Disse spydspidser et fundet sammen med sverd av O-Typen, Q-typen, L-typen, S-typen, I-typen, Y-typen og V-typen. Øksebladene er av H-, K-typen, ogsaa E-typen, skjoldbolene er lave, ranglene unge.

Likesom tilfældet er ellers med de slanke høitryggede spydspidser, er ogsaa denne fra yngre vikingetid. Men den hører til de ældre af rode aarhundredes slanke spydspidsformer. Den begynder sandsynligvis omkr. ved 900; herpaa tyder sverd av L- og I-typen og blandingsformene med F-typen (eventuelt C-typen) af spydspidser. Typen tilhører da sandsynligvis første halvdel af rode aarh. Den er ikke saa talrik at der er nogen grund til at tiltro den nogen særlig lang levetid.

K-typen (fig. 21—22).

Under denne type sammesettes en række slanke, lange, høitryggede spydspidser, med slank, lang fal, hvor overgangen mellem fal og blad i almindelighed ikke er saa langstrakt og saa avrundet som ved forrige type, og hvor der mangler denne types nagler. Overgangen mellem fal og blad dannes her ved mere korte, rette linjer, kan ogsaa være indsvungne, eller mere skraa langstrakte.

Almindeligt er den gruppe som repræsenteres af R 532, hvor der ofte er ornert indlægning paa falen, og overgangen kan være temmelig

¹ Komme det for nævnte fig. 16: H 1203 fra «Brahungen», Vik N. II. ogsaa i funlet T 5080 ff. fra Jystad, Børreskogs S.T. Saaledes ogsaa det under type F nævnte sverd fra Lings fra begyndelsen af rode aarh.

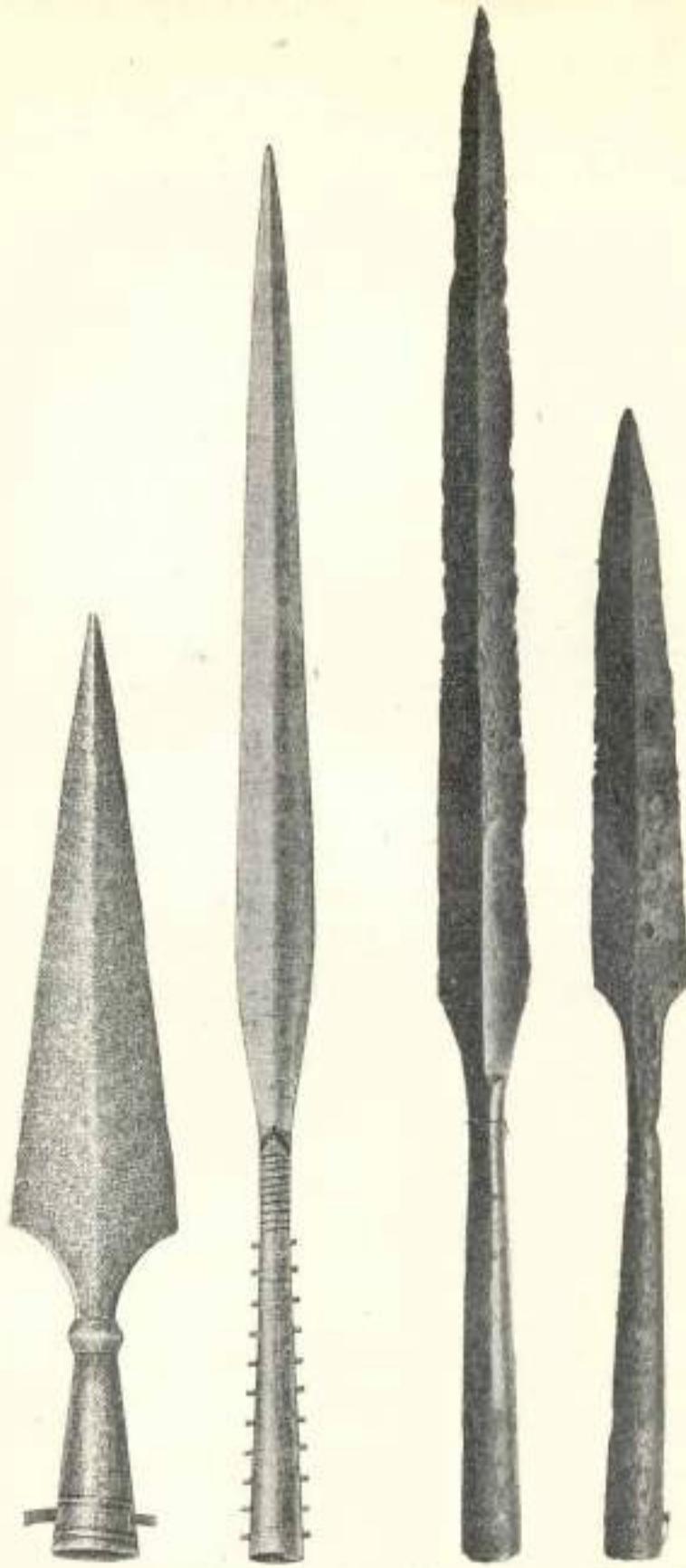

Fig. 19. Tandevold; Fig. 20. Fosliek;
Lesje, Krist. 1/3. Ullensaker, Akh. 1/3.

Fig. 21. Brætes; Aamot, Hed. 2/3.
Fig. 22. Hær-Sæ, Kingsaker, Hed. 2/3.

langstrakt. Typisk for denne største gruppen er C 10663 fra Braaten, Aamot (fig. 21), hvor falen er uten ornering, hvilket er det alminneligste. Ofte viser den sig nu på bladets nedredel og fortsættende sig på falen et avflatet parti. Typisk slik eksemplar av ellers den vanlige K-type er C 11301 fra Hovin, Nes, Hed., mens C 658 fra Her-Sau, Ringsaker (fig. 22) samtidig representerer en egen gruppe av typen, som muligens helst burde være tatt med som en ny type. Her er bladets bredde nemlig utpræget størst nedenstil, hvorfra den jevnt smalner av mot odden, og denne er ikke fuldt så spids som den vanlige type; likevel er bladet her kortere i forhold til falen. Endnu mere utpræget blir særlig bladets bredde ved en spydspids som C 19823 fra Dalene i Kviteseid, Brb., hvor næsten bare falens større lengde skiller fra G-typen.

Alle disse spydspidser tilhører etter fundkombinationene yngre del av vikingetiden. De er funnet sammen med sverd av P-, Q-, S-, X-, U-, V-, O-, I-, Y-, Z- og Æ-typen, likevel også hjemlig L-type og sjeldnere H-typen. Av økseblad er det H-K-typen, men også M-typen; skjoldbulene er lave, ranglene unge. Det er ikke lett å skille ut hvilke er de ældre og hvilke de yngre. Dog synes den mindre gruppen i hvert fald at tilhører yngre del, uten at jeg derfor vil ha sagt at den større gruppen ikke kan være lengst ned i tiden. Det er tvertimot flere ganger tilfældet at spydspidser av denne types vanlige form nær ned i aller yngste vikingetid¹. På lignende måte er det med spydspidsen i fundet St. 3667 fra Hove i Lund; den er funnet med sverd av ung Q-type og desuten økseblad med sterkt utsvunget og skjevtstillet egg, nærmest av M-typen.

Type L (fig. 23—24).

Eiendommelig type. Bladet ganske litet og rygget og med korte mothaker; istedenfor fal en lang, oftest firsidet tange, som kan ha avsats på midten omrent som pilespidsene.

Typea er funnet med forskjellige slags vaaben og skiller seg heretter og etter sin form i to grupper. Den minste av disse grupper (fig. 23), har ikke egentlige mothaker, men er tvert avskaaret, og det er denne som har avsats midt på tangen.

Den første, talrikeste gruppen (fig. 24) er funnet med økseblad av A-typen eller utviklinger herav, eller økseblad av D-typen. Sverdene er C-typen og i 1. fund I-typen. I et andet fund, hvor der er økseblad av

¹ Se Kunst og Kultur II 1: Schetelig: En orientalsk stilindflydelse på Olaf den heiliges tid s. 48 fig. 26.

A-typen og sverd av B- eller C-typen, er der ogsaa sverdkniv av eldre form. I det hele er denne gruppen ikke kjendt i flere end 4 eksemplarer hvor der er fundkombinationer, men der er endel enkeltfundne. Hovedmerket paa den eldre gruppen synes at vaere at der ikke er avsats paa tangen; bladet har desuten virkelige mothaker, men ellers er bladets form mere eller mindre langstrakt. I et fund fra Sverige, fra Dalarne¹, er der spydspids av denne hovedtype med langt blad som spydspidsen fra Strand i Elverum, men desuten har den avsats paa tangen. Her er ogsaa en ringspaende fra 1ode aarh. Fra Jämtland har vi ogsaa typen lignende R 528 uten avsats paa tangen og med smaa mothaker². Sammen med denne spydspids er fundet okseblad av yngre utvikling av A-typen, desuten spydspids av E-typen.

Det synes da ikke at vaere nogen tvil om at denne gruppen av spydspids-typen tilhører 9de aarh. og helst deittes første halvdel. Et fund som det fra Strand i Elverum synes dog at maatte vaere fra aarhundredets sidste halvdel.

Anderledes er det derimot med den yngre gruppe, som jeg hittil bare kjender i to eksemplarer (C 4983 Hammerstad, Stange og St. 360—68, Hegre, Hadeland). Særlig det første av disse maa vaere fra 1ode aarh. og helst fra dettes midte; det andet er funnet i hvert fald sammen med en slank spydspids som synes at vaere av yngre type, men ellers er sakene i dette fund saa sterkt restaurert at typen ikke sikkert kan bestemmes.

Den anden gruppens spydspidser med avsats paa tangen og ret avskaarde filer paa bladet tilhører vistnok 1ode aarh.

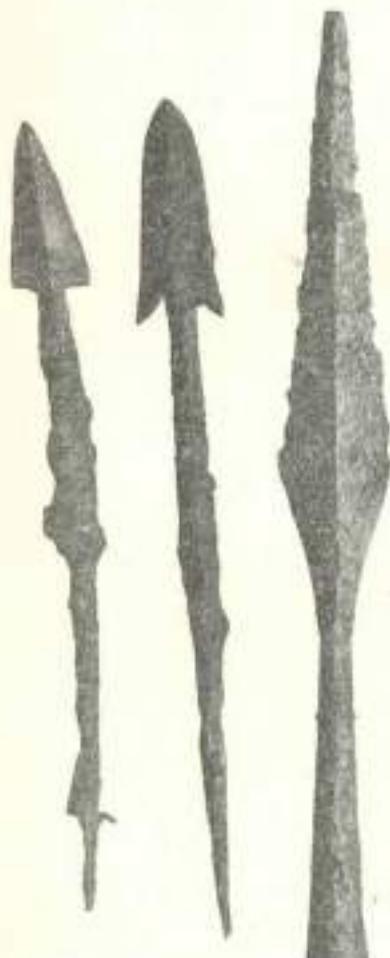

Fig. 23. Hammerstad, Stange, Hest. ²₁
Fig. 24. Strand, Elverum, Hest. ²₁
Fig. 25. Halvdinsnes, Lærdal, Hest. ²₁

¹ Se Minnesblad 1894 s. 80.

² Se Jämtlands länos fornminnesförenings tidskrift 1915. Sjätte bandet. Andra häftet. Pl. VI.

Type M (fig. 25).

Ikke særlig lange spydspidser med høit rygget blad, skran og lang og forholdsvis sterkt utstaaende overgang mellem fal og blad, saa bladets største bredde blir sterre end ved K-typen og falder høiere oppe. De norske eksemplarer har intet metalbelæg, hvilket derimot ofte forekommer ved de meget talrige svenske. Falens øverste parti er i almindelighed facetteret. Dette forekommer ogsaa ved spydspidsen av K-typen fra det unge nylig indkomne fund fra Vesterhaug i Loiten (C 22138). Typen maa, som før nævnt, vel skilles fra F-typen, idet den mangler dennes karakteristiske ornering og har høit rygget blad. Kronologisk staar de to typer rent forskjellig.

Denne type forekommer sammen med sverd av A-typen, av Z- og U-typen, ligesaa av ærtyperne 20. Øksebladene er M-, L-typen, skjoldbalene R 565, rangiene unge. Vi har her for os den yngste av vikingetidens spydspidstyper, tilhører vistnok væsentlig 11te nærh., hvilket ogsaa de ornerte svenske spydspidser synes at tyde paa¹. Typen gjør i det hele et østlig indtryk, findes foruten i Sverige ogsaa almindelig i Finland og Rusland.

Andre typer.

Foruten disse typer forekommer der spydspidser, som ikke danner saa store grupper at de tages med som hele typer. En saadan liten gruppe er R 530 med et litet hakket utspring paa begge sider av falen ved dennes overgang til bladet, som er høit rygget. Kjendes i 3 eksemplarer. I ett fund forekommer den sammen med økseblad av L-typen, skulde saaledes være blandt de yngre. — Saa har vi en anden gruppe, hvorav en spydspids fra Gile, Ø Toten, Krist. (C 5522—24, fig. 26) er et meget karakteristisk eksemplar. Den har tykt, bot blad med liten overgang mellem fal og blad. Den er fundet med sverd av Æ-Q-typen. Den staar visseleg paa overgang til middelalderen².

Endelig skal jeg nævne en liten samling av slanke spydspidser med lang fal, som dog ikke har det høit ryggdede blad som ellers kjendetegner

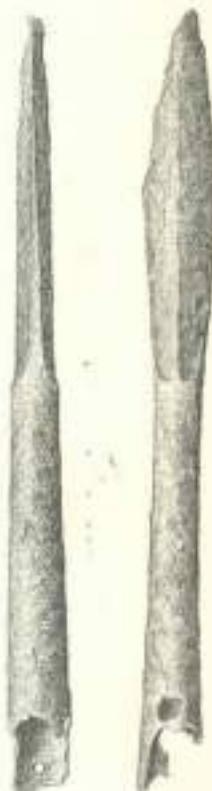

Fig. 26. Gile,
Ø Toten, Krist. 1.

¹ St. 1, eks. Minnisblad 1896 s. 10 fig. 68.

² Se Göteborg och Indusluns Fornminnen och Historia IV. W. Berg: Skottaruinen på Ragnhildsholm s. 88 fig. 61—62.

de yngre spydspidser. De kan være mere eller mindre brede nedentil, har altid avrundet overgang fra fal til blad. Er bredden større, faar de likhet med F-typen, med avrundet overgang; er de smalere, faar de i ytre omrids mere likhet med I-typen. Typen staar i tid sandsynligvis litt før I-typen, er fra sidste halvdel eller slutningen av 9de aarh. Spydspidser av dette slags er ofte kortere end de vanlige I—K-typer.

Hermed skulde spydspidstypene være gaat igjenom. De er godt klarlagt til bruk ved den senere gjennemgangelse av sverdene. Som man ser, er de egentlige typer fra 7de periode ikke tat med, saaledes ikke »Vendeltypen« R 519, heller ikke den hredbladede type R 520 eller den av Schetelig: »Nye Jernaldersfund paa Vestlandet«, 79 fig. 104 behandlede type eller den særlig i Valdres almindelige type I. c. fig. 80, heller ikke de her nævnte andre typer. Naar Schetelig i det anførte arbeide s. 68 sier om 7de periodens spydspidser at disse er svære og brede, gjelder dette til dels også for vikingetidens seldste del. De små kastespydspidser (R 524 og 526) er heller ikke her typebehandlet; de forekommer meget sjeldent i gravfundene og er vistnok oftere lettet at henfore til middelalderen. Det er disse typer som i flere eksemplarer utgjør vikingetidens materiale i Smaalenene; dette vilde nok bli endnu mere redusert, hvis disse spydspidser var fjernet derfra.

B. Øksebladene.

Øksebladene er de vanskeligste av vaabenene ved de typologiske bestemmelser. Dels beror dette paa at de jo ikke bare er vaaben, men også redskap, og det kan ofte være vanskelig at avgjøre om en øks har været vaabensøks eller redskapsøks; ofte kan de vel være brukt som begge deler. Og ved redskaper gjelder jo den regel, at disse ikke forandrer form saa lett som vaaben og smykker. Redskapet har, som jeg før har utviklet det, faat en praktisk form engang for alle. En arbeidsøks fra vikingetiden skiller sig ikke meget fra redskapsøks fra voré dager.

De typologiske bestemmelser ved øksebladene beror dels paa skafthulpartiet, dels paa bladet og egggen. Skafthulflakene kan være lange eller korte, mere eller mindre tilspidsede eller ret avskaaret, øvre og nedre kan ha forskjellig længde, og de kan sta ret eller skjevt overfor hinanden, den ene lengere frem end den anden. Bredden bak skafthullet kan også være forskjellig; for de ældre typers vedkommende er der et langt og bredt parti bak skafthullet.

Hvad dernæst bladet og eggene angaaer, saa kan disse være mere eller mindre utsyunget, mere utsyunget nedentil end oven til og kan staa skjævt i forhold til skaftihulpartiet. Flere eiendommeligheter kan der ogsaa være ved bladet, som det vil fremgaa av den følgende gjennemgang.

Type A (fig. 27—28).

Skaftihulflukene smaa, symmetrisk anbragte, enten dannende en jevn avrundet linje eller smaa tilspidsede fluker, ofte litt fremskutte (se V. J. G.

Fig. 27. S. Skjonsæ, Nore, Busk. 2/5.

Fig. 28. Nørlane, S. Lærd, Krist. 4/5.

fig. 38o), halsen som oftest slank, eggene ogsaa symmetrisk, litet utsyunget. Typen kan ogsaa være sværere, mindre slank end Ryghs eksemplar (R 553, sl. V. J. G. fig. 245) og dertil mindre utsvingning og sværere skaftihul parti. Blir skaftihulflukene spidsere, har vi derved en overgangstype til G-typen; ophører saa symmetrien i skaftflukene og i eggene, om end de første beholdør sin størrelse og de sidste fremdeles er litet utsyunget, saa blir dette en overgangstype til H-typen (R 553).

Disse økeblad forekommer sammen med eneggede sverd uten hjalter, ogsaa med sverd av A-, B- og C-typen; E- og H-typen forekommer ogsaa. Overgangstypene, som tildels maa regnes for at være en utvikling av typen i tilknytning til andre typer, forekommer med C-, D-, E- og F-typen (sl. fig. 70), ogsaa K- og endog L-typen.

Det vil herav fremgaa, at vi i den oprindelige type staar overfor en av de vaabentyper som er at skille fra vikingetidsmaterialet, saaledes som Schetelig alt har hævdet i V. J. G. Imidlertid er det jo en ganske simpel og enkel type som vel kan ha fortsat i begyndende vikingetid; dette tyder ogsaa sverdtyper av C-, E- og H-typen paa.

I hvert fald de videre utviklinger tilhører vikingetiden; i sin mere utvirkede form med stort skaftshulparti og mindre slank kan typen vistnok anvendes omrent gjennem hele aarhundredet. I hvert fald er A-typen forudsætningen for en gruppe av vikingetidens ældre økseformer, og som saadan er det rimelig at ta den med her.

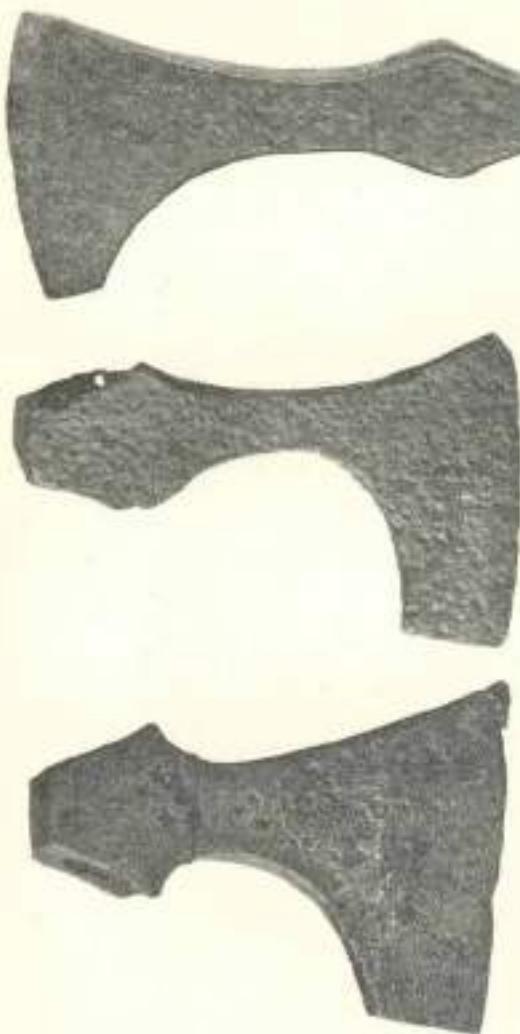

Fig. 29. Hesjum, Ringebu, Krist. 2^{1/2}.

Fig. 30. Sæbø, Ulvik, S. B. 2^{1/2}.

Fig. 31. Torshou, Gjerdrum, Akh. 2^{1/2}.

Type B (fig. 29—30).

Skaftshulpartiet ganskellikt foregaaende type, kan dog fra endnu spidsere fliser (sl. R 559); vi har ellers alle den foregaaende rene types varianter. Halsen er slank, bladet har litet utsprunget overkant, men i underkanten gaar den ned i et »skjeg«, og heri skiller den sig væsentlig fra type A. Dens øvrige likhet tyder forøvrig paa sam-

tidighet med foregaaende type, hvilket ogsaa bekraeftes av fundkombinationene. Typen er fundet sammen med eneggede sverd uten hjalter, B-, C-, E- og H-typen. Likesaa skjeldbuler som R. 564 og spydspidser av B- eller E-typen. Type B maa da betragtes som tilhørende 7de periode, men gaar mere end forrige type ned i vikingetidens begyndelse. Dens videre utvikling blir her tat med som en egen type (D).

Type C (fig. 32).

Rett overkant paa bladet og uten skafthulflaker oven til. Bredden bak skafthullet er i almindelighet tiltagende. Nedhengende «skjeg» likesom foregaaende type. Typen er her i landet lokalt begrenset, næsten ute-lukkende indskränet til Trondelagen og Nordland. I Trondelagen er der saaledes ca. 35 av denne type; fra Østlandet kjender jeg bare 2 eksemplarer, det ene fra Rendalen (C 3400: Husfloen, Rendalen), som i saa meget viser overensstemmelse med Trondelagen, det andet av mere eiemdommelig form fra Vestfold med oddsaker fra begyndelsen af 10de saarh. Eksemplaret gør et meget eiemdommelig indtryk i dette fund¹. Saerlig partiet bak skafthullet er litet typisk. Typen kjenner jeg overfor; i Sverige findes den i maengdevis saerlig paa Gotland, hvorfra jeg har talt 36 eksemplarer i Statens historiska museum; i det øvrige Sverige har jeg fundet 18. Typen gaar rimeligvis tilbake til romersk jernalder. Her i landet synes den imidlertid ikke at optræ for i sen folkevandrings-tid. I Trondelagen er den fundet med enggede sverd uten hhalter, liksaa B-typen, E-typen (sl. fig. 65), de gamle H-typer. Det avbildede eksemplar er fundet med et sverd hvis knap og hhalter er ornert med ornamentik i tidlig karolingisk stil. Der synes saaledes at være sandsynlighet for at den gaar ned i tidlig vikingetid.

Fig. 32. Steinvik, Lædingen, Nordland. 1/2.

~ Type D (fig. 31 og 33).

Denne type er en direkte uledning av skjegokstypen. Skafthulflikene er for de ældre eksemplarers vedkommende av lav form; men alt her begynder flikene at bli mere utviklet, indsvunget og med antydning til at nedre flik blir længere end øvre. Skjeggget blir mindre lodret nedgaaende, halsen i det hele tykkere og underkanten mere levnt skrancende ned mot det hjerne som dannes her. Fra dette hjerne og parallelt med eggen

¹ C 14986—98: Nedre Store-Vit, Stokke, J. L.

gaar det ved denne type en avsats bak hvilken bladet er fortyndet. Bare et par eksemplarer danner undtagelse herfra.

Typen er fundet sammen med sverd av typene C, D, E, F, H, I, K, ja i ett fund ogsaa med M-typen. Av spydspidser er det B-, E- og F-typen.

Denne type skulde da typologisk set være fra ældre vikingetid. Den er jo en direkte utvikling av B-typen, som tilhørte perioden før aarhundredeskiftet eller næsentlig 8de aarh. og første del av 9de. Type D maatte

da begynne i begyndelsen av 9de aarh. og være ved til omkring aarhundredets midte. Dette passer ogsaa udmerket med fundkombinationene. De vaaben den er fundet med, tilhører alle ældre vikingetid, saaledes ganske bevislig sverd av C-, D- og E-typen, likesaa de ældre H-typer og vel ogsaa K-typen. Imidlertid maa det jo gjelde for vaaben som eksene at disse kan enkeltvis holde sig længere i tid. Saaledes maa det vistnok forstås med fundet C 9110 ff. fra Strand, Elverum, Søndre Østerdalen. En avard-type som I-typen kan vist ikke være opstaat før i slutten av 9de aarh. At D-typen av

Fig. 33. Restad, Fanberg, Krist. 2/3.

Fig. 34. Malum, Øier, Krist. 2/3.

skjæblad saaledes enkeltvis kan ha levet ned i sidste halvdel av aarhundredet, hindrer imidlertid ikke at typen som helhet tilhører aarhundredets første halvdel.

Type E (fig. 34).

Skaithulflikene gjennemgaard her en videre utvikling, blir længere og ofte ujevne, saaledes at den nedre flik blir trukket længere ned og ofte lengere frem. Men særlig karakteristisk for denne type er bladet, paa hvis midte der er en avsats; denne avsats er her trukket længere tilbake end ved forrige type, og skjeggget mister sin utprægede form, forsvinder ganske; samtidig blir overkanten mere opsvunget. Typen er ikke saa litet

varierende med skafthulflukene symmetrisk anbragt og eggens ret i forhold til skafthulpartiet, tydelig ældre eksemplarer, eller skafthulpartiet blir kortere, flikene antar eiendommelige former, bladet blir sterkere utsunget, og i sine ysterste utviklinger kan typen, som vi straks skal se, gaa langt ned i tid.

Typen forekommer i almindelighet sammen med sverd av M-typen, L-typen, ogsaa H-typen og I-typen og O-typen. Mere utviklede former

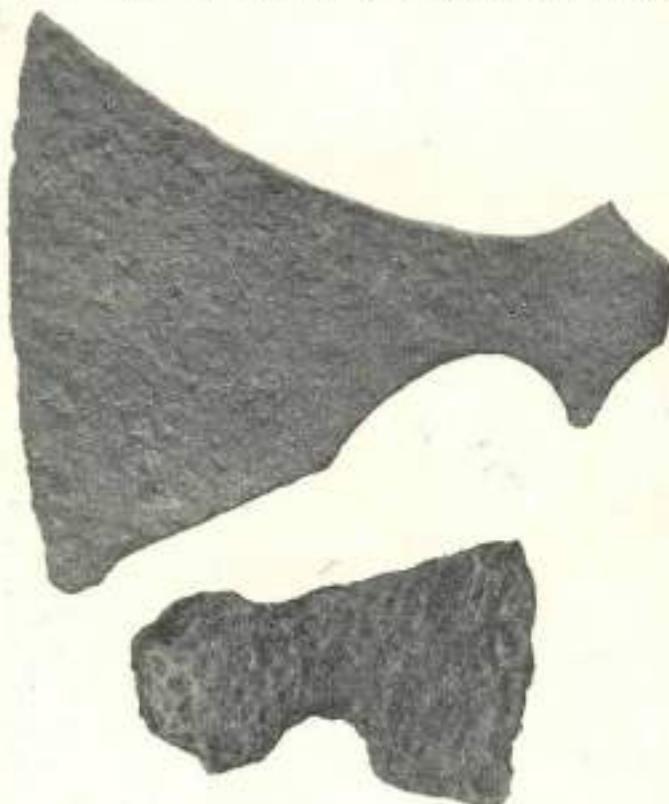

Fig. 35. Fossesholm, Øvre Eiker, Busk., 2/3.

Fig. 36. Saasheim, Tinn, Busk., 2/3.

forekommer ogsaa med Q-typen, X-typen, ja endog A-typen. Av spydspidser er særlig almindelige med denne type C- og F-typen.

Efter sin typologiske stilling maa typens begyndelse sættes til midten af 9de aarh. Men den har sikkert overlevet aachundredeskiftet, om den end hovedsagelig maa regnes at tilhøre sidste halvdel af 9de aarh. Den er meget almindelig, sterlig paa Vestlandet¹, og den maa her tænkes at

¹ Se H. Schetelig: En miniatyrskål av bronse fra vikingetiden, Norges Museums Aarsskrift 1911 nr. 13 s. 8.

ha fortsat i rode narh. De yngre former har avsatsen mere tilbaketrokket, halsen slankere og egggen mere utsyunget. Sl. B 1070 fra Grov, Vik, N. B. fundet med sverd av Y-typen. Avsatsen paa bladet kan bli meget

sterk, egggen blir upræget skjæv, stykket mellem avsatspartiet og skaftihulpartiet sterkt utsyunget. I denne form kjendes typen særlig fra Telemarken, og i den form hører den til den yngste vikingetid¹. Et økseblad som C 21211 fra Saaheim, Dal s. Tinn, fig. 36, som er av senere hovedform, tilhører sikkert tiden ca. 1000; vi finner heri ogsaa en bekræftelse ved at dette økseblad er en blandingsform med L-typen. Likesaa til yngste vikingetid maa regnes et økseblad som C 1271 fra Fosseholm i Øvre Eiker, fig. 35, hvor øksebladet er fundet med sverd av Q—Æ-typen. Bladet er her sterkt utsyunget, samtidig har skaftihulpartiet fast en eiendommelig særform.

Fig. 37. Stein, Aardal, N. H. 2/3.
Fig. 38. Bremningstad, Larvik, Hord. 2/3.
Fig. 39. Gystad, Ullensaker, Akk. 2/3.

Type F (fig. 37).

Ganske faa eksemplarer. Synes at være en sammenblandingsform av forrige type med avsats paa bladet og de yngre typer (H—K) uten avsats, idet bladets utvidelse i bredde ved avsatsen mangler ved F-typen;

¹ Det er saaledes ganske feilagtig når Schetelig l. c. s. 12 (om fig. 10) sier at den står paa overgang mellem K 359 og K 561.

samtidig er avsatsen trukket lengere tilbake. F-typen tilhører ganske sikkert rode aarb., sverdene i fundene er av M-, Q- og U-typen; spydspidsene er slanke og høitryggede, skjoldbulene tildeles R 565.

Type G (fig. 38).

Synes være videre utvikling av de længere eksemplarer av A-typen, men formen blir endnu slankere, skafthulene endnu mere utviklet. Halsen er slank, ofte facettert, eggens mere utsyunget, partiet bak skafthullet ikke saa bredt. Som en slags overgangstype fra de ældre typer regner jeg C 1978 fra Ophus, Vang, Hed., fundet med sverd av D-typen; eggens begynder her at bli mere utviklet; dog staar dette ekseblad nærmere paa de ældres standpunkt. Av sverd er denne type særlig fundet sammen med M-typen, ogsaa H-typen, K-typen og F-typen, I-typen (1 fund), desuten i et fund (C 4115 ff. fra Nordby, Fet, Akh.) med rangle av sikkert yngre type. Av spydspidser er det C-typen og F-typen.

Efter den typologiske utvikling, om den er riktig, skulde denne type tilhøre øde aarbundredes sidste halvdel i sin fulde utvikling, mens eksemplarer som C 1978 maa være ældre. Fundkombinationene stemmer ogsaa hermed; dog kan typen ogsaa findes i øde aarb. Dette er jo ikke saa underlig med en saa enkel type som denne.

Type H (fig. 39).

Slank type med forholdsvis mindre skafthulparti, sterkere utsyunget i bladet nedentil end ovenstil, hvorved eggens faar en svak indboining. Skafthulene jevnt tilspidsede, den nederste lengst; de stilles jevalig like overfor hinanden. Halsen er slank; typen gjør i det hele likefrem et elegant indtryk (se R 555).

Den forekommer sammen med M-typen, almindeligst dog Q-typen og S-typen; spydspidsene er slanke. Typen synes at begynne ved aar 900 og at tilhøre hovedsagelig øde aarbundredes første halvdel. I Vendelgraf IX er den fundet med Samanidmynt fra øde aarbundredes første halvdel. Typologisk synes den at ha sammenheng med forrige type og med de videre utviklinger av A-typen.

Type I (fig. 40).

Sammentraengt form av forrige type, tyk og but og kort. — Den findes sammen med sverd av Q-typen og desuten flere eksemplarer av

X-typen, som synes at være en karakteristisk fundkombination, desuden P- og Y-typen. Ogsaa M- og H-typen findes.

Det er utvilsomt at denne type helt tilhører rode aarh., et første bevis herfor at den i flere tilfælder forekommer sammen med X-typen; dette likesom Y-typen tyder paa at den i hvert fald forekommer aarhundredet ut.

Type K (fig. 41—43).

Der findes en række ekseblad som har kort sammentrængt skafthul-parti og litet utsprunget blad; særlig overkanten er temmelig ret; eggens blir som følge herav skjæv. Formen kan være mere eller mindre slank; men i almindelighed er bladet temmelig langt. Skafthulflukene er af forskellig art, og efter denne forskjel kan typen deles i flere grupper. De kan enten være omtrent som H-typen, liten spids flik ovenstil og længere nedentil, eller de kan begge være litet utviklet, omtrent avrundet og som en gruppe for sig næsten uten utvidelse ovenstil og med almindelig spids flik nedentil. Den første af disse grupper gir lett over i typene H og I. Andre grupper findes vist ogsaa. Særlig slank type med sterkere utsvingning af underkant og som følge derav skjæv egg hører til de yngste former.

Fig. 40. V., Aas, Eidsvold, Akh. $\frac{2}{3}$.

Fig. 41. Køll, Vandal, Krist. $\frac{2}{3}$.

Fig. 42. Berg, Læren, Hul. $\frac{2}{3}$.

Typen forekommer sammen med sverd av forskellig type, av X-, Q-, Y- og S-typen, men ogsaa M- og I-typen. Spydspidsene er slanke, ranglene er unge.

Det er ingen tvil om at vi her har for os unge typer; ingen av dem er fundet sammen med ældre vaaben, mens de nok er fundet sammen med yngre og yngste typer. Som helhet kan disse grupper sættes til rode aarh. At sætte

op nogen typologisk utvikling eller noget kronologisk skille mellem de forskellige grupper kan jeg derimot ikke påsta mig; dertil gør de for meget over i hverandre, er for litet skarpt utprægede.

Type L (fig. 43).

Bladet samme hovedform som foregaaende grupper, skaftshulpartiet derimot eindommelig særpræget med skaftflikene ret avskærne eller avbuttede.

Disse økseblade forekommer sammen med sverd av P-, Z- og A-typer. Spydspidsene er G-, K- eller M-typer. Ranglene er unge eller af de yngste. Skjoldbulene R 565 og R 563.

Typen hører da tydeligvis ligesom følgende til de yngste af vikingetidens øksebladtyper; dens begyndelse synes at maatte ansees at tilhøre 1.ode aarhundredes midte, og den går tydeligvis helt ned i 11. aarb.¹. Herpaa synes sverd af Z- og A-typer særlig at tyde. — Herpaa tyder ogsaa et eksemplar som C 5545 fra Hafsten, Gransherved, hvor formen synes at være rent middelaidersk, med mere utvistedt skaftshulparti, men dog tydelig besleget med L-typen. Sverdet af Z-typer (C 5044) har da, som

Fig. 43. Mosjøen, Hjordal, Brb. 2/3.

Fig. 44. Halsteinshov, Læren, Heil. 3/2.

Fig. 45. Humerstad, Stange, Heil. 2/3.

¹ Et fund fra Jämtland daterer K. Kjellmark Vinet 1905: Et grafsted från den yngre järnåldern i Ås i Jämtland s. 35 ffl.; øksebladet arh. s. 358 fig. 4) et økseblad af denne type til ca. 1000.

vi senere skal høre, også det rent middelalderske træk med underhaltsunderkant gaaende ned i en liten spids paa midten. — Eiendommelig er det før nævnte økseblad C 21221 fra Saaheim, hvor bladet er av den eindommelige type som blev nævnt under E-typen, og som maa tilhøre vikingetidens aller sidste tid.

Type M (fig. 44—45).

Sørre eller mindre eksemplarer, kanskje de sidste de talrikste. Bakskafthulene et rektangulaert, næsten kvadratisk parti, hvorfra flikene temmelig brat-svinger sig opad og nedad. De staar litt skjævt til hverandre, den nederste litt længere og litt mere fremskutt. Halsen slank, overkant og særlig underkant sterkt utsyunget, eggens utpræget skjært i forhold til skafthulpartiet. Like for eggens er der dampet en tyk kant paa tvers av bladet i likhet med E-typen, men uten nogen sammenhæng med denne types avsats. Bladet er ellers ganske tyndt og blir for de større eksemplarer vedkommende sterkt utsyunget (sl. R 558).

Disse økseblad forekommer sammen med sverd av utviklet Q-type, X-typen, Z-, T- og Å-typen. Spydspidsene er K- og M-typen, skjoldbuler er R 563 og 565. — Ved siden av forrige type hører denne til vikingetidens yngste, men gaar sikkert endnu længere ned, tilhører vistnok væsentlig 11te aarrh. Derpaa tyder fundet fra Løiten (C 10658 ff.) med sverd av rent middelaldersk Å-type. I likhet med de større eksemplarer av denne type har også typen R 560 levtyndt blad; men her er flikene symmetriske, og eggens staar ret. Imidlertid hjørner jeg intet eksempel paa at denne type er fundet sammen med sikre vikingetidssaker, og den maa derfor helst skilles ut fra vikingetiden og ansees ut tilhøre middelalderen.

Interessant er med hensyn til de sene typer fundet B 4620 fra Skeie, Ulvik, S. B. Her er sammen fundet 7 økseblad; derav er 2 av M-type med sterkt utsyunget levtyndt blad, bladets beskaffenhet minder i det hele her helt om R 560. Desuden er der fundet 5 smaleggede økseblad av K-L-typen, med lange slanke, litet utsprungne blad og sammentrængt skafthulparti. Paa grund av skykkenes forrustede tilstand kan skafthulflikenes form ikke sikkert bestemmes. Et enkelt av øksebladene synes dog sikkert at tilhøre L-typen. Alt i alt er dog fundet et nyt bevis for at typerne K og L gaar helt ned i middelalderen; til denne tid maa sikkert dette fund regnes.

Heller ikke for øksebladenes vedkommende kan materialet siges at være helt uttommende behandlet ved den ovenstaende typologiske inndeling. Der findes former som synes at være utvistede degenererte eksemplarer av enkelte av de foregaende typer eller ciendommelige særutviklinger. Vi har saaledes en gruppe på 5 stykker som ganske mangler skafthuller baade oventil og nedentil. Bladet er symmetrisk i egggen. Allikevel er disse økseblad gjennemgaaende funnet sammen med yngre vaaben med sverd av M-, Q- og X-typen, spydspidser av K-typen. Muligens kan den betragtes som en slags degeneration av G-typen.

Enkelte faa eksemplarer er svære og tange, skjøve i egggen med smalt skafthul og av og til ciendommelig ubestemt skafthulparti. 2 eksemplarer av denne art er funnet med sverd av X-typen¹. Disse økseblad kan forklares i sammenheng med H—I-typen, men kan ogsaa være videre utviklinger av de yngre K-typer. Rent middelaldersk med forlenget skaftsal er et økseblad fra Valdres: C 19759—60 fra Tildeim, V. Slidre, funnet med spydspidser av M-type.

C. Skjoldbuler.

Av skjoldbuler er det ikke mange former i vikingetiden. Her kan fremdeles godt gjelde Ryghs typerekke i «Norske Oldsager»: 562—565. Den typologiske utvikling for de tre første av disse er klar. R 564 er selvfølgelig den ældste form med den høie arsats som f. eks. skjoldbulene i de ældre av Vendelgravene². Det er tydelig at R 564 med sin svære form er en direkte utvikling av disse, skulde altsaa tilhøre øde aarhundrefles første del. Dette tyder ogsaa fundkombinationene paa. Den er utelukkende funnet sammen med de vaaben som jeg i dette arbeide regner for de ældre i norsk vikingetids materiale. R 562 blir da en yngre utvikling herav, en mellomform til R 563. R 562 kommer da til at tilhøre vikingetidens midte, stort set tiden 850—950, de høiere ældre, de lavere yngre. Yngst blir saa R 563 som danner overgangen til middelaideren. Det er jo tydelig at der er nært slektkap f. eks. med R 563, funnet med sverd av Q-typen og økseblad av K-typen, og C 9982 fra Korseøgaarden, Stange, Hed.³, datert av Rygh til ca. 1100. — Rent for sig selv, uten sammenheng med denne typeserie, staar R 565, som er omrent samtidig med R 563, funnet med sverd av Q-, T-, U-, V-, Z- og Å-type. Typen er sandsynligvis kommet østenfra, forekommer i hvert fald i Sverige, Finland og Rusland og er ytterst sjeldent i det vestensjeldske.

¹ C 5386—94, Bryn, Romedal, Hed., C 10076, Gimle, Nettars, J. 1.

² St. f. eks. Hj. Stolpe og T. J. Arne: Graffitiet til Vendel. Pl. VII fig. 1.

³ Ah. 1880 pl. VI 30.

D. Pilespidsen.

Disse er ofte litet klare i sin form paa grund av sin ubetydelige størrelse, som rusten har tæret mere av. Dertil kommer at typen R 539 vistnok er blit en fæstnet form i vikingetiden, har holdt sig gjennem lang tid, muligens med mindre forskjelligheter i tidens løp, som dog ikke er saa væsentlige at de kan siges at danne egne typer.

Førefrig skal jeg her foreta en summarisk gjennengangelse og tidsadskillelse mellem typene. Schetelig har i Arkeologiske Tidsbestemmelser s. 74—75 skilt ut med rette typen R 540 fra vikingetidens materiale; det samme bør ogsaa gjøres med R 535, som bør henføres til 7de periode, og likesaa R 541. Det typologiske kjendemerk for de ældste pilespidsene som kommer op i vikingetiden, pilespidsene med en kantet, ikke flat tange, er at der er litet utpræget skille mellem denne tange og selve bladet. I den form begynder disse pilespidsen alt i 7de periode, saaledes med det rombiske blad som i Graf I i Vendelfundet l. c. pl. III fig. 8, en form som også optræder flere ganger i Norge; men også i den mere slanke form, forgængeren for R 539 findes den, kanske smalere og med største bredde paa bladet skutt litt højere op¹. Den eiendommelige form R 551 med tvedelte od, som efter T. J. Arne skal ha en østlig oprindelse², går også i sine ældste former vistnok tilbage til 7de periode eller i hvert fald tidlig vikingetid. Bevis herfor har vi i fundet C 18196—18212 fra Telstad, Vaage, Krist.³, hvor pilespidsene også mangler det skarpe skille mellem tange og blad som karakteriserer den egentlige vikingetids pilespidsen. Tidsbestemmende for dette fund er ildstalet, saksen og kanskje også et skjoldbuleformet beslag som Graffilitet vid Vendel pl. IX fig. 3. Men typen med den tvedelte od findes også langt ned i vikingetiden. Yngre former er R 538, som væsentlig må regnes at tilhøre 10de aarh., likesaa R 537, som også findes helt ned i 11te aarh. En form som R 546 optræder sikkert ikke før 10de aarh., hører med til de yngre former som R 543—44, som kanskje først forekommer i 11te aarh. Endelig må en form som R 547 opfattes som rent middelaldersk med det brede blad og uten avsats paa tangen. Det synes saaledes som utviklingen her er gået i cirkel.

E. Ranglene.

Disse eiendommelige redskaper R 460—63, hvis bruk vi her ikke skal uttale os om, har vist sig at betegne en klar typologisk-kronologisk

¹ Se Jämthärde läns formminnesföreningas tidskrift 1915, pl. VII (fra Härendalen).

² T. J. Arne: Sveriges forbundelser med Østen under vikingatiden. Fornvännen 1911 s. 59—60.

³ Al. 1893 s. 90—92. En av pilespidsene s. b. fig. 6.

utvikling, i grunden et ganske ypperlig middel til datering av vikingetidens vaaben, særlig da de netop findes mest i mandsgravene. Jeg har herom skrevet en liten spøkefuld opslag i et privat festskrift til H. Schetelig, utgit av Oldtiden 1917. Da dette imidlertid er trykt som manuskript og ikke almindelig tilgjengelig, skal jeg her i korthet gjengi den utvikling disse oldsaksformer har gjennemgaat.

Den ældste form (fig. 46), som optræder alt i 7de periode, bestaar af en enkel oval boile hvori sitter mindre ovale boiler av samme form; hertil hører et holkagtig beslag som sitter fast i den store boilen, og en løs krok med skaft af lignende form som beslaget. Denne type er bl. a. fundet med eneggede sverd uten hjaalter eller med sverd av B-typen.

Fig. 46. Kvæst, V. Sistre.
Krist. 1/4.

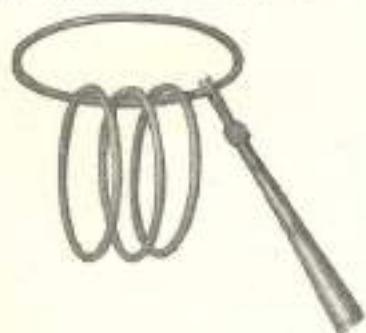
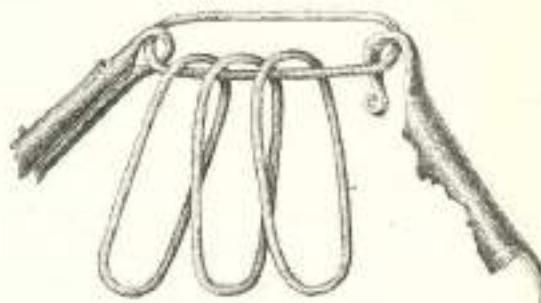

Fig. 47. Læg, sted. 1/4.

Fig. 48. Kvarberg, Vange, Krist. 1/4.

Vid-Selsk. Skrifter. II. H. F. Kl. 1919. No. 1.

Den næste form er R.462 (fig. 47). Boilen er her fremdeles enkel, men litt bredere på midten; beslaget har nu utviklet sig til et helt lukket skaft, og kroken gjennemgaar lignende utvikling. Saalaa næste trin (fig. 48) forandrer boilen form, tenen blir flatbunret oven til, ovalen opgives, idet boilen blir indknepet på begge sider i underkanten, men skaft og kroken er fremdeles av samme hovedform. Denne indknipning nedentil på den enkle boile som dannes av en rund ten, indtræer vistnok temmelig tidlig, forekommer saaledes alt i fundet C 20168 fra Torshov, Gjerdrum sammen med rangle af ældste type ligesom i fundet fra Kvarberg, Væge, C 7665, hvor sverdet er besleget med B—C-typene, og spydet gør et alderdommelig indtryk. Naar derimot boilen oven til blir avflatet, er vi kommet

ind i et yngre stadium, hvor der er sverd av M-typen og spydspids av F-typen. Utviklingen gaar videre; bollen og haandtaket er de samme, men ringene blir runde; i denne form kjender jeg typen i 2 fund, saaledes C 13855 fra V. Berg, Leiten, Hed., hvor sverdet er av O-type, men bollen her forevrig er av ældre form, og C 13470 fra Allum, Hedrum, J. L., hvor ogsaa sverdet er av O-type, økseblad av utviklet E-type, mens spydspidsen synes at være av C-type. Disse to fund maas sikkerlig dateres til ca. 900.

Saa blir der en ny hovedtype (fig. 49), hvor bollen fremdeles er den samme; derimot falder skaftet bort og der blir bare tilhake en simpel krok fæstet til bollen. Samtidig blir ringene runde og næsten altid i 2 eller endog 3 rækker. Dette er den almindeligste form for vikingetidens rangler, og den lever vistnok i hele det 10de aarh. Den er fundet med sverd av O-, P-, Q-, S- og overgangstype til X-typen, likesaa i 1 fund (C 14291 fra Nedre Store-Var, Stolk, J. L.) med L-typen. Det er tydelig at den begynder alt i begyndelsen af 10de aarh.; i flere fund er der spydspidser av I-typen, men de mange sverd av Q-typen tyder ogsaa paa at den lever aarhundredet ut. Dette fremgaar likesaa av at næste trin, med tvedelt underkant av bollen (fig. 50), bare findes med de aller yngste sverd av Z- og Æ-typen. Karakteristiske er i saa henseende de to sikre fund C 20003 fra Kirkegaarden, Aal, Busk., og C 5544—46 fra Hafsten, Gransherred, Brb., hvor sverdene henholdsvis er av Æ- og Z-typen, det sidste sverd med en spidsflik pa underhjals underkant.

Fig. 49. Skjortus, Larvik, J. L. 1/4

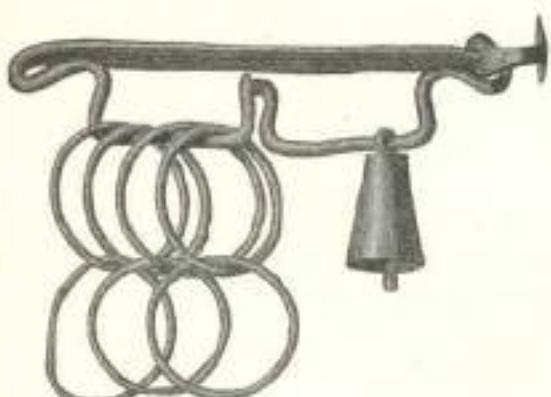

Fig. 50. Utgaanlen, Seljord, Brb. 1/4

Endnu mere kompliceret gaar ranglen i denne form ned i middelalderen. Bollen blir usedvanlig lang og vaer og faar i det hele en eindommelig form. Karakteristisk er i saa henseende C 18547 fra Kollkjøn, Mo, Brb.

F. Sakser.

For saksenes vedkommende er det velkjendt at den ældre type R 172 fra ældre jernalder har blad av form som ældre jernalders knivblad, like-som boilen er betydelig bredere oven til end længere nede. De yngste, fra vikingetiden, har igjen en ringformet utvidelse oven til (R 443), i hvilken form vi også har saksene i middelalderen. Som overgangsform, altså fra ældre vikingetid, mås regnes R 442, som endnu ikke har fått den ring-formede utvidelse på boilen, men hvor denne heller ikke har den sterke bredde oven til, liksom bladene heller ikke har den gamle ældre jernalders form. Imidlertid er det at bemerke at saksen er en simpel almindelig bruksgenstand, som mås tænkes at kunne ha bevaret sin gamle form i lang tid, om end den nye form også er blitt kjend. Vi kan derfor ikke legge nogen avgjørende vekt på saksenes forekomst i fundene. Men det tyder alle ting på, at typen R 442 gir fundet et ældre præg end R 443. Som helhet betraktet kan vi jo si at R 442 tilhører 9de og R 443 10de aarh.

G. Ildstaal.

Disse spiller mindre rolle for tidsbestemelsen inden selve vikingetiden. Gjennem hele vikingetiden opptrer R 426. Derimot må skilles ut den form hvor endene bare er opbevart og ikke tilbakebojet og sammenbevet¹. Likeså må den form som er avbildet Berg. Mus. Aarb. 1909 nr. 14, s. 57 fig. 16, henregnes til 7de periode. Ildstaalene har altså for vort arbeide bare betydning ved utskillelsen av 7de periodes våben fra vikingetidens.

H. Stigbøilene.

Også blandt disse er det tydelig at der må skilles mellom ældre og yngre former. Til de ældre hører da R 587 og 589. Dette kan man se av Graffältet vid Vendel pl. XLII fig. 13 med stigbølle av samme form, hvor fundet er fra 7de periode. Også Lindenschmit opfatter denne stigbøleform som den ældste² i et fund fra Ditmarsken, som han daterer til 9de aarh. Sverdet er her av min B-type, likså spydspidsen av B-typen. Jeg skulle da tro at fundet er litt ældre. Men ellers i norske fund forekommer denne type av stigbøler i 9de aarhundredes første halvdel, saaledes

¹ Se Th. Petersen: Fortsatte Udgravninger i Namdalen III. Åb. 1905, s. 366 fig. 7 og s. 374.

² Die Alterszettel unserer heidnischen Verset B, IV Taf. 29: Die ältesten Formen der Steghügel.

i fundet fra Ophus i Vang paa Hedemarken (C 1977 ff.) med sverd av D-typen.

Typen R 590, som forekommer langt hyppigere, er tillike yngre, viesentlig tilhørende 10de-11. årh. Stigbordene kan saaledes ogsaa være en veileder ved dateringen.

I. Spillebrikkene.

For disses vedkommende skal jeg henvise til min avhandling: *Bretspil i Norge i forhistorisk tid*¹, hvor en form som fig. 11 betegner det sjeldne stadium, fig. 12—13 yngre og fig. 14 det yngste. Særlig skal vi merke os den sidste form, som ubetinget betegner en overgang til middelalderen.

K. Ovale bronsespænder.

Det har flere ganger virret under droftelse hvorvidt de ovale bronsespænder tilhører mands- eller kvindefund eller kan findes i begge slags graver. Saken var den at de var indkommet baade med mands- og kvindesaker, baade med vaaben og spindelhul og væveredskaper. Av denne grund er det formodentlig Montelius i Månadsblad 1873 uttrykkelig uttaler at de tilhører mandens gravutstyr; men senere² gaar han dog ut fra at de tilhører kvindens, og det er vel den opfatning som nu har vundet hævd. Vedel fandt paa Bornholm de ovale spænder bare i kvindegraver. Det samme gjorde Stolpe paa Birka. O. Rygh uttaler derimot i Norske Oldsager s. 33: »De forekomme i Norge ikke blot i kvinders, men ogsaa i mænds graver.« Og endnu saa sent som 1915 ser det ut som A. W. Brogger³ er av den opfatning, at slike spænder like saa godt kunde brukes av mandfolk.

Det er da visselig langt korrektere med professor Schetelig⁴ at opfatte ovale spænder utelukkende som kvindestyr, slik som jeg ogsaa selv har uttalt det (En norsk sverdtype fra vikingetiden, Oldtiden VII s. 118). Schetelig mener videre at forekomsten av ovale spænder med mandssaker tyder paa at der har været dobbelt begravelse, at mand og kvinde er begravet sammen. Et ypperlig eksempel herpaa er siden kommet til i en vikingegrav fra Nordland fra Tommeide, Donnes a. Nesna⁵. Her blev fundet 2 skeletter, det ene av mand, det andet av kvinde. Paa

¹ Oldtiden IV (Ryghhefte) s. 75 ff.

² Sv. form. thiskr. VIII: *Øversigt over den nordiske funstidens perioder* s. 158.

³ Tjelling i hedensk tid s. 27.

⁴ *Traces of the Custom of "Suttee" in Norway during the Viking Age* s. 7.

⁵ Se Tramhj. Vidsk. Skrifter 1910 Nr. 6: K. Rygh: *Arkeologiske undersøgelser* 1910 s. 16—18.

det kvindelige skelet laa «paa hver side av brystet en oval spænde av bronse... og imellem disse en trefliget spænde av bronse». Desuten fandtes her perler, sigdbiad og merkelig nok en spydepids som dog kan tenkes egentlig at ha tilhørt manden, men være lagt hit allikevel. Manden hadde sverd, skyld og ringnaal av bronse. Skelettene laa like ved hverandre i en baat og måtte være nedlagt samtidig. Undersøkelsen foretokes av K. Rygh.

Er dette saa, at ovale spænder tyder paa dobbelt begravelse, endog paa samtidig begravelse, da spiller jo dette ogsaa en rolle for den absolute tidsbestemmelse av sverdene. Av de 44 fund som Schetelig i det anførte arbeide opfører, er det bare 18 som her kommer i betragtning, hvor nemlig kvindebegravelsen representeres av ovale spænder og mandsbegravelsen av vaaben. Ikke alle disse er vel heller helt paalidelige. Hittil er dog siden Scheteligs arbeide usikkert, kommet ca. 10 fund til, hvoriblandt det nævnte fra Tommeide. Dog forekommer der jo en enkelt oval bronse-spænde i mandsfund, uten at man derfor kan si sikkert at her foreligger dobbelt begravelse. Hvorvidt her foreligger usikker fundberetning eller manden har fått et kvindelig Smykke som et minde eller av anden grund med i graven, er ikke altid saa godt at si. Det er jo ogsaa bevislig at 2 begravelser i samme hang; mands- og kvindegrev, ikke altid betegner samtidighet. Gravene kan være anlagt paa forskjellige steder i haugen, eller den ene har været brændt, den anden ubrændt. Men hvor fundberetningen uttrykkelig sier at de er fundet sammen, kan man som regel ogsaa gaa ut fra hel samtidighet.

Og under denne forutsætning følger vi her Montelius' tidfæstelse av de ovale spænder, slik som han har forberedt den i Månadsblad for 1873 og 1877 og nærmere formulert den i S. F. T. VIII. Efter denne tidfæstelse staar spænder som R 641—645 som tilhørende 7de periode, R 648 som en overgangsform, mens R 647, 649—50 tilhører første halvdel av 9de aarh. og R 657 sidste halvdel, R 652 og 654 10de aarh., R 655 overgangen til 11te, mens R 656 tilhører 11te aarh.

Imidlertid er der nu av H. Schetelig i hans arbeide om Osbergfundets ornamentik, som vil utkomme med det aller første, også foretaget en undersøkelse over de ovale bronse-spænder, som muligens i enkeltheter vil medføre at vi maa revidere en smule dette absolute kronologiske system. Jeg har derfor i den følgende datering av de forskjellige sverdtyper brukt de ovale spænder bare som en sekundær støtte. Og i det hele gjelder det for de ornerte sakers vedkommende at disse i dette arbeide har spillet en underordnet rolle, idet jeg som nævnt har fundet det at ligge utenfor dette arbeides maal at foreta nogen omfattende undersøkelse av vikinge-

tidens ornamentik, særlig siden H. Schetelig holdt paa med samme emne, som han her hadde langt bedre forudsætninger til at kunne lese.

Sverdtypene.

Den typologisk-kronologiske bestemmelse som i det følgende vil bli git over sverdtypene, ledsaget av oversigt over deres lokale utbredelse, vil bygges hovedsagelig paa studium av sverdhjaltene. Naar jeg saaledes her taler om sverdtyper, mener jeg typer av sverdhaandtak. Det er vistnok saa, at sverd med samme type av sverdhaandtak ogsaa kan ha samme slags klinger, imidlertid er klingenes art selvfølgelig vanskeligere at differentiere end sverdhjaltene og egner sig saaledes ikke i den grad til typologisk bestemmelse som disse sidste. Klingene kan vistnok ogsaa undergaa forandringer, som det ovenfor er omtalt, men disse forandringer kan ikke bli av den paatagelighet som hjaltenes i almindelighet er.

Som det vil fremgaa av den følgende fremstilling, er der inden vor vikingetid en mangfoldighed av sverdtyper, en pludselig mangfoldighed, som dog ikke er saa pludselig som den ser ut til. Det er saaledes ikke helt træffende av Undset, naar han¹ taler om den ensartethet som hviler over vor vikingetid. Alle disse typer optrær imidlertid ikke paa samme tid; det er selvsagt at enkelte typer gaar ved siden av hverandre, forefindes samtidig, men i hvert fald for de større typers vedkommende gælder det at de i almindelighet avløser hverandre, som tilfældet er ved bronespændene i ældre og yngre jernalder. Men det hænder jo ofte, at en type ikke helt er forsvundet før den næste begynder.

Den oprindelige hjemstavn for en stor del af disse typer maa søkes utenfor vort land; spørsmålet herom vil bli nærmere utredet for hver type; typenes utvikling kan da vanskelig utredes og har her mindre betydning, da den er skedd utenfor landet; for os har det mest betydning at vite hvor de er kommet fra, og deres historie her i landet. Faktum er imidlertid at vi, som Schetelig engang har utviklet for mig, gjenfinder forbilledene for saa mange av vores vikingetidstyper av sverd i de germanske fund i Mellem-Europa, særlig fra den saakaldte »merovingiske« periode. St. Lindeeschmit: Handbuch der deutschen Altertumskunde I s. 226—27. Utviklingen til de »karolingiske« sverd er foregaat hermede; den bestaar som et overveiende karakteristisk træk i at hjaltene blir sværere og tyngre. De forholdsvis spinkle haandtak i ældre tid: lave, tynde knapper og spæde hjalter, har alt i tidlig vikingetid utviklet sig til den svulmende tyngde som præger en saa stor del af vor vikingetids sverd.

¹ Aarbøger for nordisk Oldkyndighed 1880 s. 177 ff.

Vi skal her gjennengaa disse sverd saavidt mulig i kronologisk orden, slik som jeg mener at de har avlest eller utviklet sig av hverandre. Og først skal vi da ta de typer som tilhører overgangstiden mellom sidste del av folkevandringstiden og tidligste del av vikingetiden. Fra sidste del av folkevandringstiden kjender vi her i landet næsten bare de eneggede sverd uten hhalter, de som har sin oprindelse i den frankiske scramasax¹, og som særlig findes på Vestlandet og tildels i Trøndelagen. Skjent disse sverd væsentlig tilhører 7de peride av jernalderen og saaledes ikke vedkommer dette arbeide, skal jeg her i korthet komme med nogen bemerkninger om dem før jeg gaar over til de egentlige vikingesverd.

Eneggede sverd uten hhalter.

Disse sverd blev først skilt ut av H. Schetelig i V. J. G. s. 163. I O. Ryghs atlas: «Norsk Oldsager» og i hans statistik er de derimot regnet blandt vikingetidens sverd.

I min fortægnelse over vikingesverdene er de ikke blitt tat med. Det kan vistnok være vanskelig at si, om det er ganske sikkert at de slutter med 7de periode, og i «Nye jernaldersfund på Vestlandet» s. 76 stetter Schetelig den mulighet, at de har holdt sig i vikingetidens begyndelse. Efter min mening maatte dette bare omfatte vikingetidens aller første begyndelse. Vistnok forekommer de sammen med vaaben som for er antat bare at tilhøre den egentlige vikingetid, men som efter min mening begynder alt i 7de periode. Ved siden herav har jeg imidlertid ogsaa lagt til 10 fund, særlig på Vestlandet, hvor der forekommer andre saker, hvorav de 8 efter min mening maal regnes til 10de aarh. og bare 2 til 9de aarh.s sidste halvdel. Jeg skulde tro at vi helt kan se bort fra disse fund under tidsbestemmelsen av disse sverd, idet vi enten maal betragte sverdene tilfaldig opbevaret i længere tid, hvad der er mindre sandsynlig naar der er saapaa mange af dem, eller vi maal betragte dem som usikre fund, hvad i hvert fald 2 av fundene, hvor der er ovale spander av typen R 652, tyder paa.

Det har allikevel sin betydning for de ældre vikingetids vaaben at vi betragter litt noiere disse eneggede sverd; de fundkombinationer som dannes med dem, har ogsaa sin betydning for bestemmelsen af de ældste vikingetidsvaaben. Eneggede sverd forekommer jo ogsaa i vikingetiden; men de har da hhalter, og likesaa skiller klingene sig delvis ut. Hvad nu hhalterne angaaer, er det klart at disse har de eneggede sverd overtatt fra vikingetidens tweeggede sverd med hhalter, saaledes som jeg selv har

¹ Sæt er dette spørsmål blit behandlet av H. Schetelig: «Nye jernaldersfund på Vestlandet». Dagens Museum Aarbo 1916—17. Histor. antikv. sekke nr. 2.

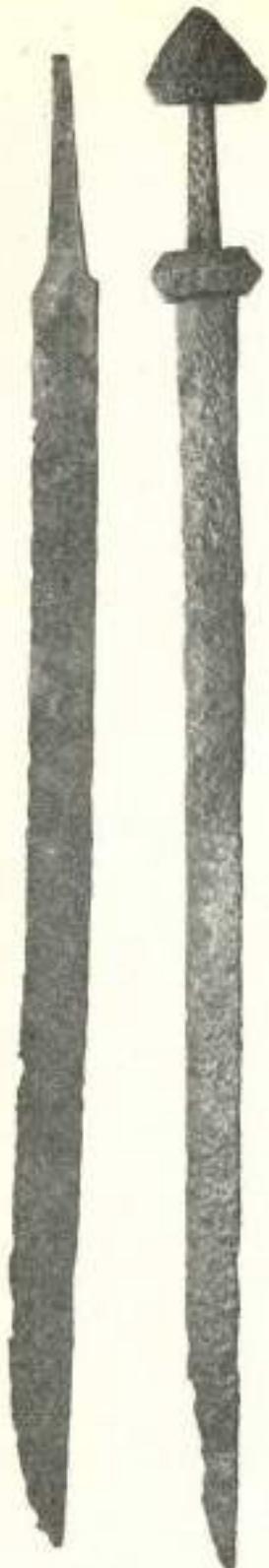

Fig. 51 a. Alþjórk, Sigjal, Busk. 1/2
Fig. 51 b. Bunge, Ø. Rendalen, Hed. 1/2.

fremholdt det for typen B og C. Den egentlige scramasax har jo specielle eiendommelig heter som ryggens tykkelse og klingens ringe længde. Her i landet utvikler imidlertid længden sig, saa de endog overgaar vikingetidens tweeggede sverdklinger. Det er ikke saa faa av disse eneggede sverd hvis klinger er 80 cm. eller derover; 5 stykker blir endog over 85 cm. lange. Jeg har bare fundet et par av de tweeggede klinger fra ældre vikingetid som nær denne længde; derimot er det flere av de ældre eneggede sverd fra ældre vikingetid av C- og H-typen som blir saa lange, ja nylig er til Universitetets Oldsaksamling inkommet den lengste klingen fra vikingetiden på 90,7 cm., netop et enegget sverd av H-typen fra første del av 9de aarh. eller tiden omkring 800, et nyt bevis for at det er de gamle eneggede sverd uten hhalter som nu mottar hhalter fra de tweeggede sverd. Utviklingen er da klarliggen den, at først er den korte scramasax kommet til landet utenfra; denne har saa her i landet utviklet sig fra rent knivkort til den betragtelige længde som vi har nevnt, og saa er ved vikingetidens begyndelse disse klinger fremdeles blit smidd, men er blit forsynt med hhalter av de typer som da netop var blit vanlige (fig. 51 a, b). Det er tydelig at denne utvikling er foregået på hjemlig grund, egs de er da ogsaa hjemlige typer de eneggede sverd som i vikingetiden faar hhalter. Jeg tar her op en fortegnelse over disse eneggede sverd uten hhalter og deres lokale utbredelse:

Smaal:	1	Beb.:	8	Rmsd.:	14
Akh.:	2	Ned.:	0	S. T.:	16
Hedem.:	9	L. M.:	3	N. T.:	14
Krist.:	31	Stav.:	26	Nordl.:	25
Busk.:	6	S. B.:	32	Trms.:	19
J. L.:	4	N. B.:	30	Ukjendt:	3

Tilsammen 245

Av denne statistik vil det fremgaa meget tydelig at de eneggede sverd uten hhalter overveiende tilhører Vestlandet og Sydvestlandet, i sammenhaeng hermed Nordland og desuten i litt mindre grad Trondelagen. Statistiken for Kristians amt blir misvisende hvis man betrakter dette i sin helhet som Østlands-amt. De eneggede sverd uten hhalter herfra er nemlig omtrent utelukkende fra Valdres og Øvre Gudbrandsdal, bygder som baade i gammel og ny tid har staat i livlig forbindelse med Vestlandet. Av de 31 sverd fra Kristians amt er nemlig 21 fra Valdres og 7 fra Gudbrandsdal, bare 3 fra det egentlige østlandsdistrikt av Kristians amt. Fra Hedemarkens amt tilhører dernæst av de 9 sverd de 4 Rendalen, et distrikt som i denne henseende maa opfattes som at ha staat i forbindelse med Trondelagen. Muligens kan en støtte herfor sees i den gamle beretning, at der gjennem Rendalen har været ferdelsvei fra Trondelagen til Sverige¹. Et 5te sverd er fra Stor-Elvedalen; bare 4 sverd blir saaledes tilbake fra det egentlige Hedemarken, og derav tilhører de 3 ett fund. Ser vi fremdeles paa de 6 sverd fra Buskeruds amt, tilhører ingen det egentlige Buskerud eller Ringerike, men 1 er fra Numedal, 2 fra Hallingdal og 3 fra Sigdal og Kredsherred. — Fra det egentlige Østland blir det saaledes bare 14 eneggede sverd uten hhalter; tar vi Telemarken med, blir det 22. Av 245 sverd er de 231 fundet utenfor det egentlige Østland.

Dette eiendommelige forhold maa da, som Schetelig antyder, bero paa at for de simple eneggede sverd uten hhalter kom til landet, var overdet ikke menigmands vaaben, eller fulgte vaaben overhodet ikke menigmand i graven. Og disse eneggede sverd uten hhalter triengte bare ind paa Vestlandet, Sydvestlandet, tildels i Trondelagen og de dermed nærliggende distrikter. Hvorvidt andre grunde ogsaa kan ha spillet ind, skal vi ikke her gaa nærmere ind paa.

Vi skal dernæst se paa fundkombinationene. Av vaaben som er fundet sammen med de eneggede sverd uten hhalter, er spydspidsene av »Vendeltypen« R 510, dernæst typen Stav, mus., aarshefte 1904 fig. 6 og V. J. G. s. 163 fig. 393; men ogsaa min A- og B-type forekommer flere ganger, likesaa vel at merke E-typen. Av økseblad er det rent overveiende A-typen, men ogsaa B-typen, hvortil i Trondelagen kommer flere eksemplarer av C-typen. Av skjoldbuler er det utelukkende R 564; dertil kommer rangler av ældste type. Endelig er i to fund av andre sverd ogsaa fundet sverd av min A-type. Tilsammen er det ca. 80 fund hvor andre vaaben av disse typer findes.

¹ Se f.eks. Jacob H. Bull: Kenialen I s. 30.

Imidlertid var det altsaa ogsaa 10 fund hvor vaaben eller smykker av yngre typer forekommer, som efter min mening gør et ubetinget usikkert indtryk. Disse fund opføres her:

- C 3379. Skatter, Laardal, Brb.
- C 2153 Kyllingstad, Lye, Stav.
- B 1022. Ringheim, Voss, S. B.
- B 4393. Hole, Vossestrand, S. B.
- B 2606. Oppeim, Vossestrand, S. B.
- B 403. Melster, Vangen s. Voss, S. B.
- B 4432. Vaksdal, Bruvik, S. B.
- B 5588. Hilde, Indviken, N. B.
- B 6742. Belle, Aurland, N. B.
- T 11315. Lyngjem, Grytten, Rmsd.

Her er slanke yngre spydspidser, yngre kortnakkede økseblad, ovale spander som R 652, dertil sverd av M- og K-typen, endelig ogsaa øks av E-typen i ett fund. De fleste fund tilhører altsaa Vestlandet og kunde da være forklaret paa samme maate som at H-typen varer saa langt her; men merkelig er det da at der ingen sikker forbindelse er; de mangler ganske i ældre del av øde aarh., forekommer næsten bare i fund fra 1ode aarh. Likeoverfor det overvældende materiale som ellers findes, gør de intet skar i den opfatning, at de tilhører 7de periode og knapt har overlevet aarbundedeskiøtet mellem 8de og 9de aarh.

De første typer som nu vil bli gjennemgaat, skulde altsaa omfatte overgangstyper mellem 7de periode og vikingetiden; de kan ikke siges utelukkende at tilhøre nogen av disse perioder; for et par siertypers vedkommende vil det bli hevdet at de tilhører 7de periode, men de vil allikevel bli tatt med her blandt de tidligste typer, fordi de tidligere er opfattet som tilhørende vikingetiden.

Det var altsaa hjaltene som fortrinsvis skulde benyttes ved den typologisk-kronologiske bestemmelse. Her maa man da ta hensyn til de eindommelegenheter som særpræger hjaltene, og som her korteligt skal gjentages, for det første om overhjalt bestaar av ett eller to stykker, noget som kan være et viktig typologisk moment, idet sammenvoelingen til ett stykke, som alt O. Rygh har bemerket i »Norske Oldsager«, uten vil maa betragtes

som et yngre stadium, likesom der ogsaa er nok av eksempler paa mellomtyper hvor det oprindelige delte overhjalt tydelig skinner igjennem, saa den typologiske utvikling blir klar. Der vil dernæst bli tat hensyn til hjaltene tversnitt¹, om dette er firsidet, avrundet eller tilapidaet i endene, hvilket er av betydning ved den typologiske bestemmelse. Hvor overhjalt er helt borte, kan tversnittet paa underhjaltet bestemme sverdets type, noget som ogsaa kan gjøres om overhjalt er bevaret, men knappen er borte. Endelig har det sin betydning om hjalter og knap er ornert eller ikke, hvad enten det er metalbelæg eller indsmidde linjer eller figurer i jernet. Er det metalbelæg, vil der maatte tages hensyn til belæggets art, om det er figurfremstilling, beandslyngninger eller dyremotiver eller simple geometriske figurer eller endelig glatte plater som er hamret ind i stripene i jernet. Der findes ogsaa andre enkeltheter: knappens form selvfoigelig, men dernæst ogsaa om hjaltene er ryggdede, flate eller utbuede.

I. Overgangstypene.

Type A (fig. 52).

Hjaltene er lave med sterkt buede, endog ryggdede heidesider, tversnittent jevnbrede, avrundet i endene, forskjellig bredde. Knappen er ogsaa jevnbred, tresidet, smalere enn hjaltene, er i et par tilfælde tredelt som det avbildede eksemplar, i et enkelt tilfælde ogsaa syvdelt (B 6845: Neri, Opstryn s., Stryn, Nordfjord). Et eksemplar fra Trøndelagen (T. 64) har segmentformet tredelt knap. Hjaltene staar her nærmere type H, er bredere uten dog helt at være av denne type. Eksemplaret minder en del om C 21704, avbildet under H-typen (fig. 84); disse typer berører i det hele hinanden.

Typen A er tarvelig, enkel, gør et let indtryk med sine lave hjalter av almindelig lengde og sin tynde knap. Hjaltene er uten metalbelæg, knappen har ikke været fiestet til dem ved nagler, bare ved at tangen er stukket igjennem og utplattet for enden av knappen.

Typen kjendes i 8 eksemplarer; dertil kommer særtypen T 64 fra Trøndelagen. Ved 4 av eksemplarene er bare hjaltene bevaret; andet har sikkert heller ikke været nedlagt². Av de øvrige 4 har 3 tweegget og 1 enegget klinge. Ingen av klingene er damascerte eller har indskrift. De er smale og er blandt de mindre av vikingetidens klinger.

¹ Ved tversnitt mener her og i det følgende i almindeligst tversnitt paa langs.

² Se Schetelig's bemerkning i Bergens museums årbok 1908 nr. 3, s. 49 nr. 97 s.

Jeg oppører her de 8 eksemplarer:

1. C 2039. Sander, Krunkstad, Akh.
2. C 20931 a. Bjertnes, Kredshered, Sigdal, Busk.
3. Skiens mus. 2720. Nordheim, Hedrum, J. L.
4. B 936. Helleve, Vangen s. Voss, S. B.
5. B 2755—62. Prestegaarden, Voss, S. B.
6. Nord. mus. 18724. Fortun, Lyster, N. B.
7. B 6845. Nes, Opstryn s. Stryn, N. B.
8. T 1937. Vigten, Næra, N. T.

Som man ser, er utbredelsen spredt, ikke knyttet til nogen særlig landsdel. Typen mangler i den sydvestlige del av landet, men materialet er saa litet at dette foreløpig intet har at si.

Av andre saker som er funnet sammen med sverd av denne type, er der av økser A- og B-typen, likesom en øks som nærmer sig D-typen. Av skjoldbuler er der i ett fund stykker av R 564. Desuten forekommer i ett fund enegget sverd uten hylster (C 20931, Bjertnes, Kredshered).

Det vil herav fremgaa at typen er meget gammel, særlig det nævnte fund fra Kredshered maa være fra jde periode; øksen som nærmer seg D-typen, tyder derimot paa at typen overskridet overgangen til vikingetiden.

Jeg kjender ikke typen utenfor Norge; den er sikkert en simpel forenkling av eldre jernalders sverdknapper, uten at jeg skal peke paa noget bestemt forbillede. Stor likhet maa der imidlertid siges at være, f. eks. med sverdet avbildet Praehistorische Zeitschrift VI s. 154 fig. 57 f. Det her avbildede sverd er fra Finland.

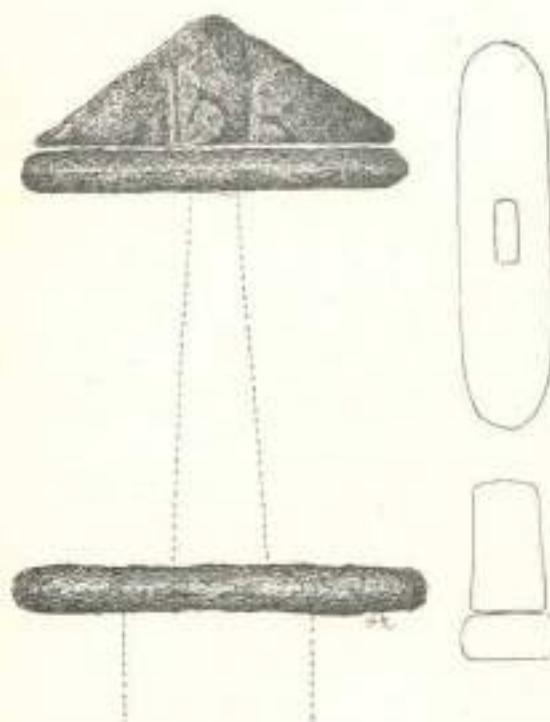

Fig. 52. Bjertnes, Sigdal, Busk. Typ.

Type B¹ (fig. 53).

Hjaltene korte, heie, ryggdede med firsidet tversnit, bredest paa midten. Knappen er tresidet, jevnbred. Hjalter og knap uten metalbelæg eller andre prydelser. Knappen, som er massiv, er aldri festet til overhjalt ved nagler, men som ved forrige type. Typen gør et temmelig svært indtryk, om end næste virker endnu tyngre.

Jeg kjender 22 eksemplarer her fra landet. Derav er de 14 tweeggdede og 8 eneggdede. En av klingene har damascert merke, en anden synes ogsaa at være damascert helt igjennem; ellers er de uten damascering eller indskrift. Fordelingen er følgende:

Hedem.	Tveeggdede		Eneggdede		Tilsammen
Krist.	1	1	1	1	3
Busk.	1				1
Brb.	1				1
S. B.	3		2		5
N. B.			1		1
Rmsd.	3		1		4
S. T.	2		1		3
N. T.	3		1		4
	14		8		22

Det er, som man ser, hovedsagelig en trondersk og vestlandsk type. Fra Hedemarken er der bare 1 eksemplar og 1 fra Vestoplandene; det andet eksemplar fra Kristians amt er fra Valdres. Typen har dog ogsaa en videre utbredelse. Saaledes kjender jeg den i 2 eksemplarer fra Finland², likeledes i flere eksemplarer fra Sverige: Gotland, Gestrikland, Uppland og et sverd i Göteborgs museum (nr. 2442). Sandsynligvis tilhører samme type nr. C 6375 i Nationalmuseet i København, og endelig findes den i Tyskland, i Schleswig-Holstein³ og i Ditmarsken⁴, hvor der er spydspids av upræget B-type som i de norske fund.

¹ Se også Olsdien VII s. 114 og fig. 1. Jan Petersen: «En norsk overlitype fra vikingetiden». Når antallet av sverd et nesten blitt forstørret siden min fortegnelse dengang kom ut, bører dette hovedsagelig på at det tronderske materiale er øket, dels ved ny tilvekslet og dels ved notere undersøkelse i museet. Det er også rimeligt at flere av overlene som har mistet overhjalt, men med underhjalt som denne og følgende type, også tilhører type II.

² Se Prähistorische Zeitschrift VI s. 156 fig. 59 og 62 og Finskt Museum 1914 s. 56.

³ J. Mestorf: Vorgeschichtliche Altertumer aus Schleswig-Holstein Taf. LVI 69c.

⁴ Lindenschmit: Die Altertumer unserer heidnischen Vorzeit II IV Taf. 29. Gralfund bei Lauenstadt, Ditmarsken.

Vi skal dernæst se på typens tidesstilling. De våben som forekommer sammen med sverd av denne type, er av øks typen A, B og C. I ett fund (B 3987 Bryn, Vangen s. Voss), hvor der forevig og vel at merke også findes sverd av C-typen, er der eks av type D. Av spydspidsene er der i ett fund spyd med furer på falen og nedre del av bladet¹ (B 3967 Viklevik, Sveen, fig. 54); i samme fund er der 2 eneggede sverd uten hylster. I et annet fund er der spyd av type B. Skjoldbulene er alle 19 eksemplarer i 2 fund; av typen R 564. I et fund fra Nordmøre (T 6549) er der pilespidsen uten utpræget avsats mellem blad og stift. Endelig er der i et fund (C 20314 Arstad, Stange) «rangles» av seldste type. Like overfor dette har det mindre at si at der i et fund (B 1848 — 52) er spyd av type F, naar der også er sverd av type H.

Dateringen skulde her av sammenligningsmaterialet være noksa klar. De fleste kombinationer tyder på at vi her har en type fra 7de periode. Dette støttes saaledes av øksegruppene A-, B-, C- fundet med spydspidsen med furer og de eneggede sverd og ranglen. Likesaa blir dette bekræftet på en fortæffelig måte av et fund fra Finland, et av de før nævnte fra Praehistorische Zeitschrift og Finskt Museum, hvor der sammen med sverdet er fundet en skjoldbule af egte Vendeltype. Dette fund dateres da også

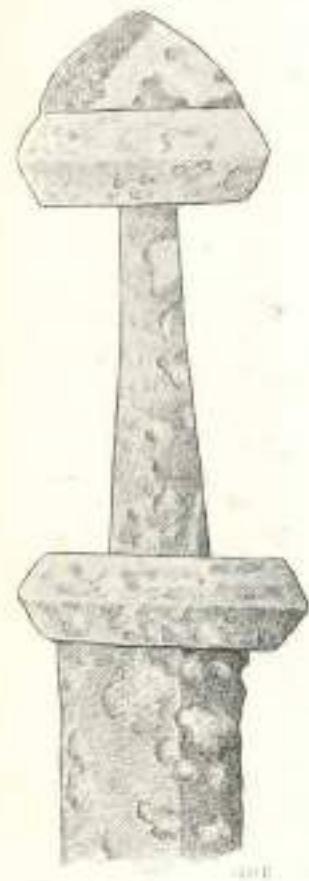

Fig. 53. Jarstad, V. Slidre, Krist. 1/2.

av Hackmann til overgangstiden mellem folkevandringstid og vikingetid. Derimot daterer Lindenschmit det før nævnte sverd fra Ditmarsken til 9de aarh. Dette fund er ellers sammensatt på ganske lignende måte som de norske fund med spydspids av min B-type og med stigbeiler av seldste type. Overalt støttes vi i det hele i den opfatning, at typen tilhører 7de periode, endog pilespidsene saa er de av samme type som de som findes

¹ Sl. H. Schetelig: Nye jernalderfund paa Vestlandet s. 79, fig. 104.

sammen i de egte 7de periodes vaabenfund. Det eneste fund, som sikkert viser at typen maa tilhøre 7de periodes senere del og til og med ha kunnet forefinnes i vikingetidens begyndelse, er B 3987 fra Bryni, Vangen s. Voss, hvor der sammen med dette sverd ogsaa er fundet sverd av C-typen og desuden økser av D-typen. Dette viser at fundet ellers i sin helhet er fra vikingetiden, og at type B maa opfattes som forældet type i fundet. I det hele det klare faktum, at C-typen, som høl tilhører vikingetiden, er en direkte typologisk utvikling av B-typen, viser at B-typen maa tilhøre senere del av foregaaende periode.

Typens oprindelse er ikke blitt klarlagt av dette, og paa grund av dens utbredelse vil denne vanskelig kunne utredes. Den er dog sikkert ligesom forrige opstaat ved en forenkling av ældre jernalders sverdknapper. En antydning hertil synes vi at ha i sverdet T 11547 fra Marienlyst, Strinden, S. T., hvor der synes at være en svak indsvingning i knappen.

Særtypen 1 (fig. 55 a—c).

C 19809. Tveeggel sverd.
S. Skjønne, Nore, Busk.

Overhjalt to stykker. Knappen højest paa midten, lavere partier paa siden. Hjaltene ryggede, konkave paa over- og undersiden. Uten ornering.

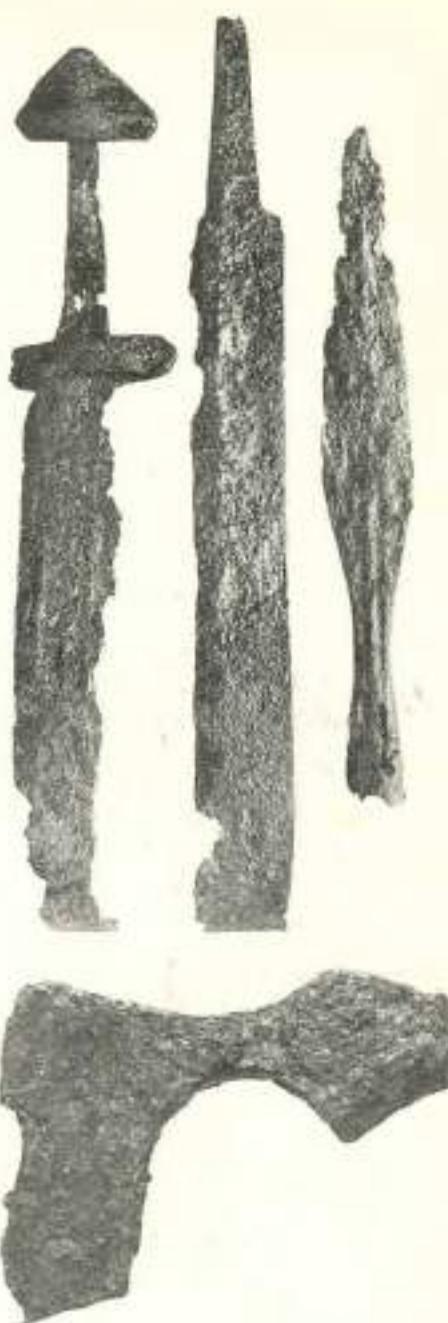

Fig. 54. Vikerik, Sven, S. B. 1/2—1/2.

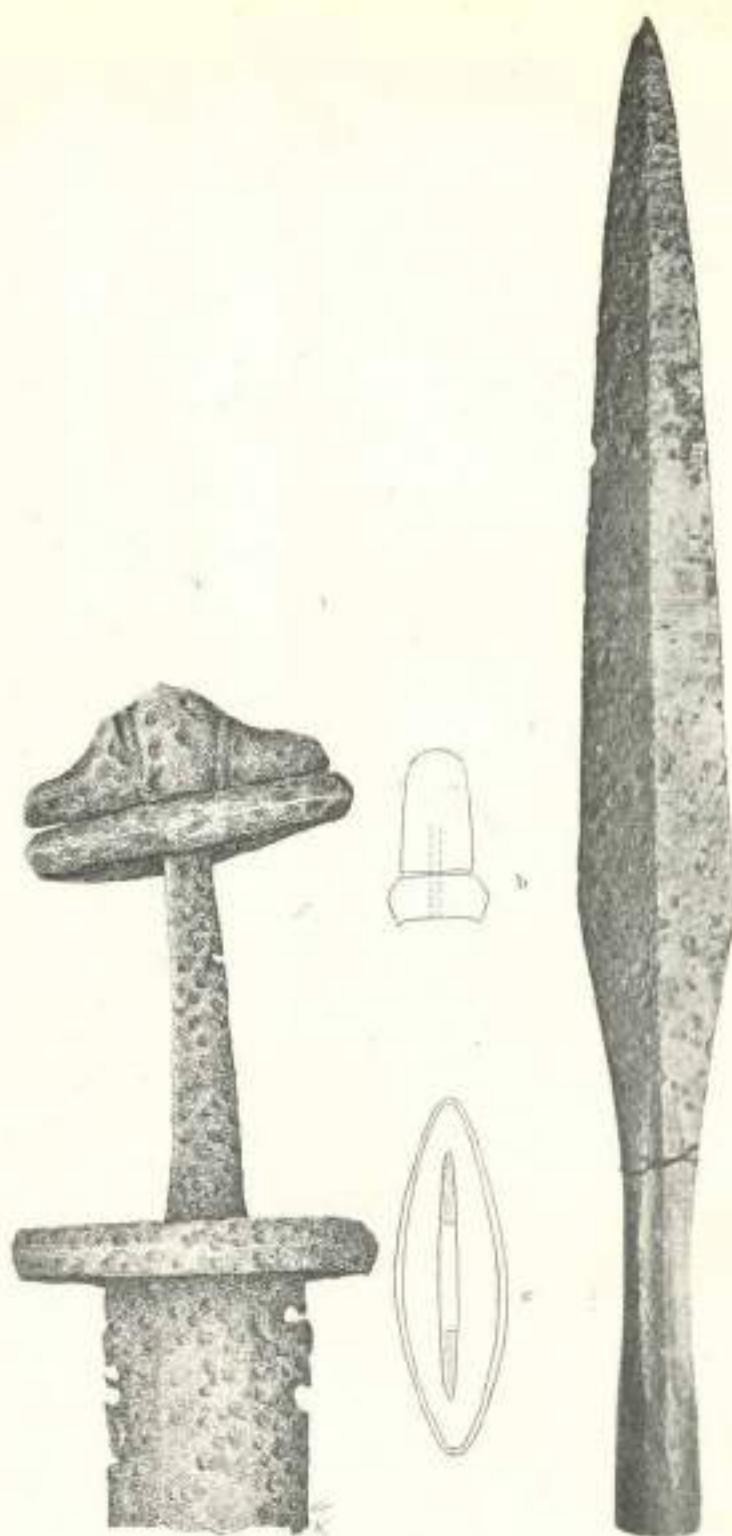

Fig. 55 a—d. Skjonne, Nore, Busk. a—c 1/3, d 1/2.

Sverdet er funnet med øksblad av A-typen og spydspids som R 520 med furor på fal og nedre del av bladet (fig. 55 d). Samme sverdtype tilhører muligens C 1878 fra Mela, Gjerpen, funnet med hei skjoldbule som R 564.

Sverdet måa helst opfattes som en forenkling, av typer med knap med høiere midtparti og dyrehoder på sidene¹ fra folkevandringstiden. Ellers vil jo ogsaa andre typer med høiere midtparti som ringsverdene kunne forenkles på denne måte; men den uttrykkelige tredeling på vort sverd synes nærmest at peke på den første av disse typer. Et sverd som Sophus Müller: Vor Oldtid s. 656 fig. 407 kunde været forbilledet for vort sverd. Meget nær staar i ytre form sverdet C 20317 a fra Steinsvik, Hol s., Lædingen, som vel tilhører tiden omkring aarhundredeskiftet med tidlig karolingisk ornamentik og fundet sammen med øks av type C (fig. 56). Vi maa imidlertid længere tilbake i tid end denne type. Vort sverd er nemlig fundet sammen med øks og spyd som peker bakenfor vikingetiden. Spydet er av samme type som H. Schetelig netop har avbildet i «Nye jernaldersfund på Vestlandet» s. 79 fig. 104, hvor det er fundet med enegget sverd uten hjalter, en almindelig fundkombination fra 7de periode. Vi har altsaa her for os et sverd som egentlig ikke hører vikingetiden til, men er av interesse også for vikingetiden ved at vise, at alt i denne tid begynder den hjemlige forenkling av sverdhjaltene som blir saa almindelig i vikingetiden, og som vi der skal høre oftere om. At et saadant sverd er fundet høit oppe i Numedal, passer ogsaa med hvad vi senere skal høre om.

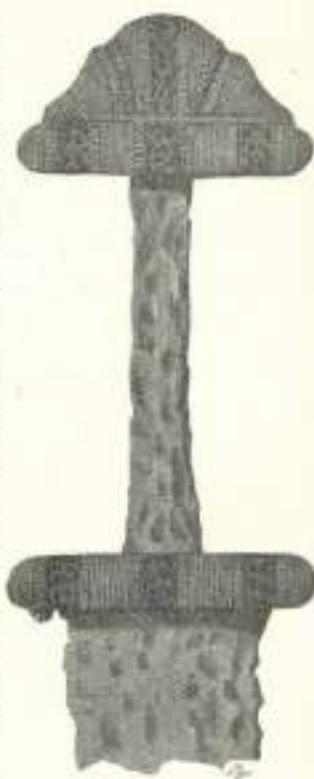

Fig. 56. Steinsvik, Lædingen,
Norw. 1/2.

¹ Sl. Salin: Thierotnameistik s. 104 fig. 259.

II. Den ældste vikingetid.

Type C¹ (fig. 57—58).

Denne type er en direkte utvikling av type B. Overhjalt er svært, fersidet, består av ett stykke med tversnit som type B, i almindelighet jevntykt, av og til ubetydelig avsmalnende nedentil eller oven til.

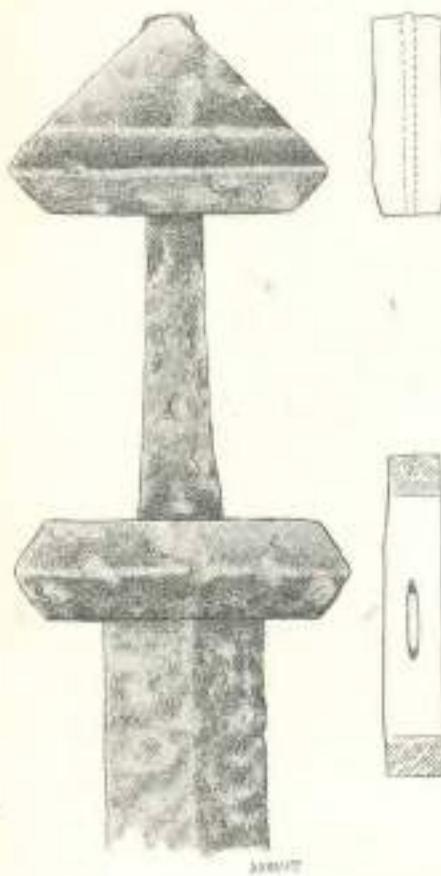

Fig. 57. Alstø, Ø. Sølre, Krist. 1/2.

Bredsidene er på overhjalt oftest forsynet med to horisontalt staaende rygger eller utstanende kanter, en hvor skjæret var mellom hjalt og knap, og en mellom de ytterste vinkelljorner. På et eksemplar i de Sandvigske samlinger er denne kant en etterligning av perlet tråd (sl. fig. 64). Av og til er den øverste av disse rygger slifet. Partiet mellom disse kanter er oftest indsvunget, ved de ældre eksemplarer dog uten indsvingning likesom ved forrige type. Sjeldnere er disse rygger erstattet med indsmidde striper eller utstaaende lister, som synes at være etterlinger av tvundet eller glat tråd som har været indlagt i disse striper. I et enkelt eksemplar, B 1622, fra Sæbo, Vik, Sogn, er der i furen på overhjalt rest etter en metaltråd. Endelig findes der enkelte særlig mindre hjalter hvor bredsidene er helt glatte. Underhjalt er oftest rygget med indsvingning mellom ryggene. Det kan dog ha samme indsmidde striper eller utstaaende lister som overhjalt.

Typen gjør likesom foregående et tungt og svært indtryk. Hjaltene er likesom ved begge de forrige typer helt massive. Knappen eller overhjalt kan nå en høde av like til 6,4 cm. Disse sverd herer til de tyngste av alle vikingetidens sverd. Jeg har saaledes her vejet et sverd som

¹ Se Olitidens VII, Jan Petersen: En norsk sverdtype fra vikingetiden.

veiet 1,896 kg. (C 777 Vik, Nes, Hallingdal), det tyngste av de sverd som jeg har foretatt prøver med. Sandsynligvis er det bare type D som kan maale sig med vor type i tyngde.

Jeg kjender nu typen i 110 eksemplarer her i landet. Heri er ikke medregnet de sverd som har mistet overhjalt, men hvis underhjalt hører til denne type eller foregaaende. Av disse kjender jeg nu 33 eksemplarer, som altsaa blir at fordele paa typene C og B, mest paa den første. Av den egentlige C-type er 67 eneggdede og 40 tveeggdede, 3 nedlagt uten klinge. Damascering forekommer vel at merke aldrig paa sverd av denne type. Paa det før nævnte eksemplar B 1622 er der imidlertid indskrift paa klingen, dog ikke med latinske bokstaver, men med runer, som kan være nordiske¹. Av de 33 eksemplarer uten overhjalt er de 21 eneggdede og bare 12 tveeggdede; som man ser, stemmer dette omtrent med forholdet ved C-typen.

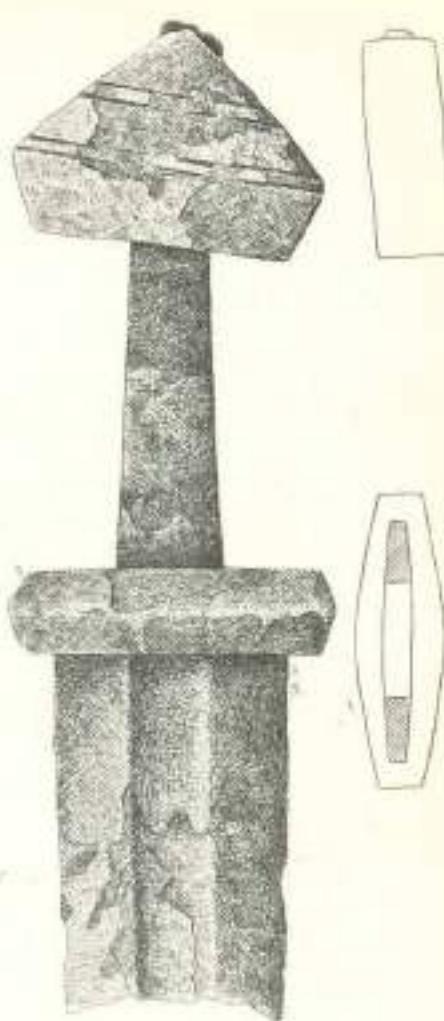

Fig. 98. Vik, Nes. Besk. 12.

Fordeling:

	Tveeggdede	Eneggdede	Ubest.	Tilsammen
--	------------	-----------	--------	-----------

Smaal.	2			2
Akh.	3	1		4
Hedem.	1	2		3
Krist.	7	12	1	20
Busk.	6	5		11
J. L.	2	4		6

¹ Se berom Magnus Olsens uttalelse i min uthandling: En norsk sverdtype, Oldtidens VII, s. 121.

Beb.	3	10		13
Ned.		1		1
L. M.				0
Stav.	2	6	1	9
S. B.		5		5
N. B.	6	4		10
Rmsd.	1	2		3
S. T.	4	5	1	10
N. T.	2	4		6
Ukj. st.	1	6		7
	40	67	3	110

Denne type er altsaa utbredt over hele landet. Det er dog m. h. t. utbredelsen enkelte ting at merke, saaledes fattigdommen i det i vikingetiden ellers saa rike Hedemarkens amt, likesaa i Akershus amt; heller ikke Jarlsberg og Larviks amt viser noget sterre antal, naar hensyn takes til at dette amt har det rikeste sverdmateriale næst Oplandsamtene. Derimot er typen rikelig representert i de indre amter Kristians, Buskerud og Bratsberg, likesom der heller ikke er faa paa Vestlandet like fra Jæderen indtil Trondelagen.

Av vaaben som forekommer sammen med sverd av denne type, skal vi her først merke os øksbladene, hvorav ikke mindre end 16 eksemplarer er av D-typen; i et par tilfeller nærmer formen sig B-typen og i et par andre E-typen. Likesaa forekommer øksesmplarer av en videre utvikling av A-typen, paa overgang til H-typen. Av spydspidser er det særlig type E, baade med og uten elliptiske figurer paa falen, dernæst type B og i 2 tilfeller type F. Endelig kjendes fra 1 fund type A, likesom type L er fra et av fundene med type E. Av skjoldbusler er det utelukkende R 564 med hei avsats. Av rangler er det altid den sælre type. Av ovale spander er der endelig i 2 fund eksemplarer av typen R 647. I et fund B 6178 og 6371 fra Ytterdal, Norddalen, er der dobbelt-begravelse, hvor mandsgraven er brændt og kvindegraven ubriænt. I den sidste er der ovale spander av typen R 657; efter Montellus's kronologi skulde disse være fra sidste halvdel av 9de aarh. De to begravelser kan imidlertid her ikke opfattes som helt samtidige, idet bl. a. gravskikkelen er forskjellig. Den samme forskjel i gravskikkelen og samme uoverensstemmelse i tid viser fundet B 6660 fra Degernes i Ørsten, hvor spanden endog er av typen R 654, saaledes helt fra 10de aarh.

Tidsstillingen skulde ogsaa for denne type synes klar. Øksblad av type D, som er almindeligst ved denne sverdtype, tilhører tidlig vikingetid,

helt første halvdel av 9de aarh., er en typologisk utvikling av type B, som delvis tilhører 7de periode. Type E er igjen en videre utvikling herav; i sin tidligste form, med eggens ret i forhold til skafthullet, skafthullene like overfor hinanden og avsatsen omtrent midt paa bladet, skulle denne type tilhøre 2den halvdel av 9de aarh., saaledes begyndte ved aarhundredets midte.

Spydspidstypen E, som er den almindeligste med denne sverdtype, kjendes her i landet fra ældre vikingetid (se min diskussion herom under behandlingen av typen under spydspidsene). Jeg skal i korthet gjenta bevisene herfor: Denne type forekommer bare sammen med sverd av utvilsomt ældre typer som D- og E-typen, desuten i ett fund med enegget sverd uten hhalter og i et andet fund med sverd av B-typen. Desuten er der vanligvis økseblad av typene A, B og D og skjoldbuler som R 564. Ranglene er altid av ældre type. Vi har i det hele intet fund som viser at denne spydspidstype forekommer sammen med yngre saker. Den tilhører sandsynligvis 9de aarhundredes første halvdel.

Spydspidstypen B er som før paavist meget gammel, begynder i hvert fald i 7de periode og tilhører ellers ældste vikingetid. Typen F går tilbake til 9de aarhundredes midte. Skjoldbulene peker i hyrt fald tilbake i tid, likesaa ranglene, som ogsaa synes at tilhøre de former som viser hen til 9de aarhundredes midte. Det samme tyder de ovale spænder paa.

Sverdtype C begynder saaledes ved vikingetidens begyndelse og brukes helt til aarhundredets midte. Dette fremgaar av fundkombinationene.

Jeg har i mit før nævnte arbeide: »En norsk sverdtype fra vikingetiden« sett at vise at denne type paa Vestlandet, i Trøndelagen og tilholds i de indre bygder er en avleser av de eneggede sverd uten hhalter; derifrøren den eiendommelighet, at klingene hos denne type er overveiende eneggede. Det er en hjemlig avleser av den hjemliggjorte type de eneggede sverd uten hhalter, særlig den utvikling som disse har gjennemgaat m. h. t. klingenes længde. Jeg maa imidlertid her tilføje, at det ikke bare er denne type som er en avleser, men særlig ogsaa de ældre eksemplarer av H-typen, likesom et par til av de mindre almindelige, men simple typer.

Jeg opfatter fremdeles typen som helt hjemlig. I Sverige kjender jeg 7 eksemplarer. Av særlig interesse er nr. 6001 fra Uppland, hvor overhjalt er av C-typen, men underhjalt av H-typen; et lignende tilfølde skal vi høre om under H-typen fra Norge (T 6253 Re, Meldalen). 2 eksemplarer kjender jeg fra Gotland (Inv.-nr. 14623, 5604: 20), et fra Kalmar län (Inv.-nr. 14338), et fra Värmland¹ (i Karlstads museum), og

¹ Se T. J. Arnes Bidrag till Värmlands forhistoria, Fornvitrinen 1917 s. 25.

endelig har jeg set 2 sverd i Statens historiska museums magasin fra ukj. sted. Til samme type hører ogsaa benhjaltene fra Gotland med runeindskrift paa det ene hjalt, som er avbildet i Manadshlad 1898—99 s. 75 fig. 31—32. I Danmark kjender jeg derimot ikke denne type. Derimot skal der efter notater som jeg i sin tid fik laane av professor Gustafson, være 2 i British Museum og 1 i Dublin. Endelig er et sverd av denne type funnet paa Orkney¹. Dette sverd har samme slags véttrim, samme slags beslag om tangen av bronse, dannet av tætstillede dyrehoder, som vi senere skal høre om under H-typen, og hvorav jeg forevig kjender endnu 2 eksemplarer til her i landet.

Jeg maa nu opfatte disse sverd fundet vesterpaa som en nordisk, særlig norsk type. Typen gør det samme svære, tunge indtryk som karakteriserer saa mange av sverdene fra 9de aarhundredes første halvdel. Vi skal nu imidlertid vende os til en type som i hvert fald i sin oprindelse gør et fremmed indtryk.

Type D (fig. 59—60).

Hjaltene er svære, ryggdede, har avsmalnende tversnit. Knappen er tre-delt, høiest paa midten. Baade hhalter og knap er rikt ornert med indlægning i avvekslende fordypede og opheiede felter, i de fordypede bronse eller kobber, i de opheiede solv. Monstret kan ellers være forskjellig. En egen gruppe er forsynet med rækker av smaa bronseknotter, opheide og med solvbelæg. De skal vistnok forestille smaa dyrehoder (fig. 60). Andre har igjen rækker av korsformede figurér (fig. 59); andre med smaa opheide knotter i firkantede felter; men ogsaa andre monstre forekommer, (se avbildningshenvisningene under typefortegnelsen). Hyppig er der naglholder, ofte store, paa over- og underside av underhjalt, ligesom knappen er fastet ved nagler. Tangen er ogsaa ofte beklædt med samme metalbelæg, som i flere tilfælder er vel bevaret. Nedenfor overhjalt og ovenfor underhjalt er der ofte en »véttrim« av bronse, dannet af tætstillede dyrehoder eller efterligning herav, saaledes som vi hørte om ved sverdet fra Orkney av forrige type.

Hjaltene kan naa en højde af 3,4 cm. og knappen like til 4 cm., saa det blir et anseelig overhjalt. Skjent ingen av sverdene har helt bevaret klinge og ingen saaledes har sin fulde vekt, saa hører de allikevel blandt de tyngste af vikingetidens sverd. C 8095 vejer saaledes 1,476 kg. og

¹ Se Proceedings of the Society of the Antiquaries of Scotland 1879—80 Vol. XIV s. 57 fig. B og J. Anderson: Proceedings Vol. X s. 564 fig. 1 og Scotland in Pagan Times: The Iron Age s. 45 fig. 24.

C 1977 1,346 kg. Typen gjor i det hele med sine svære høalter et tungt, men samtidig et pragtfult indtryk.

Disse sverd kjendes nu i 11 eksemplarer her i landet; klingene er i de fleste tilfælder meget dårlig bevaret; de er alle tweeggede, men bare paa 1 eksemplar kan man se damascering. 2 stykker er nedlagt uten klinge.

Disse 11 er følgende:

1. C 16976. Nærheten av Moss, Smaal. (avb. Ab. 1891 pl. II, fig. 8).
2. C 1868. Prestegaarden Aas, Akh.
3. C 1977. Ophus, Vang, Hed. (avb. Rygh: Norske Oldsager nr. 506 og Undset: Til kundskab om vor yngre jernalder s. 7 fig. 2).
4. C 4058. Bjerke, Brandbu, Krist.
5. C 4072. Vnage, Krist. (avb. Ab. 1867 pl. III 31 og Undset l. c. pl. II fig. 1).
6. C 11554 b. Rugland, Mandal, L. M.
7. St. 3962 a—b. Klepp, Stav. (ikke publicert endnu).
8. B 1481. Halsne kloster, Fjelberg, S. B. (Loranges Katalog s. 143 og Schetelig: Vestlandets ældste kulturhistorie s. 72 fig. 94).
9. B 5774. Viken, Indre Holmedal, N. B. (avb. Berg. Mus. Aarb. 1903 nr. 3 fig. 10 s. 35).
10. B 6154. Henne, Gloppe, N. B. (avb. Berg. Mus. Aarb. 1908 nr. 3 fig. 13 s. 39).
11. C 8095. Ukj. st. (Telemarken?) (avb. Ab. 1877 pl. V fig. 22).

I 1890 optok I. Undset en fortægnelse over sverd av denne type fundet her i landet¹; hans liste optar 7 sverd; derav fragaar imidlertid hans T 63, som er fra middelalderen med helt rund knap. Siden hans fortægnelse er der altsaa kommet 5 til, antallet er næsten blit fordoblet.

Som man ser, har typen en usedvanlig jevn fordeling landet over, mangler dog endnu ganske i det nordenfjeldske.

Andre vaaben som forekommer sammen med sverd av denne type, er av spydspidser type E og F, av økser type D og utvidet form av type A, skjoldbuler som R 564. Endelig er der i to fund ældre rangler.

Avg funksjonene skulde typens tidsstilling være klar. Den skulde i hvert fald være fra tidlig vikingetid, herpaa tyder spydspidser av E-type og økser av D-typen; likesaa sees klart at øksebladet C 1978 har

¹ Til kundskab om vor yngre jernalder. Kr. Videnskabselskabs Forhandlinger 1890 nr. 3.

Fig. 59. Oplos, Vang. Hnd. 17.

naert slektskap med A-typen; skjoldbulene og ranglene viser ogsaa samme vei. Litt anderledes er det derimot med spydspidsen av F-typen, som dog kan gaa tilbake til gde aarhundredes midte; at fundet (C 16276 II) hører til de ældre, viser ellers at i samme fund er økseblad av D-typen. Ellers er det dog mulig at ikke alle sverd av denne type er helt samtidige, om de end hører til samme hovedtype. Det kan haende, at netop den gruppe som sverdet C 16276 representerer, fig. 60, tilhører en litt yngre tid end f. eks. C 1977. Som vi straks skal høre, er der ogsaa i Sverige fundet et sverd av denne type som tilhører samme gruppe, og dette skal forekomme sammen med bronsebeslag som i hvert fall tilhører gde aarhundredes slutning. Av ikke liten interesse for spørsmålet om tidsbestemningen er desuten et sverdhjalt av solv av ganske samme type som befinner sig i Statens historiska museum i Stockholm (Inv.-nr. 6214); hjaltet er støpt, og langs dets hoidesider er der felter ornert med dyrefigurer i eldre karolingisk stil og muligens stil III. — Det er endnu en omstændighet som tyder paas at denne type er gammel, og det er den ytre form med de ryggdede hjalter og knappen tredelt med dyrehodene av og til antydet paasidene, men først og fremst nagle-

hodene paa underbjalt, slik som det f. eks. er tilfølget paa C 1977 eller paa S. Müller: *Ordnung Jernalderen* nr. 580.

Som det alt vil ha fremgaat av det foregaende, er ikke dette en overvekende hjemlig type, som de tre foregaende synes at være. Allerede Undset har i den nævnte avhandling pekt paa hvorledes C 4072 har en ganske paafaldende likhet med et sverd fra Ungarn, hos Undset avb. l. c. pl. I fig. 1, og mener ifolge derav at hele typen er derfra. Men ikke bare her findes denne type utenfor landet. Ser vi vestover, har vi først et pragtfuldt eksemplar fra Kilmainham, $6\frac{1}{4}$ mil nordvest for Dublin¹, med de smaa knotter i form av smaa dyrehoder som sverdet fra Smaalenene. Likesaa har vi typen fra Skotland² fra The Island of Eigg. Monstrene er forskjellige paa de 4 sverd her vesterfra; men hovedtypen er ganske den samme. Eiendommelig nok synes hele 2 av de irske sverd at være av samme type som sverdet fra Smaalenene; det andet, avbildet hos Worsaae, har ogsaa »vætrime« likesom sverdet C 1977. Merkelig nok er dette sverd enegget. Særlig eiendommelig er det tredje sverd fra Irland, hvor

de opphoide partier er av en egen art, men hvor »vætrimen« minder sterkt om den hos sverdet C 8095 fra Ukj. sted. Igjen eiendommelig monstre

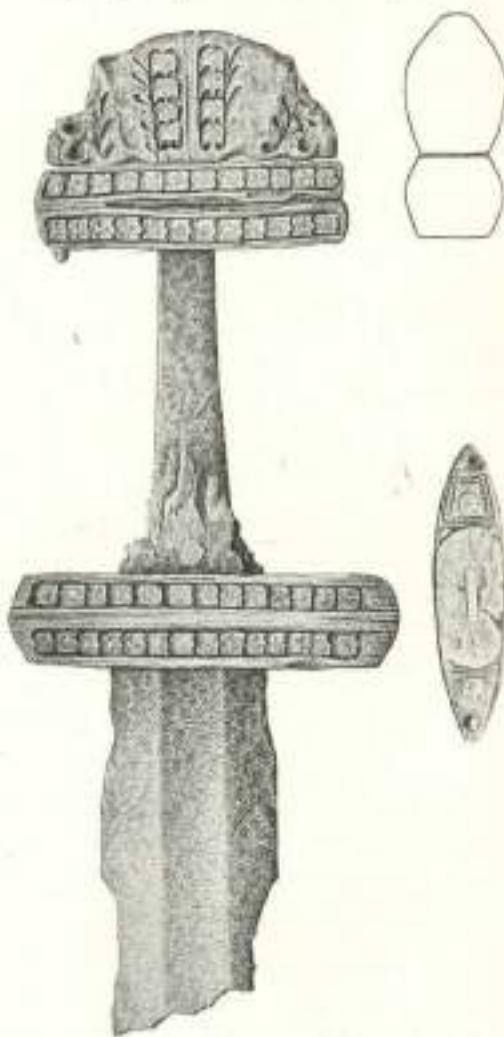

Fig. 6a. Ved Mose, Sennel. 1/2.

¹ Proceedings of the Royal Irish Academy. Volume XXVIII Section C. No. 5. Pl. IV no. 3. Et andet sverd s. 118 fig. 2. Et sverd av samme type er også avbildet Worsaae: Mindre om de Danske og Nordmændene s. 406 fig. 1.

² J. Anderson: Scotland in Pagan Times s. 49 fig. 26 og Proceedings of the Society of the Antiquaries of Scotland, Vol. 12 pl. XIX.

viser det skotske sverd; de opheiede partier danner her til dels halvcirkler som er stillet mot hinanden. Forsaavidt viser det likhet med det russiske sverd som er avbildet T. J. Arne: *La Suède et l'Orient* s. 53 fig. 40 forsynet med smaa punktcirkler i overflaten ganske som det tredje irlske sverd. Men hermed er ogsaa materialet utomt utenfor Norden.

I Sverige kjendes ogsaa 2 eksemplar av denne type, nemlig Statens hist. mus. Inv.-nr. 14146: 3 fra Linga i Södermanland¹, som er funnet sammen med spydspids av min E-type, saaledes i likhet med de norske fund. I fundet er et beslag som antages at datere fundet til 10de aarh.; beslaget kan dog være fra 9de aarh., og sverdet inndrømmes av forfatteren at tilhøre 9de aarh., men betragtes da som et pragtstykke som har været bevaret i lengere tid. Beslaget maatte vel i hvert fald trække fundet ned i slutten av 9de aarh., og lengere ned end til litt over midten av aarhundredet kan typen etter de norske fund ikke sættes. Forfatterens opfatning kan efter dette paa dette punkt nok gjælde. Derimot er det altsaa ganske misvisende, naar han ut fra sit kjendskap til denne type (han kjender foruten det svenske bare det irlske sverd fra Kilmainham, som han ogsaa avbilder) setter det som en svensk type, hvorav et eksemplar er kommet til Irland. Ser man paa denne ene gruppe av typen D med rækker av staat utferte dyrehoder², kjendes der 2 eksemplarer her i Norge (C 16276 og B 1481), videre er der et til i Irland (Worsaae 1, c. s. 406 fig. 1), og endelig er der i Vendsyssel paa Jylland fundet en spøende³ som har form og ornamentik ganske som sverdene. Naar man saa tænker paa at der av denne gruppe er kjendt 2 i Norge, 2 i Irland, 1 i Jylland og 1 i Sverige, og saa tænker paa de forbindelser som har været mellem Norge og Irland og Norge og Nord-Jylland i den tid, saa vilde det ligge adskillig nærmere at kalde denne gruppe av typen norsk end svensk. Jeg skal imidlertid noie mig med at betragte den som nordisk. I Jylland er forevrig ogsaa et sverd av type D fundet, om ikke netop av den særtypen som sverdet fra Linga tilhører. Det er det sverd som er avbildet i S. Müller: *Ordning, Jernalderen* 580 og Vor Oldtid s. 656 fig. 407.

At nu et sverd som det fra Gudbrandsdalen C 4072 har en fremmed oprindelse, kan vel ikke bestrides, og dets slektskap med det ungarske sverd som Undset avbilder, kan vel heller ikke benegtes. Imidlertid synes det omrent like rimelig, at den norsk-irlske gruppe er af hjemlig oprindelse med de smaa dyrehodeknotter; paa norsk, vel sandsynlig vestnorsk

¹ Se «Fornvinnen» 1918 B. Schnitger: Några undersökningar å Linga gravfält i Södermanland. Sverdet svb. s. 25—26 fig. 11—12.

² S. Müller: *Vendsysselstoller*. Sætryk 17. Aarbøger for nordisk oldkyndighed 1912 s. 104 fig. 29.

oprindelse tyder den eneggede klinge på det ene av de irske sverd, og heller ikke synes det urimelig at enkelte av de øvrige eksemplarer i hvert fald kan ha sin hjemstavn heroppe: Saken synes da at være at der etter fremmed mønster er laget simple sverd på hjemlig grund, tildels omformet i hjemlig snak. Som vi skal se, er hele næste type en egen form for denne hjemlige utvikling, som har fått større utbredelse end nogen anden.

Type E (fig. 61—63 og pl. I).

Typen har tydelig sin oprindelse i foregående med svære hjalter, tredelt knap, som på sidene har hat form som dyrehoder endnu tildels levende (E eks. T 400, Svenning, Stod, N. T.). Typen er dog ikke ensartet, idet hjaltene kan bli smekrere og knappen miste sin utpregede form, endog sin tredeling.

Fælles for alle eksemplarer er samme cirkelrunde eller ovale gruber i jernet, i almindelighed tætstillede, av og til figurer som firkanter, eller meget almindelig danner de ovale gruber korsformede figurer (sl. R 492). En enkelt firkant danner ofte hullene på knappens midtstykke, sjeldnere en række firkanter på hjaltene (sl. Salin: Thierornamentik s. 104 fig. 261).

Midtstykket skiller fra sidestykkene ved furer ligesom ved forrige type; i disse furer sees i et par eksemplarer vreden solvtraad eller bronsetraad¹. På et eksemplar fra Holbo, Vaage, C 8598 (fig. 64) er der perletraad av bronze i firene. Desuden findes der på dette og flere eksemplarer flate brons- eller solvhaand på begge sider av firene og langs overhjalts og underhjalts over- og underkant. Likesaa er hele overflaten utenom hullene dækket af brors- eller solvplater banket ind i indsmidde striper i jernet,

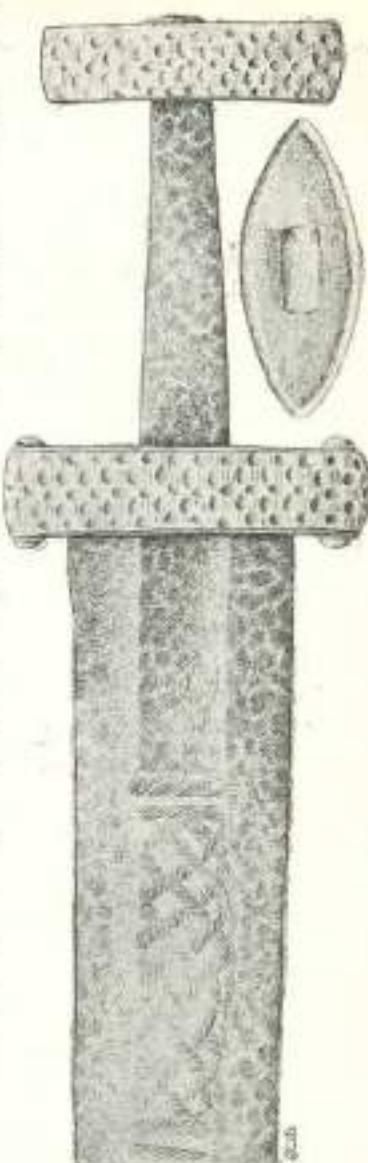

Fig. 61. Krakestad, Askim, Smaalen. 19.

¹ Se Dansk Mus. Aarb. 1913 nr. 23 s. 24 fig. 16 fra Ba, Hneim s., Glæppen, Nordfjord.

ganske samme teknik som ved H-typen. Knappen er som ved type B fastet bare ved tangenten, ikke ved nagler, 2 eller 3 ganger dog ogsaa ved solvniter ytterst ute paa overhjalt. I to tilfælde forekommer det ogsaa at der er eller kan ses at ha været smaa selvkopper ytterst ute paa underhjalds over- og underside, altsaa samme alderdomlige træk som vi observerte var almindelig ved forrige type. Hjaltene har ligesom forrige type et ovalt tversnit, tilspidset i endene, ikke særlig bredt. Ellers gjør typen,

i hvert fald i sin oprindelse, et tungt indtryk, men her forekommer dog ogsaa lavere, mindre eksemplarer som R 492 og det nævnte eksemplar fra Bø i Gloppe.

Her i landet kjender jeg typen i 31 eksemplarer; den er altsaa betydelig mere almindelig end foregaaende. Herav er 21 tweeggede og 5 eneggede, resten ubestemte m. h. t. klingen. Typens fordeling er følgende:

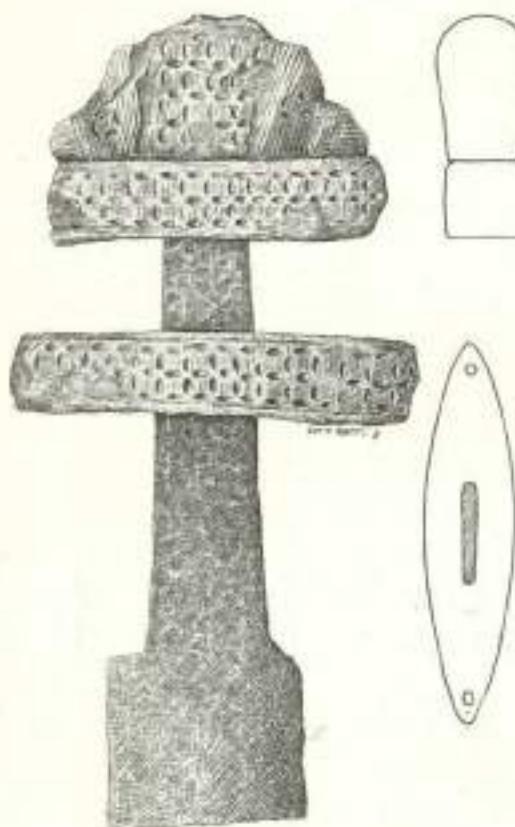

Fig. 6a. Vold. Eif. Romsd. 1/2.

	Tveeggede	Eneggede	Ubestemt	Tilsammen
Smaal.	1			1
Akh.	1			1
Hedem.	3			3
Krist.	2	1	2	5
J. L.	2			2
S. B.		1		1
N. B.	2	1		3
Romsd.		1		1
S. T.	8		1	9
N. T.	2	1	1	4
Ukj. (Trondel.)			1	1
	21	5	5	31

Som man ser, er typen særlig trondersk og østlig, mens den ganske mangler i det sydvestlige Norge. Typen er her saa talrik at dette visselig maa ha sin betydning. Det er heist eiendommelig at en saa talrik type mangler i Buskerud, Bratsberg, Nedre Nes, Lister og Mandal (muligens er dog et unngått sverd i Nationalmuseet i København nr. DCCXIV fra Aagedal, Bjelland, L. M. av denne type; en enkelt undtagelse har dog litet at si) og Stavanger amter, og at det sydligste eksemplar her paa Vestlandet er fundet paa Voss, likesom der i S. B. bare er fundet sverd av denne type.

Jeg har paa 8 av sverdene fundet damascering paa klingen, dels almindelig flammet damascering, dels indlaegning i baandfletninger (fig. 61). Indskrift synes der ogsaa at være paa et sverd (B 3993 Skarstein, Oldens, Indviken, N. B.)¹. Når derimot O. Rygh om sverdet C 1415 fra Skjærsum, Lardal, J. L. i hovedkatalogen sier at dette har Ulfbernhindskrift, har dette været en for rask slutning. Efter opdrag fra mig for at undersøke om Ulfbernhindskrift virkelig skulde findes paa en saa tidlig type, har fru Kraft tegnet det klingestykke paa sverdet hvor de damascerte merker fandtes, og herved er det fremgaat ganske sikkert at det var baandfletninger, men ingen indskrift paa dette sverds klinge (se fig.).

Vi skal dernæst se paa fundkombinationene. Av spydspidser er det først det første E-typen (3 eksemplarer), dernæst F-typen (1 eksemplar) og endelig C-typen (1 eksemplar). Av økseblad er det næst B—D-typen, et eksemplar av litt videre utvikling av A-typen, også litt utviklet C-type, men også E-typen synes at forekomme. Skjoldbulene er vanlig R 564 urtdagen i et fund hvor de er lave R 562—63. I to fund er der dernæst rangler av avgjort sjeldne type, men i samme fund hvor de lave skjoldbuler fandtes, er der også yngre rangle.

Denne types tidsstilling synes tildels mindre klar end de 4 foregaaende. Imidlertid synes det utvilsomt at vi her har en oprindelig gammel type for os. Sammenligner vi f. eks. sverdet C 6148 fra Roknem i Eids (fig. 62) med foregaaende type (fig. 60), er det jo klart at de er beslektet. Det er samme 3-delte knap, hvor sidestykken har været og tildels er dyrehoder, som ved foregaaende type, samme svære hjalter, samme tunge prægtfulde indtryk gjør de. Disse to typer maa i det hele vel skilles fra de øvrige aarhundredes typer med tredelt knap, hvor der også kan være dyrehoder paa sidene. Som et typisk eksempel paa hvor nærligheten kan gaa mellem type D og type E skal jeg henvise til sverdet C 3669 fra Nordaaker i N. Aurdal, Valdres (fig. 63), hvor der likesom f. eks.

¹ Læring: Den yngre jernalders sverd. Tids. 3. fig. 4.

ved sverdet C 16276 fra Smaalenene (fig. 60) er en list langs hjaltene midt og orneringen er anbragt i rækker paa begge sider av listen. Likesaa er naglene paa underhjalt paa sverdet C 17315 fra Kvakestad i Askim (fig. 61) jo, som alt nævnt, et utpræget alderdomlig træk. Som vi skal se, er det bare denne og foregaaende type hvor dette træk findes, ligesom vi skal se det paa en fornærlig maate stivnet paa et enkelt sverd av ellers ubestemt type (fig. 74). Typologisk set, blir vi altsaa henvist til at betragte dette som en gammel type.

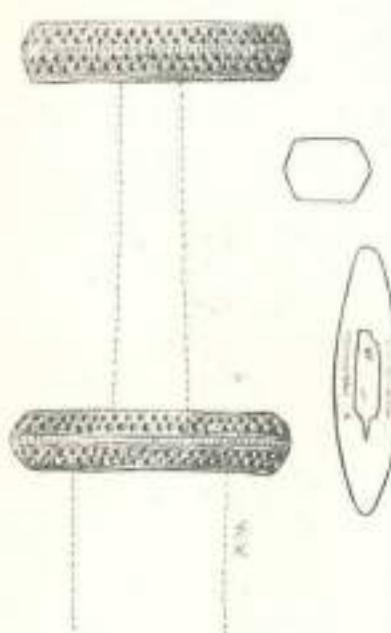

Fig. 63. Nonnaker, N. Aurland, Krist. 1/2.

Vanskligere blir det naar man ser paa fundkombinationene. Imidlertid ogsaa her blir vi overveiende henvist til ældre tid, første halvdel af 9de aarh. De mest almindelige saker fundet sammen med sverd av denne type var jo økseblad av B—D-typen, spydspidser av E-typen og skjoldbuler som R 564, alt visende hen til 1ste halvdel af 9de aarh. Øksebladet fra Snaasen av litt utviklet C-type viser det samme, ligesom de to ratgler. Derimot er det for det første 3 fund fra Trondelagen med økseblad av E-typen og spydspidser av F-typen. Sverdeksemplarene synes her at være degenereret, og det er da at anta at typen her har holdt sig ind i aarhundrets ældre halvdel. I 1 fund heroppe er der saaledes ogsaa fundet sverd av M-typen. En ganske klar bekræftelse faar dette i det fornærlige sverd T 1951 fra Strande, Opdal, S. T. (fig. 66). Dette er nemlig egentlig et sverd av M-typen, men utenpaa overhjalt er sat en knap av vor type E. Dette er altsaa saa at forstaa, at et nyt sverd av M-typen er blit forsynet med en les-sverdknap af den ældre E-type; kanske har da sverdklingen været ødelagt, men saa har man villet bruke sverdknappen fremdeles. Dette tyder da ganske tydelig paa at disse typer i hvert fald i Trondelagen berører hinanden i tid. Type M gaar, som vi senere skal se, tilbage til midten af 9de aarh.; men længere tilbage kan jeg heller

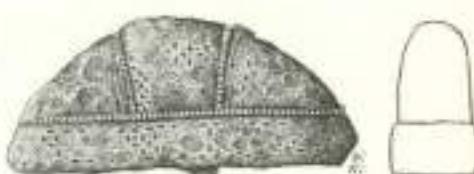

Fig. 64. Holle, Væge, Krist. 1/2.

ikke faa den. Dette viser da imidlertid at type E maa ha eksistert saa laengt.

Merkeligere er i. fund fra det søndenfjeldske. Det er det som nevnte fra Skjerum i Lardal. Dette fund er vistnok helt fra 1848, men vi kan dog ikke dersor betragte det uten videre som upaaalidelig. Her er imidlertid utpraegtet lave skjoldbuler og rangle av formen R 460, som begge deler maa tilhøre rode aarh. Eneste forklaring er at sverdet har

Fig. 65. Ovre Sandnes, Sogneset, N. T. c. 1/2.

været bevaret i lang tid; det har jo ogsaa fint damasceret baandsfletnings-monster paa klingen. Dette baandmonster kunde ogsaa tyde paa, at det her bare er hjaltene som er gamle, mens klingen likesom det øvrige fund er fra rode aarh. Det udmerker sig ellers ved paa hjaltene at ha ganske samme monster-række av kvadrater som det hos Salin: Thierornamentik avbildede sverd fra Uppland.

Saa meget synes da at maatte være klart at denne type i sin oprindelse tilhører begyndelsen av vikingetiden, har dannet sig efter forbillede av D-typen og da rimeligvis ogsaa maa betragtes som en hjemlig type. I Trøndelagen kjendes den ogsaa fra øde aarhundredes sidste halvdel og et enkelt fint eksemplar endog fra rode aarh.

I forbindelse med typens særlig sterke repræsentation i Trøndelagen må vistnok også sees dens almindelige utbredelse østover. Jeg har i hvert fald kunnet notere mig 12 eksemplarer fra Sverige uten dermed at ville gjøre fordring på at være fuldstændig; flere eksemplarer var fra Uppland, Gestrikland og Gotland, også Bohuslän¹. Likesaa kjendes typen fra Finland², likesom den også er avbildet hos Aspelin³.

Fig. 66. Strände, Opdal, S. T. 1/2

Øgsaa i Nationalmuseet i København har jeg set et eksemplar. Endelig er sverdknappen av denne type på et av sverdene fra gravpladsen på Kilmainham ved Dublin, hvor også det prægtfulde sverd af D-typen blev fundet⁴; her har imidlertid hjaltene belæg av en art som kjendes fra norske sverd af H-typen. Det er da rimelig at dette, ligesom det nævnte sverd af D-typen, er at betragte som nordisk, at vi her har en vikingegravplads for os.

Type F (fig. 67—69).

Atter igjen en enkel, tarvelig type. Den kjendetegnes ved at der som knap er anvendt en kort, bred knot af jern med firsidet snit (sl. R 493), en enkelt gang segmentformet (fig. 68), et par ganger flerkantet (som C 10560 fra Bagnsmoen, S. Aurdal, Valdres), med kanter istedenfor buer (fig. 69). Hjaltenes snit er oftest ovalt, tvert avskaaret i begge ender som typen M, kan dog også ha spidst ovalt snit som de to foregående typer. De er i det hele altsaa enkle og uten metalbelæg. Saa enkle er de med hensyn til knappen at det ser ut som det simpelthen er et sverd av en anden type som har mistet sin knap og igjen er blitt forsynt med en slik enkel

¹ Se Montellius: Svenska fornminnen 500 fra Bohuslän; samme overi Bohuslänska fornminnen s. 159 fig. 100 a—c og Missaiblad 1902—05 s. 461 fig. 275. O. Frödin: En gravfält från den yngre järnålders vid Östvena i Hedemora socken, Gestrikland, hvor vævetet som i Norge er fundet også spredspids av min E-type. Se emneleg det førnemste hos Salin: Thierornamentik s. 104 fig. 262 fra Uppland.

² Se Finska fornminnesföreningens tidskr. VI s. 98 og XIII s. 54 (planché).

³ Antiquités nr. 1628 s. 302.

⁴ Proceedings of the Royal Irish Academy, Volume XXVIII Section C No. 5 pl. IV fig. 4

knot. Dette har ganske sikkert været tilføjet ved sverdet B 6295 a fra Saude, Fortun s. Lyster, Sogn (fig. 70 a), som maa opfattes som B-typen som har mistet sin knap, som saa er blit erstattet med denne lille lave knot.

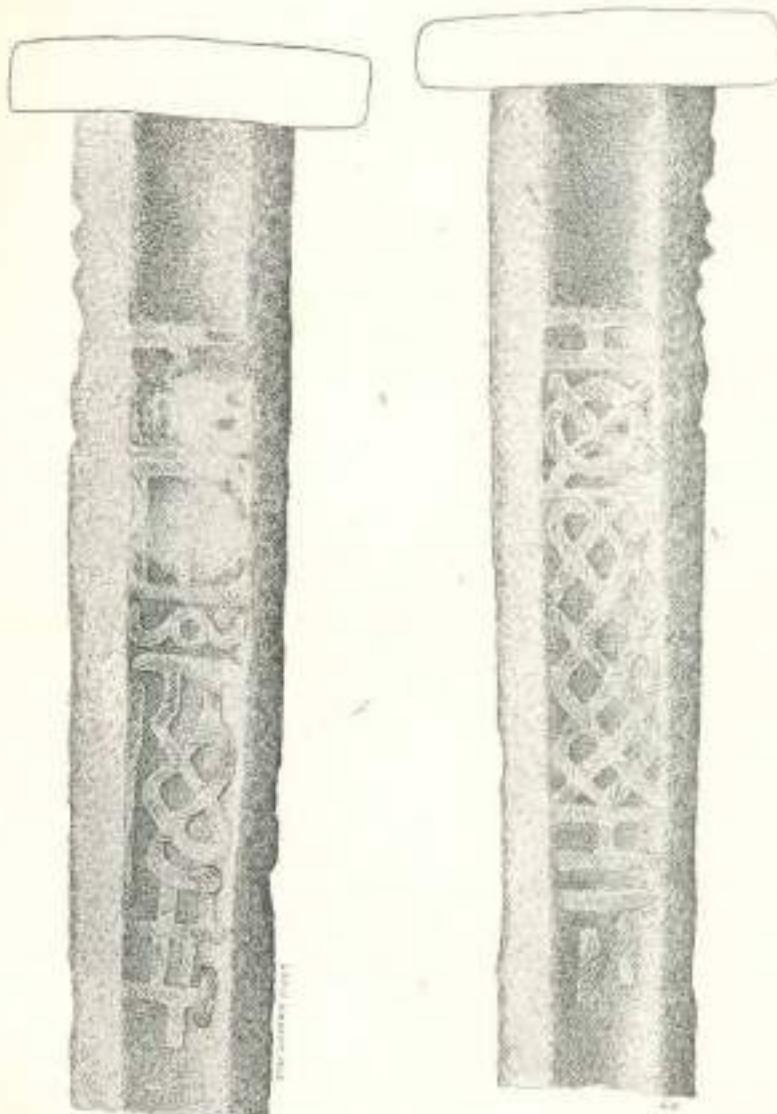

Fig. A. C 1435. Skjermus, Larvik. J. L. 1/2

Men ellers skulde jeg tro det har været en virkelig type, igjen en forenkling, og hvis oprindelse maa søkes i en ældre type, enten ligesom ved type A, i folkevandringstidens sverdlijaher i almindelighed med deres smale lave knap, — antydning til tredeling findes jo ved flere av sverdene ved knappens ytre omrids (sl. T 2963: Hammer, Grong) — eller ved en

speciel forenkling av næste type, noget som jeg slet ikke vil anse for umulig. Det maatte da tænkes at spiralbeiningen var slofset og bare knotten var blit igjen oppaa overhjalt.

Typeen kjendes nu her i landet i 18 eksemplarer. Herav er 10 eneggede og 7 tweeggede, 1 ubestemt. Det synes saaledes at være en hovedsagelig enegget type. Fordelingen er følgende:

	Tyneegg.	Enegg.	Ubest.	Til.
Smaal.		1		1
Akh.	1			1
Hedem.	2			2
Krist.	2	5	1	8
N. B.		2		2
N. T.	2			2
Ukj. st.		2		2
	7	10	1	18

Som man ser, eier Kristians amt næsten likesaa mange eksemplarer som alle de øvrige amter tilsammen; særlig findes de paa Hadeland, men ogsaa i Gudbrandsdalen og Valdres. I forbindelse hermed staar maaligens ogsaa de to sverd fra N. B. som er fra Sogn. Betragter man type F som en utvikling av type G, er det

av betydning at 2 av de 4 sverd av sidstnævnte type ogsaa er fra Kristians amt. Typen er da væsentlig østlig og desuten de tre trønderske sverd. Den mangler ganske i kystdistrikten helt fra Jarlsberg og Larvik til og med S. T., naar bortsees fra de to Sognesverd. At den ogsaa mangler i Buskerud og Bratsberg amter, kan da mere opfattes som en tilfeldighet. I hvert fald er det at merke at 2 av sverdene av type G er fra Buskerud amt (Sandsvær og Røken). Utenfor landet kjender jeg bare et eneste eksemplar av denne type: Statens hist. mus. Inv.nr. 4840 fra Väster-Götland. Dens hjalter har form ganske som C 10560 fra S. Aurdal.

Fig. 67. Halsberstad, Eidsvold, Akh. 12.

Ved fundkombinationene blir vi henvist til at betragte denne type som en ældre type, væsentlig hørende til 9de aarhundredes første halvdel. Vi betrakter her bare de fund som er helt sikre. Av spydspidser er der ingen som findes i sikre fund. Av økseblad er det derimot 4 eksemplarer av mellomform mellom type A og type H (sl. fig. 70 c), med svært skafthulparti, men hvor eggene ikke er saa jevnt utsprunget; et økseblad er av

Fig. 68. Aker, Vang, Hed. 1/3.

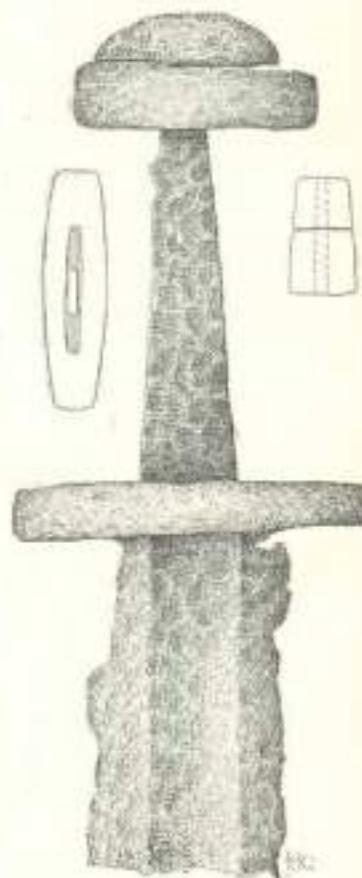

Fig. 69. Hammer, Grong, N. T. 1/2.

D-typen. Skjoldbulene er R 564, i et fund hei R 562. Sverdet C 6211 fra Tingelstad, Brandbu er funnet sammen med sverd av C-typen, men C 9171 fra V. Framstad, Gran er funnet med sverd av M-typen. Endelig skal det bemerkes at Nordiska Museet nr. 46892 fra Brennijord i Lesje er funnet med ovale bronesspander som R 647.

Efter dette materiale skuide typen hovedsagelig tilhøre første halvdel av 9de aarh. Herfor taler sverdet av C-typen, øksebladene, skjoldbulene og de ovale spander. Det ene fund med sverd av M-typen trækker ned

igjen; her er hjaltene så lave saa de i sig selv ligner M-typen, bare med den forskjel, at den lille jernknot er paa. For gammel tid taler ogsaa det nævnte sverd (B 6295), som sikkert er B-type (fig. 70 a) hvorpaasenere er paasat knot. De overveiende eneggede klinger og endelig den mulige

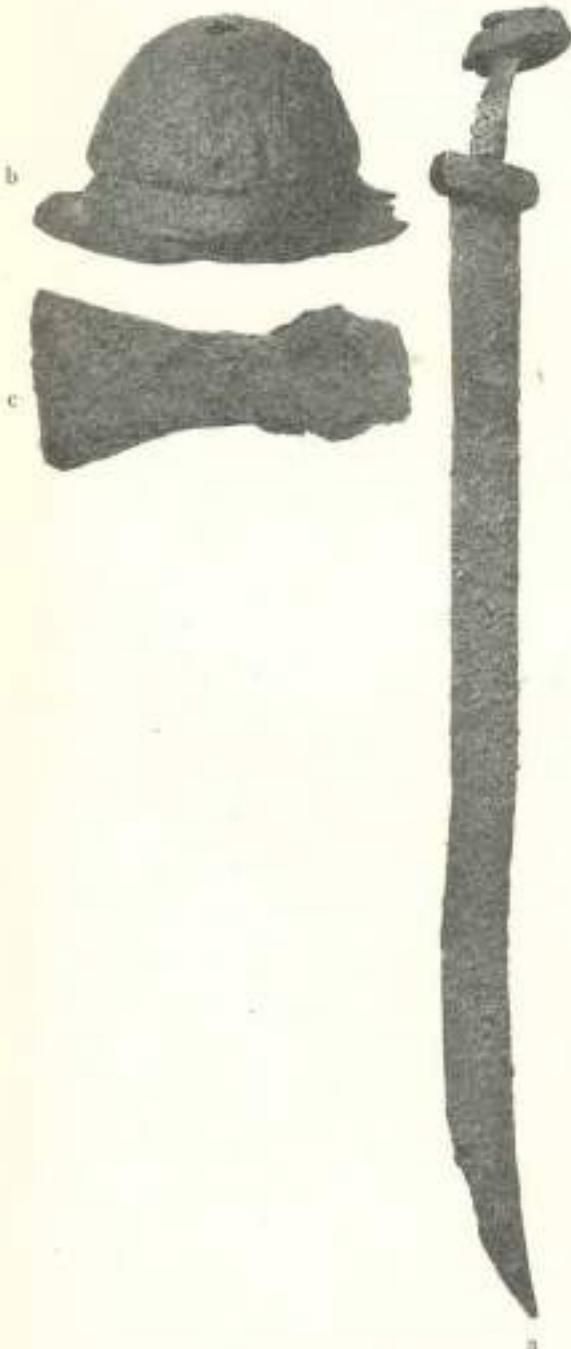

Fig. 70 a—c. Sande, Lyster, N. H. a ca. 1/6, b ca. 1/2,

utvikling av G-typen saaetter ogsaa typen tydelig tilbake. Helt hjemlig tror jeg imidlertid den maa ansees for. Nogen dama-
scering eller innskrifter er der heller ikke at se paa klingene.

Type G (fig. 71).

Denne type bestaaer bare av 4 eksemplarer. Overhjalt er opboet i endene, tildels i spiral; mellom spiralboiningene er paa 3 av eksemplarene anbragt en firkantet knot liksom ved forrige type. 1 eksemplar viser bare utvidelse i holden som en slags degeneration av typen. Underhjalt er paa 3 av eksemplarene bolet ned i endene mottat overhjalt, ogsaa i spiral. Hjaltene har ingen metalprydelser. De 4 eksemplarer er:

C 1554. Dale, Ø. Slidre,

Krist.

C 21660. Bergan, Vardal,
Krist.

C 12749. Rokstad, Sand-
vaer, Busk.

C 16208. Bjornstad, Re-
ken, Busk.

De tre har eneggede klinger og et tveegg. De er som nævnt alle fra Østlandet, 2 fra Kristians amt og 1 fra Buskeruds amt. De er desværre ikke fundet sammen med andre våben. Det ene sverd fra Kristians amt C 21660 har imidlertid enegget klinge ganske av scamasaxens form, de øvrige har klinger av en vikingetidsform; allikevel blir denne type at henføre til meget tidlig tid, om end ikke dateringen kan anses for helt sikker. Er min opfatning riktig at type F ved sin knap er blitt påvirket av type G, trækker dette jo også G-typen tilbake i tid. Det kan vel heller ikke være tvil om at en slik eiendommelig type som denne i sin oprindelse må betragtes som fremmed. Hvorfra denne oprindelse stammer, tør jeg imidlertid ikke uttale mig om.

Særtyper.

a) C 12009. Tveegg sverd. Rimstad, Hedrum, J. L. (fig. 72).

Overhjalt 2 stykker. Hjaltencryggede, brede Knappen tredelt, midtstykket høiere end sidestykken. Hjalter og knap ornert med solvplater bantet ind i rifler i jernet. Klingen, som er tveegg, er forsynet med damascerede merker. Sverdet er fundet sammen med hei skjoldbule som R 564 og range av ældste form. Ifølge fundkombinationene måtte typen opfattes som meget gammel. Den måtte formodentlig være en degeneration av folkevandringstidens tredelte knapper med dyrehoder på sidene. Påfaldende likhet viser knappen med knappen på C 21704 (fig. 84), desværre fra ukjent findested. Det synes da her, som det er en knap av form som C 12009 som er falt av sit hjalt og er blitt anbragt på hjalter av H-typen, et lignende tilfælde som ved E-typen. Man kan merke sig at knappen på C 12009 er fiestet bare ved tangenten, ikke ved nagler¹.

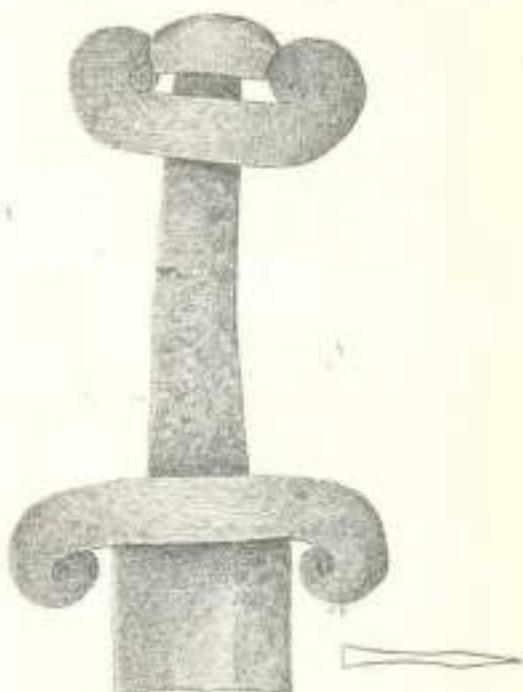

Fig. 71. Dale, Ø. Slidre, Kruse.

¹ Et ganske lignende sverd kender jeg også fra Gotland. Statens hist. mus. Inv.-nr. 19773:3.

3) C 1120. Eneggget sverd Reimaal, Kviteseid, Hrb. (fig. 73).

Overhjalt bare i stykke, tresidet, ender i to tapper, ellers jevne linjer. Det er ikke fundet sammen med andre oldsaker; det kan saaledes van-

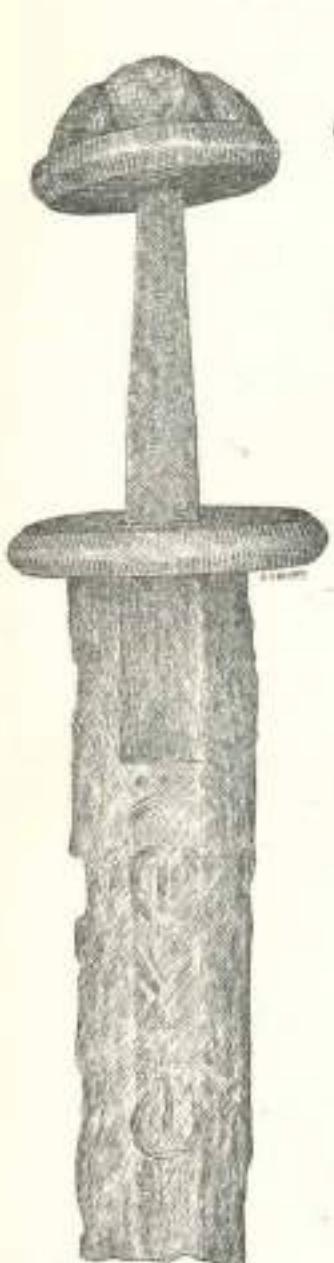

Fig. 73. Rimstad, Hedrum, J. L. 1/2

skelig bestemt tidstestos, synes at kunne opfattes enten som sammenvoksen av overhjalt og knap paa f. eks. særtypen 1 eller heller som knappen alene paa en slik type opfatter som overhjalt. Sammenlign den likhet der er mellom knappen paa C 19809 (særtypen 1, fig. 55) og vort sverd eller C 1951 (fig. 66) fra Strande, Opdal, hvor jo ogsaa bare knappen alene fungerer som overhjalt. Er der nogen sammenheng mellem vort sverd og nogen av disse andre, saa blir det i hvert fald at betraktes som tilhørende ældre vikingetid, noget som ogsaa tildeles støttes av den eneggede klingen.

4) C 8402. Tveeggget sverd.

Bergsviken, Skaato, Brb. (fig. 74).

Overhjalt bortfaldt, underhjalt er rygget, har utvidelser i form av smaa halvkuleformede knotter paa over- og underside for endene av hjaltet. Uten orning. Dette maa tydeligvis være en etterligning av hjalt med naglehoder av bronse paa over- og underside av underhjalt fra ældre tid og slik som det endnu viser sig i ældste vikingetid ved sverd som C 1977 fra Ophus, Vang, Hed. av D-typen eller kanskje endnu bedre C 17315 fra Kvakestad, Askim, Smaal, av E-typen. Det er altsaa et nyt fornødig eksemplar paa hvorledes man forenkler en type

ved at la en del av den som er i 2 stykker, vokse sammen til 1 stykke, saaledes som vi saa det ved den typologiske utvikling av overhjalt og knap av type B til type C, og som vi skal se det flere ganger i det følgende. Sverdet er fundet alene, men den typologiske stilling som det inndtar, tyder paa at det er meget gammelt, i hvert fall tilhører eldre vikingetid, første halvdel av 9de aarh.

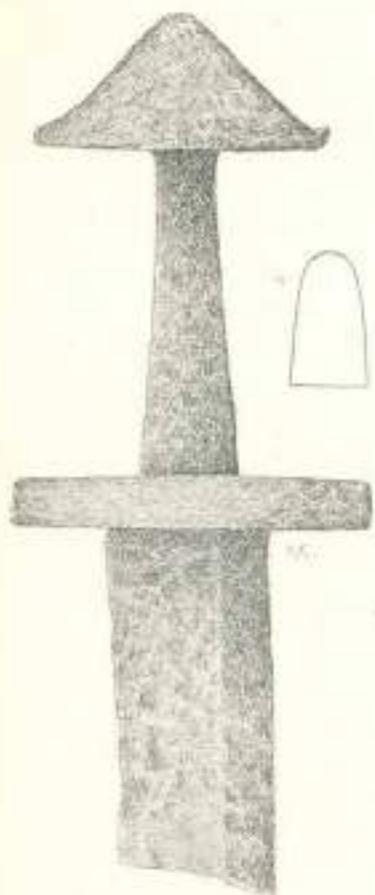

Fig. 73. Kvitesæid, Kviteseid, Birka 1/2.

Fig. 74. Bergsviken, Skåne, Birka 1/2.

5) C 7661. Eneggget sverd, Kvarberg, Väage, Krist. (fig. 75).

Overhjalt uten knap. Begge hjalter er ellers av samme type som B-typen, men overhalts overkant er opbejet i begge ender næsten som P-typen, men har tydeligvis intet med denne at gjøre. For slektskapet med B- og C-typen, særlig den sidste taler, ogsaa den snale eneggete klingen, som bare er 4,3 cm. bred. — Sverdet er fundet sammen med spydspids (fig. 19) nærmest av B-typen, men uten vinger på falen, gammel rang og gammel saks. Sverdets tydelige sammenheng med B- og C-typen og

fundkombinationen gir det plads blandt vikingetidens ældste væbne. Det tilhører visselig 9de aarhundredes første halvdel.

6) Tveeggæt sverd, Brevik, Lier, Busk. (fig. 76).

Dette sverd har ogsaa tydelig sammenhæng med C-typen, men synes at staa paa et yngre stadium. Overhjalt har form omtrent ganske som

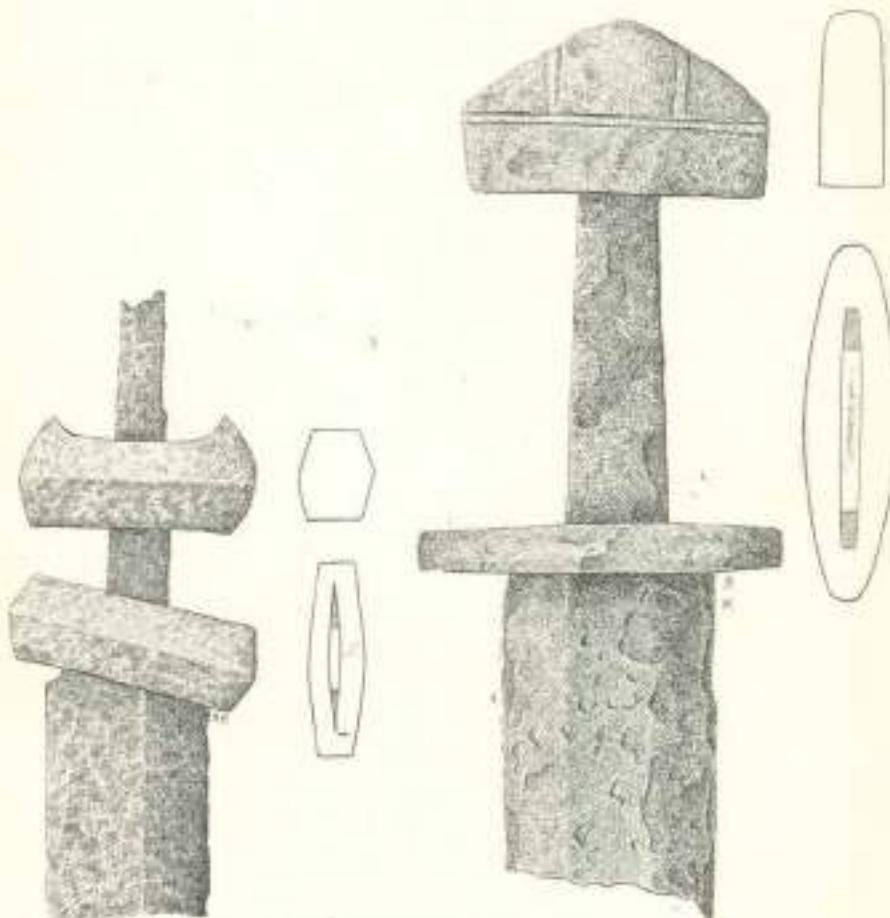

Fig. 75. Kværsberg, Væze, Krist., 1/2.

Fig. 76. Brevik, Lier, Busk. 1/2.

C-typens overhjalter, men det er forsynet med en indsmidd linje mellem de ysterste hjørner og desuden en antydning til tredeling av øvre del ogsaa ved indsmidde tverlinjer. Underhjalt derimot er nærmest som M-typen, lavt og avrundet i endene. — Det er fundet sammen med spydspids af F-typen og skjoldbule af overgangstype mellem R 562 og 564. Sverdets sandsynlige sammenhæng med baade C- og M-typen og fundkombinationene sætter det til 9de aarhundredes midte eller litt yngre. Jeg

skal i saa henseende peke paa at de yngste sverd av C-typen jo er funnet sammen med spydspidser av F-typen.

7) B 5795. Tveeggst sverd, Bolsueter, Jelster, N. B. (fig. 77).

Overhjalt to stykker. Hjaltene krummede, temmelig svære, knappen heist paa midten, hvor den gaar op i en top, kunde for saavidt minde haadet om Y- og Z-typen, likesaa L-typen, men har tydeligvis intet med i hvert fald de første av disse at gjore. Det maa opfattes som det tidligste sverd med krummede hjalter og kan for saavidt muligens være paavirket av L-typen, men synes efter fundkombinationene at være ældre end denne. Det er nemlig funnet sammen med eks av C-D-typen og spyd av E-typen, likesaa skjoldbule som R 564. Disse vaaben saetter jo typen heist til første halvdel av 9de sarh. Likesaa er der oval bronsespænde som R 648, vistnok i noksaa utvistet form, av Schetelig¹ bestemt som R 651, men senere av ham i skrivelse til mig be richtiget som at være R 648. Knappen maa da opfattes som utedelt av folkevandringstidens tredelede sverdknapper.

Fig. 77. Bolsueter, Jelster, N. B. 1/2.

III. Type H—I c. 800—c. 950.

Type II, fig. 79 (R 494; Montelius: Svenska fornsaker 507).

Denne type indtar en særling ved det lange tidsrum som den om spander, og blir derfor behandlet i et avsnit for sig. Den er da ogsaa den talrikste av alle vikingetidens sverdryper; jeg kjender den her i landet i ikke mindre end 213 eksemplarer. Typen har vistnok sin utvikling i sig selv, som det nedenfor nærmere skal paavisnes, og den gaar endog

¹ Berg. Mus. Aarb. 1903 No. 14 s. 10.

over i en særtype, som blir behandlet som egen type; men ellers er det én hovedtype, hvis karakteristik her først skal defineres:

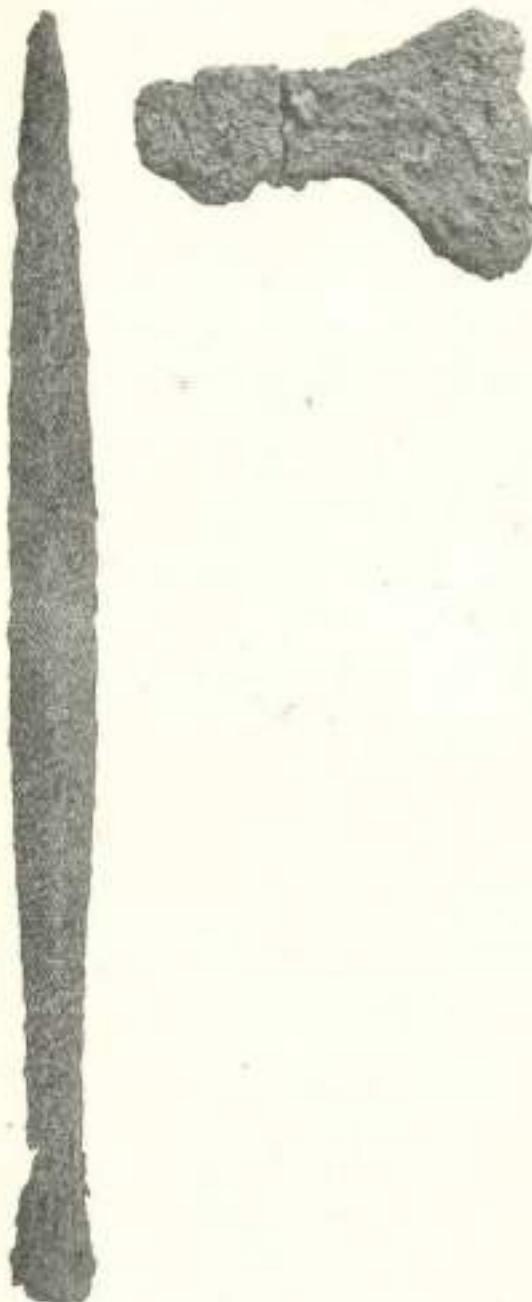

Fig. 78. Holsæter, Jelster, N. II. 1₃

Haandtaket består av brede hjalter med elliptisk tversnit; særlig overhjalt er usædvanlig bredt, det bredeste som nogen av vikingetidens overhjalter kan opnåa (3,6 cm.). Hjaltene har som oftest svakt buede eller for de ældre eksemplarer tydelige ryggdede heidesider; sjeldinere er de helt flate. Knappen er tresidet, albua med bred basis, mère eller mindre høj fra 2,5 — 4,2 cm., almindeligst vel 3 cm. Meget ofte eller oftest er dog knappen faldt af og mangler i fundet; men typen er allikevel klar ved det brede overhjalt og striperørningen, som straks skal omtales. Det har imidlertid haændt under katalogiseringen af sverd av denne type uten knap at den er blit forvekslet med R. 489, som dog er en ganske anden type, idet bl. a. hjaltene har et ganske andet tversnit. Særlig for de ældre af denne type gjelder det at de gør et tungt og massivt indtryk; er forsaavidt beslagtet med

andre typer som optrør i ældste vikingetid (B—E). Endelig skal det bemerkes at knappen ved den almindelige type altid er fastet til overhjalt ved nagler.

Baade hjalter og knap er belagt med tynde solv- eller bronze- (eller kobber-) plater og en sjeldent gang messing, som ganske virker som guld. Flere ganger er der forskjellig slags metal på samme sverd, saaledes at f. eks. solv og kobber veksler i enkle geometriske figurer. Metallet er fastet til jernet ved at der i dette er smidd tuetsittende horisontale stripene, og i disse er så tynde plater av det andet metal hamret. På denne måte har overflaten av hjaltene nu ofte et riflet utseende; dette er dog som for fremholdt ikke det oprindelige, men fremkommet ved slit; oprindelig har vistoen overflaten været ganske glat. Monstrene ved denne type er ytterst enkle, danner hvor der er forskjellig metal, ruter eller avvekslende vertikale bredere baand eller mere indviklet trappeformet monster¹.

Mest almindelig er belægget bronze eller kobber, ofte dog også solv. Nogen nærmere statistik herover opføres ikke, da forholdet i de fleste tilfælder er ubestemt. Man ser bare striper og aner metalbelægget. Det er sandsynlig at en hel del tilfælder ved kemisk analyse vilde kunne bli bestemt; dette har imidlertid været vanskelig at foreta, og det har da heller ingen større betydning.

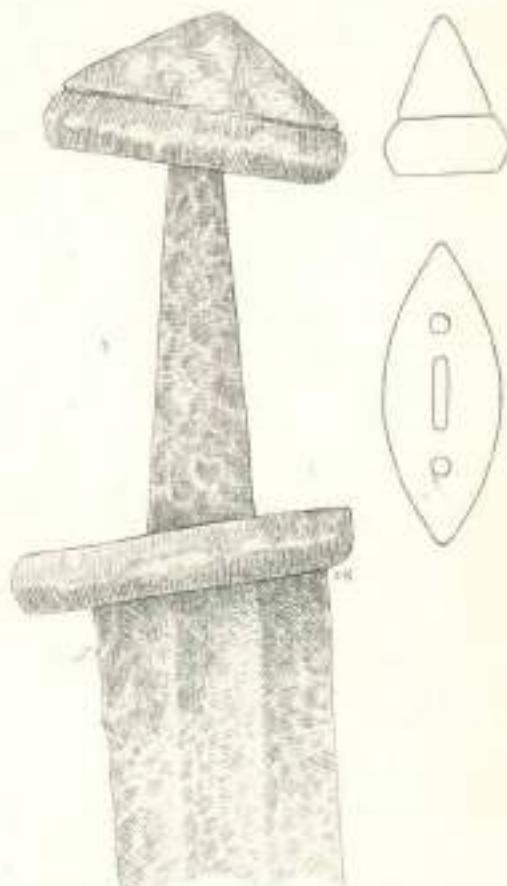

Fig. 59. Torskev, Gjerdrum. Akh. 1/2.

¹ Se B. 6085 Huseby, Leikanger, N. D.; retromonster og vertikale linser av solv og kobber. — B. 1679 Lofoten; avvokslende vertikale linser av solv og messing — og B. 674; Helle, Aurdal, N. R.; trappeformet monster av solv, kobber og messing. (Akh. pl. I, fig. 2 og pl. II, fig. 1—#).

I et par tilfælder er der paa over- og underside av underhjalt og paa underside av overhjalt glatte bronsesplater¹. I et enkelt tilfælde er det rester efter silvoplater med figurornamenter². I 4 tilfælder er der mellem overhjalt og knap et ophevet baand av bronze, ofte perlet (fig. 80)³; sl. hermed sverdhjalt og knap C 8598 fra Holte, Vaage av E-typen (fig. 64).

Fig. 80. Eide, Gløppen, N. H. 1/2.

Fig. 81. Krokstad, Melhus, S. T. 1/2.

I 2 tilfælder er hjalter og knap helt af bronze⁴ (fig. 80), ligesaa er overhjalt av bronze paa sverdet T 1441 fra Krokstad, Melhus, S. T. (fig. 81),

¹ C 4121, Skuden, N. Fron, Krist.

B 4316, Handstein, Nesne, Nordl.

T 4005, Grossing, Stadsbygden, S. T.

T 6945, Selven, Agdenes, S. T.

² C 13917, Garder, Ullensaker, Akh.

³ S 9193, Harestad, Hetland, Stav.

B 4316, Hanstein, Nesne, Nordl.

B 6085, Huseby, Leikanger, N. H.

B 6685, Eide, Gløppen, N. H.

⁴ B 6685, Eide, Gløppen og Nationalmuseet, Kjøbenhavn; ukj. st., Noegd.

som straks skal nærmere omtales, og hvis hjalt forøvrig har ganske samme form som de to andre; hoie, brede og ryggdede. I et tilfælde fra Trøndelagen er overhjalt af C-typen og underhjalt af H-typen¹. Tangen er rigtignok brutt; men de to dele passer helt sammen i bruddet. Noget lignende synes at ha været tilfældet med et svensk sverd (Statens hist. mus. Inv.-nr. 6011, Uppland), hvor det ogsåaa er underhjalt som er av H-typen, men hvor overhjalt har været av B-typen, idet knappen er borte. Ved et eksemplar er der »vættrim« av bronze med tæt krans af nedstikkende og opstående dyrehoder (fig. 82), saaledes ganske som enkelte eksemplarer av D-typen eller nærmest som det ørknæyske sverd av C-typen (se under denne type)². Saadan vættrim kjender jeg ellers bare i 2 fund til, nemlig C 16107 fra Fredrikshald og C 1194 fra Dybe ved Mandal. Begge opfattes som middelalderske af O. Rygh i Hovedkatalogen. Det første opfatter han endog som sverdknap i form av sammentrængt krone.

Der findes i denne type et par særmerker paa handtakene som skal behandles her, idet de tydelig er besleget med H-typen og de hver for sig er for faatallig til at sættes op som egne typer.

Først skal vi merke os en liten gruppe paa 3 eksemplarer³, som ikke har hat den vanlige stripecorning paa hjaltene. To av disse eksemplarer, fra Dynna, Gran og S. Farmen, Hedrum, viser sammenvokset overhjalt og knap, altsaa samme utvikling som har dannet en hel type: C-typen av B-typen, men som her ikke er blit forsøkt gjentat i mere end disse to tilfælde. Et tredje sverd fra Klake i Biri synes ikke at ha hat knap, idet der ikke findes naglehuller paa overhjalt og tangen er avplattet oven til. Et sverd C 21704 (fig. 84) har

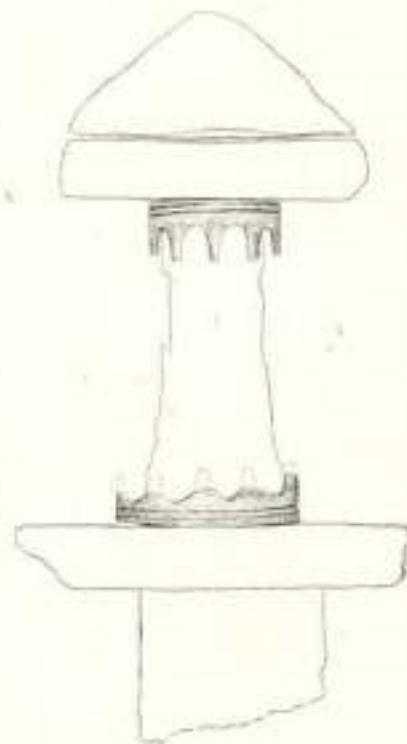

Fig. 82. Vig, Rennesse, stav. 12.

¹ T 6253, Re, Melhaugen.

² C 16494, Vig, Rennesse, stav.

³ C 9800, Klake, Biri, Krist.

C 14729, Dynna, Gran.

C 12572, S. Farmen, Hedrum, J. L.

mistet sin knap og fått den erstattet med maken til den paa sverdet fig. 72. Alle disse sverd har haandtak av den sværeste type med ryggdede hjalter.

Desuten er der et enkelt sverd, det før nævnte T 1441 fra Krokstad, Melhus, hvor av hjaltene bare overhjalt er bevaret, og dette er av bronse uten knap, mens der isteden i naglehullene paa overhjalt er fæstet en simpel jernboile, dannet av en enkel ten, utplattet i begge ender. Det samme er tilfældet med et svensk sverd fra Dalarne (Uppsala, Inv.-nr. 1043), hvor dog hjaltene er smalere og smekrere og for saavidt staar nærmere sverdet C 4979 fra Hømerstad, Stange, Hedemarken (fig. 135). Det skal bli omtalt et andet sted.

Typeen forekommer altsaa i 213 eksemplarer. Klingen er hovedsagelig tveeggget. Av 194 bestembare eksemplarer er de 142 tveeggdede og 52 eneggede, saaledes 73,1 % tveeggdede og 26,9 % eneggede.

Fordelingen er følgende:

	Tveggdede	Eneggede	Ubest.	Tilsammen
Smaal.	3			3
Akh.	6			6
Hedem.	10	1		11
Krist.	10	1	1	12
Busk.	4	6		10
J. L.	11	6	1	18
Brb.	5	3		8
Ned.	1	1	1	3
L. M.	1			1
Stav.	16	4	4	24
S. B.	8	7	1	16
N. B.	15	9	2	26
Rmsd.	8	2	1	11
S. T.	19	4	2	25
N. T.	20	6	4	30
Ukj. st.	5	2	2	9
	142	52	19	213

Som man ser, er denne type vel utbredt over hele landet. Dog synes ikke de indre amter, Kristian, Buskerud og Bratsberg, tilkesom heller ikke Akershus og Hedemarken at ha nogen sterre del av den. Rikere er derimot kystdistriktene, bortsett fra de fattigere amter Nedenes og Lister og Mandal; typen kulminerer saa at si i Trondelagen, hvorfra en fjerdedel av fundene er. Ikke faa av sverdene har damascert klinge, flere har ogsaa

indskrifter eller efterligninger herav. Lorunge avbilder saaledes 2 sverd med Ulfberht paa klingen¹.

Ser man paa vaabenkombinationene i denne type, er det et utal av andre vaaben som forekommer i samme fund. Skulde man saaledes ta alle fund over ett, vilde det synes noksaa haablest at fas ordnet dem ind i en bestemt tidsgruppe. Vi maa imidlertid huske paa at typen er meget talrik, indeholder over en tiendedel av hele vikingetidens materiale; det er derfor ingen tvil om at typen har levet lengere end nogen anden type. Vi maa da først se til naar den begynder, ont der er noget sikkert bevis for at den virkelig findes sammen med ældre vaabenformer, undersøke videre om hvilke vaabentyper som forekommer sammen med denne type, og saa se efter om det er sikkert at den ogsaa forekommer sammen med yngre vaaben. Kan vi paavise at typen forekommer sammen baade med ældre og yngre vaaben, kunde det kanske ogsaa ha sin interesse at undersøke om der er nogen forandring at spore i haandtakets form mellem de sverd som forekommer sammen med ældre og de som forekommer med yngre vaaben. Det samme gjelder ogsaa om fund hvor ovale spænder eller rangler forekommer.

Vi skal da først se paa spydspidsene. Her ser vi at der hovedsagelig samler sig en ældre gruppe av ca. 20 fund hvor der er spyd-spids, først og fremst av type E, dernest av typene A og B. Typen E forekommer i 11 fund sammen med sverd av denne type. Dernest forekommer typen F i 10 fund, liksaa typen C i et par fund. Endelig har vi i 4 sikre fund typen I og i 1 fund en blanding av type D og H.

Avgjører er det overveiende typen D som her kommer i betragting, eller kanskje ikke meget en overgang mellem typen D og E, men

Fig. 85. Furmen, Hedrum, J. L. 1/2.

¹ N 2964. Sundales, Dale s. Viru Holmedal, Lorunge 1 c, tab. I fig. 2.

N 1483. Vissnes, Stryn, N. H., Lorunge 1 c, tab. I fig. 4.

Fig. 3, tab. I hos Lorunge tilhører ikke H-typen.

ogsaa den ældre type B og typen A, dog i almindelighet ikke i dens ældste form. Likesaa forekommer i 2 fund fra Tredelagen typen C. Men ved siden derav forekommer typen F og dertil et par sikre yngre former av type K.

Av skjoldbuler er det overveiende R 564, men i et par fund forekommer ogsaa R 562. Av rangler er det ogsaa overveiende de ældre former, men i 1 fund ogsaa yngre. Endelig ved dobbeltbegravelse synes det som ogsaa her mest enkelte ovale spænder findes (6 fund), men i hele 4 fund findes dobbelte ovale spænder.

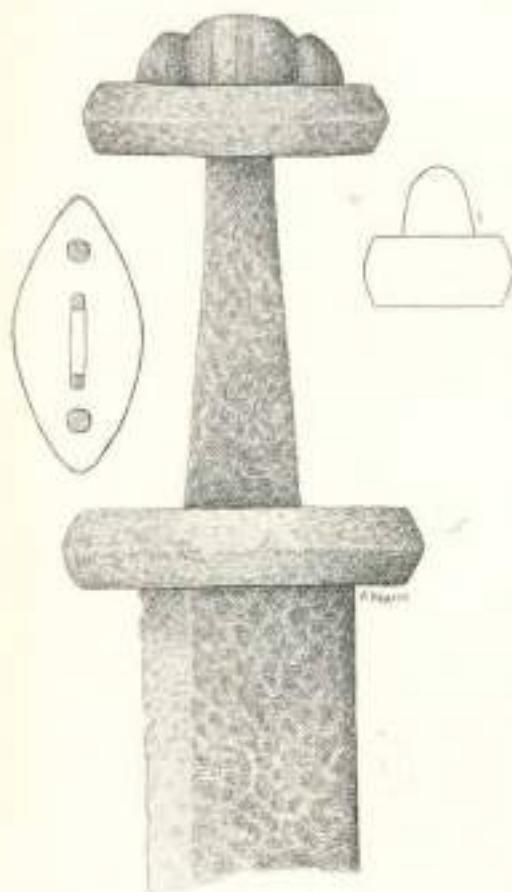

Fig. 84. Uk sl. 1/2.

øksebladene, som er sikker D-type, endog uten avsats paa bladet, og spydspidsen, som er av gammel E-type, maa tilhøre første halvdel av 9de aarh.

Som vi ogsaa for har set, kan økseblad av type E og spydspidser av type C nok gaa tilbake til midten av 9de aarh., men fylder heller 9de aarhundredes anden halvdel, og særlig øksebladene av E-typen er anvendt i 10de aarhundredes begyndelse, ja ogsaa længere ned i tiden.

Det vil herav fremgaa, at den overveiende del av de vaaben og andre saker som er fundet sammen med sverd av denne type, tilhører ældre eller ældste vikingetid. Herpaa tyder spydspidsene av type A, B og E, likesaa øksebladene av typene A-D, skjoldbulene som R 564 og ældre tildeles ældste rangler og de enkelte ovale bronsespænder. Til samme gamle tid maa efter min opfatning mandsgraven i B 4756 fra Vik i Stryn henregnes; fundet dateres imidlertid i sin helhet av Schetelig¹ til slutningen av 9de aarh. Sandsynligvis bygger her Schetelig dateringen paa de ovale spænder (efter katalogen av typen R 647), hvorom jeg ikke kan domme. Baade

¹ Fortegnelse over norske hauggrave (separat av Osebergfundet I) s. 16.

Men saa har vi ogsaa yngre former. Først er det øksblad av K-typen, som ikke findes sammen med vaaben av ældre former, men derimot ofte med vaaben av yngre former som sverd av X- og Y-typen, likessa

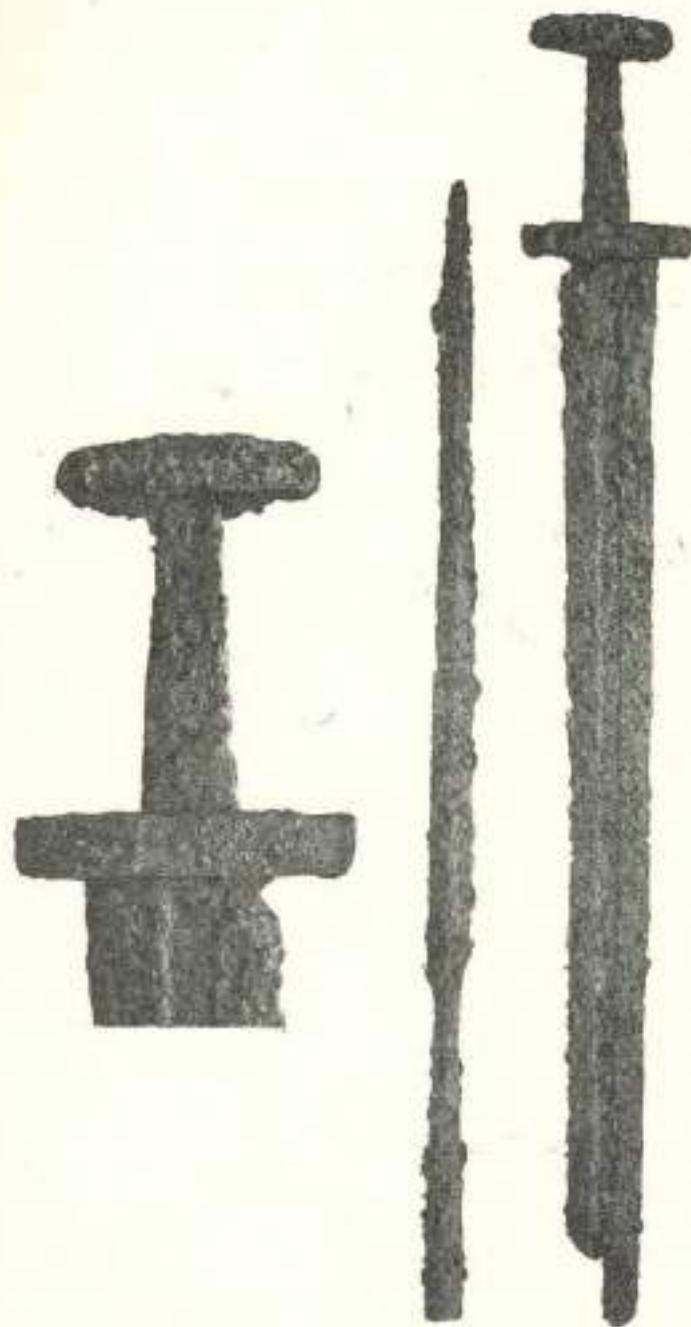

Fig. 85. Kyte, Voss, S. H. nr. omtr. 1/2, læng. 1/4.

et økseblad av L-typen, som findes sammen med utpræget yngre væben. Det samme er tilfældet med spydspidser af I-typen, som også forekommer sammen med yngre sverd, lave skjoldbuler og yngre rangler. De sverd af H-typen som på denne måten forekommer sammen med yngre former, er ikke så mange, men de er silke, og de er af en så stor vigtighed som bevis for at en sverdtype virkelig har kunne holdt sig over 100 år, at disse fund her bør anføres.

Det er da først C 15917 fra Garder, Hovin s. Ullensaker, Akh., hvor der i samme fund findes spydspids af den eiendommelige blandingsstype mellem D og H og desuden økseblad af L-typen. Sverdet er her forsynet med figurerte sølvplader på underhjals over- og underside, men hjaltes bredde viser dog at vi her har denne type for os. Dernæst C 18175 ff., Hyrven, Skjaak, Krist., hvor øksebladet er af K-typen og spydspidsen likesaas af K-typen med flatt parti på bladet, dernæst St. 2743 fra Lyse, Nerstrand, hvor vi har økseblad af K-typen, spydspids af samme type som ved foregaaende fund og lav skjoldbule. Likesaas B 6149 fra Nedre Kyte, Vangen s. Voss, S. B., hvor der er spydspids af I-typen (fig. 85). Dette fund bekræfter også paa en anden måte aldeles udmerket at sverd af H-typen kan gaa ned i tiden. Midtfuren på sverdet er nemlig her utpræget samtid som på enkelte af de yngste af vikingetidens sverd. Der synes al grund til at anta at i hvert fald klingen på dette sverd er fra sidste halvdel af 10de aarh. Saa B 6609 fra Totland, Os, S. B., hvor der er økseblad af K-typen, endelig T 6919 fra Hynne, Skogn, N. T., hvor økseblad og spydspids er af lignende former, og hvor der desuden er sverd af M-typen. Disse 6 fund viser utvilsomt at sverdtype H kan gaa ned i 10de aarh. Et sikkert datert fund fra 10de aarh. har vi også i Vendelgraf IX, hvor både sassanidmynt og ornerte hestehovrebæslag viser at fundet er fra 10de aarh., helst fra dettes midte¹.

Det er saaledes klart at typen er brukt og kjendt her i landet i 10de aarh. Vi hadde dernæst ikke mindre end 10 fund med spydspidser af type F og omrent like mange økseblad af E-typen. Disse fund, som ikke er saa talrike som de ældste, men dog er flere end de yngste, danner et sikkert bindelede mellem de ældre og de yngste fund.

Vi skal dernæst underseke hvor langt tilbage de ældste fund gaar. Vi har som nævnt i 2 fund økseblad af C-typen, som jo har sin optin-

¹ De fire fund med dobbelte ovale spander, som alle undtagen en udestår er af type K 659, er:

1) C 7859. Husøy, Urskog, Akh. (overlet ikke helt sikkert).

2) C 5280. Blystad, Vang, Hel.

3) T 200 ff. Rygg, Frusta.

4) H 4460. Nond-Hero, Nordl.

delse i romersk jernalder, men her i landet i Trøndelagen, hvor denne type forekommer, ogsaa gaar ned i tidlig vikingetid. Begge vore fund er da ogsaa fra Trøndelagen (T 3361, Stjern, Aafjorden, S. T.; T 6906, Hynne, Skogn, N. T.). I det ene fund er der ogsaa en av de bredbladede spydspidser som sandsynligvis har været omtrent som R 520; i det andet fund er der enegget sverd uten hhalter og spydspids av A-typen. Samme spydspidstype er fundet sammen med det før flere ganger nævnte sverd av denne type indkommet til Universitetets Oldsaksamling 1917 (C 22117, Østre Kamfjord, Sandeherred), hvor sverdet har den længste klinge som hittil er observeret ved vikingetidens sverd: 90,7 cm. Vi har dernæst ogsaa hørt at der med denne type er fundet økseblad av type B og spydspidser av type B. Det er da ingen tvil om at denne type begynder like før vikingetidens begyndelse, om det end da ogsaa bare er ganske fåa fund: Jeg vil sætte det netop indkomne C 22117 som et typisk slikt fund med klinge direkte som de yngste eneggede klinger uten hhalter fra 7de periode. Som et typisk fund fra tidlig vikingetid vil jeg saa sætte C 20168 fra Torskov, Gjerdrum, hvor der er økseblad av utpræget D-type, skjoldbuler utpræget R 564. Iikesom ranglene her er av meget gammel type. Dette fund vil jeg sætte til begyndelsen af 9de aarh. Ser vi nu paa sverdhaandtakets form, vil vi se at ved disse ældre fund er hhaltenes altid ryggede, sværere og gør tyngre indtryk. Miser hhaltenes derimot sine rygger, har typen alt forlatt sit ældste stadium, og i de yngre fund gaar den jevnt over i typen I (Montelius: Sv. Forn. 505), som indtar et utpræget yngre standpunkt. Det er av interesse at merke sig at de tre eksemplarer uten ornering alle tilhører denne ældre gruppe, iikesaa sverdene med bronsehhalter, saaledes T 1441 fra Krokstad, Melhus med hollen istedenfor knap. Saaledes er det ogsaa med B 6685 fra Eide, Gloppe, som har utpræget svære hhalter (fig. 8o). Det er fundet i en grav hvor der tydelig har været dobbelbegravelse i samme kiste, en mand og en kvinde. Kvinden hadde her ovale spænder som R 647, efter Montelius's kronologi at datere til første halvdel af 9de aarh. Et andet typisk ældre fund er C 4293 ff. fra S. Kaupang, Tjølling, hvor vi har økseblad av D-typen og spydspids av bred E-type, skjoldbule som R 564 og ældre rangle. Gode eksempler paa mellengruppen har vi i B 2944 fra Sundalen, Ytre Holmedal, N. B. og B 4852 fra Brekke, Lavik, N. B.

Resultatet av det norske materiale skulde altsaa bli at denne type med svære ryggede hhalter er opstaat ved vikingetidens begyndelse eller litt før, har hat sin blomstring i første halvdel af 9de aarh. sammen med sverd av C-typen og de andre svære sverdtyper, men har, kanskje særlig

paa Vestlandet, levet videre i aarhundredets sidste halvdel, om end mindre talrik, og findes ogsaa i rode aarh. i hvert fald til dettes midte. De yngre av disse sverd er da samtidig med I-typen, som er en særutvikling direkte av H-typen.

Denne type er ingenlunde indskrsenket til vort land alene. Særlig i Sverige er der masser av sverd av H-typen, vistnok ogsaa her den talrikste af typene. Baade i Björköfundene og paa Gotland¹ er der en hel del av dem. Likesaa kjendes den fra Gestrikland², fra Småland³, fra Jämtland⁴, hvor sverdet er rygget og er fundet sammen med spydspids av E-typen. Efter Arnes datering av spydspidsen av samme type i Vendelgraf VIII til rode aarh. daterer Hallström ogsaa dette jæmtlandske fund til samme tid. Som jeg før har forsøkt at vise, er denne Arnes datering ikke rigtig, og sverdets ryggede hjaalter gjør det ogsaa rimelig at henføre det til øde aarhs første halvdel. En anden sak er det derimot med sverdet fra Linga i Södermanland⁵. Dette sverd er uten rygger paa hjaletene og er fundet sammen med en spydspids af overgangstypen mellem F og H og sattes ved hjælp af andre daterbare saker til begyndelsen af rode aarh. Heri er jeg ganske enig for dette sverds vedkommende.

Forøvrig viser det svenske materiale i flere henseender overensstemmelse med det norske. I Lands museum har jeg saaledes påtruffet et sverd med perlet baand mellem knap og overhjalt, forøvrig ogsaa med eiendommelig simpel vetrinn. Dette sverd er fundet sammen med økseblad av C-type; sverdet har ogsaa svære ryggdede hjaalter. Det er alt nævnt at vi fra Uppland har et sverd med jernbaale istedenfor knap som T 1443 fra Melhus. Likesaa er der likhet i metalbelægget; vi har det samme rute-monster og brede vertikale baand med avvekslende metal.

Langere østover kjendes typen ogsaa, saaledes fra Finland⁶, likesaa hos Aspelin⁷, i Rusland⁸. Derimot er typen ypperst sjeldent i Danmark; jeg har i Nationalmuseet høre notert 1 sverd av denne type, og det var fra Ukj. st.

¹ Se Minnadsblad 1897 s. 69 fig. 20.

² C. F. Wiberg i Svenska fornminnesföreningens tidskrift II s. 23 og Forvännen 1909 s. 297 fig. 78.

³ Montelius: Kulturgeschichte Schwedens s. 263 fig. 493.

⁴ Jämtlands fornminnesföreningens tidskrift 1912 b. 5 h. 3 s. 125, fig. 21 (nægget); Hallström: Fjällbygernes järnålder.

⁵ Forvännen 1912 s. 23 fig. 3; B. Schnitger: Nagra undersökningar å Linga grafält i Södermanland.

⁶ Finska fornminnesföreningens tidskrift XII s. 153.

⁷ Antiquités s. 268 nr. 1333.

⁸ Matériaux à servir à l'archéologie de la Russie au p. XIX s. og 20 s. 69.

Paa de britiske øer er der fundet enkelte sverd av denne type; efter Gustafsons og Scheteligs notater skal der være 2 eksemplarer i Dublins museum¹, likesaa i Edinburgs museum (ifolge Schetelig). Et sverd med «vætrum» av bronse i form av krans av dyrhoder er i Edinburgs museum fra Ronsay, Orkney; det er altsaa ganske som sverdet fra Vig paa Rennesey. Fra Islandbridge avbildet Coffey og Armstrong 1 eller kanskje vi kan si 2 sverd av denne type². Det ene synes at ha vertikale haand, det andet sverd synes derimot nærmere at tilhøre I-typen med ornamentik som er mere almindelig ved yngre typer. At typen ogsaa har været anvendt i de frankiske lande, kan de før nævnte 2 Ulfberhtsverd tyde paa. Disse er ikke av de ældste svære typer; Ulfberhtsverdene skulde jo heller ikke tilhøre ældre tid av vikingetiden. Det er et ganske eiendommelig og bemerkelsesværdig træk dette, at de ældste sverd av denne type gjør mest hjemlig indtryk. Man kan vel heller ikke andet end kalde dette for en hjemlig type, selv om enkelte av klingene vel maa være utlandsk fabrikat.

Type 1 (fig. 86—87).

Skjent denne type i tid begynder senere end de nærmest følgende typer, tages den allikevel med her, da den staar saadant direkte slektkap til type H; det kan ofte være vanskelig at avgjøre hvilken av disse typer et sverd tilhører.

Knappen er her tresidet som ved foregaaende type, hjaltene har spidst ovalt tversnit, betydelig smalere end foregaaende type, ornamentiken er i sin helhet ensartet med foregaaende typer. Imidlertid faar her hjaltene

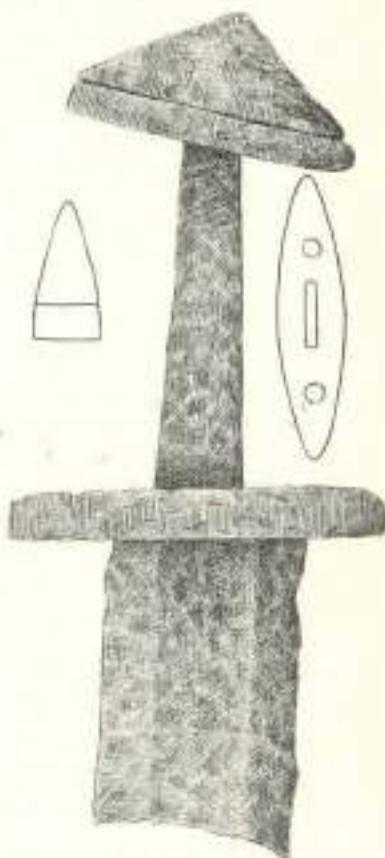

Fig. 86. Prestgaarden, Ullensaker,
Akh. 1/2.

¹ Se ogsaa Worsaae: Minder om de danske og nordmændene i England, Skotland og Irland s. 466 fig. 3.

² Proceedings of the Royal Irish Academy, Volume XXVIII, Section C no. 5. Plate IV nr. 1 og 2.

et betydelig slankere præg, de blir smalere og lavere, knappen blir dernæst spidsere, kan tildels få rent indsvungne linjer, fra toppunktet og ned til overhjults endepunkter. Høidesidene er ganske flate. Knappen er her ligesom ved forrige type fastet til overhjalt ved 2 jernnagler.

Mens forrige types overhjalt kunde nå en bredde av 3,6 cm., er denne types overhjalt ikke bredere end 2,3 cm., kan være så smalt som 1,8 cm. Høiden er i almindelighed 1 cm.

Typen kjendes her i landet i 16 eksemplarer. Klingen er på en undtagelse nær tveegg, ligesom der er to med ubestemte klinger. Fordelingen er følgende:

	Tværg.	Enegg.	Ubest.	Tils.
Akh.	2	1		3
Hedem.	2			2
Krist.	1			1
J. L.	1			1
Beb.	1			1
Rmsd.			1	1
S. T.	2			2
N. T.	4	1	1	5
	13	1	2	16

Før fuldstændighets skyld opfører jeg også her de enkelte eksemplarer:

- C 1392. Borhaug, Nes, Akh. (enegg).
- C 7101. Kjelstad, Nes, Akh.
- C 18262. Prestegaarden, Ullensaker, Akh.
- C 4094. Kilde, Aamot, Hed.
- C 9110. Strand, Elverum, Hed.
- C 3712. Horgen, Gran, Krist.
- C 6461. Fevang, Sandeherred, J. L.
- C 10203. Mosebo, Hjartdal, Brb.
- C 1784. Sundalen, Rmsd.
- T 6293. Opdal eller Orlandet, S. T.
- T 2119. Barbu, Orkedalen, S. T.
- T 75. Haug, Verdal, N. T.
- T 436. Mostadtreen, Frosta, N. T.
- T 2791. Hoas, Stjordalen, N. T.
- T 3052. Valan, Skogn, N. T.
- T 3645. Kolvereid, N. T.

Denne type synes i motsetning til forrige type at ha en østlig utbredelse. Jeg har i hvert fald ikke fundet den i Bergensamtene eller paa Sydvestlandet. Heller ikke i de indre bygder er den særlig almindelig; i Kristians amt er der bare 7 eksemplar fra Gran, i Buskeruds amt forekommer den ikke, men i Telemarken med 1 eksemplar. Dels har vi types i Hedemarkens amt (ikke paa selve Hedemarken), Romerike og Hadaland og dels i Trondelagen, særlig Indtrondelagen. Antallet er imidlertid ikke endnu saa stort at man i detaljene kan bygge noget paa det. Foreløbig er det mest bemerkelsesværdige at det er en utpræget østlig og trondersk type.

Damascering forekommer paa et par eksemplarer, men indskrifter kjender jeg ikke. En av de damascerede klinger er ganske enestaaende ved et tyndt messingbelæg (C 4094. Kilde, Aamot) særlig overst paa klingen. Noget lignende kjender jeg bare paa en spydspids i Bergens Museum, som professor Schetelig har gjort mig opmærksom paa, og som han mener har guldbelæg (B 1903: 29 I, Fure, Opstryn s. Stryn N. B.). Ellers er belægget paa hjaltene her i almindelighed sølv, men bronse forekommer dog ogsaa.

Solvstripene er paa et eksemplar fra Trondelagen grenede (T 6293)¹; her findes ogsaa paa et eksemplar belæg paa over- og underside av underhjalt og underside av overhjalt. Særlig eiendommelig er sverdet C 7101 fra Kjelstad, Nes, Akh. (fig. 88), hvor underhjalt er usædvanlig langt: 14,6 cm. og av en ganske anden type, nemlig Y-typen, paant et eiendommelig eksempel paa hvorledes 2 typer kan sammenblandes.

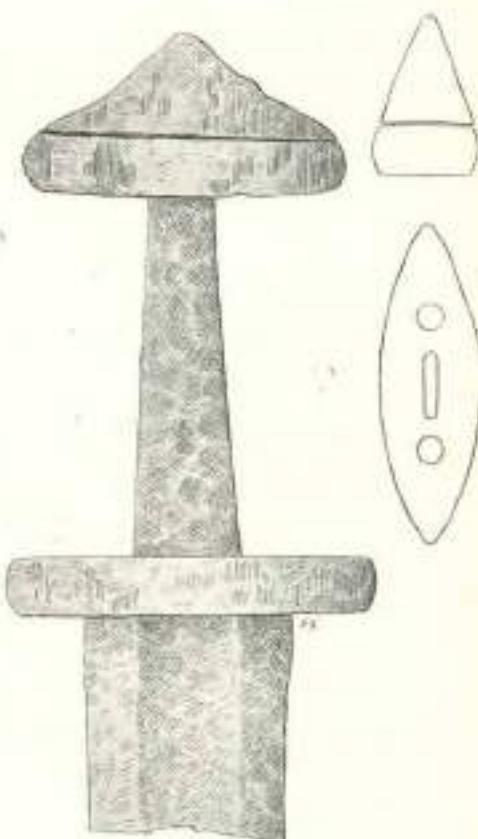

Fig. 87. Moesbo, Hjartdal. Irrb. 1/2

¹ Det samme er tilføjet med et sverd fra Islandbridge, Island, som senere skal emantes.

Av andre vaaben som forekommer sammen med sverd av I-typen, har vi av spydspidser F- og I-typen, likesaa findes der et eksemplar av L-typen. Av økseblad er der i et fund D-typen, ellers E-typen, ogsaa K-typen og i et eksemplar L-typen og en særtype i et fund. Av økjødbuler er det R 562 eller kanskje nærmere overgang fra R 564. I to fund er det endelig rangler av yngre type.

Det vil herav fremgaa at denne type er samtidig med de yngre av forrige type. At den er fundet med økseblad av E-typen og G-typen, likesom spydspidser av F-typen, tyder absolut paa at den begynder alt i sidste halvdel av 9de aarh. Øksebladet i fundet C 9110 ff. fra Strand i Elverum (Østerdal) skulde jo tyde paa at dette fund gaar helt tilbake til første halvdel av aarhundret. Dette tror jeg imidlertid ikke er tilfældet; vi har jo i samme fund spydspids av F-typen, og det er da al rimelighet for at øksebladet her er, at betrakte som en antikveret form; det er jo ikke urimelig i et dalfore som Østerdal. Like sikkert er det imidlertid at

Fig. 88. Kjulstad, Nes, Akh.

typen gaar ned i 10de aarhundredes første halvdel, likesom dette er tilfældet med de yngste av H-typen. Dette viser spydspidsene av I-typen, som netop skulde tilhøre første halvdel av 10de aarh., likesaa øksebladet av K-typen (fra fundet C 4094 fra Kilde, Aamot), mens øksebladet av L-typen helst skulde tyde paa yngste vikingetid; det fund hvor dette økseblad findes (C. 1391 ff. fra Borhaug, Nes, Akh.), viser ogsaa sverd av Q-typen, og

fundet er muligvis ikke paalidelig. Ranglene viser ogsaa hen til 1ode aarh. Endelig er sverdet C 7101 fra Kjelstad, Nes, Akh. som nævnt en blandings-type med Y-typen og derfor et bevis for at sverdet i hvert fald tilhører 1ode aarh.

Jeg skulde da tro at denne type er en særutvikling av H-typen som er foregaat i anden halvdel av 9de aarh. og da har været smidd samtidig med de yngre smekrere haandtak av H-typen.

Overensstemmende med typens østlige utbredelse i Norge kjender jeg ogsaa flere eksemplarer fra Sverige, saaledes fra Björköfundene, fra Narike, Södermanland og Östergötland, liksesaa fra Ålandsoerne¹, fra Rusland². I Danmark er der ogsaa fundet et par stykker, og endelig er der i det mindste svak indsvingning paa knappens sider paa et av sverdene fra Islandbridge³ i Irland; dette sverd kan dog like godt henføres til H-typen. Resultatet blir da en sverdtype utviklet av H-typen, sandsynligvis paa østskandinavisk omraade i sidste halvdel av 9de aarh., og som har levet ind i 1ode aarh., sandsynligvis like til dettes midte.

IV. Type K og dens særtyper 9de aarh.

{Fig. 89—93}.

Knappen er femdelt; delene staar ret op, er som oftest jevnbrede, dog er ikke sjeldent midstykket bredest; det midtre parti er oftest ogsaa litt højere end sidestykkene. De enkelte dele er mere eller mindre adskilte. Her findes forevig flere varianter. Bl. a. kan overhjalt og knap bestaa af 1 eller 2 stykker. Hjaltene er altid rette, med jevnbreit tversnit, avrundet i endene, ikke tilspidset, som det synes at være almindelig ved O-typen, som sandsynligvis er utviklet av K-typen. I furene er der av og til fundet solvtraad eller sjeldnere bronsetraad.

Jeg regner til denne type 13 eksemplarer og skal her regne dem op:

C 2544. Kongshov, Grue, Hed.

C 11014. Kilde, Aamot, Hed.

C 17566. Hedemarken eller Gudbrandsdalen.

C 2764. Restad, Faaberg, Krist.

Sandv. Saml. 17 Sandbu, Vaage, Krist.

¹ Finska forminnesällarenings tidskrift IV s. 113.

² Aspelius: Antiquités s. 226 nr. 1686 og s. 313 nr. 1603.

³ Proceedings of the Royal Irish Academy. Volume XXVIII. Section C no. 5. Plate IV nr. 2.

- A 363. Mostad, Gjerstad, Ned.
 C 8376. Neding, Holme, L. M.
 B 5150. Hauge, Gloppen, N. B.
 B 6128. Tynes, Sekkelven, Rmsd.
 T 4715. Magero, Akerø, Rmsd.
 T 453. Gravnak, Melhus, S. T.
 C 354. Ukj. st.
 B 5650. ——

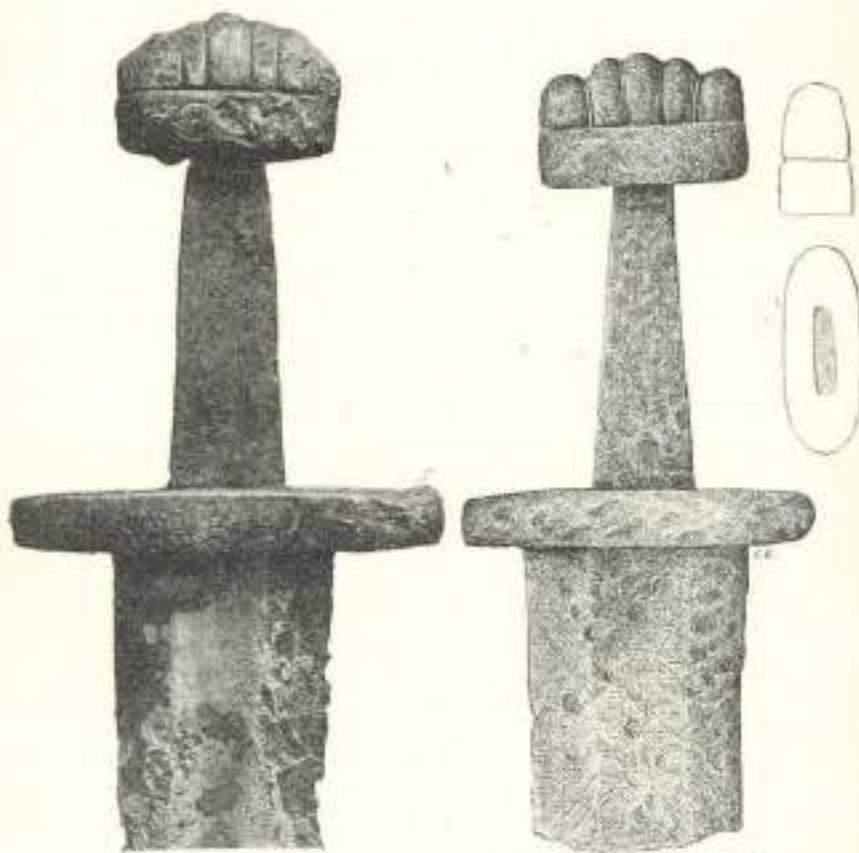

Fig. 89. Gravnak, Melhus,
S. T. $\frac{1}{2}$.

Fig. 90. Hedenmarken eller
Gudbrandsdalen. $\frac{1}{2}$.

Typen er slet ikke ensartet. De fleste har dog overhjalt og knap i 2 stkr. (fig. 89—90), som begge er metalbelagte. Skilt herfra er i grunden bare 3 eksemplarer, nemlig C 11014 (fig. 91), T 4715 og C 8376. Ved de to første av disse er simplethen foregaat en sammenvoksen av overhjalt og knap til ett stykke med striper indsmidde i jernet, antydende det gamle skille mellom hjalt og knap, altsaa et sienomen ganske svarende til det vi saa ved utviklingen av type B til type C, og som vi saa der var gjort

forsok paa type H, men her bare som et isolert sjenomen. Sverdet C 8376 fra Nøding, Holme, L. M. er videre utvikling herav. Her er der skedd en ren degenerasjon av typen; overhjalt bestaar bare av 1 stykke, men bare smaa forsøknings i overkanten og største heide paa midten antyder formens oprindelse. Pa lignende maate maa visselig flere andre sverd utledes av denne type, saaledes 2 sverd fra Opdal, S. T. (C 7122 og T 2211), hvor vistnok overhjalt er i 2 stykker, men hvor der pa knappen er samme antydning til flerdeling i ret opstaacende deler. Og videre flere sverd, med overhjalt i to eller ett stykke danner ogsaa en ensartet gruppe, men synes at ha sin rimeligste forklaring i utledning av K-typen, om der end ogsaa kunde være andre muligheter. Disse er for meget fjernet fra typen og vil derfor bli behandlet for sig. Vi har dog tat med sverdet C 8376 fra Nøding, Holme, L. M.

Fordelingen synes at ha et noget tilfeldig præg. De enkelte eksemplarer behover jo heller ikke at ha samme oprindelse; enkelte er ogsaa hjemlige utviklinger, saaledes de to som er sammenvokset til ett stykke. Alle klinger tilhørende sverd av den egentlige type er tveeggede hvor dette kan bestemmes; i 4 tilfælder kan intet siges.

Knap og hjalter er i almindelighet ornert med solvplater, hamret ind i finere striper i jernet; i et enkelt tilfælde er det ogsaa trappeformet mønster (A 363). T 453 er forsynet med eiendommelig rankemønster paa hjaltene. I furene mellem de enkelte deler av knappen er der som nævnt ofte anbragt tvundet selv eller broonetraad. De to sverd hvis overhjalt

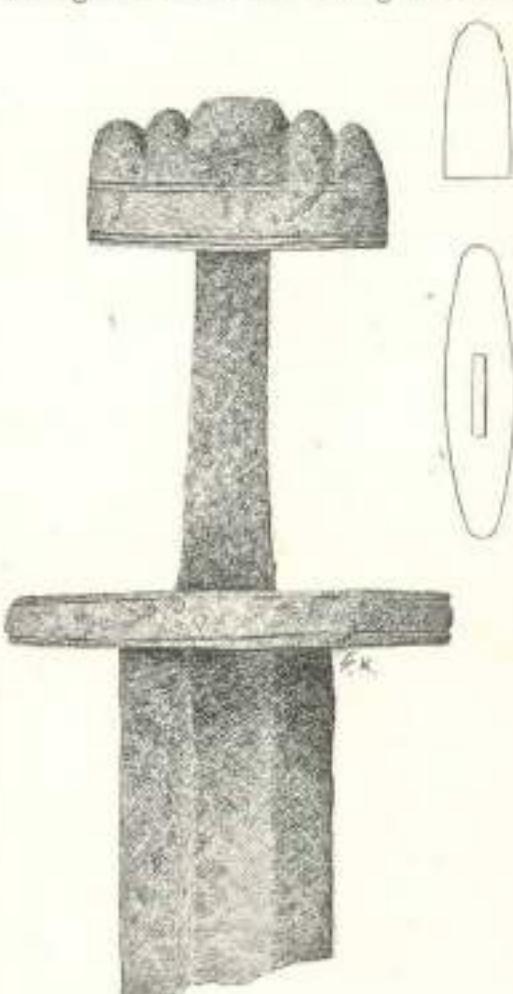

Fig. 91. Kilde, Læren, Hed. 19.

bestaaer av 1 stykke; har indsmidde striper i jernet, antydende skille mellem hjalt og knap. Det ene av diase, T 4715, er ogsaa forsynet med rækker av smaa indbankede huller i likhet med hvad vi ogsaa finder ved et økseblad av D typen (T 2125; Strande, Opdal, S. T.). De sammenvoksede eksemplarer mangler metalbelægget, gør i det hele et enklere, tarveligere indtryk. Et par av klingene viser damascering, deriblandt i finere monster T 453 fra Gravraak i Melhus (fig. 89).

Av vaaben som er fundet sammen med sverd av denne type, er det av spydspidser B-, C- og F-typen, av økseblad er det D-E-typen, A-G-typen.

Det vil da fremgaa herav at vi av fundkombinationene maa datere denne type meget tidlig. Det er ikke ganske korrekt at henføre typen til 9de aarh.s sidste halvdel. Et fund som B 5150 fra Hauge, Gloppe, N. B., som av Schetelig¹ dateres til 9de aarh., vistnok paa grund av spydspidsen, maa ganske sikkert henføres til aarchundredets begyndelse. Spydspidsen er her av B-typen, og øksebladet synes at være en direkte utvikling av A-typen. Øksebladene av D-E-typen tyder ogsaa paa ældre tid, mens spydspidsene av F-typen først maa regnes til sidste halvdel av aarhundredet. Øksebladet av G-typen tyder ogsaa paa det samme. I samme fund hvor denne er, er der ogsaa spydspids av C-typen, en type som ogsaa maa henregnes til samme tid, og liksaa en saks av den gamle type R 442. Til samtidighet med D-typen av økseblad kan muligens den eiendommelige ornamentik paa sverdknappen T 4715 fra Akers tyde, naar man tænker paa øksen fra Opdal med samme ornamentik. Vi faar da herav det resultat ut av det norske materiale, at typen begynder alt i første halvdel av 9de aarh. og har særlig i sin videre utvikling holdt sig i sidste halvdel av aarhundredet.

Typen er i sin oprindelse sikkert ikke norsk eller nordisk. Herpaa er sverdet T 453 fra Gravraak i Melhus et sikkert bevis. Rankeornamentiken paa hjaltet virker ganske fremmed. Et ganske lignende sverd er ogsaa fundet i Frankrike, i hvert fald avbildet Viollet-le-Duc: *Dictionnaire du Mobilier Français* Vol. V s. 365, hvor det kaldes karolingisk. Samme sverd avbilder Lorange: Den yngre jernalders sverd s. 44 som bevis for at de norske vikingesverd maa ha utenlandsk oprindelse. Men ogsaa i Tyskland er typen kjendt. Den behandles saaledes paa to steder av Lindenschmit², som uttaler sig litt om typens datering. Pa det første

¹ Fortegnelse over norske haatgaver, s. 17, Osebergfundet 1.

² Die Altersmerkmale unserer heidnischen Vorzeit, II. III, Heft XI, Taf. IV og B. IV, Taf. 6a.

sted er avbildet 2 sverd som begge tydelig tilhører samme hovedtype som Gravraaksverdet. De har vistnok begge bare 3-delt knap, men hovedtypen er dog den samme med midtpartiet høiest, ret opstaaende deler uten sterre skille mellom delene og rette hjalter. Endestykkene paa knappen viser her samme indknipning som det norske sverd, en antydning til at sidestykkene har sin oprindelse av dyrehoder. Det ene av sverdene (nr. 2 hos Lindenschmit) viser et interessant typologisk træk, idet nemlig underhjaltet er forsynet med nagler med store naglehoder for endene som de ældre sverd, og som vi har set har været tilfældet ved et par av de norske vikingetidstyper. Det maa saaledes helsi betragtes som ældre end de øvrige sverd av denne type. Det har ogsaa en slags rankeornamentik paa hjaltene; ornamentiken synes her at ha et visst zoomorfisk drag. Dette sverd dateres av Lindenschmit til 8de aarh., dets alderdomlige præg forklares ved naglehodene paa underhjaltet, og indfatning med granater. Det opfattes som en utvikling av spadaen, kaldes karolingisk, har en tyngre karakter end de ældre merovingiske sverd. Det andet betragtes som yngre, gde eller rode aarh. Det har ryggede hjalter, er ornert med brede vertikale avvekslende salv- og kobberbaand, altsaa ganske paa samme måte som vi hørte om under H-typen. Det har tvunget metaltraad mellem de enkelte deler av knappen og desuden perlet baand mellem knap og hjalt. Begge disse sverd er fundet i Rhinegnene, og de betragtes likesom av Lorange som et bevis for at de nordiske sverd har sin oprindelse i fremmed land. Lindenschmits datering av det første av disse sverd anser jeg for meget sandsynlig; det støtter og støttes av min datering av typen i Norge. Hans datering av det andet sverd vil jeg indansevre til at gælde første halvdel af gde aarh.

Paa det andet sted hvor Lindenschmit omhandler denne type (Antiquiter B. IV, Taf. 60), er den ikke ganske lik de netop omhandlede eksemplarer. Her er 3 sverd avbildet, og disse er heller ikke ganske like. Det er først 2 sverd med nærmest 3-delt knap fundet i Hannover. De er fundet i gravhauger, og Lindenschmit mener det er mulighet for, at det er »normanner« som her ligger begravet med sverd som er revet. Paa det ene av sverdene underhjalt staar BENEDICT. Dette tyder da ogsaa paa at sverdet ikke er nordisk. Ellers har knappens endestykker her ikke indsvingning, men er helt avrundet som de fleste av de norske sverd. Det tredje sverd har syvdelt knap; dette opfattes ganske rimelig som en senere utvikling av den tredelte. Dette sverd er fundet i Rhinen ved Mainz. Lignende sverd skal findes avbildet i Karl den skaldedes (803—877) bibel.

Likesaa er et sverd av denne type fundet ved Treyden i Livland¹; Ebert opfatter dette som karolingisk, viser vestlig indflydelse, er lavet i landet selv eller længere syd.

Ogsaa i Slesvig er fundet sverd af denne type, omtalt av Fr. Knorr: »Bootkammergrab südlich der Oldenburg bei Schleswig«². Her er 3 sverd, hvorav det ene er af den ældre K-type (fig. 2), de 2 andre derimot yngre, nærmere O-typen, det ene synes at kunne sidestilles med fig. 107 a; der er bare nuanseforskjel; Knorr daterer fundet, forevrig uten nærmere begrundelse, til 10de aarh., helst dettes sidste halvdel; efter min datering, som for et saadant fund saa langt mot syd ikke skulde være for ung, kan fundet ikke godt sættes længere tilbage end til 900. Ogsaa Knorr opfatter sverdene som vestlige.

Endelig har vi et slikt sverd i fundene fra Kilmainham i Irland³. Det har fernelt knap, tvunget silvtraad mellem delene og perlet haand mellem hjalt og knap. Det har ogsaa samme slags rankeornamentik som Melhus-sverdet og det franske sverd, er efter al sandsynlighed fra samme hjemstavn. Pa underhjaltets overside staar navnet HARTOLFR anbragt pa lignende maate som HLITER pa det norske og franske sverd. — I det øvrige Norden har jeg derimot ikke fundet denne type.

Vi staar da her uten tvil overfor en type som har sin oprindelse i de frankiske lande ved Rhinen, hvor den sandsynligvis er opstaat i 8de aarh. I første halvdel af 9de aarh. er saa typen kommet til Norge ved vikingetogene, hvor den da ogsaa har faat sin hjemlige utvikling omrent ved aarhundredets midte. — Jeg anser det nu sandsynlig at denne type i de samme egne har utviklet sig videre til type D, og denne type er kommet hit til landet i begyndelsen af 10de aarh. Det kan jo i mange tilfaelder være vanskelig at skjelne mellem de to typer. Denne type vil dog først bli behandlet senere under 10de aarhundredes sverd.

Særtyper.

Der findes flere sverd som i hvert fald tildels synes at være paa en viss maate besleget med vor type K. Det er ganske enkle simple sverd, som ikke har ornerte hjalter. Dels er overhjalt i to stykker, dels i ett, sandsynligvis sammenvokset. De tages her paa dette sted med, idet det er sandsynlig at de her kommer paa den mest passende plads, om det

¹ M. Ebert: Die baltischen Provinzen 1913. Prehistorische Zeitschrift V v. 554 fig. 41.

² Mitteilungen des Anthropologischen Vereins in Schleswig-Holstein 19. Heft 1911. T. XIII, 1—3.

³ Proceedings inv. Plate IV nr. 5.

end ikke er givet at de alle har sammenheng med type K. Jeg skal her behandle dem hver for sig:

8) C 9704. Tveeggel sverd, Finstad, Læten, Hed. (Fig. 92).

Overhjalt i 2 stykker. Hjaltene rette og med tversnit som K-typen. Knappen har ytre omrids som forrige type med omridsene utjevnet. Den er høest på midten. Dette sverd er funnet sammen med en spydspids.

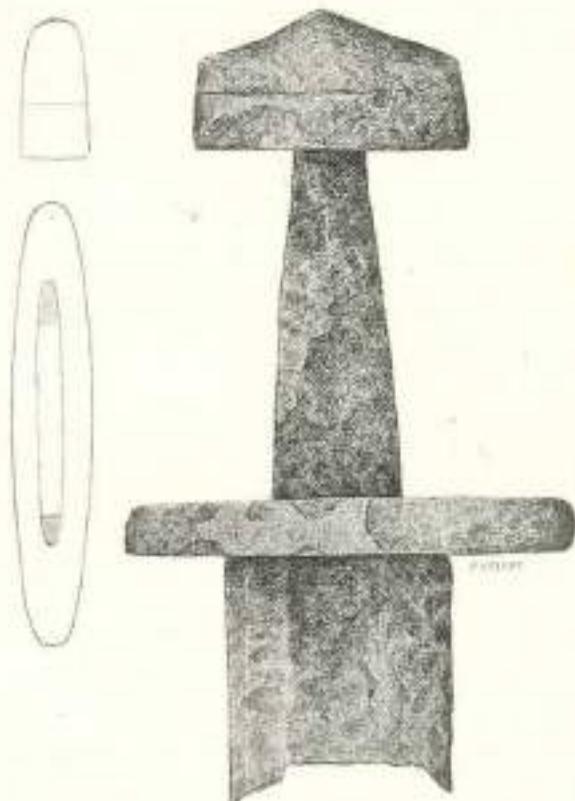

Fig. 92. Finstad, Læten, Hed. 1/2.

av F-typen, skulde da tilhøre sistre halvdel av 9de aarh., hvilket igjen skulde passe om det hadde sin utvikling av K-typen.

9) C 10649. Tveeggel sverd. Store-Finstad, Læten, Hed. (fig. 93).

Overhjalt også her i 2 stykker. Hjaltene rette, firsidet tversnit, nærmest som M-typen. Knappen eiendommelig, næstaende form, består av et svært firsidet stykke, jevnsvært og med samme tversnit som hjaltet. Der er ingen andre oldsaker funnet med sverdet, og det kan derfor ikke nærmere tidsbestemmes. Det er dog helst en forenkling av K-typen. Det

kan i saa henseende sammenstilles med de to fer nævnte sverd fra Opdal (T 2211 og C 7122).

10) C 2323. Tveeggæt sverd, Fonbæk, Ullensaker, Akh.

Her er overhjalt bare i stykke, en firsidet klos. Sverdet er indkommet med yngre saker, økseblad fra 10de aarh., dobbelte ovale spander fra samme tid. Sakene er imidlertid fra sammenblandede fund og gir ingen sikker datering.

Fig. 93. Store Finstad, Læsten, Hel. 1/2.

11) C 8631. Eneeggæt sverd, Kleppen, Vaae, Krist.

Overhjalt ett stykke. Oversiden gaar op i bue paa midten, antyder saaledes slektsskap med K-typen.

12) C 3190. Tveeggæt sverd, N. Hen, Aadalen, Busk.

Overhjalt ett stykke, ganske litet, kunde betragtes som sammenhængende med X-typen, men en »rangle« av ældre form i fundet gjør det sandsynlig at sverdet har sammenhæng med K-typen.

V. 9de aarhundredes sidste halvdel.

Type L (fig. 94—95).

Hjaltene krummet efter hele sin længde, krumningen sterkere end ved nogen anden type. Hjaltene er temmelig jevnbrede, avrundet i endene, svakt avsmalnende, ganske lave flate sider. Knappen er tredelt, gaar højt

op paa midten, hvor den kan være noksaa spids, indsvungne sidestykker, tydelig utviklet av oprindelige dyrehoder. Hjalter og knap er, hvor de er saapas godt bevaret, belagt med forholdsvis tykke solvplater forsynet med indgraverede ornamentter tildels i niello. Knappens høde kan bli like til 4,5 cm.; haandfangen (vmedalkaflis) er derimot ganske litet, ikke

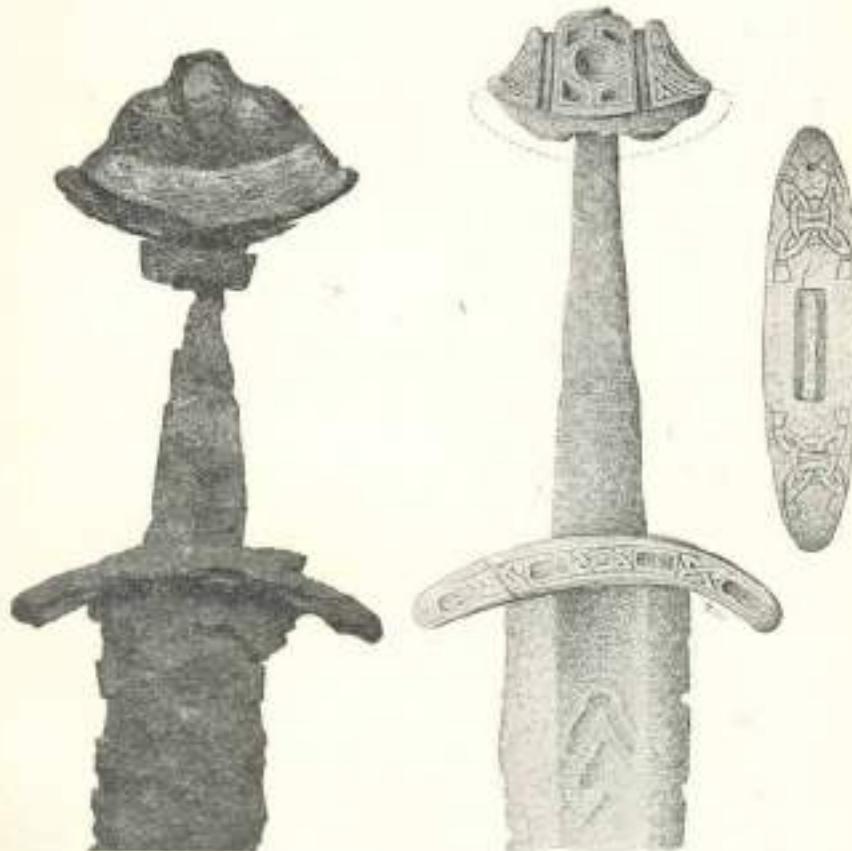

Fig. 94. V. Dolven, Brunlanes, J. L. 1/2. Fig. 95. Nedre Store-Var, Stokke, J. L. 1/2.

over 8,4 cm., flere ganger under 8 cm. Paa flere av haandtakene er der «vættrim» bestaaende av et bredt flatt baand av bronse eller solv, i sidste tilfælde forsynet med samme slags ornamentter som solvplatene paa hjaltene.

Av denne type kjender jeg 14 eksemplarer. Alle klinger er tveeggdede, flere er damascerede, indskrift har jeg derimot ikke kunnet finde paa disse sverdklinger. Eksemplarene er følgende:

C 5047. V. Dolven, Brunlanes, J. L. (avb. Ab. 1869 pl. V 26 og R 505).

C 12413. Nes, Hedrum, J. L.

Vid-Selsk. Skrifter. II. H.F. Kl. 1919. No. 1.

- C 13680. Hverdal, Sande, J. L.
 C 14286. Nedre Store-Var, Stokke, J. L. (fig. 95).
 C 16477. Grønneberg, Tjølling, J. L. (avb. Ab. 1891 II 91).
 Top. ark. Ve, Tveid, L. M.
 Ikke kat. Stav. mus. Aakre, Kopervik, Stav.
 B 6213. Sæve, Voss, S. B.
 B 6254. Aarberg, Indre Holmedal, N. B.
 B 4592. Evebø, Gloppe, N. B.
 T 8257. Hovin, Sundalen, Romsd. (avb. Trdhj., VSS. 1907 nr. 9
 s. 23 fig. 10 og Ab. 1909 s. 94 fig. 18).
 T 4485. Bjerkan, Nedre Stjørdalen, N. T.
 T 566. Sundnes, Inderoen, N. T.
 T 6028. V. Stenvik, Stjørdalen, N. T. (avb. fig. 97 a).

Som man ser, er typen ubetinget en kysttype, som er særlig talrik representert på Vestfold. Der findes desuden flere sverd som er uten knap eller uten overhjalt, og som heller ikke synes at ha nogen ornering, men med krummede hhalter. Disse kan som fig. 96 opfattes som en hjemlig utvikling av de fremmede fine sverd. Jeg har notert mig 2 slike eksemplarer med bevaret knap, nemlig:

- C 1053 b. Hof, Hed.
 C 10662. Braaten, Aamot, Hed.

Som man ser av det sistste, som er avbildet fig. 96, er dette ganske sikkert et forsøk på etterligning av de finere sverd med sølvplatebelagte hhalter. Det er den hjemlige enklere etterligning av det fremmede finere indførte, som viser sig i saa mange av vikingetidens norske sverdtyper og sverd, og som av Lorange saa ganske er blit overset.

Det er jo mulighet for at enkelte av de nævnte sverd uten knap eller overhjalt kan tilhøre L-typen, men like godt eller mere sandsynlig kan de tilhøre denne hjemlige gruppen: noget annet valg har vi foreløbig ikke. Av disse er 1 fra Stor-Elvedalen (Hed.), 2 fra Kristians amt (Jevnaker og Vardali), 3 fra S. B. (Voss og Sveen) og endelig et fra N. T. (Inderoen). Det ene av sverdene fra Voss (B 2605, Opheim, Vossestranden) har véttrim bestaaende av en oval, tynd jernring; ellers er klingen her damaseret. Alle disse klinger er ogsaa tveeggdede.

De vaaben som er fundet sammen med sverd av denne type, er av spydspidser mest F-typen (3 ekspl.), C-typen (1 ekspl.) og I-typen (1 ekspl.). Av økseblad er det først og fremst E-typen, et med antydning til D-typen, ellers er det utviklingen fra A-H-typen, i ett eksemplar. Øksene av E-

typen synes tildels at opvise sterk utvikling. Likesaa har vi 2 fund med rangle, det ene med bibeholdt skaft, men ringene runde, altsaa en overgangstype, den anden i fundet C 14286 ff., som i det hele bærer et yngre præg, ogsaa av yngre type.

Vi staar da her overfor en type som opkommer i sidste halvdel av 9de aarh., sandsynlig dlettes senere del, men ogsaa overlever aarhundredet, saaledes grupperer sig om tiden ca. 900. Pa 9de aarh. tyder nemlig spydspidsene av F-typen og C-typen, likesaa økseblad av E-typen, som dog, som vi har set, ogsaa findes i 10de aarh. Øksebladet i fundet C 13680 fra Sande maa ogsaa tilhøre 9de aarh. Ubetinget yngre er som antydet¹ C 14286 fra Nedre Store-Var, Stokke. Øksebladet av E-typen er her sterkt utviklet, ranglen er av ung type og spydspidsen av I-typen, netop en type som tilhører første del av 10de aarh.

I sin avhandling »Urnesgruppen«¹ sammenstiller H. Schetelig ornamentiken pa sverdet T 8257 fra Hovin, Sandalen med ornamentiken pa nogen solbeslag fra Trehiddle, Cornwall, som han setter til begyndelsen af 10de aarh. Det er tydelig at der er sammenhæng mellem alle disse sverd av denne type, og ornamentiken viser da ogsaa sterkt ensartet præg. Jeg er imidlertid tilbeelig til fra fundkombinationerne at sætte typen i sin helhet litt længere tilbage end begyndelsen af 10de aarh. Schetelig mener det omtalte sverd er angelsaksisk, og dette finder jeg ogsaa rimelig. Typen er jo ogsaa særlig utbredt i Vestfold, hvor forbindelsene med vesten er særlig paatagelige. Efter Scheteligs notater fra British Museum er der ogsaa her 3—4 sverd av denne type.

Ogsaa ellers i Norden kjendes denne type, saaledes i Uppland (Uppsala museum) og i Danmark (nr. 2235 i Nationalmuseet), hvor dog over-

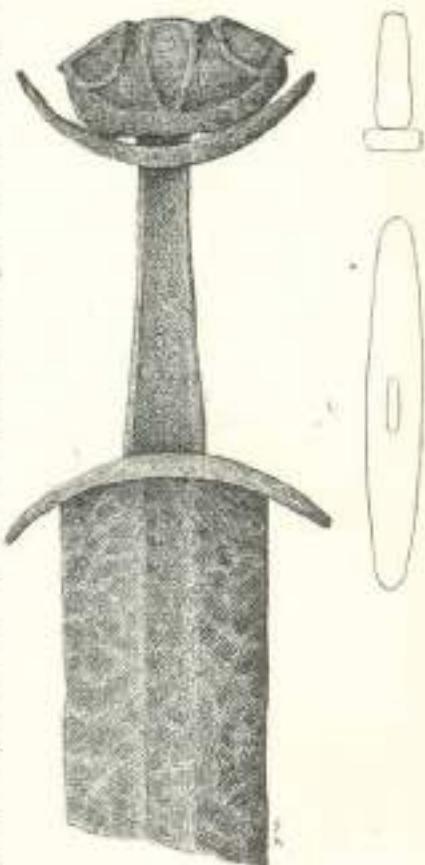

Fig. 96. Illustration, Aamot, Hed. 1/2

¹ Åb. 1909 s. 92.

hjalt mangler, men klingen er damaseret og underhjalt minder sterkt om hjaltene paa L-typen.

Derimot synes sverdet fra Braaten i Aamot at være endel yngre. Klingea her har utpræget smal midtfure. Spydet synes at være utpræget yngt med langt og slankt og heit rygget blad. Oksebladet er derimot

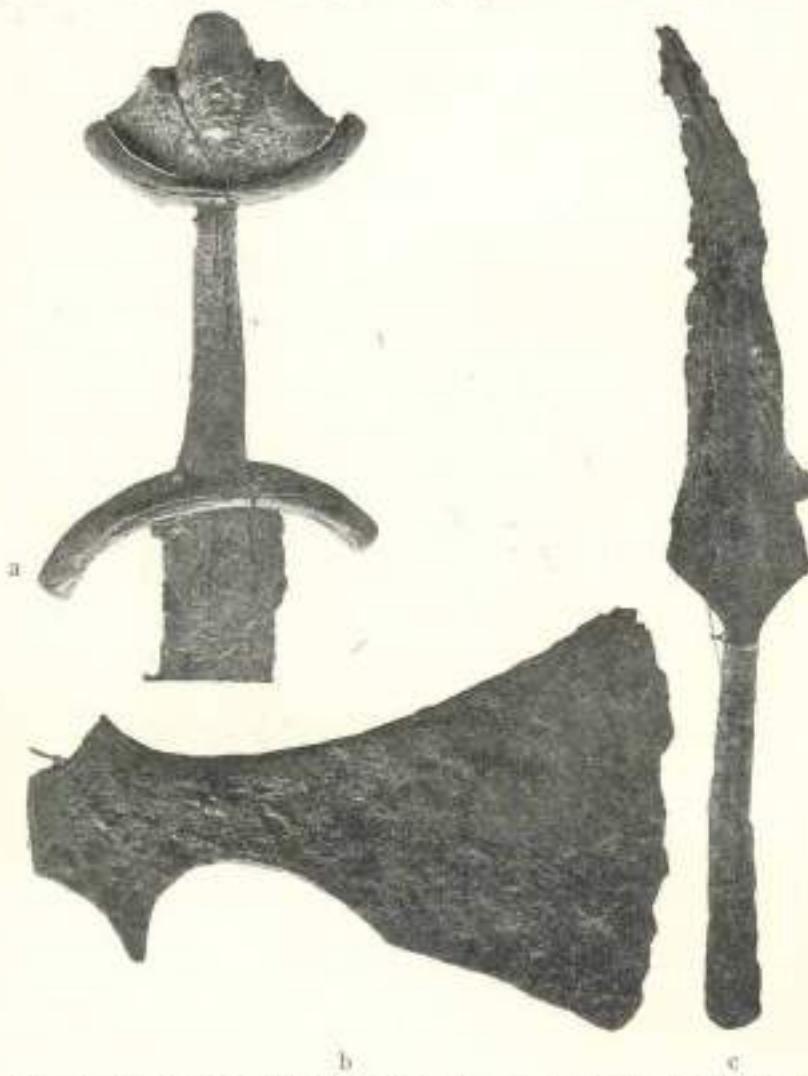

Fig. 97. Bjerkana, Nedre Stjordalen, S. T. a—b litt under $\frac{1}{2}$, c litt under $\frac{1}{3}$.

ikke en saa bestemt utpræget type. Vi synes dog at maatte sætte dette fund til midten av 10de sarh.¹

¹ Interessant er ved dette fund at sverdet ogsaa ringsponden synes at være en etterligning i jern av de keltiske bronseringspondene. (Fundet arbeidet i sin helhet hos Gustafson: «Norges Oldtids» s. 98 fig. 307).

Type M (fig. 98—99).

Hjaltene er rette, jevnheie, av og til dog svakt krummet. Tveranittet er omrent jevnbredt, oftest rett avskaaret i endene, sjeldnere avrundet. Heidesidene er i almindelighet flate, kan dog være svakt hvælvet og gjør da et mere fremmede indtryk, er aldri derimot rygget. Knap findes ikke og synes aldri at ha eksistert ved denne type. Hjaltene er aldri ornert, hverken med indridsede linjer eller metalbelæg. Denne type, som næst H-typen er den mest almindelige av vikingetidens sverdtyper, måtte da også siges også at være den aller enkleste av dem. Enklere kan ikke godt en sverdtype være når den skal ha to hjalter og mellemkavle. Der kan findes særtyper inden denne type, bestaaende i de før nævnte svakt buede hjalter eller hjalter med buede heidesider. Det er mulig at disse har fått sine særformer fra andre, heller fremmede typer med knap. De vil dog her bli sat med blandt det øvrige materiale, om de end muligens i almindelighet må sættes til et senere tidspunkt.

Jeg kjender nu typen i 198 eksemplarer. Det er mulig at talltet ikke er nøyaktig. Endel av de sverd som her er henført til denne type, kan jo muligens høre til andre typer, fremmede som kanskje ikke engang står i bevisst sammenheng med denne type. Men de eier i hvert fald alle et særkjende, at nemlig hjaltene omrent er jevnheie, er uten ornering og uten knap.

Fordelingen er følgende:

	Tverogg.	Enegg.	Ubest.	Til.
Smaal.	3			3
Akh.	28	2	1	31
Hedem.	25	1		26

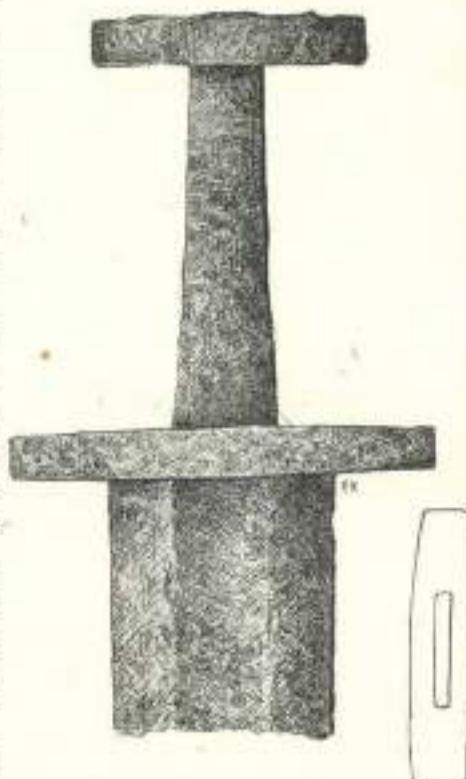

Fig. 98. Ovre, Eidsvold. Akh. 1/2.

Krist.	22	6	28
Busk.	12	4	16
J. L.	7		7
Brb.	18	6	24
Ned.	4	2	6
L. M.		1	1
Stav.	4		4
S. R.	7	2	9
N. R.	6	2	8
Rmsd.	2	1	3
S. T.	10		10
N. T.	7	1	8
Ukj. st.	11	3	14
	166	30	198

Som det sees, er dette en utpræget østlandsk type; særlig påafaldende er rigdommen i Akershus amt, men også Hedemarken, Kristians, Buskerud og Bratsberg amter viser stort antal. Fattigdommen begynder på Lister, og langs hele kysten er der forholdsvis fåa sverd av denne type. Trondelagen folger Vestlandet ligesom ved den talrike H-type. Klingene er, som man ser, ganske overveiende tweeggdede; et par av dem er damascerede; det er dog rene undtagelser; indskrifter har jeg derimot ikke fundet.

Vi skal dernest se paa fundkombinationerne. Av spydspidser er det mest F-typen (13 eksemplarer), C-typen findes i ikke færre end 9 eksemplarer, I-typen i 2 eksemplarer; forevrig er der paalitelige fund hvor spydspidser av K-typene findes. Ogsaa A-typen forekommer rigtignok i et fund fra Trondelagen (T 1005 Homo, Grong), med økseblad av C-typen; men i samme fund er også spydspids av F-typen, saa fundet gjer et litt sammenblandet indtryk. Av økseblad er det først og fremst E-typen, som jo saa ofte forekommer med spydspidser av F-typen; likeas er almindelege økseblad av G-typen; også H-typen og yngre K-lignende økseblad findes også. Av akjoldbuler er det overveiende R 562, litt avvekslende i høide, i vistnok bare et enkelt eksemplar R 564, desuden R 563 i 2, muligens 3 eksemplarer. Endelig kan det bemerkes at vi har 2 yngre rangler og 1 ældre med yngre bøile. I ett fund foreligger en enkelt oval bronsespænde som R 647 (C 18586 ff. Markestad, Vang, Hed.)¹; likeas har vi i fundet C 4584—94 Øien, N. Fron, Krist. 4 dobbelte ovale spænder og 1 enkelt; vi skulde da her ha for os et overgangsfund mellem gde og

¹ St. Schetelig: Traces osv. n. 18 nr. 2.

toede aarb.¹. I to andre fund er der dobbelte ovale spænder av toede aarb. hundredes former. Det ene av disse er imidlertid det straks nedenfor nærmere omhandlede fund C 7605 ff. fra Ovri, Eidsvold, Akh., hvor fundet ellers gjør et utpræget ældre indtryk. Sammenhængen synes derfor her at være litt tvilsom.

Skal vi nu herav tidfæste denne type, saa stilles vi likeoverfor et lignende tilfælde som ved H-typen, at den spænder over et længere tidsrum. Saal langt tidsrum som H-typen omfatter dog ikke denne type, selv om den er noksaa talrik. Men vi maa dog regne med over et halvt aarhundrede, naar vi skal angi den tid da denne simple type blev anvendt i vort land.

Det aller ældste av de foreliggende fund vil jeg anta C 7605 fra Ovri, Eidsvold for at være. Herpaa tyder spesielt skjoldbulen, som har hei avsats. Et andet tegn som muligens kan tyde herpaa, er hjaltene, som er særlig høie og kraftige. Vi maa ved dette tænke paa et av Undset¹ avbildet sverd forsynt med rembeslag i form av en treskivespænde av typen R 67a, saaledes sandsynlig fra midten av 9de aarh. Efter avbildningen synes nemlig her sverdet at være av vor M-type og hjaltene netop høie og svære. Imidlertid har vi et andet fund C 5478—79 fra Hvarstad, Tingelstad s. Brandbu, Krist., hvor der er en spydspids av E-typen, men sverdets hjalter er spinkle. Dette fund staar dog noksaa isolert, er det eneste hvor spydspids av E-typen forekommer, saa det staar i en særstilling.

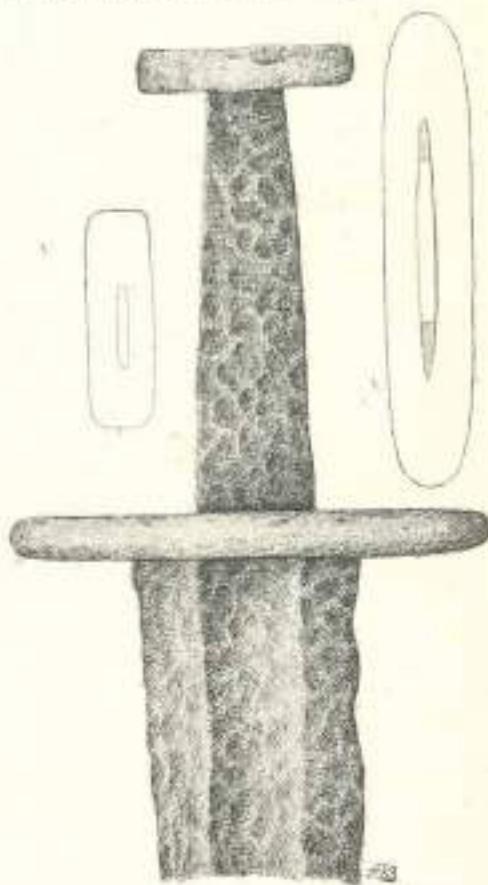

Fig. 99. Ringerike, Akh. 1a.

¹ De nordiske klaverbladformede spænder fra yngre jernalder: Ch. a. Videnskabsseminariis Forhandlinger for 1891. No. 3. Pl. 1 fig. 4.

Først mangler de ældste typer av andre væben i disse fund (en undtagelse danner altsaa T 1005 ff., hvor der dog ogsaa findes spyd av F-typen). Skal vi imidlertid se hvor langt tilbage denne type gaar i allmindelighet, vil vi først maatte føeste os ved øksebladene av E-typen og spydspidsene av F-typen. Det var jo de samme som vi hørte om under L-typen, og de maa stort set siges at utfylde sidste halvdel af 9de aarh. Det er al rimelighet for at vor type gaar tilbage til de ældste fund av disse to typer, særlig paa grund av det store materiale. Heri støttes vi av det for nævnte sverd fra de karolingiske miniatyrer med det daterbare rembeslag. Dernæst i det ogsaa for nævnte sverd T 1951 fra Opdal, hvor der utenpaa overhjalt er sat en knap av E-typen som helt dækker hjaltet (fig. 66). Som vi har set, maatte et saa rendyrket eksemplar av E-typen som denne sverdknap tilhørte, sættes til første halvdel af 9de aarh. Dette bidrar da ogsaa til at sætte M-typen tilbage. M-typens første optræden maa jeg derfor sætte til midten af 9de aarh. At typen først forekommer mest utfylder sidste halvdel af 9de aarh., har vi flere vidnesbyrd om. Foruten økseblad av E-typen og spydspidsen av F-typen har vi spydspidsene av C-typen, som jo likeledes tilhører denne tid, likesaa øksebladene av G-typen, som dog ogsaa overlever aarhundredeskiftet. Mot aarhundredets slutning peker fremdeles den ene rangle av overgangstypen. Endelig er økseblad av H-typen ogsaa nærmest fra denne tid.

Imidlertid har vi likesom ved H-typen flere beviser for at typen har levet over i 10de aarh. Vi har først et fund C 3787 ff. fra Asak, Skedsmo, Akh, hvor spydspidsen har tydelig avflatet parti paa bladet og er av en utpræget slank ung type. Øksebladet gør her ogsaa et rent ungt indtryk, likesom skjoldbulen er lav og stigheilene er unge. Underhjalt er her imidlertid svakt bojet. Likesaa synes fundene C 9580 ff. og 9584 ff. fra By, Loiten, fremkommet ved Nicolaysens gravning, at være utpræget 10de aarhundredes fund. Dernæst har vi C 1851 fra Bjaaland, Laardal, hvor dog overhjalt mangler. Videre har vi C 9451 ff. fra Vestgaard, Sauðe, hvor spydspidsen er av utpræget D-type og øksebladet likesaa av H—K-type. C 21113 fra Tveit, Kviteseid har ogsaa slankt spyd; likesaa tyder fundet C 17135 fra Landaas, Evje, Ned. paa yngre tid. Øksebladet er her rigtignok en slags R 561, men eksemplaret gør allikevel ungt indtryk. Videre B 4564 fra Vatndal, Skaanevik, S. B., hvor øksen synes at være av I-typen og spydet av K-typen, til og med av en ung variant. Det er tydelig et 10de aarhundredes fund. Vi har dernæst flere fund med spydspidsen av I-typen (B 4735, Fitje; B 6037, Sande, Gloppe og C 15935 ff. Gystad, Ullensaker; i det sidste fund gør hjaltene forevrig et litt fremmed indtryk). Spydspids av K-typen er der endelig i fundet T. 6257—58

fra Kalstad, Meldalen. Hertil kommer de 2 eksemplarer av de ydre rangler og fund av dobbelte ovale spænder av 10de aarhundredes former.

M-typen skulde da begynne ved midten av 9de aarh. og har sandsynligvis fortsat litt inn i 10de, da den ved fremmed paavirkning utvikler sig videre til Q-typen, en type som næsten blir like saa talrik som M-typen.

Det vilde ikke været urimelig om en slik type som denne kunde være av hjemlig oprindelse. Dette tror jeg dog ikke er tilføjet. Der er intet forbillede for den her i landet i ældre tid. Desuden har vi det hos Undset l. c. avbildede sverd, og endelig er der enkelte eksemplarer, hvis klinger er forsyt med en damascering som sikkert ikke kan antages at være av hjemlig oprindelse. Men selvsagt har typen, først indkommeth med lephet været efterlignet og smidd herhjemme. Det kan ikke være tale om at det store materiale som det her er tale om, kan være utenlandske fabrikat.

Allikevel har jeg ikke kunnet spore typen stort utenfor vort land. Om den end efter Gustafsons notater nok skal findes både i British Museum og i museet i Dublin, kjender jeg den ikke fra Fyskland eller de østligere distrikter. Til trods for at den i Norge er en upriørt østlandske type, kjender jeg den ikke i Sverige. I Lund har jeg set 1 eksemplar (nr. 13078), likeoaa er der i hvert fald 1 eksemplar i Birkafundene, og dertil har jeg set et i Statens historiska museum fra Dalarne (Inv.-nr. 11097); i København har jeg ogsaa fundet 1 eksemplar (C 6920) fra Tisso, Holbæk amt, Sjælland. Meget interessant er det imidlertid at der ogsaa er fundet 1 eksemplar av denne type paa Island. Blandt de sverd som jeg har fått fotografi av derfra, er nemlig ogsaa et av M-type, hvor underhjalt synes at være temmelig langt, saaledes en del utviklet, men ellers sikkert nok av samme type. Museumsdirektør Þóðarson har været saa elskværdig ogsaa at gi mig rids av hjaltene tversnit, og der kan ingen tvil være. Dette skulde da være bevis for at typen i hvert fald maa ha eksistert i slutningen av 9de aarh., ældre kan ikke godt dette sverd være; sandsynligvis er det etter formen fra begyndelsen av 10de aarh.

Særtyper.

131 B 6359. Bøkke, Hornindalen, N. B.

B 6432. Helgeim, Jelster, N. B. (fig. 100).

Tredelt knap med tildels fortykket midstykke. Intet metalbelæg paa hjaltene. Disse har ryg, tildels indsvunget mellem ryg og kant. Begge sverd har enegget klinge.

Det ene av disse sverd er funnet alene, det andre med spyd av F-typen og øks av E-typen. Etter denne fundkombination maa det settes til øden halvdel av 9de aarh. paa grund av øksebladets utseende, dog heller tidlig i dette tidsrom. Vi maa da ikke se disse eksemplarer i sammenhaeng med R- og S-typen, men heller med de seldre eksemplarer med tredelt knap, som særtypen 1. Herpaas tyder ogsaa hjaltene rygger og de eneggdede klinger. Man merke sig indsvingningen paa overhjalds høje sider, et træk som minder om enkelte eksemplarer av C-typen. Det perlede baand mellom knap og hjalt har ogsaa likheter i ældre typer (C, E, H).

De gør et utpraget hjemlig indtryk, er ganske like og begge funnet underst inde i Fjordene, det ene i Nordfjord, det andet i Sondfjord, saaledes ikke langt fra hverandre. Det synes at maatte kunne antages at det er samme mand som har smidt dem, eller at det ene sverd har været direkte mønster for det andet,

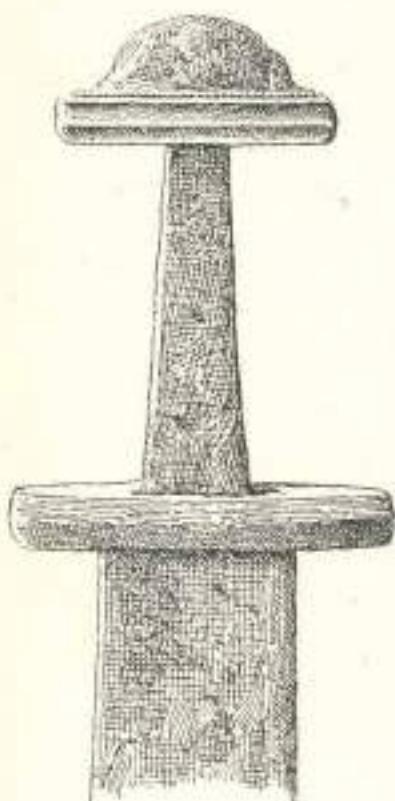

Fig. 100. Helgum, Jolster, X. B. 11. er lagt en oval jernring. Overhjaltet er langt likesom knappen, lavt, med avrundede sider, omtrent ovalt tversnir. Underhjalt lignende form. Hverken paa overhjalt eller underhjalt kan der sees ornering. Klinga er damssert. Overhjalt er hele 11,3 cm. l., bare 0,9 cm. høit. Underhjalt er 13 cm. langt, mens knappen er 3,1 cm. høi. Klinga er ganske smal, bare 4,8 cm. bred, næsten uten midtfure. Sverdet i sin helhet er ganske let, veier bare 921 gram.

Dette sverd er funnet sammen med økseblad av en type som staar mellom A- og H-typen, nærmest A-typen, liksaa en skjoldbule av overgangstypen R 562—564. Sverdet maa etter dette dateres temmelig tidlig, helst

14) C 13595. Farnien, Hedrum. Tveeggel sverd (fig. 101).

Hjaltene er svakt bejede. Overhjalt 2 stykker. Knappen tredelt med høiere midstykke; sidestykkene betegnes tydelig dyrehoder. Midstykket ornert med en roset; alle indlægninger i sølv. Mellom knap og overhjalt

til midten av øde armb. Rosetten, damasceringen og formen forevrig gjer det rimelig at opfatte det som fremmed.

15) C 3619. Vesteren, Larvik. Treeggget sverd (fig. 102).

Overhjalt ogsaa her 2 stykker; likeledes er hjaltene svakt beitet med spidst ovalt tversnit. Knappen nærmest tresidet, høiest paa midten; den fylder ikke helt overhjalds længde og er ganske tynd som foregaaende

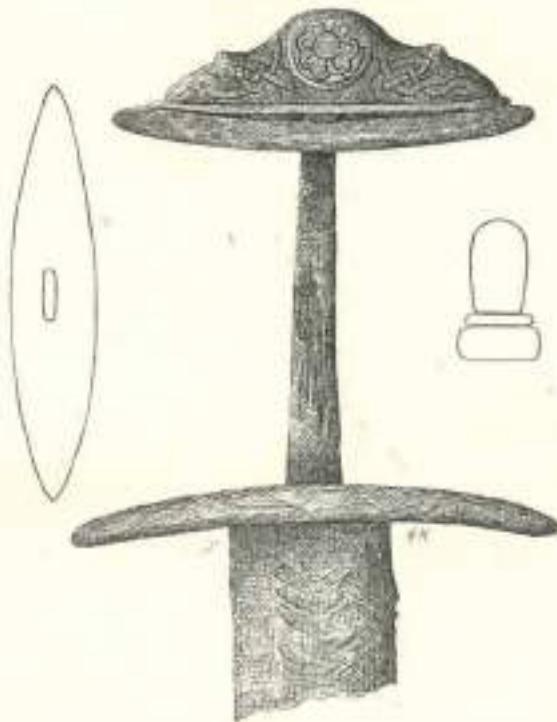

Fig. 101. Farnen, Hedrum, J. L.

type. Overhjalt er her 9,4 cm. l. og 0,8 cm. høi, underhjalt 11,2 cm. l., knappen 2,9 cm. høi. Klingen er ogsaa her smal, ca. 5 cm. bred, og ganske uten midtfure. Som «vætrrim» fungerer her 2 ganske tynde ovale ringer av samme slag som ringen mellom knap og overhjalt paa forrige sverd.

Dette sverd stammer fra et fund hvor der ogsaa bl. a. er fundet 2 økseblad, spydspids, 2 sakser, 2 dobbelte ovale bronsecspænder (R 652) og en rangle. Med Schetelig opfatter jeg dette som dobbeltbegravelse. Spydspidsen er her imidlertid av C-typen, den ene av saksene er av ældre type, likesom det ene av øksebladene er av skjegekisttypen, rigtignok i en litt degenerert form, som muligens kan holde sig litt længere ned i tid;

det andet av øksebladene mere ubestemt i sin form, ranglen derimot absolut yngre. Av dette skulde det være mest rimelig at mandsgraven er litt ældre end kvindegraven, tilherer sidste halvdel av 9de aarh., medens kvindegraven skulde være fra 10de; ranglen måtte henregnes til kvindegraven. Sverdet skulde da være fra sidste halvdel av 9de aarh.

Jeg gaar videre og gjør oppmerksom paa de ganske paafaldende likheter som der er mellem dette sverd og det foregaaende, og betrakter

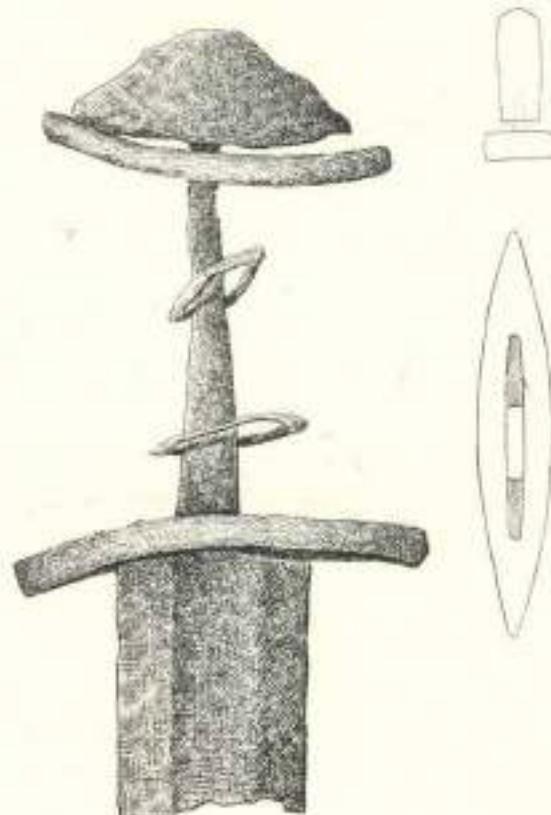

Fig. 102. Vesterv. Læsner, Kist. 12.

dette sidste eller lignende som forbilledet for fig. 102. Tversnittene er jo ganske like, knappene tynde paa begge, hjaltene svakt buet, ovale jernringer findes ved begge sverd, ja like til klingene, saa er de flate paa begge sverd og sverdene i det hele lette. Sverdet C 3619 er endnu lettere end foregaaende, veier bare 753 gram, mens det forrige som sagt veier 921 gram.

16) C 1924. Mælum, Øier. Tveeggget sverd (avbilde R 495).

Overhjalt to stykker. Hjaltene krummede, temmelig jevnbrede og sværere end ved de to foregaaende sverd; avrundede i begge ender, ikke

spidst ovale, underhjalt mere firsidet. Knappen tresidet, segmentformet, fylder ikke hele overhjalt i længde, men vel i bredde. — Det er fundet sammen med spydspids av F-typen og økseblad av E-typen, desuten skjoldbule som R 564, men lavere. Sverdet synes herved at kunne dateres til

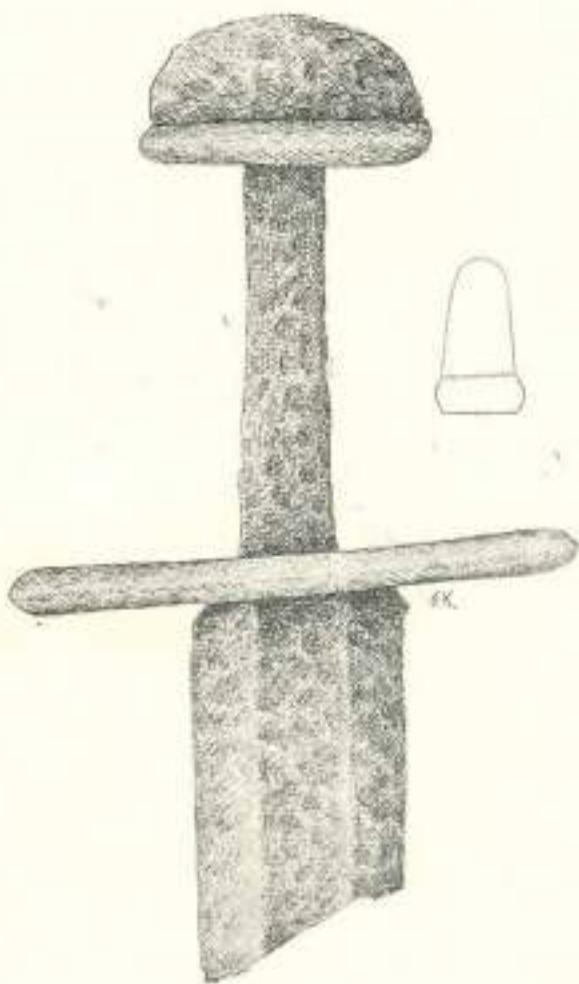

Fig. 193. Nordby, Fot. Akh. 1/9.

sidste del av 9de aarh., paa grund av øksebladets regelmæssige form helst denne tidligere del; saa stor neiagtighed ber man vel kanske ikke for disse typers vedkommende inddræte sig paa. Typen maa da kanske helst sidestilles med B 5795 fra Bolsaeter, Jelster, uten at det kan avgjøres om der er nogen forbindelse mellem dem. Men den synes i hvert fald ikke at ha nogen sammenhæng med L-typen og endnu mindre med Z-typen, som det er blit påstaat i katalogbeskrivelser.

Type N (fig. 103).

Først jeg går over til de typer som helt tilhører 10de aarh., skal jeg først behandle en liten gruppe paa 7 sverd, som jeg her med forbehold forevrig sætter op som en egen type. Disse sverd er:

C 4115.	Tveeggæt sverd.	Nordby, Fet, Akh.
C 4217.	—	N. Kaupang, Tjølling, J. L.
B 5775.	—	Netteland, Kvinnherred, S. B.
B 1628.	—	Vamheim, Ulvik, S. B.
B 2233.	—	Lunde, Voss, S. B.
B 6046.	Ubest.	Mæland, Alversund, S. B.
B 5592.	Tveeggæt sverd.	Ytre Fitje, Gloppe, N. B.

Disse kjendetegnes alle ved en avrundet knap paa et ret overhjalt. Hjalter og knap er uten ornering. Det længste eksemplar har et overhjalt paa 15,4 cm-s længde; ellers er de vel 10 cm. Knappen har en højde mellem 2,4 og 3 cm. Overhjalt en længde fra 7,2—8,3 cm., hjaltenes højde vel 1 cm. Tversnittene veksler lidt, enten tilspidsset i endene eller nærmere M-typens.

Det er ikke sikkert at det er en ensartet type, og det er mulig at den i virkeligheten er talrikere, at flere ubestemte sverd han henføres hertil. Vaaben som er fundet sammen med sverd av denne type, er spydspidser av F-typen, økseblad av D—E-typen og G-typen. Sammen med øksebladet av G-typen i fundet C 4115 ff. blev også fundet en slank, lang, men flat spydspids, som sandsynligvis mere er i slekt med F-typen end med I—K-typen, muligens forløper for disse sidste. I samme fund er der dog også en »rangle« av yngre type, saa dette fund, hvor også underhjalt er særlig langt, synes at være fra tiden omkring eller like efter 900. Ellers synes denne type at maatte henføres til 9de aarhundredes 2den halvdel.

Type O (fig. 104—107).

Typens oprindelse er det vanskeligt at utale sig noget om. Knappen kan være en avrunding og forenkling af ældre tredelte sverdknapper; men typen kan også være fremmed og helt selvstændig.

VI. 10de aarhundrede.

Type O (fig. 104—107).

Knappen er femdelt ved sterkt adskilte tunger, helt adskilte ovenstil, de ypperste skraat utstaaende, i modsætning til K-typen, som forevrig, ligesom for fremhævet under denne type, er dens forudsætning, og som den i

enkelte tilfælder kan være vanskelig at skille fra. Hjaltene er ved de egte typer let boiede. Jeg deler typen i 3 grupper, hvorav de to første i hvert fald er skarpt skilte fra K-typen.

I (fig. 104). Til denne gruppe regner jeg 12 sverd, alle med tve-eggede klinger, forsaa vidt disse er bestembare:

C 13848 a. Berg, Loiten, Hed.

B 2816. Jevnaker, Krist.

C 2710. Tanum, Lardal, J. L.

A 288. Hanerod, Oiestad, Ned.

A 302. Soteland, Holme, L. M.

B 4385. Rossebo ved Haugesund, Stav.

B 1585. Røldal, S. B.

B 1103 Dukstad, Vangen s.
Voss, S. B.

B 690. Vangnes, Balestrand,
N. B.

B 1780. Aardal, N. B.

T 6292. Opdal el. Øriandet,
S. T.

T 3845. Staines, Beitstaden,
N. T.

Muligens hører ogsaa til samme gruppe 2—3 lase hjalter av brunse med forskjelligartet ornamentik, men ellers av samme hovedform. Det er:

C 1083. Gislevold, Hovin s.
Ullensaker, Akh. (fig. 6).

C 1055. Fevig, Fjære, Ned.

B 5110. Rekdal, Fiksdal s.
Vestnes, Rmsd.

Likesom tildeis ved de to foregaaende grupper er der ogsaa her mellem tungene og mellem knap og hjalt anbragt tvunset selv- eller bronsetraad, som vi ogsaa herte om under K-typen.

II. Næste gruppe (fig. 105) er av ganske lignende form, men hjaltene er av jern med belæg av salvplater, ornert med dyreornamentik eller mere almindelige baandslyngninger. Til denne type regner jeg ogsaa enkeltfundne hjalter som har samme form. Dette kan dog være litt tvilsomt, om ikke fra det norske materiales standpunkt, saa dog naar man

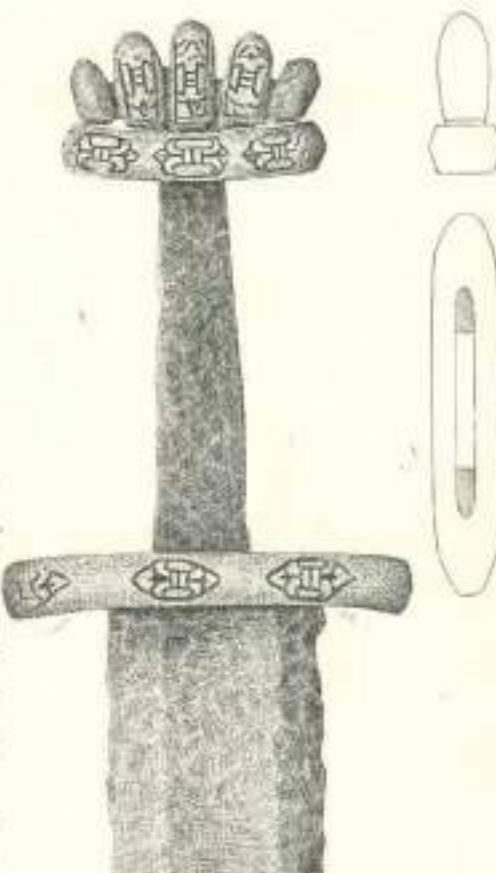

Fig. 104. Berg, Loiten, Hed. 1/2

betrakter sverdet avbildet hos Montelius: Kulturgeschichte Schwedens s. 263 fig. 422 fra Södermanland. Dette er unegteelig en ganske anden type med hensyn til knappen, mens hjaltene er ens med hjaltene på type O. De sverd hvor bare hjaltene er bevaret, ikke knappen, blir merket med et α * i fortægnelsen. Hjaltene skiller sig ut fra sverd av R typen ved at hjalter av sidsle type i endene har utvidelse både oven til og nedentil.

Jeg har til denne type henvist 8 eksemplarer:

C 16380. Gunnarsby, Rygge, Smål.

(fig. 105)

C 16381. Gunnarsby, Rygge, Smål.

C 598. Tanberg, Norderhov, Busk.

C 13458. Allum, Hedrum. J. L.¹

C 13618. S. Farmen, Hedrum. x

C 8894. Tregde, Halsaa, L. M. (avb.

fig. 5).

B 6617. Gryten, Borgund, Romsd.

T 5982. Jystad, Ørseskogn, S. T.

(avb. Ab. 1900 s. 266 fig. A).

Herav har bare α knappen bevaret, og det er da mulighet for at antallet i virkeligheten mån redækkes. Vi skal også straks se at der bare er nuanceforskjell mellom denne gruppe og følgende. — Alle klinger er tweeggede. Et av sverdene (C 16380) har Ulfberhtindskrift, et par andre har damaascerte merker.

III. Den tredje gruppen (se fig. 107 a) har knap som synes at være betydelig lavere (ved foregaaende grupper kunde den nærmest ha høde av 3-4 cm.), og hvis ornering

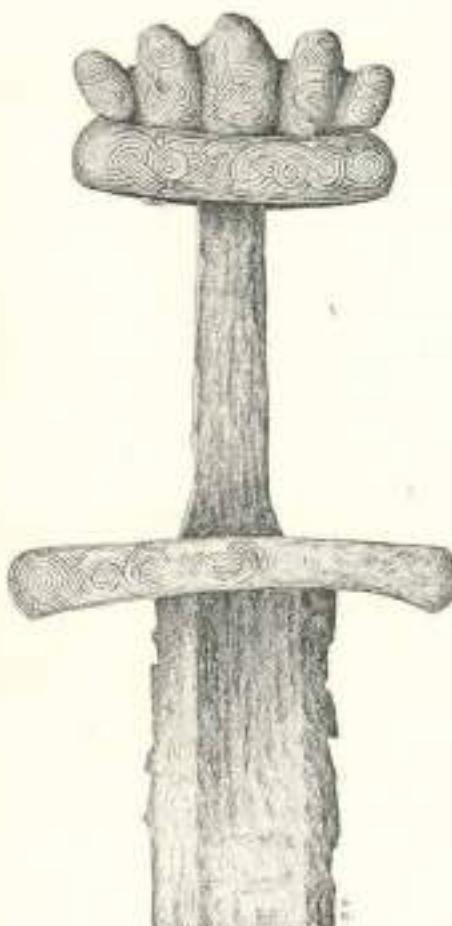

Fig. 105. Gunnarsby, Rygge, Småland. 1/2.

¹ Om dette sverd sier Schetelig: Fortegnelse osv. s. 6 at det er av type R 504, og at det derfor sandsynligvis er fra senere halvdel av 10de nach. Han bygger muligens dette på ornamentikken; forsvarlig henvører han det til typen K 504; det kan da opfattes som han daterer denne type til siste halvdel av 10de nach., idet han tror at dette sverd B 6617 også tilhører denne type og dermed daterer sverdet. I sin tilfælde hviler altsaa dateringen på et feilagtig grunnlag.

² Om dette sverd sier Schetelig: Fortegnelse osv. s. 19 at det er fra senere halvdel af 10de nach. Han bygger muligens dette på ornamentikken; forsvarlig henvører han det til typen K 504; det kan da opfattes som han daterer denne type til siste halvdel av 10de nach., idet han tror at dette sverd B 6617 også tilhører denne type og dermed daterer sverdet. I sin tilfælde hviler altsaa dateringen på et feilagtig grunnlag.

paa hjalter og knap bestaar av simpel stripeindlaegning som ved H-typen. Dertil kommer at hjaltene er omstrent ganske rette og skilte mellem denne og saerarter av K-typen kan være ganske ubetydelig. Det hovedsagelige skille blir da at knappens enkelte tunger er mere skilte end ved K-typen og de ysterste staar mere ut, ikke ret op. Midtstykket kan ogsaa være bredere end de øvrige. Gruppen skiller sig dog ut fra R-typen ved at midtstykket ikke er fortykket. Til denne gruppe regner jeg følgende 9 sverd:

- C 6861. Drognes, Nes, Akh.
- C 11591. Kamfjord, Sandeherred, J. L.
- B 6700. Gjersvik, Tysnes, S. B.
- B 5730. Myklebostad, Eid, N. B.
- B 6735. Saarheim, Gloppe, N. B.
- B 6358. Ytterdal, Norddal, Rmsd.
- C 3945. Indre Strand, Vanelven, Rmsd.
- C 9224. Stokke, Sunnelven, Rmsd.
- B 5650. Ukj. st.

Muligens hører ogsaa hertil C 7900 fra Midt-Strand, N. Aurdal, Krist., men her er midtstykket fortykket, om end hjaltene er lave og ellers minder om gruppe III her.

Mellem den sidste gruppe og enkelte eksemplarer av K-typen er der tydelig alegtkap; det kan synes kunstig at sætte skille om tungene staar ret op eller mere ret ut til sidene, om der er sterre eller mindre skille mellem de enkelte tunger. Jeg har altskevært sat skille og tror der er tidsforskjel mellem disse typer. Den første, som hadde som oprindelse sverd som T 453 fra Gravraak i Melhus (fig. 89), begynder i første halvdel av 9de aarh., findes endnu i sine videre utviklinger i 2eden halvdel av aarhundredet og har sandsynligvis utviklet sig videre i O-typen, som væsentlig tilhører 10de aarh. Slik ser jeg utviklingen, og jeg skal nu seke at bevise denne min opfatning ved fundkombinationene. Det er ingenlunde min tro at utviklingen har foregået her i landet slik som jeg har haevdet ved B-typens utvikling til C-typen; det er tydelig at ogsaa type O er fremmed ligesom K-typen i hvert fald i sin oprindelse var det. Men at der er sammenhæng

Fig. 106. Kamfjord, Sandeherred, J. L. 11.

mellem typene, synes jeg maa være klart, en likhet som bestaar i den femdelte knap, delt op i 5 temmelig ensdannede tunger.

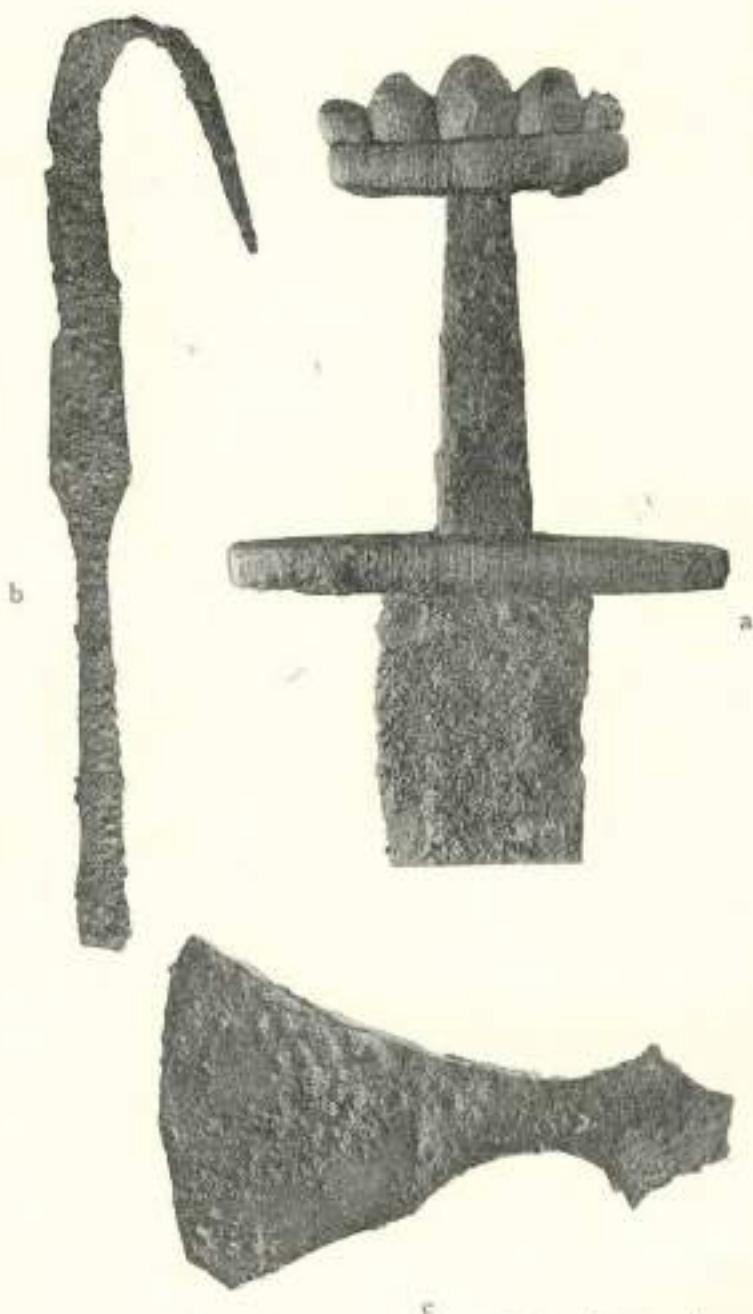

Fig. 107. Saarheim, Gloppen, N. H. a ca. 1/2, b ca. 1/4, c ca. 1/3.

Ved fundkombinationene skal vi ta for os gruppe for gruppe. Ser vi da først paa gruppe I, har vi fundet C 13848 ff. fra Berg, Loiten, hvor der er økseblad av E-typen, rangle av overgangstypen, med haandtak, men cirkelrunde ringer, og endelig en dobbelt oval bronsespaende som R 652. Dernæst har vi fundet B 2816 ff. fra Jevnaker, hvor der er eks av overgangstype mellem A- og H—I-typen, spydspids sandsynligvis av C-typen og skjoldbule med liten avsats. Endelig har vi fundet C 2708 ff. fra Tanum, Lardal, J. L., hvor øksebladet synes at være av en slags H-type (det er dog sterkt forrustet), spydspidsen gør et ytterlig slankt indtryk og skjoldbulene er lave. Herav vil du fremgaa at de to første fund heist maa hensøres til ca. 900; øksebladet trækker tilbage, men den ovale spænde ned i tid; ranglen betegner netop overgangstiden. Likesaa B 2816 gør indtryk av at høre til de ældre fund; spydspidsen og øksebladet synes begge heist at maatte hensøres til 9de aarhundredes sidste halvdel. I Osebergfundet 1 (Fortegnelse over norske baatgraver s. 16) daterer Schetelig fundet B 690 ff. til 9de aarh., vel efter et irsk beslagstykke. I det hele synes gruppe I at gjøre et litt ældre indtryk inden typen.

I gruppe II har vi først fundet C 16380 ff. fra Gunnarsby i Rygge. Her har vi spydspids av I-typen og andre slanke spydspidser. Dernæst C 13458 ff. fra Allum, Hedrum, hvor vi igjen har spydspids av C-typen, økseblad av E-typen og strangle* av overgangstypen med runde ringer med haandtak. Dertil er stigboilene av yngre type og skjoldbulene alle lave. Dernæst har vi C 13618 fra S. Farmen, Hedrum, hvor der er spydspids av slank type med høitrygget blad. Vi skal her indskyte fundet B 5161 ff. fra Nes, Hammers, Nordland, som efter planen ikke er tat med i fundfortegnelsen, hvor der er eks av E-typen med særlig tyndt blad; desuden er dog her ogsaa sverd av X-typen. Videre har vi B 6617 fra Gryten, Borgund (det sverd som Schetelig som nævnt daterer til sidste halvdel af 10de aarh., — dateringen svækkes dog ved en feiltypenhenvisning — saaledes i sterk motsetning til B 690), hvor der er økseblad sandsynligvis av E-typen. Endelig har vi T 5982 ff. fra Jystad, Børkeskogn, hvor der er spydspids av overgangstypen F—I-typen. Dateringen av denne type blir omrent som ved foregaaende; den begynder sandsynligvis ved ca. 900 eller muligens litt før, men tilherer hovedsagelig 10de aarh. Ulfberht-sverdet fra Rygge trækker ned i tid; øksebladene av E-typen og spydspidsen av C-typen trækker tilbage. Gruppen rækker ganske sikkert ned til aarhundredets midte, men visinok heller ikke længere.

Ved gruppe III er C 6861 noget avvikende med sværere hjalter, men ellers av samme hovedtype; det er fundet sammen med spydspids av utpeæget slank, høitrygget type. Likesaa er spydspidsen slank, av I-typen

ved B 5730 fra Myklebostad, Eid, N. B.¹ og øksebladet nærmest av G—H-typen. Saa har vi B 6735 fra Saarheim, Gloppen (fig. 107) med økseblad av E-type og spydspids av en F-type, en pilespids gjør her et absolut yngre indtryk. Endelig har vi de to fund fra Sandmore C 3945 og C 9224 fra Vanelven og Sunnelven. Det første er funnet med øks av H-typen og spydspids sandsynligvis av D-typen, det andet med spydspids rimeligvis av F-typen.

Ogsaa denne gruppe dateres da bedst til samme tid som de to foregaaende, første halvdel af 10de aarh. Ogsaa her var der Ulfberht-sverd, som trækker dem ned. — Hele typen Ø folger da muligens direkte efter K-typen i slutten av 9de aarh., og tilhører særlig første del af 10de aarh. Jeg kjender altsaa nu typen tilsammen i 39 eksemplarer her fra landet, hvorav sandsynligvis et par usikre. Den første gruppe er jævnt fordelt saa at si over hele landet, den anden gruppe er mere en kystgruppe, noksaa ujevnst fordelt; der er bare ett eksemplar fra Ringerike inde i landet (C 598); men dette er ikke helt sikkert. Den sidste gruppe er ganske en kystgruppe, hvorav hele 5 eksemplarer er koncentreret om Nordfjord og Søndmøre.

Det er ingen tvil om at denne type i sin oprindelse er en fremmed type. Herpaa tyder for det første de to sverd med Ulfberhtindskriften paa klingen. Dernæst den eiendommelige ornamentik særlig paa 1ste gruppens hhalter og knap. Forevrig kjender jeg typen i fremmed litteratur bare fra Schleswig, hvor der findes to eksemplarer². Paa et av disse er der baandornamentik ganske som sverdet A 302 fra Soteland, Holme, L. M. — Femtunget knap synes dog at forekomme mot vest efter notater av Gustafson og Schetelig. Det ser dog ikke ud til at de er ganske like. Paa eksemplarer som Gustafson har gjort rids av i British Museum, er hhalternes sterkere bojet, eller knappens midtstykke er bredere som C 6861 fra Drognes i Nes, Akh. eller B 5730 fra Nordfjord. — Ogsaa i Sverige har jeg fundet en sverdknap og et sverdhjalt av bronse av denne type (Inv.-nr. 3217: 52 og 12529 i Statens historiska museum).

Ser man paa den ytre form, er det jo tydelig at der er slektsskap mellem gruppe I og II, og i ornamentikken synes der ogsaa at være likheter, saaledes i de mønstre som er paa knappen paa sverdet C 13458 fra Allum i Hedrum og paa sverd som R 507 eller C 13848 fra Berg i

¹ Fundet avbildet og behandlet Bergens Museums Aarbok 1905 nr. 7 s. 12—13. II. Schetelig: Graveret ved Myklebostad paa Nordfjordland.

² J. Mestorf: Vorgeschichtliche Alterthümer aus Schleswig-Holstein. Taf. LVI fig. 695 og The Archaeological Journal vol. XXIII s. 180 (Wernaer: The Antiquities of South-Jutland or Sleswick).

Loiten. Baandornamentiken paa bronsehjalter som A 302 synes dog at være forskjellig fra den som findes f. eks. paa T 5982 (Ab. 1900 s. 266 fig. A) eller C 16380; den sidste er av en mindre enkel art og har nærmere slektskap med R 504. Den sidste gruppens ornamentik er som nævnt ganske simpel, bestaar bare i enkle striper, litt rikere ornering viser det nævnte sverd fra Hammers, hvor stripene er grenede i likhet med enkelte

Fig. 108. Seim, Røldal, S. B. Omtr. 2/3.

sverd av I-typen eller, som vi skal høre, av P-typen. Muligens viser dette også tilknytning i tid til disse typer, i hvert fald med den sidste.

Vi har også to meget interessante sverd som viser en sammenvoksen av overhjalt og knap av denne type eller kanskje bare knap alene brukt som overhjalt. Disse eiendommelige sverd er B 6748 (fig. 108) og Nordiska Museet, Stockholm nr. 7317. Det første er fra Seim, Røldal, S. B., det andet fra Skeie, Hjaridal, Brb., saaledes fundet på to steder som vel kan tænkes at ha staat i forbindelse i gammel tid. Dette måa da igjen opfattes som en forenkling av typen, likesom vi saa det med B- og C-typen, ved H-typen i et par eksemplarer, ved K-typen og, som vi skal høre, sandsynligvis ved X-typen.

Det første av disse to sverd er funnet med 2 slanke spydspidser, høitryggede, en omstændighet som bringer sverdet i overensstemmelse med den øvrige type. Det er ingen nødvendighet for at disse to sverd skal være saa meget yngre end de andre av type O; vi hørte jo at der var sverd av type B og type C i samme fund.

Type P (fig. 109).

Hjaltene uten knap, svakt bojet, tildels utvidet i endene. På midten av overhjalt går overkanten ved næsten alle eksemplarer op i en svak spids. Hjaltene har alle metalbelæg, og heri skiller de sig ut fra den hjemlige Q-type. P-typen viser et behersket, ensartet præg i ytre form, og hjaltenes lengde er aldri overdrevet. Metalbelægget er dels selv, dels brønse. Monsteret er simple striper eller grenede striper. En undtagelse danner St 2585 fra Kirkhus, Aardal s. Hjelmeland, avb. Stav. mus. aarsh. 1903 s. 91 fig. 6. Her er baandletninger ganske i stil med sverdet C 16380 av forrige type fra Rygge. Dette sverd staar i det hele i en særstilling, idet det ikke har utvidelsen i endene av hjaltene eller den opstaende spids på midten av overhjaltet. Det tages allikevel med her, idet det ikke har naglehuller og ikke har hat knap, om det end ellers synes at staar forrige types gruppe II nærmere. Hjaltene er ellers højere og litt sværere ved denne type end ved foregaaende og følgende. De nær en heide av indtil 2,4 cm. i endene, overhjalt har en længde af 7,2—9,4 cm., underhjalt 10,6—12,7 cm.

Typen kjendes i 7 eksemplarer her i landet, naar jeg tar med det nævnte sverd fra Kirkhus. Alle klinger er tweeggede. Sverdene er følgende:

C 4397. Svere, Lier, Busk. (avb. R 508)

Top. ark. Olds. Kra.: Kamfjord, Sandeherred, J. L.

St 1986. Øvstebo, Sandeid s. Vikedal, Stav.

St 2584. Kirkhus, Aardal s. Hjelmeland, Stav.

B 5800. Ytre Arne, Haus, S. B.

B 2912. Smøge, Strand, Rmsd.

T 4504. Gangstad, Indreøen, N. T.

Et par av hingene som er velbevaret, viser damascering (C 4397 og T 4504); men indskrifter har jeg ikke set. — Typen er ogsaa her hovedsagelig kysttype, men findes spredt.

Av andre våaben som er funnet sammen med sverd av denne type, har vi av spydspidser I-typen (2 fund), av økselblad ogsaa I-typen (2 fund), mens 1 fund viser slankere type, nærmere H-typen. Dertil er der i 1 fund

yngre rangle, og i et fund, hvor der er dobbelt begravelse (B 5800), er der ovale bronsespænder av typen R 652; i samme fund er der ogsaa et sverd av X-typen.

Tidsbestemmelsen av typen skulde herved være noksaa klar. Spydspidser av I-typen tilhører første halvdel av 10de aarh., det samme gjer ovale spænder av type R 652; at der her ikke er tale om et overgangs-fund, som C 13848 fra Berg, Leitun av forrige type, tyder ranglen paa, som her er en avgjort ung type. I anledning av fundet St 1980 ff. fra Øvstebo i Sandeid sier Schetelig i sin Fortegnelse o.s.v. s. 12 at dette er fra 9de aarh. Han daterer dette her visselig av en ringspænde med ornamentik ganske som den findes avbildet hos Merton: Buchmalerei in St. Gallen Tafel XIV No. 2, som dateres til 1ste halvdel av 9de aarh. Denne ringspænde maa i fundet helst opfattes som fremmed stykke, og er der sammenhaeng i ornamentiken, maa spænden kunne være kommet hit til landet i anden halvdel af saa-hundredet og være opbevaret saa lunge. Man kan vel ikke datere en hel type av et enkelt slikt forekommende stykke, men typen dateres av den stilling alle de fund indtar hvori typen forekommer i hele vikingetidens materiale. Og av denne stilling fremgaar det, at det er i første halvdel av 10de aarh. at denne type findes her i landet. Den er ikke fundet med de yngste av vor vikingetids vaaben, men heller ikke med de utprægede typer av økser, spydspidser, skjoldbuler, rangler og spænder som kjendetegner 9de aarhundredes seldre og senere del.

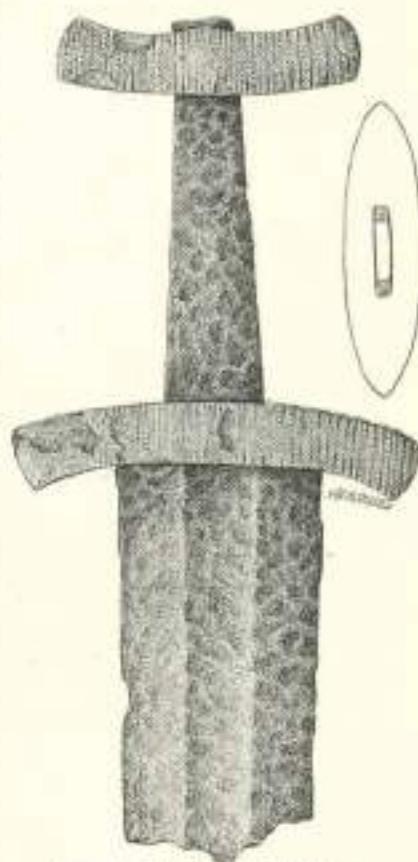

Fig. 109. Sverd, Lier, Busk. 1/2.

Type Q (fig. 110—111).

Hjaltene er ogsaa her svakt bejede gjennem hele sin lengde og er uten knap. De kan være høiere i endene end paa midten saa som ved

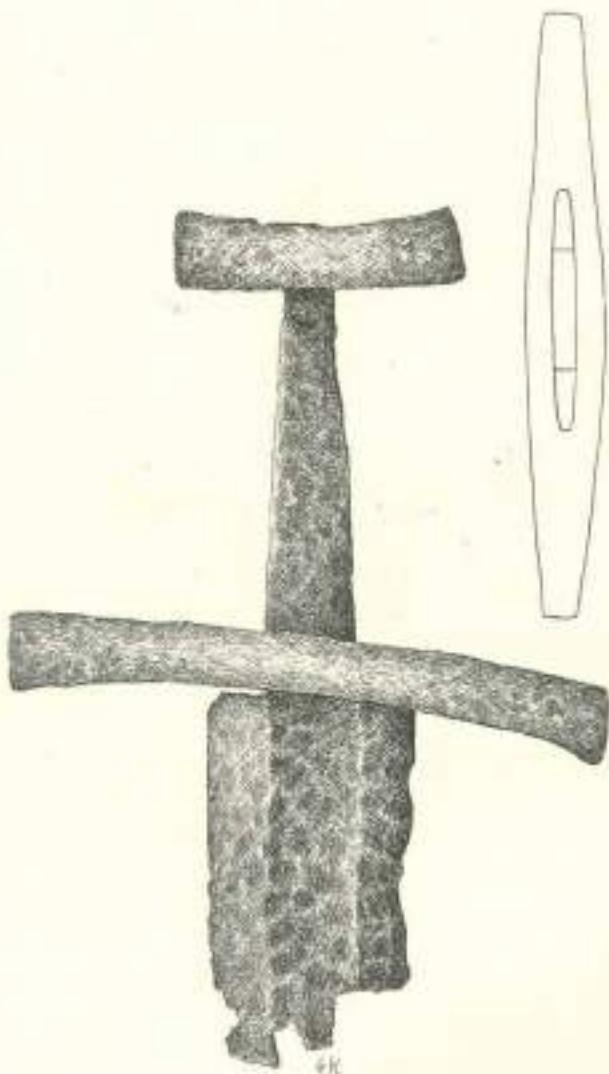

Fig. 110. Hvernn, Husk, 1/2.

forrige type overhjalts overkant og underhjalts underkant danner en krummet linje. Heidesidene er som ved forrige type og M-typen oftest flate, men kan og oftere end ved M-typen være hvælvede, men aldrig ryggede. Her findes forøvrig flere varianter; vanligst er kanske R 502, som tilhører et yngre stadium av typen. Her er i hvert fald paa underhjalt utvidelse baade

oventil og nedentil i endene. Tversnittet er ogsaa mere jevnt avrundet og svakt tilspidset. Denne variation synes paavirket av hjaalter som paa R- og S-typen. Tversnittet paa den almindelige type er but ovalt, men underhjaltet er derimot slankere og endene tvert avskaaret. Dette er den vanlige type. Snittet kan dog paa enkelte av de yngre og yngste

Fig. 111. Akh, Namnestad, Akh. 1/2.

eksemplarer bli ganske spidst. De yngre og yngste eksemplarer har lengere hjaalter, særlig underhjalt, og har sterkere utsvinget overkant like paa overhjalt og underkant like paa underhjalt. Underhjalt har en lengde fra 10,3 helt til 16,7 cm., kan saaledes opnaa lengde som de lengste av vikingetidens sverdhjalter.

Jeg kjender nu typen i 122 eksemplarer. Derav har 118 tveggede klinger og bare 4 eneggede. Det er saaledes i en saa talrik type et utpræget tweegget procentantal. Fordelingen er slik:

	Tveggende	Eneggende	Tilsammen
Akh.	10	2	12
Hedem.	15		15

	Tveggede	Eneggede	Tilsammen
Krist.	21		21
Busk.	5		5
J. L.	4	1	5
Brb.	16		16
Ned.	3		3
L. M.	1		1
Stav.	9		9
S. B.	4		4
N. B.	7	1	8
Rmsd.	7		7
S. T.	2		2
N. T.	6		6
Ukj. st.	8		8
	418	4	422

Som det sees har denne type saaledes likesom M-typen en utpræget østlig utbredelse, ganske i de samme bygder hvor denne typé var mest utbredt: Akershus, Hedemarken, Kristians og Bratsberg amter. Den fuldstændige mangel av typen i Smaalenene staar i overensstemmelse med fattigdommen paa yngre typer i dette amt i det hele.

Klingene er ved denne type, saavidt jeg har kunnet se, aldrig damasceret og har aldrig indskrift. Den gjør i det hele et mere hjemlig eller rettere et helt hjemlig indtryk sammenlignet med M-typen.

For tidsbestemmelsen skal jeg først peke paa 2 sverd hvis hjalter viser sammenblanding af to typer paa hjaltene, likesom vi kjender det fra E- og M-typen, fra C- og H-typen og i flere tilfælder. Det er først A 349 b fra Traalerud, Fjære, Ned., hvor underhjalt er av L-typen. Det er fundet med eks av E-typen. Det andet sverd er C 5522 fra Gile, Ø. Toten (fig. 112); her er overhjalt nærmest av Æ-typen. Dette sverd er fundet sammen med et tykbladet spyd. Vi skal senere se paa betydningen av disse to sverd.

Av vaaben som er fundet sammen med sverd av Q-typen, er der flere spydspidser av I-typen, men endnu mere almindelig varianter av K-typen, likesaa G- og H-typen i flere eksemplarer. Et par stykker findes ogsaa av D-typen, men ellers forsvinder nu C-typen og likesaa F-typen i fundene. Likesaa skal vi merke os de butte tykbladede typer som i fundet fra Gile. — Øksebladene av E-typen blir det nu færre av, mens særlig I- og K-typen optræder almindelig; ikke engang G- eller H-typen er der nu saa meget av. Endog M-typen findes nu i særlig utviklede eksemplarer (St 3667 fra

Hove, Lund). — Skjoldbulene blir nu lave som R 563; ogsaa R 565 findes. Ranglene og stigbeilene er altid unge, og i dobbeltegravelse er de ovale spander av rode aarh.s former.

Alt tyder paa, at vi her har med en av de typer at gjøre som tilhører yngre vikingetid og går ned i yngste vikingetid. At typen begynner i begynnelsen av rode aarh., er det dog flere ting som tyder paa, snaledes spydspidsene av I-typen og sverdet A 349 b fra Traalerrud i Fjære. Vi hørte jo at typen L kunde gaa ned i rode aarh.s begynELSE, saa denne typeblanding behøver ikke at trække typen tilbake til øde aarh. Ellers tyder storstedelen av materialet paa at det er rode aarh.s midte som utfylles, mens dog enkelte fund viser at vi kommer ned i yngste vikingetid. Et fund som St 3667 fra Lund tyder herpaa, de tykbladede spydspidser likesaa, desuten fundet av blandings-typhen Q-Æ (fig. 112); den sidste type er ved siden av Z-typen den yngste av vikingetidens sverdtyper, tilhører ganske sikkert 11te aarh. En saa stor type som denne er det jo ogsaa rimelig likesom H- og M-typen har levet gjennem et lengere tidsrum, hvilket ogsaa fremgaar av de forskjellige utviklingsstadier hvori den optrører.

Det er rimelig at typens særpreg, de bejede hjalter, er opstaat ved paavirkning av P-typen, kanske ogsaa O-typen, naar man tar knappen bort. Likesaa særformen R 563 er vistnok paavirket ved R-typen, som jo er litt yngre end disse typer. I tilknytning til M-typen, denne særlig østnorske form uten knap med simple rette hjalter, er saa type Q opstaat ved paavirkning fra fremmede metalprydede hjalter i første halvdel av rode aarh. Denne har saa holdt sig omtrent hele vikingetiden ut, og er, som vi senere skal høre, i hvert fald paa det rene Østland (Hedemarken) blit avlest av type

Fig. 11a. Gile, Ø. Toten, Krist. 1½.

Æ. Men i andre deler av landet holder typen sig og utvikler sig der videre paa en eiendommelig maate.

Jeg kjender typen i et par eksemplarer fra Sverige (bl. a. Narike) og Danmark. Utenfor Norden har jeg derimot ikke sett den avbildet.

Type R (fig. 113).

Efter nu at ha sett paa en hjemlig type skal vi atten gaa over til en av de fremmede, nemlig type R (R 504).

Knappen er nærmest tredelt, men med to surer paa midtstykket, saa den kan ogsaa synes femdelt. Midtstykket er fortykket likesom ved følgende type. Over surene paa midtstykket er festet flate messinghaand. I flere tilfælde mangler disse, men huller paa knappen betegner hvor baandene har været festet. — Hjaltene har altid hvælvede sider, utvidet i endene baade opad og nedad, og skiller sig herved fra type O. Knap og hjalter har selvbelæg med rik ornering. Knappen er festet ved nagler til overhjalt. Knappen sees at danne to fra hinanden vendte dyrehoder. Til denne type regner jeg ogsaa to sverd, det ene uten knap, det andet uten overhjalt, men ellers med hjalter av vor types form. Muligens eller sandsynligvis skal hertil ogsaa regnes C 3689 fra Dalseng, Vang, Hed.

Ellers kjendes typen i 8 eksemplarer. Alle har tweeggede klinger. 3 av klingene har indskriften ULFBERHT (C 257, B 961 og B 1204). Egentlig damascering har jeg derimot ikke fundet paa klinger av denne sverdtype. Eksemplarene er følgende:

C 257. Hedemarken.

C 15888. Vold, Grue, Hed. (uten knap).

C 16157. Øvre Teige, Sigdal, Busk. (uten overhjalt)

B 961. Vad, Etne, S. B.

B 1204. Brekke, Vik, N. B.¹

C 7195. Brekke, Vik, N. B.

C 5134. Jelster, N. B.

B 6538. Sande, Gloppe, N. B.

Utbredelsen er hovedsagelig indskrænket til Bergensamtene og Hedemarken.

Det er faa fund, hvor der er slike sikre vaabenkombinationer at de kan datere denne type. De vigtigste er C 15888 ff. og C 16157 ff., hvor sverdene dog begge mangler knap; typen er derfor ikke ganske sikker, om end særlig for det førstes vedkommende meget sandaynlig. Det første

¹ Avh. Laranger: Den yngre jernalders sverd tab. III fig. 2.

er fundet med en skjoldbule av typen R 565. Her er dog ogsaa et fragment av en oval bronsespænde, som det ser ut til fra ældste vikingetid. Det andet fund C 16157 fra Øvre Teige, Sigdal, har ekseblad av L-typen, spydspids med utpræget tykt blad, ogsaa skjoldbule som R 565 og rangle av yngre form. Likesaa har fundet C 3689 fra Dalseng, Vang, Hed., ekseblad av L-typen. Sverdet B 1204 hører til det store fund fra «Bruhaugen» i Vik, hvor flere vaaben er fundet sammen, bl. a. 3 sverd av Q-typen, sandsynligvis ældre sverd av H-typen, spydspidser av F- og G-typen, ekseblad av E-typen. Fundet gjør et litt blandet indtryk. Med sverdet C 7195 er der en spydspids av utpræget G-type.

Det er herav utvilsomt at typestilhører 10de aarh. og helst kanske dettes midte. Skjoldbulene som R 565 er fundet sammen med vikingetidens yngste sverdtyper; ingen av de to fund med andre vaaben hvor denne sverdtype forekommer, er dog ganske sikre. Spydspidser av G-typen synes dog ikke at optræ for midten af aarhundredet. Indskriften på klingene daterer sverdet til 10de aarh., nærmere kan vi dog ikke bygge herpaa. Vi hørte at vi hadde Ulfberhtindskrift paa sverd av type O, og at denne type dateres til første halvdel af 10de aarh. Ornamentikken tor jeg heller ikke uttale mig nærmere om end at den tilhører 10de aarh. Vi maa heller støtte os til følgende type,

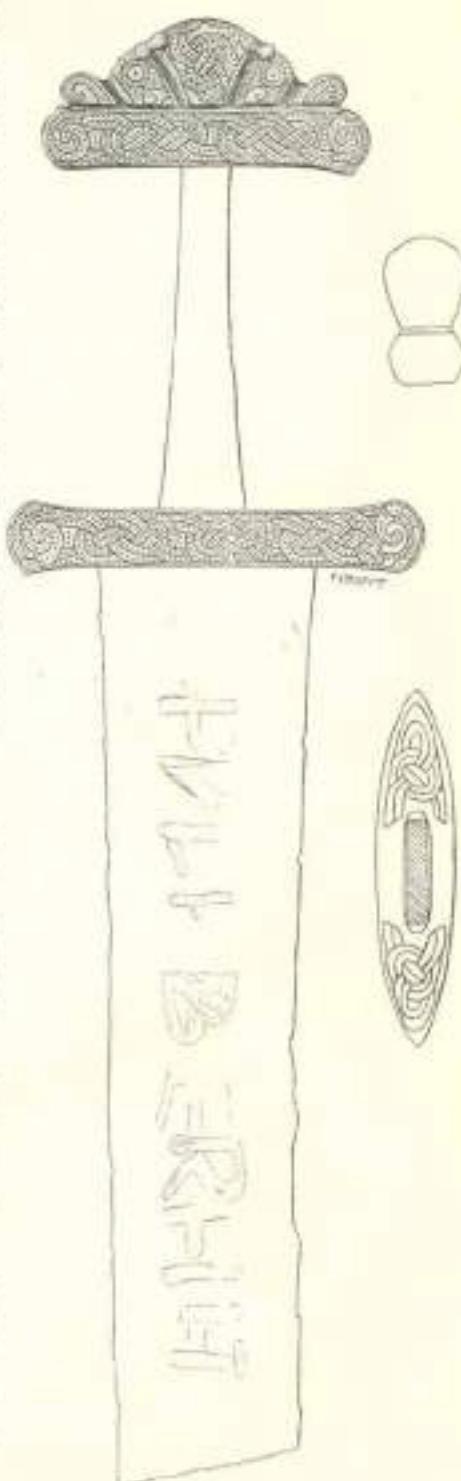

Fig. 113. Hedemarken. 1/2.

hvormed type R viser tydelig slektskap; denne kan langt bedre dateres. Ornamentikken består ellers her mest av baandfletninger med selvindlæg. Den er paa de fleste eksemplarer vanskelig at se. Bedst er den bevaret paa C 257 fra Hedemarken og B 961 fra Vad i Etne (avb. Lorange: Den yngre jernalders sverd tab. I fig. 1)¹.

Det er tydelig at denne type ikke er av hjemlig oprindelse. Herpaa tyder først og fremst at ikke mindre end 3 stykker er Ulfberht-sverd. Ellers eier ogsaa typen et fremmed præg.

Typen er ogsaa fundet vesterpaa. Det er ganske sikkert samme type som er avbildet Archaeological Journal Vol. VII s. 104; sverdet her har ogsaa samme messinghaand som er vanlige ved denne type. Her er ogsaa baandfletningsornament paa hjaltene. Ellers i Norden er typen fundet baade i Danmark og Sverige. I Danmark er der saaledes et sverd fra Sjælland med baandfletninger paa hjaltet, og samme type er det som er avbildet Fornvännan 1911 s. 263 fig. 10 fra Uppland.

Typen er tydeligvis kommet fra Vest-Europa i 10de aarh., helst litt før midten av dette aarhundre, — herav kanske dens utbredelse i den vestlige del av landet.

Type S (fig. 114—116).

Denne type er tydelig besleget med forrige med det fortykkede midstykke paa knappen, de rette hjalter med utvidelser baade oven til og nedentil. Den skiller sig imidlertid fra forrige ved hjaltenes sværere form; dyrehodene paa knappen er ogsaa her forsvundet, muligens en antyndning til at S-typen er en videre utvikling av R-typen. Haandtaket her har igjen en tyngde og størrelse som de tidlige typer fra første halvdel av 9de aarh. Skillet er det fortykkede, næsten kulerunde midstykket paa knappen og de hvælvede, ikke ryggede sider paa hjaltene. Til sammenligning med foregaaende type skal anføres at mens knappens højde ved type R er mellem 2,2 og 2,4 cm. ved de norske eksemplarer, er den ved type S like til 4,5 cm. Som nævnt var det lignende højde sverdknapper af type D og E naadde. Ellers viser slektskabet med forrige type sig paa mange master. Knappen er tredelt med svært midstykket og lavere mindre sidestykker. Ogsaa her kan midstykket være tredelt ved furer eller avsats, saa knappen rent kan gjøre et femdelt indtryk. Der er altid selvbelæg paa hjalter og

¹ Sverdet B 6538 dateres av Schetelig: Fornleggske u.s.v. s. 17 til 9de aarh. Ved førsomst hos professor Schetelig har jeg imidlertid fast sat det svært, at denne datering berører paa en feiltagelse. Han tror utvilsomt at denne type tilhører 10de aarh.

knap ved den egte type. Som vi skal se, er der to tranderske sverd uten metalbelæg som synes at måtte forklares som enklere etterligning av den egentlige fremmede type. Ornamentikken har altid været finere ornamentik, ikke de simple striper, men baandfleining (fig. 114 og 116) eller endog dyreornamentik (fig. 115). Øste er også undersiden av over-

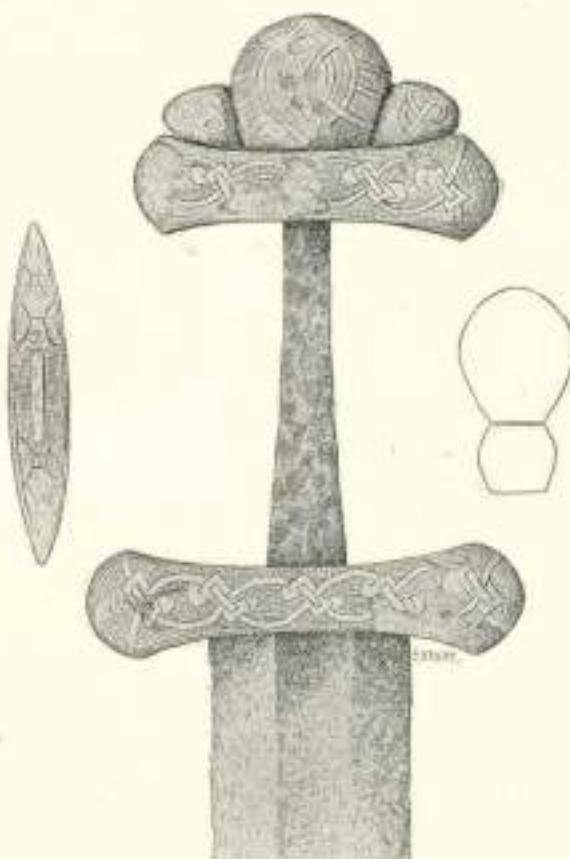

Fig. 114. Aarhus, Fyresdal, 11th c. 1/2.

hjalt og oversiden av underhjalt forsynet med sølvbelæg indlagt i enklere mønster.

Alle klanger som er bestembare, er tweeggede; 3 av dem har indskriften ULFBERHT:

C 4690. Aaker, Vang, Hedem.

C 571. Nordigaarden, Sparbu, N. T.

Nationalmuseet, Kbhvn. Ukj. st., Norge¹.

Egentlig damascering har jeg derimot merkelig nok heller ikke fundet ved sverd av denne type.

¹ Avh. Undset: Norske Oldsager i fremmede Museer s. 34 fig. 27.

Den egentlige S-type kjender jeg i 22 eksemplarer. Det er følgende:

- C 1044 c. Nannestad, Akh.
- C 2338. Borg, Hof, Hed.
- C 4690. Aaker, Vang, Hed.
- Nordiska Museet Stockh. 50016, Alaug, Vang.

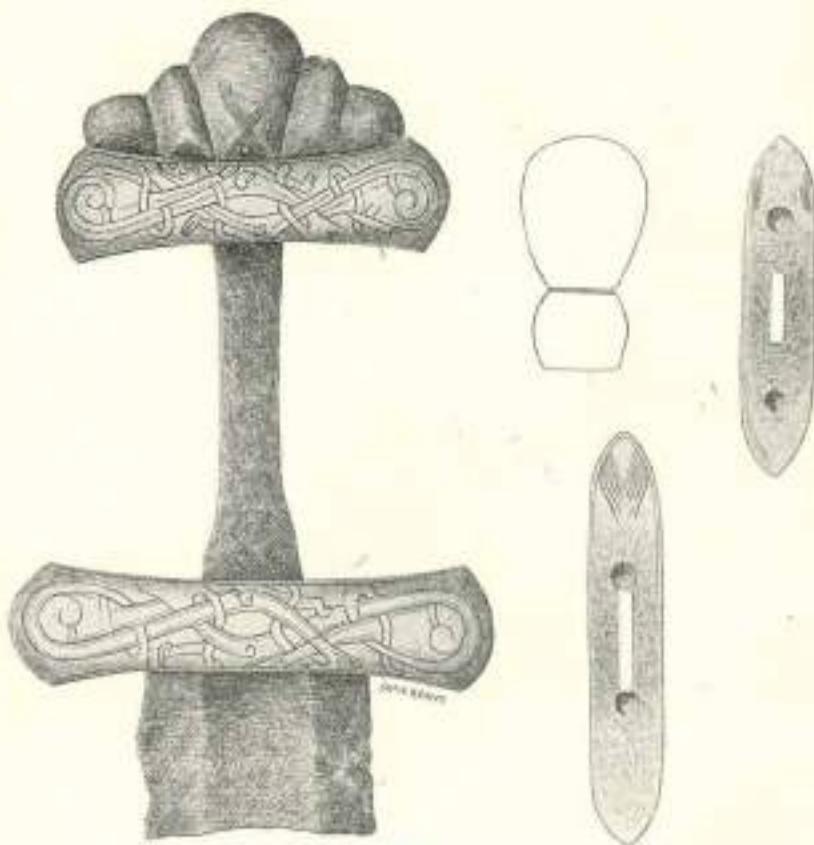

Fig. 115. Sandbu, Væge, Krist. 1/2.

- C 21812. Skolehuset, Stange, Hed.
- C 22138 a. Vesterhaug, Leiten, Hed.
- C 237. Sandbu, Væge, Krist.
- B 1564. Sandbu, Væge, Krist.
- C 21051 a. Mære, Lier, Busk.
- C 7236 Hundstad, Hole, Busk.
- C 19754. Hundstad, Hole, Busk.
- C 13698. Odberg, Hedrum, J. L.

- C 11451. Aarhus, Fyresdal, Brb.
 C 20311a. Freines, Bygland, Ned.
 C 8982. Mandalseggen, L. M.
 St 1021. Vanse, L. M.
 C 6149. Rökneim, Eid, Rmsd.

Fig. 116. Vesterhaug, Laften, Hed. 1/2.

T 368. Snoen, Meldalen, S. T. (fig. 117).

T 3334. Prestegaarden, Opdal, S. T.

T 6235. Forset, Melhus, S. T.

C 571. Nordgaarden, Sparbu, N. T.

Nationalmuseet, Kbhvn. Ukj. st.¹

Eiendommelig nok mangler typen helt paa det egentlige Vestland: Sondmøre og Bergensamtene og Stavanger amt; til gjengjeld hørte vi at forrige beslektede type var godt representert i Bergensamtene (5 eksemplarer), omtrent like godt som Hedemarken er representert ved denne type. Typen S har nemlig her i landet sit egentlige tyngdepunkt paa Ostlandet med Gudbrandsdalen og Trondelagen.

¹ Avliket Worsaae: Norsiske Oldsager (utg. 1859) fig. 493.

Vid.-Selsk. Skrifter, II, H.-F. Kl. 1919. No. 1.

Fra sidstnævnte landsdel og Romsdalens foreligger de to nævnte sverd som maa opfattes som simplicere efterligning af type S. Det er T 572 fra Lundskin; Værdalen, N. T. (fig. 118) og T 4331 fra Villa, Vestnes, Romsd.¹. Det sidste af disse sverd har dog damasceret klinge og desuden en knap festet paa en eiendommelig maate, ved to rektangulære tynde jernplater, som staar op fra overhjults midte og festet til overhjalt op i den hule knap; til disse plater er saa knappen klinket fast ved hjælp af to klinknagler.

En av sverdtangene er omviklet med selvtraad (C 22138 a fra Vesterhaug, Leiten, Hed.). Dette kjendes ellers bare ved 3 sverd af Z-typen.

Vi skal dernæst for dateringen skyld se paa fundkombinationene. Vi har her et større materiale at raade over end ved forrige type. Spydspidsen som er fundet sammen med sverd af denne type, er først D-typen (3 eksemplarer), likesaa I-typen: 2 eksemplarer, derav et af overgangstypen med G-typen i hvert fald bredbladet, desuden tætstripet selvbelagt fal, dernæst K-typen af den utpræget slanke, lange, høitryggede type (2 eksemplarer).

Oksebladene er af K-typen i dens forskjellige varianter, et par synes derimot at tilhøre H-typen, dog i litt eiendommelig form, derimot findes sikkert L-typen (2 eksemplarer) og M-typen (1 eksemplar). — Skjoldbulene er gjenemgaaende lave, i 1 eller 2 fund er de dernæst af typen R 565. Endelig er der i 2 fund tangler af yngre type, stigboiler i 2 fund af yngre former. I fundet fra Nordgaarden, Sparbu (C 571 ff.) er der desuden hestehovrebetal med dyreornamentik; fundet dateres af A. W. Bregger² Borrefundet s. 22 uten nærmere bevisforelse til 10de aarh., idet forsatteren ikke mener at den opleste dyreornamentik ved hestehovrebetalen egner sig til nogen fastere datering.

Ved dateringen af denne type maa vi først hegne merke til at alle de vaabenformer som kjendetegnet 9de aarh., her mangler. Men ser vi saa nærmere paa vaabenene som ledssager den, sætter disse typens begyndelse i hvert fald til første halvdel af 10de aarh. Spydspidsen af I-typen som findes i det gode fund fra Nordgaarden, Sparbu (C 571 ff.), tilhører helst begyndelsen af 10de aarh. Likesaa til første halvdel af 10de aarh. henviser spydspidsene af D-typen. Endelig er det de to utprægede K-typer, som godt kunde tilhøre ogsaa senere del af aarhundredet. I hvert fald for det ene funds vedkommende (C 22138) er dette ganske sikkert tilfældet. Spydspidsen her har ogsaa den eiendommelighed, at den er facetteret paa den

¹ Naest Scheislig Fortegnelse over s. 19 og her dateret til 10de aarh.

² Borrefundet og Vestfolkkongernes graver. Videnskapselskapets Skrifter II. Hist.-Filos. Klasse 1916 no. 1.

ovre del av falen, en eiendommelighet som ellers er karakteristisk for M-typen. Øksebladene er mindre sikkert bestemmende. De to økseblad av L-typen kunde dog godt tillate typen at gå ned i sidste halvdel av år-

Fig. 117. Frosm. Melhusen, S. T. a vel 1/2, b 1/6, c 2/6.

hundretet; sikkert er dette tilføldet med øksebladet av M-typen, i samme fund som spydspidsen med facettene på falen. De økseblad av K-typen som er funnet sammen med sverd av denne type, gir jo også et ungts indtryk (se fig. 117 c), men kan dog som en direkte utvikling av H-typen

godt være smidd før nærhundredets midte. Ranglene hører i de to fund ikke til de aller yngste, om end til yngre hovedtype.

Det er da rimelig at fund som C 1044, C 13698 og T 571 (se fundfortegnelsen) tilhører tidligere del av 10de aarh. Derimot maa et fund som C 22138 ubetinget tilhøre nærhundredets sidste halvdel, kanske overgangen til 11te aarh. Der er en eiendommelighet ved klingen som tyder

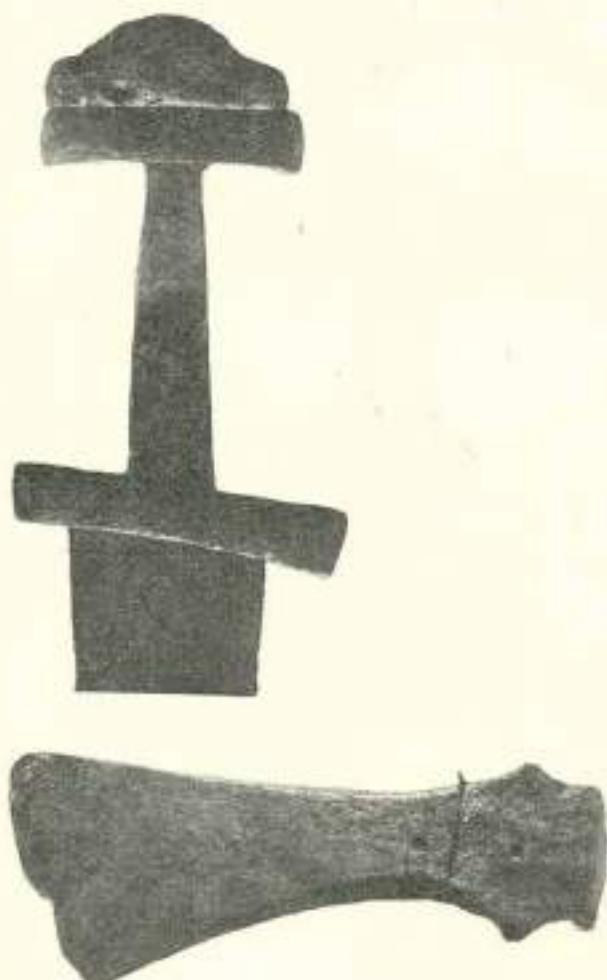

Fig. 118. Lænsløk, Vierdaln, N. T. Omtr. 1/2

paa sen tid, nemlig at midtfuren er smal og slutter et stykke ovenfor odden. Men det kan jo ogsaa tænkes at et slikt prægtsverd kan være ældre end fundet forevig. Det er at merke, at de to Ulfberht-sverd som er fundet med andre vaaben, begge tyder paa ældre del av nærhundredet. Sverdet C 4690 fra Aaker, Vang, Hed. tilhører det store fund paa 6 sverd, 6 spyd,

6 økser o.s.v. hvor der synes at maatte være flere sammenblandede fund. Ingen av vaabnene her tilhører dog yngste vikingetid.

Det er tydelig at en type som denne, hvor der ogsaa findes hele 3 sverd med indskriften ULFBERHT, ikke er hjemlig, om den end har fundet hjemlige efterligninger. Ulfberhtklingene er jo frankiske, og til frankisk oprindelse viser ogsaa baandsfletningene paa sverd som C 11451 og 22138 a, hvor ornamentikken stemmer tildels ganske overens med de karolingiske miniatyrer fra 9de aarh. (se Merton: Buchmalerei Taf. XIII). Derimot maatte efter Schetelig (Urnesgruppen Ab. 1909 s. 89 ff.) ornamentikken paa sverdhjalt som C 237 (fig. 115) være nordisk, tilhørende Jellingegruppen, det tode aarhs stil, altsaa her ogsaa fra den kaat en støtte for min dateringsmetode. (Se ogs. Mäller: Dyreornamentikken i Norden, pl. II fig. 53). Noget sverd av denne type har det imidlertid ikke lykkes mig at opspore i det meget lille utvalg af litteratur jeg har haft for haanden fra de egne hvor Ulfberhtsverdene antages at være kommet. Derimot er typen velkjendt i det øvrige Norden og længere østover, men man da opfattes som bragt dit av nordboerne. Fra Uppland i Sverige er der saaledes et eksemplar (Statens historiska museum. Inv.-nr. 5418), likesaa fra Rusland¹, men ogsaa fra Livland kjender vi denne type² og fra Custrin³.

Fra Danmark er den dog endnu mere almindelig, saaledes i et egte eksemplar fra Magleø, Merløse herred, Sjælland (nr. 25683-84) et prægtig eksemplar ørnert med baandsfletninger, likesaa fra Randers i Jylland (nr. 5205), hjalt og knap av ben har vi i nr. 15556 fra Kjøge havn, Ramsø, Sjælland, og endnu har vi mindst 2 eksemplarer til hersfra av denne type.

Ogsaa fra England har jeg fundet 1 eksemplar av typen⁴. Dette sverd, som sandsynligvis er fundet i Themsen, har selvtraad om tangen likesom et par av de norske sverd, og desuden antydes mund og eine paa sidestykkene av knappen, likesom vi skal høre om et av de to norske sverd av følgende type.

Endelig kjendes ogsaa typen fra Island⁵, hvor den er fundet sammen med spyd og øks av K-typen. Det er selvsagt av interesse heri at faa bekræftelse paa at typen ikke tilhører ældre vikingetid.

¹ Finakt. Museum. 1910 s. 63 og Matériaux pour servir à l'archéologie de la Russie 28 s. 70, likesaa Arme: La Suisse et l'Orient s. 48-62, 35.

² Bühr: Die Gräber der Liven, Taf. XX fig. 10.

³ Photographisches Album der prähistorischen und anthropologischen Ausstellung zu Berlin 1880, Section IV, Taf. 10, Katalog s. 84, 1.

⁴ Archaeologia Vol. 50, s. 320.

⁵ Árbók Íslenskra Fornleifafélags 1901 s. 43-44 og planmø; ogsaa mbl. i planmøverket: Fra Oldhagsmanningen i Reykjavík. Fotografer av Sophus Tromholt. Det synes ogsaa her at være selvtraad om tangen.

Type T (fig. 119-121).

Vi går nu over til en ny type, besleget med de to foregaaende. Den eier ikke den eiendommelighet, at hjaltene er utvidet til begge sider,

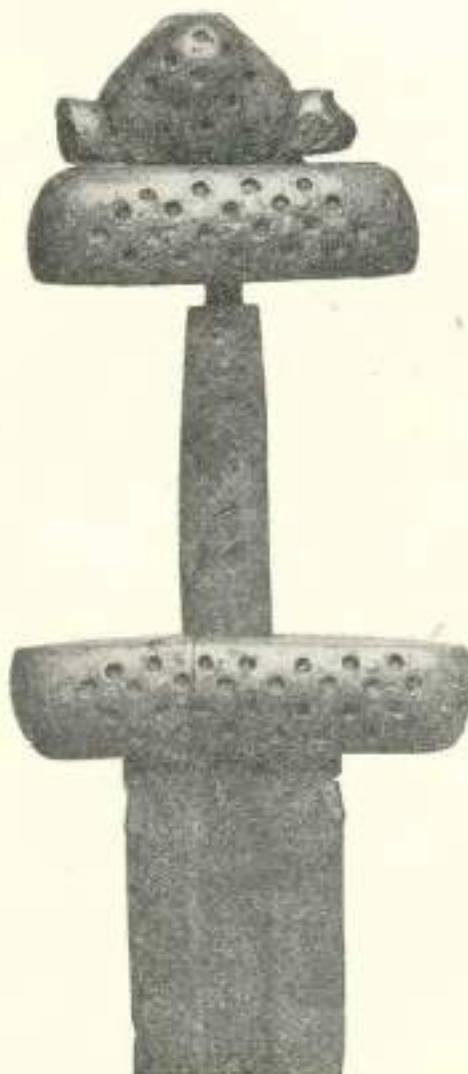

Fig. 119. Kongsåraen, Aasnes, Heil. 1/3.

tydet mund og eine paa knappens sidestykker.

Den anden gruppe bestaar bare av 2 sverd, begge fra Telemarken:

men ellers er knappen fortykket paa samme maate. Hjaltene er i almindelighet rette eller i hvert fald ganske svakt boeit. De er ogsaa jevnhaie, men i endene indboeit til den ene kant; underhjalt nedad, overhjalt opad. Knappen er her ogsaa tredelt, sidestykkenesynes mere almindlig at ha karakteren av dyrehoder end forrige type. Typen deles i to grupper efter ornamentikken og hjaltenes sværbet. Den første gruppe bestaar av eksemplarer som alle er fundet i Hedemarkens amt. De er følgende:

C 3210. Kongsåraen, Aasnes.

C 3867. Østre Alm, Stange.

C 9530. By, Løken.

C 11318. Finstad, Rømedal.

Det forste av disse avert har sylvbelæg med dyreornamentik¹; de 3 øvrige har ogsaa sylvbelæg med monster delvis bestaaende av koncentriske cirkler om cirkelrunde graber i jernet (fig. 119). Det sidste av sverdene C 11318 har like, som det netop nævnte engelske sverd fra Themsen tydelig an-

¹ Sænket nævnes av Sophus Müller: Dyreornamentiken i Nordien s. 117 (Maiusger 1880). Han hævder her at ornamentikken er i yngre irsk stil.

C 1648. Utgaarden, Seljord.

C 17958. Øvrebo, Bæ.

De har ogsaa solvbelæg, men mønsteret bestaar her i stripede trekantede og firkantede solvstrimler som er stillet i en viss bestemt orden.

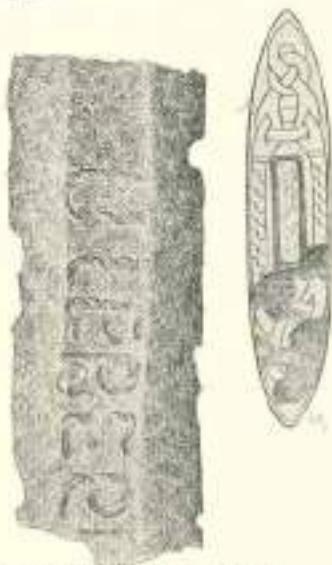

Fig. 120. Ø. Alm, Stunge, Hed. 1/2.

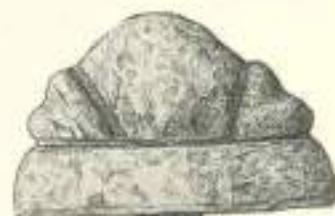

Fig. 121. Utgaarden, Seljord, Brb. 1/2.

Alle klinger paa disse sverdene er tveeggdede. Et av sverdene (C 3867) har indskriften ULFBERHT paa klingen. Et av sverdene av den anden gruppe har indskriften REX paa klingen (C 1648).

Vi skal dernæst se paa fundkombinationene. Først tar vi da sverdet med dyreornamentiken paa hjaltet (C 3867). Her har vi økseblad av L-

typen, desuten en slank spydspids med 3 gjennemgående jernnagler nedentil, men ellers ikke av egentlig I-type. Dertil har vi 2 skjoldbuler av typen R 565 og unge stigbøller og spillebrikke av den yngste type med opstaaende spids¹. De tre andre eksemplarer er funnet med økselblad av M-typen og K-typen av utpræget form, i to av fundene skjoldhule som R 565, desuten unge stigbøller.

De to andre fund er ikke saa lette at daterer ved fundkominationene. Det ene sverd (C 1648, fig. 121) foreligger imidlertid med 3 rangler av yngre eller yngste type, det andet kan overhodet ikke dateres, da fundet er sammenblandet.

Imidlertid gjør den første av disse grupper her et ubetinget ungt indtryk. Skjoldbuler av typen R 565 kjendes fra de aller yngste av vikingetidens fund, økselblad av M-typen maa tilhøre sidste del av røde aarh., eller begynnelsen av røte aarh., økselbladet av K-typen er vistnok ogsaa i hvert fald ikke ældre end midten av røde aarh. Økselblad av L-typen tilhører ogsaa yngste vikingetid. Alt tyder paa, at vi her har et sverdtype som tilhører sidste del av røde aarh. og muligens gaar ned i røte. Eiendommelig er det da at vi her har et sverd med Ulfberhtindskrift, som vi ellers er vant til at anse for at være fra første halvdel av røde aarh.; indskriften er imidlertid sikker nok, og vi maa da enten forklare det slik, at denne indskrift har været brukt i lengere tid, eller rimeligere at klingen kan være ældre end haandtaket.

I første tilfælde maa dette sverd opfattes helt som fremmed arbeide. Er Sophus Müllers antagelse rigtig, at ornamentiken her er irsk, maa vi vel imidlertid helst holde os til den sidste antagelse.

Solvrekantene paa hjaltene paa de to sverdene fra Telemarken har likheter i det nærvnte russiske sverd avb. Matériaux pour servir à l'archéologie de la Russie 28, s. 70². Samme slags ornamenter har jeg ogsaa set paa et sverd fra Uppland (Statens hist. mus. Invent.-nr. 6814), hvor sverdet dog ikke er av denne type, men av den eiendommelige særtypen 20, som behandles senere (s. 174), likesaa paa et sverd fra Gestrikland (Inv.-nr. 11422: 1).

Selve typen maa det vel være som er avbildet i Katalog Riga Ausstellung Taf. 24 fig. 3 fra Ascheraden i Kurland. — Der er jo en mulighet for at de 3 andre sverd av den første gruppe er hjemlige hedemarkske sverd, særlig siden de er koncentrert om saa litet omraade. Imidlertid er materialet saa litet at det er betenklig at slutte noget av denne omstændighet. Vi er vel

¹ Avh. Oldtiden IV (Ryghheftet): Jan Petersen: Breispil i Norge i forhistorisk tid s. 87, fig. 4.

² Det samme er tilfældet med et sverd avb. i Matériaux nr. 18, s. 58.

paa den sikreste side, naar vi formoder at baade type R, S og T, som alle har eksemplarer med Ulfberhtindskrift, i sin oprindelse er kommet fra de frankiske lande, de to første i første halvdel av 10de aarh., den sidste endel senere. Mulig at ogsaa den anden gruppe av den sidste type i sin ornamentik er paavirket estenfra. Ellers gjelder det om type T i sin helhet at dens herkomst er mire usikker end de to foregaaende typers.

Type U (fig. 122).

Hjaltene rette, knappen tredelet, forholdsvis lav, uten sterkt skille mellom de enkelte deler og uten fortykkelse paa midten. Midstykket skiller sig i det hele ikke stort ut fra sidastykkene; i den henseende kan der dog være litt variation. Paa et par av eksemplarene er hjaltenes længdekanter forsynet med flate, smale baand av messing eller kobber. Stripebeleg har jeg eilers bare fundet paa hjaltene paa ett eksemplar (R 4486). Tversnittene er forholdsvis smale og spidse, ligner for saavidt I-typen.

Jeg regner til denne type 8 eksemplarer:

- C 2539. Degvold, V. Toten, Krist.
- B 1090 ff. Grimstad, Vangen s. Voss, S. B.
- B 4486. Bakke, Jondal, S. B.
- B 5206. Store Slidre, Masfjorden, S. B.
- C 1779. Seim, Aardal, N. B.
- T 753. Opdal, S. T.
- T 11581. Leksaas, Grong, N. T.
- T 70. Ukj. st.

Typen er saaledes ikke særlig omfattende; den er imidlertid mest utbredt paa Vestlandet og i Trondelagen. Alle klenger er tveeggdede. Dama- scering har jeg bare fundet paa ett sverd (B 1090), men indskrift har jeg ikke fundet paa noget av dem.

Det er heller ikke mange fund hvor funnkombinationene yder støtte ved tidsbestemelsen; de byder ogsaa paa vanskeligheter. Saaledes gjer fundet C 2539 fra Toten et ungt indtryk med spydspids av K-typen grunnsende ind paa M-typen, økseblad likesaav K-typen og skjoldbule som R 565, saaledes vaaben som pleier at folge med de yngste av vikingetidens sverd. Derimot er C 1779 fra Aardal i Sogn fundet med økseblad av F-typen. Paa ung alder tyder T 11581 fra Grong, hvor der er en utpræget ung slank spydspids i samme fund. For at faa sammenhængen med øksebladet av F-typen kan jeg ikke gaa lengere ned i tiden end til omkring midten av 10de aarh. Dateringen gjer dog ikke krav paa at vere helt sikker for hele typen. Man kunde tænke paa denne type som en for-

enkling av K-typen, og da vilde det passet at der var økseblad av E-typen; til denne tid kan imidlertid de to nævnte fund ikke høre. Rimeligst er det vel at sætte typen i forbindelse med sverdhjaltene med 3-delt knap fra yngre vikingetid, som en forenkling av f. eks. V-typen, men med påvirking også fra andre typer, f. eks. W-typen. Et av sverdene B 4486

er forsynet med ornering på hjalter og knap i form av baandsfletninger. Efter disse karakter maa vel sverdet også siges at tilhøre tidenes aarh.

Typen kjendes i et par eksemplarer fra det øvrige Norden. Saaledes er et avbildet fra Finland¹, og i Nationalmuseets zden avdeling i København saa jeg et sverd av denne type, ganske sikkert vikingetids-sverd. Hjaltene hadde bronseindskægning. Typen er rimeligvis ikke av hjemlig oprindelse. Den er imidlertid saa simpel at den meget vel kunde smies herhjemme også. Materialet er forvirrig saa fattig, saa nogen bestemt uttalelse pa grundlag af dette vanskelig kan gives.

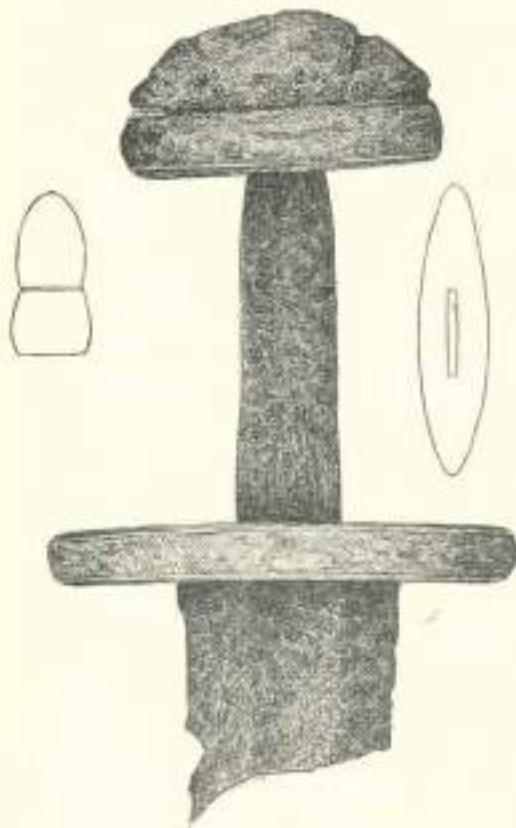

Fig. 122. Selv, Aarh, N.H.

Type V (pl. III).

Vi har i det foregaaende behandlet flere typer med rette hjalter og los tredelt knap (sl. A, D, E, R, S, T, U). Vi har set hvorledes disse tilhører forskjellige tidsrum indenfor vikingetiden, hvorledes typer som D og E vel maa skiller fra de øvrige nævnte. Der findes nok endnu enkelte eksemplarer som har en tredelt los knap, men hvor typen er saa

¹ Finska forsamlingens tidskrift II s. 113.

utvistet at den vanskelig sikkert kan hensføres til nogen bestemt type. Endnu én type kan vi dog utskille, og den skal nu behandles.

Knappen er forholdvis hei, 3—4 cm, tredelt, med jevnt avrundet overkantlinje. Tversnittet synes temmelig smalt og spidst. Overgangene mellem midstykke og sidestykker er ikke særlig sterke eller utprægede. Knappen er ikke fortykket, men har omtrent samme tykkelse som overhjalt. Knap og hjalter er altid ornert med metalbelæg av sølv eller bronze, almindelig i trappeformet mønster. Et av eksemplarene: St 2265 fra Østebo, Sandeid s. Vikedal, S:av., som har gennet stripeornering, har tvunget solvtraad i firene mellem hjalt og knap og mellem midstykke og sidestykkene paa knappen.

Den sikre type kjender jeg bare i 6 eksemplarer:

- B 4346. Gautetun, Suldal, Stav.
- St 2389. Augland, Hei land, Stav.
- St 2265. Østebo, Sandeid s. Vikedal, Stav.
- B 2799. Torblaas, Ulvik, S. B.
- B 4830. Stamnes, Bruvik, S. B.
- B 4347. Prestegaarden, Skodje, Romsd.

Det er saaledes hitindtil utelukkende en vestlands type. Alle klinger er tveeggdede; klingene er forevrig som de fleste vestlands klinger saa beskadiget av rust at damascering, om den har været der, ikke kan konstatieres.

Av spydspidsar som er fundet sammen med sverd av V-typen, er et par eksemplarer av I-typen, ellers er der ogsaa slanke heltryggede spydspidsar. Av økseblad er det H—I-typen, men ogsaa i eksemplar av E-typen. Av skjoldbuler er det i 1 fund R 562. Endelig i fundet fra Gautetun (B 4346) er det ovale spander som R 652.

I samme fund hvor øksebladet er av E-typen, findes der en heltrygget slank spydspids, som fører fundet ned i 10de aarh. Det tyder ogsaa alle de øvrige vaaben paa likesom de ovale spander. Spydspidsar av I-typen og likeledes øksebladet peker bestemt paa at vi her befinner os i en del av 10de aarh. d. v. s. forut for T- og U-typens opræden. Ornamentmotivet det trappeformede mønster kjendes jo ogsaa fra I-typen, som likeledes gaar ned i første halvdel af 10de aarh.; samme mønster er der paa spydspidsen R 531 fra Alsø i Nesna av G-type, som forevrig kanske er litt yngre igjen. Et av sverdene (B 2799) har damascerede merker paa klingen¹.

¹ Avl. Loranger. Den yngre jernalders sverd tab. III fig. 5, hvor avbildningen gir indtryk av at sverdet er av S-typen.

Ellers er typen saa enkel i sin ornamentik og i sin form at den godt kunde være hjemlig. Den synes jo at staa i sammenhæng med de ældre sverd med tredelt knap af D- og E-typen, som alt Schnittger¹ har uttalt det. Denne utvikling har imidlertid tydeligvis ikke fundet sted her i landet. Her er nemlig D- og E-typen i hvert fald en halvsundrede aar ældre end V-typen. Typen er da ogsaa vel kjendt utenfor landet, særlig østover. Det synes saaledes at være samme hovedtype som et sverd fra Øsel til hører², mens et andet sverd fra Øsel (Ulfberhtsverd) heller synes at tilhøre S-typen³. Arvældningen gjengir ikke dette helt klart. Samme type kjendes fra Rusland⁴. Ogsaa fra Sverige kjender jeg typen i flere eksemplarer med samme karakteristiske trappemonstrede belæg eller i et enkelt eksemplar med rutet belæg som enkelte sverd af H-typen. Det sidste er det netop nævnte fra Lingå, som Schnittger behandler og daterer paa grund av tekniken og fundomstændigheten til første halvdel af 10de aarh. Dette stemmer altsaa ganske med min datering ved hjælp af fundkombinationene. Type V kjendes ogsaa fra Øst-Pruisen⁵ med samme ornamentik. Sverdet er her fundet sammen med spydspids ornert på samme maate, saks og stigbeiler av yngre type og desuden merkelig nok spydspids af E-typen, dog ikke ganske samme type som vore norske spydspidser af denne type. Alle fund fra denne gravplads dateres til 8de aarh. Det er dog ut fra det norske materiale rimeligst at anta at flere av gravene er fra 10de aarh.; foruten dette sverd er der nemlig også dobbelte ovale bronsespænder af typen R 652, som peker hen til 10de aarh.

Type W (fig. 123).

Hjaltene er helt av bronze, støpt overhjalt og knap i ett stykke, over hjaltens heidesider halvcirkelformede, flate. Som antydning til skille mellem hjalt og knap er anbragt 3 parallelstillede fordypede horisontale furér, likessaa to ganger 3 kortere tvernstrekker paa den antydede knap, som en tredeling af denne. Disse træk er fælles for alle hvis overhjalt er bevaret. Derimot er utfyldningen mellem linjene forskjellig. Dels er det grenede

¹ Fornvännen 1912 s. 31 fig. 31: Några undersökningar i Lingå grävält i Södermanland.

² Baltische Studien 1914 s. 119 Abb. 2.

³ Baltische Studien 1914 s. 152 Abb. 6.

⁴ Aspelin: Antiquités coss. 1, 300 nr. 1601 og Matériaux pour servir à l'archéologie de la Russie 18 s. 58. Det siste eksemplar har salstrimler paa hjaltet ganske som fig. 121 av T-typen.

⁵ Sitzungsberichte der Altertumsgesellschaft Preussia für die Vereinsjahre 1896—1900, 21, Heft. Taf. IX fig. 4.

linjer (paa 3 eksemplarer), dels er det snaa cirkler, delvis forbundet med linjer (ogsaa 3 eksemplarer), og endelig paa det syvende eksemplar (fig. 123) er det korte tvernstreker paa over- og underhjalt. Litt avvikende er saa et ottende sverd fra Hundstad, Hole, Busk. (C 16699; avb. Ab. 1892 pl. II fig. 7), hvor ornamentiken er en slags entrelacornamentik¹.

Sverdene av denne type er følgende:

- C 16699. Hundstad, Hole, Busk.
- St 2453. Sør-Brand, Klepp, Stav.²
- B 998. Oksendal, Hosanger, S. B.
- B 454 ff. Vamheim, Ulvik, S. B.
- T 395. Onseien, Buviken, S. T.
- T 3107. Bredvold, Aafjorden, S. T.
- T 208. Rygg, Frosta, N. T.
- T 1830. Ukj. st.

Av disse sverd har bare 3 klingenbevaret, og disse er alle tveeggede. Paa klingen kan det ikke sees om det har været damascering, innskrift eller merker; de er imidlertid alle sterkt forrustet. Av de øvrige 4 har 3 bare overhjalt bevaret og 1 bare underhjalt. Det synes ikke som der har været nedlagt mere ved disse sverd.

Som man ser, er dette hittil omtrent utelukkende en trendersk-vestlandsk type. Fremdeles følges altsaa Vestlandet og særlig de ytre bygder i Trondelagen. Utanfor landet har jeg bare funnet et overhjalt i Sverige, Östergötland (Inv.-nr. 9170 Statens historiska Museum) av ganske samme type.

Av vaaben som forekommer sammen med sverd av denne type, har vi ikke særlig rikt utvalg. To økseblad av I-typen og en slank heitrygget spydspids er det væsentlige. Hertil kommer at sverdet C 16699 er funnet med spydspids av I-typen. Det er saaledes litet at støtte sig til ved tidsbestemmelsen. Særlig spydspidsen synes dog nærmest at hentyde til første halvdel av 10de aarh. Vi støtter også heri av ornamentikken. De grenede

Fig. 123. Bredvold, Aafjorden, S. T. 12.

¹ St. E. Lexow: Ringkjeden. Bergens Museum Aarbok 1913—14. Hist.-antikr. mikk. nr. 1 fig. 3 og 9.

² Avb. Stat. mus. særh. 1900 n. 122 fig. 8.

linjer er i overensstemmelse med sverdet fra Svere, Lier av P-typen (C 4397), enkelte sverd av I-typen og spydspidser av K-typen. Likeaa skal

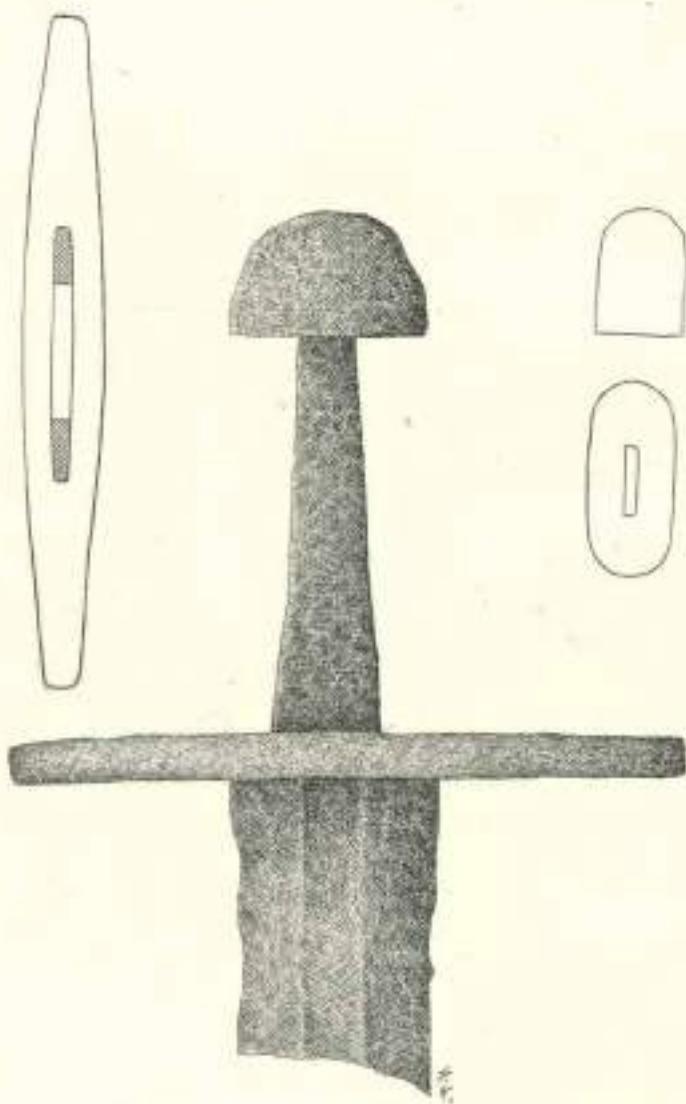

Fig. 124. Høgerbakken, V. Toten, Krist. 129.

jeg gjøre opmerksom paa sverdet C 280 av eldre gruppe av næste type X (fig. 125); overhjalt er her ornert etter samme princip som type W.

Type X (fig. 124 — 127).

Vi skal nu behandle to typer igjen av simpleste art uten ornering, som forekommer i større antal, gør i det hele et hjemlig indtryk, om end

ikke deres oprindelse er at søke her. I motsetning til typer som B- og C- og F-typen tilhører de yngre vikingetid, og tillike betegner de et yngre trin end M-typen, mere samtidig med Q-typen, men forut for den sidste hjemlige type, Å-typen.

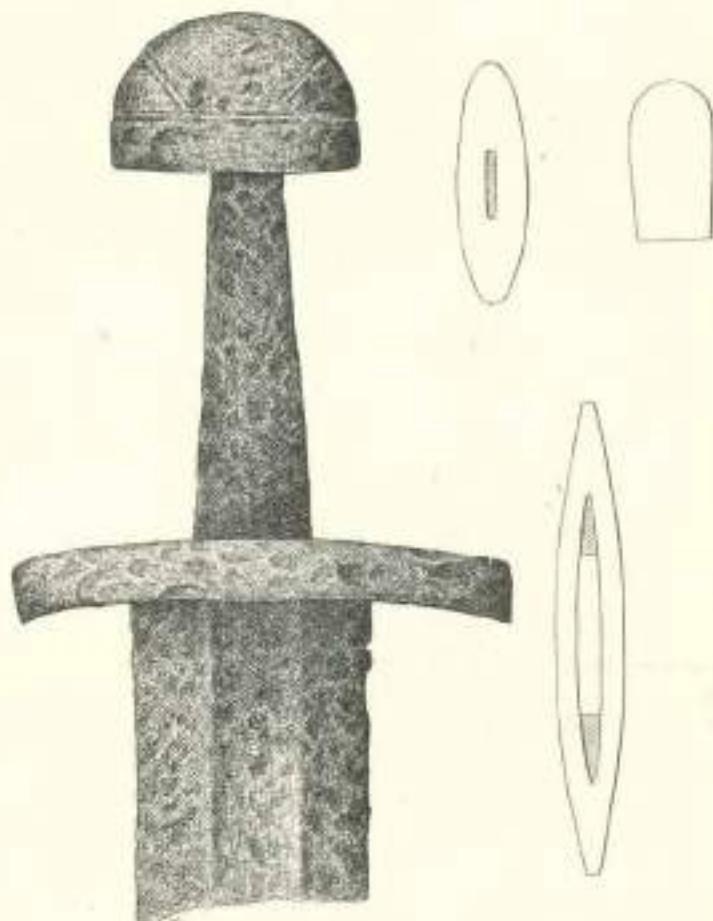

Fig. 125. Ukj. st. 1/3.

Vi skal forst i type X. Overhjalt bestaar her bare av 1 stykke, en knap med omtrent halvcirkelformede hedesider, tversnittet jevnbredt, avrundet i hjørnene. — Typen optrær i 2 varianter. Den ældste har højere og tyndere knap (sl. fig. 125—26 og R. 501), mens underhjalt også er højere, svakt buet som Q-typen, ofte med ganske tilspidset tversnitt. Det synes tydeligt, som der her er højder fra Q-typen som har været forbillede, atter et nyt eksempel på sammenblanding af typene og herav følgende bevis for nærtståenhet i tid. I det under forrige type nævnte sverd C 280 (fig. 125) er overhjalts bredside først ved horizontale furér delt i to

og dernæst den øverste del tredekt. Lignende furer, som antyder skille mellom hjalt og knap, viser C 5386 fra Bryni i Romedal, Hed. (fig. 126), likeså C 1604 fra Aakeren i Laardal, Brb., hvor der også sitter rester av los jerntraad i furen. Det er ellers tydelig at hele type X er opstått ved en sammenvoksen av hjalt og los knap. Prototypen kan spores i vort materiale. Vi har saaledes et slikt sverd i B 860-62 fra Skeie,

Vangen s. Voss, S. B. (fig. 128 a) og C 5397 Vestrum, Hedrum, J. L. Med disse eksemplarer kan også sammenstilles N-typen, som derivis muligens kan være forbillede for X typen.

Den yngste og alminneligste av de to varianter (fig. 124 og R 509) har lavere, tykkere og kortere knap, lavere og bredere underhjalt, som til dels kan nære en betydelig længde, men også være ganske kort som M-typens i eks. Tversnittet på hjaltene er her jevnbredt, avrundet i endene, ikke tvert avskaaret som almindelig ved M-typen. Den første gruppe har overhjalt, som kan nære en længde av 7,8 cm. og en høyde av 5,1 cm., den anden gruppe har

Fig. 126. Bryni, Romedal, Hed. 1/2

knap, hvis længde er mellom 5 og 6,5 cm., høyden fra 2,7–3,5 cm. Underhjalt veksler i længde mellom 10,7 og hele 17,7 cm. Hoiden er hos første gruppe op til 2 cm., hos den anden gruppe like fra 0,7 til 1,4 cm.

Denne type kjender jeg i 49 eksemplarer. Derav er som sagt den sidste av variantene ubetinget den alminneligste. Av første gruppe er der nemlig bare 9 eksemplarer, altså 40 av den anden. Av 47 bestembare klinger er de 45 tweggede, bare 2 eneggede, begge fra det utprægede «neggede» Vestland. Det er:

B 1748. Melster, Voss, S. B.

B 6147. Torblaau, Ulvik, S. B. (avb. B. M. Aarb. 1908 Nr. 3 fig. 12).

Begge har imidlertid eneggdede klinger av en egen type, som varierer fra 7de periodes eneggdede klinger og C- og H-typens. De to av X-typen er nemlig usedvanlig tynde og samtidig brede. Av de tveeggdede klinger har flere dyp og smal «blodrefil», slik som tilfeldet er med de yngste av vikingesidens sverd. Det er imidlertid ikke her regelen, slik som det er det ved A&E typen, at midtfuren er slik. — Paa et par av klingene synes

Fig. 127. Eidnes, Ullensvang, S. B. Litt over 1/2.

der at være indlagte merker, ikke bokstaver; egentlig damascering har jeg derimot ikke funnet ved sverd av denne type. Endelig kan det bemerkes at 3 av sverdene har «vætrilm», to ganske smale runde tener:

C 11301. Howin, Nes, Hed.

C 5464. Værdal, Indreøen, N. T.

og et tredje et bredt haand:

B 878. Eidnes, Ullensvang, S. B. (fig. 127).

Fordelingen av sverdene er ellers følgende:

	Treeggely	Eneggede	Ukjent	Til sammen
Akh.	3			3
Hedem.	7			7
Krist.	2			2
Busk.	2			2
J. L.	5			5
Brb.	2			2
Ned.	3			3
Stav.	3	1		4
S. B.	4	2		6
N. B.	6			6
S. T.	1			1
N. T.	5			5
Ukj. st.	2	1		3
	45	2	2	49

Denne type er saaledes temmelig jevnt fordelt over det hele land, vel den av de mere almindelige typer som viser den jevneste utbredelse. Den ældre variant er ikke knyttet til nogen bestemt landsdel, findes baade paa Østland og Vestland, derimot er den hittil ikke fundet i Trøndelagen.

Vi skal dernæst se paa fundkombinationene for dateringen skyld og samtidig undersøke om der er nogen tidsforskjel i saa henseende at merke mellem de to grupper. Desværende er der faa fund av den første gruppe som byr paa bruskelige fundkombinationer. Vi har fundet C 1834 ff. fra Berg i Læten, hvor der er 2 spydspidser, derav den ene av A-typen, den kan vi her ikke ta hensyn til; den anden er derimot af den eendommelige slanke type med lang fal og flatt blad, som vistnok netop er fra ca. 900 eller begyndelsen af 1000-aarh. Sverdets underhjalt er her forevrig nære av den almindelige type. Øksebladet er nærmest af I-typen. Et andet fund fra Hedemarken C 5386 ff. fra Bryni, Romedal er der økseblad af litt tvilsom form. Et tredje fund C 19941 ff. fra Ror, Ringsaker er der økseblad af K-typen. Endelig har vi B 5526 fra Opstryn i Stryn, hvor der er økseblad af lignende type, spydspids, som imidlertid synes litt ældre, desuden skjoldbule R 365. Alt i alt er der, som vi skal se, overensstemmelse med hovedgruppen, og vi kan ikke av fundkombinationene se nogen utpræget tidsforskjel. Det er mere ad rent typologisk vei at vi slutter os til denne.

Langt bedre materiale har vi da for den anden gruppe med den lille knap og det lave brede underhjalt. Spydspidsene er her vanligvis av K-typen, tildels med dens særformer, med største bredde nederst paa

bladet og med avflatet parti paa blad og overste del av fal. I fundet B 5207 fra Nomeland, Hyllestad er der 2 spydspidser (avb. Gustafson:

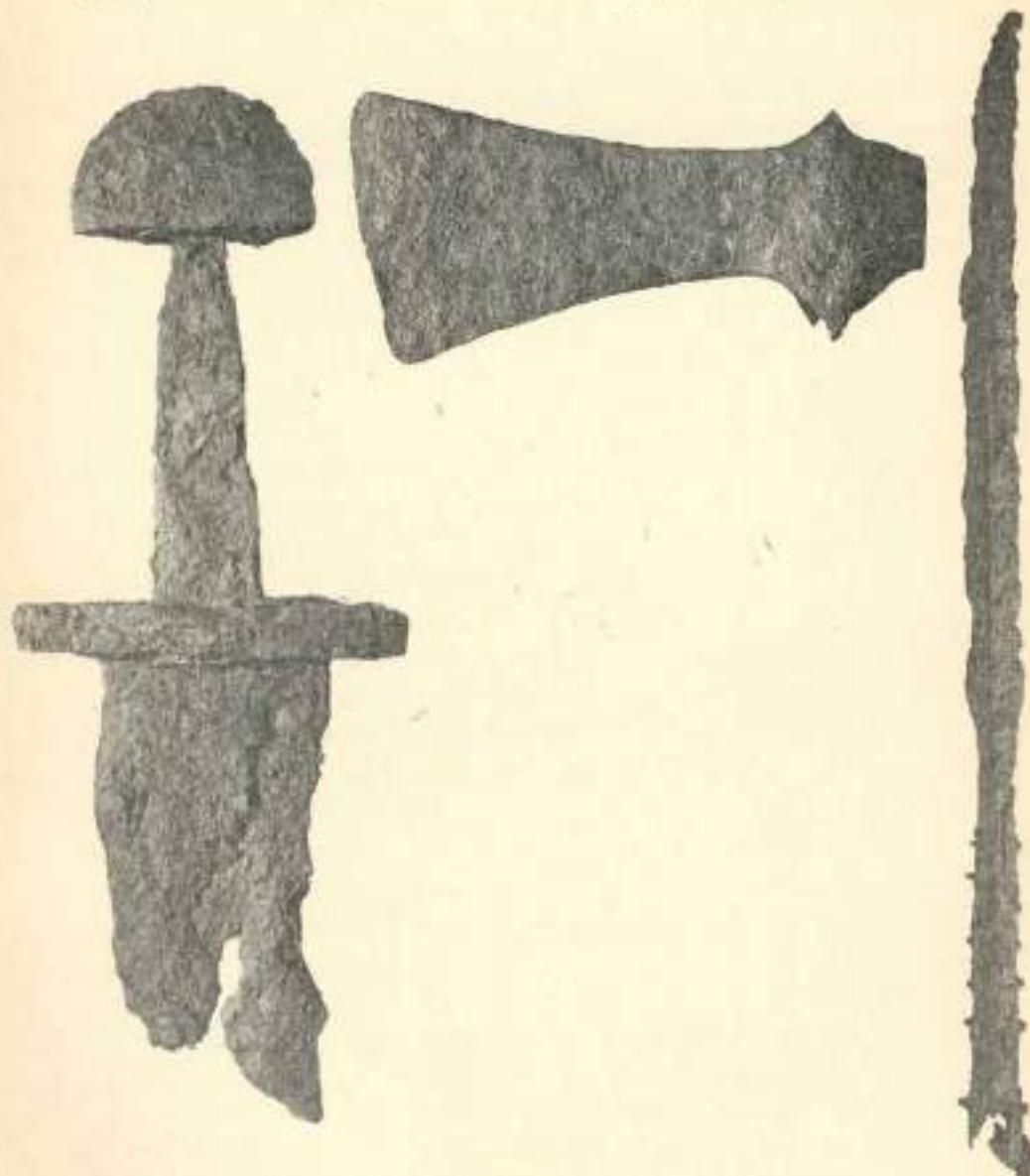

Fig. 198. Skotv, Kvinnherred, S. B. Ikke faltt 1/2.

Norges Oldtid s. 129 fig. 562) med ornert solvbelaeg; ornamentiken hører med til den yngste i vor vikingetid¹. I ett fund (B 5405) fra Hauge,

¹ Se H. Schetelig: En orientalsk stilimflydelse paa Olaf den helliges tid. Kunst og Kultur h. 1 s. 48 fig. 10.

Gloppen, N. B. har vi vel at merke I-typen. I et andet meget interessant fund (C 18603 fra Dal, Rømedal, Hed.) har vi spydspids av G-typen og desuten en rund spøende av den type som er avbildet Ab. 1904 s. 207 fig. 3¹.

Spændetypen behandles særskilt i. e. s. 211; i en note opregnes alle norske fund med spænder av denne slags, hvoriblandt da også det omhandlede fund. Spændetypen dateres her til meget tidlig vikingetid eller 7de periode. Der er imidlertid ingen grund til at tvile på fundberetningen ved fundet C 18603, og vi skulde da ha denne spændetypen også i 10de aarh. Herimot taler ikke spydspidsen; typen G tilhører nemlig nesop 10de aarh. og helst dettes sidste halvdel. Det vil ha fremgaat av behandlingen av G-typen at den ikke står i forbindelse med R 519, som det kunde se ut ved første blik.

Av økseblad er det også forskjellige typer. Mest almindelig er det den tyknakkede butte I-type som synes å være en særlig karakteristisk form, funnet sammen med sverd av X-typen. Forevrig forekommer K-typen i flere eksemplarer, likeså L- og M-typen. Et eiendommelig eksemplar av et økseblad har vi i det ubetinget unge fund C 1292 ff. fra Hagerbakken, V. Toten, Krist. Øksebladet her har avsats på bladet, men tydeligvis langt yngre enn de almindelige økseblad av E-typen. Denne sidste type forekommer imidlertid også i 2 vestlandsfund: B 5938 fra Sygnestrand, Jelster, N. B. og B. 6147 fra Torblaas, Ulvik, S. B., desuten i et fund fra Nordland: B 5161, Nes, Hamnherred. Endelig findes der et par økseblad som gjør rent middelaldersk indtryk. Det ene er alt nævnt før, C 5386 fra Bryni, Rømedal, det andet er mere bemerkelsesværdig, nemlig C 10075 ff. fra Gipo, Notera.

Av skjoldbuler er det bare i fund som her kommer i betragtning, det for nævnte av første gruppen: B 5526, Opstryn, Stryn, N. B., hvor der er skjoldbule av typen R 565. I en formodentlig dobbelt begravelse (B 5800, Ytre Arne, Haus, S. B.) er der ovale spænder av typen R 652. Vi kan desuten også merke os fundet fra Nordre Virrik, Sandeherred, J. L. (Ab. 1893 s. 93), hvor der vistnok har været flere graver i samme haug, men hvor der blandt de inkomne saker også er ovale spænder som R 652.

Endelig skal vi se på de to fund hvor sverdene skulle vise X-typen på et midtre typologisk trin (fig. 128). I fundet C 5397 ff. fra Vestrum, Hedrum er der økseblad nærmest av K-typen og dernæst rangle av yngre type. I fundet B 860—63 fra Skeie, Kvinnherred, S. B. (fig. 128) er der spydspidser av I-typen og desuten økseblad av K-typen.

¹ Th. Petersen: Fortsatte undersøkelser i Naandalen. II.

Begge fund tilhører sandsynligvis første halvdel av 10de aarh. Jeg skal dernæst minde om at hele N-typen, som i hvert fald for enkelte eksemplærers vedkommende kan antages at ha sammenhæng med X-typen, blev datert til sidste del af 9de aarh. eller begyndelsen af 10de aarh.

Der er desuden sammen med sverd av X-typen fundet ogsaa andre sverd. I det nævnte fund B 5207 fra Noreland i Hyllestad er der sverd av Y-typen; det samme er tilfældet med B 878—80 fra Eidsnes, Ullensvang. I et tredje fund B 5161 fra Nes, Hammere er der sverd av O-typen. Endelig har vi et fjende fund i Bergens Museum, ogsaa her nævnt, B 5800 fra Ytre Arne, Haug, S. B., hvor der er sverd af type P.

Efter dette blir det et temmelig vidt tidsrum som X-typen omfatter. Det har været en almindelig uttaelse av arkæologer, naar de har utalt sig om denne type, at den har tilhørt vikingetidens slutning¹. Man har tydeligvis tænkt paa de middelsiders former med de lange rette hjalter og mere eller mindre avrundet knap. Saal levindt er det imidlertid ikke. Det er klart at enkelte sverd av X-typen hører blandt de yngste af vor vikingetids sverd; vi skal straks se bevisene herfor. Men ikke klart er det at de første former af denne type opträder alt i 10de aarhundredets første halvdel. Vi hørte før det første at der i 1 fund var spydspids av I-typen. Som det i det føregående flere ganger er fremsagt, er dette en type som maa regnes at høre til første del af 10de aarh. Vi hørte at denne type ogsaa fandtes i et fund hvor der var sverd av overgangstypen til X-typen. Økselbladene av E-typen kan, selv om de er fra Vestlandet, naar de ikke har speciel utvikling, ikke godt regnes for at være yngre end første halvdel af 10de aarh. Likesaa skal vi merke os sverdene av O- og P-typen i samme fund, begge typer som regnes at høre til første halvdel af 10de aarh. Til samme tid maa vel ogsaa de ovale bronsespænder (R 652) regnes at høre. Disse omstændigheter skulde vel være nok til at bevise at typen begynder i første halvdel af 10de aarh. Like sikkert er det imidlertid at typen varer vikingetiden ut. Herpaa tyder først fund som det nævnte fra Noreland i Hyllestad, likesaa et fund som C 1292 fra Hagerbakken, V. Toten; hvor sverdet har det lange underhjalt, er det uten tvil fra i det mindste slutten af 10de aarh., helst kanske begyndelsen af 11te. Ogsaa fundet St 2589 fra Vestly, Lye, Stav. med økselblad af upræget M-type maa tilhøre vikingetidens sidste del. Hvad de øvrige fund angaaer, maa da disse tænkes at udfylde den øvrige del af det 10de aarh.; noiere er det vanskeligt at bestemme det ut fra det foreliggende materiale.

¹ Se f. eks. Hallström i Jämtlands länns fornminnesförenings tidskrift b. 5 h. 3 s. 108 (sverdet art. fig. 7), hvor han henfører sverdet til vikingetidens slut.

Men med hensyn til selve typens typologiske utvikling er det klart at de heiære, smalere knapper er de ældre og de saa tykke, butte er de yngre. Med mindre, tykkere knapper følger saa, man vi tænke os, de længere underhjalt efter. Særlig skal vi her merke os sverdet C 12217 fra Sandeherred (fig. 129), hvor overgangen til de middelalderske sverd

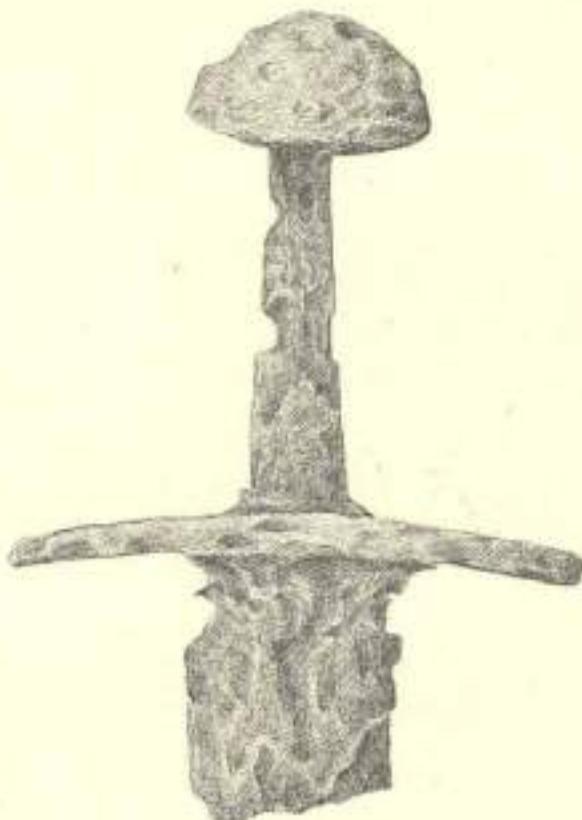

Fig. 129. Sandeherred, J. L. 12.

alt er begyndt. Her er nemlig knappens underside altså begyndt at bli utbuet.

Eiendommelig er de to eneggede sverdklinger ved sverd av denne type¹. Begge er imidlertid fra Vestlandet, hvor vi har hørt at der fra gammel tid var sterkere tradition for saadanne klinger. Vi hørte jo at der her også var eneggede klinger av O-typen. Ellers var imidlertid klingenenes form her noget eiendommelig, særlig tyndere end de eneggede klinger fra ældre tid.

¹ Det øste sverd fra Torblæs, Ulvik (H. 6147) er båret Bergens Museum Aarbejd. 1908 nr. 3 s. 37 fig. 12.

Det er klart at denne type ikke i sin oprindelse er nordisk, om den end selvfoigelig er blit smidd herhjemme. Dertil er den fundet i saa stort antal, og den er saa simpel i sin form. Den findes ellers ikke bare over hele Norden, men som det synes over hele Mellem-Europa. Det er en felles germanisk type i Mellom- og Nordeuropa de par narhudsredene forut for korstogene.

I Sverige kjender jeg den fra Jämtland, desuten Gestrikland¹, liksaa Ångermanland (Inv.-nr. 5609), Uppland (Inv.-nr. 1034), Birka (Inv.-nr. 957), Dalarne (Inv.-nr. 11097), endnu 2 i Uppland i Uppsala museum og endelig i Östergötland (Inv.-nr. 7679). Begge grupper er repræsenteret i det svenske materiale. Længere øst har vi den ogsaa baade i Finland og Rusland², liksaa i Øst-Tyskland³, saaledes ogsaa i Schlesien⁴ fra Merschwitz ved Breslau, med stor knap paa hjaltet, men ellers underhjalt av den vanlige type. Endelig kjender jeg den her ogsaa fra Schleswig-Holstein⁵, og i Nationalmuseet i København har jeg notert mig i hvert fald 3 eksemplarer. Ogsaa fra Schweiz kjendes den. I Archaeological Journal Vol. XXXI s. 305 er saaledes avbildet et eksemplar fra Canton Bern. Sverdet betragtes her som rent middelaldersk (12te aarr.), men er gaanske sikkert vikingetidssverd fra 10de eller 11te aarr. Paa Bayeuxiabetet synes at være avbildet lignende sverd⁶. Og i England skal der efter notater av Gustafson være et eksemplar i British Museum, og efter Schetelig skal 2 stykker være fundet i York⁷.

Type Y (fig. 130—132).

Den anden mere almindelige og simple type fra yngste vikingetid er type Y. Overhjalt bestaaer her av ett stykke. Dette har svakt opbejet underkant, overkant gaar derimot op til en top paa midten og faar likhet med type P, hvormed den ogsaa er besleget (se nedenfor). Underhjalt er i almindelighed temmelig langt og krummet nedad modsat overhjalt. Begge hjalt smalner av mot endene og er her som oftest tvert avksarne.

¹ Se Formvännen 1909 s. 297 fig. 76.

² Finska foreningsföreningens tidskrift VI s. 80 og Aspelin: Antiquités s. 279 nr. 1359 og 1369, s. 313 nr. 1724.

³ Prähistorische Zeitschrift II s. 72 fig. 3 (H. Basse: Ein eisernes Langschwert), hvor det opfattes som en slavisk form, noget vi efter materialet forvrig ikke har nogen grund til at anta.

⁴ Schlesiens Vorzeit in Schrift und Bild N. F. III s. 189.

⁵ J. Meister: Vorgeschichtliche Altertümer aus Schleswig-Holstein Taf. LVII fig. 103.

⁶ Se Viollet-le-Duc: Dictionnaire du Mobilier Français t. 5 s. 366.

⁷ Se også Archaeological Journal VIII s. 425.

Typen kan ellers optræ tæmmelig varierende, men samler sig allikevel om to hovedgrupper. Den ene (fig. 130) minder i meget om P-typen, bare at hjaltene i type Y i almindelighed er sværere og uten metalbeleg og uten P-typens ornering.

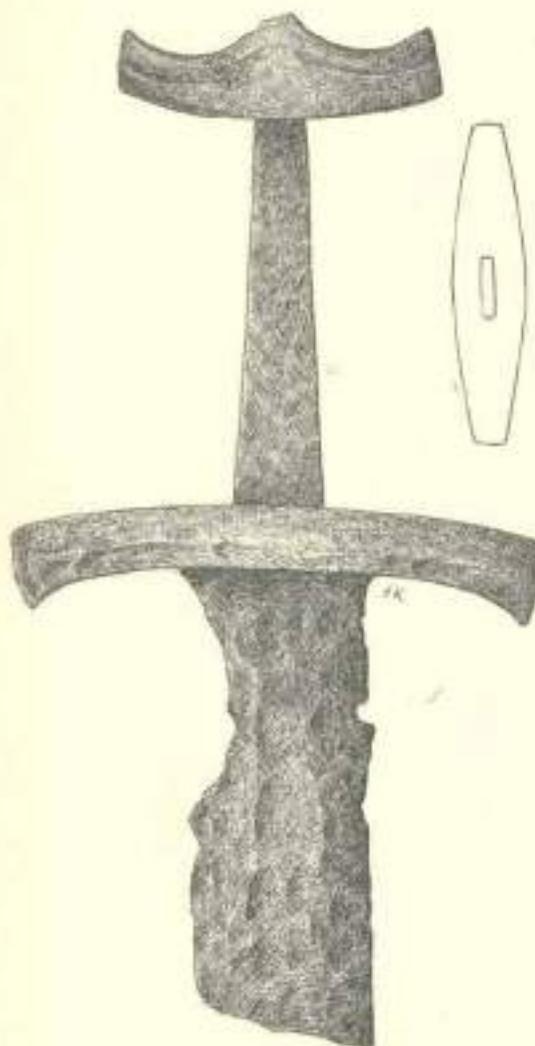

Fig. 130. Næsbyholme, Næsby, Ned. 12.

Tingelstad i Brandbu. Men B 5795 synes efter de øvrige våben i fundet at maatte dateres betydelig ældre end type Y, skjont C 19725 på grund av det forholdsvis korte underhjalt vel tilhører typologisk et ældre stadium af typen. Hvorledes typen rent typologisk set er opstået, er det efter min mening nu ganske umulig at uttale sig med vissitet om. Siden vi ikke her som ved C-typen har nogen mere utbredt prototyp som kan ha været forgænger for vor type, kan vi heller ikke som ved C-typen pa-

Blandingstype av begge hovedgrupper kjendes også (se fig. 133 a). I de fleste tilfælde er overhjalt på sverd av denne type forsynet med en horisontalt gaaende furue som en slags antydning til skille mellem hjalt og knap, slik som vi har set det ved flere typer, særlig hvor overhjalt typologisk er vokset sammen til ett stykke av los knap og hjalt. Den anden og talrigeste hovedgruppe (fig. 131 — 132) har ganske lavt underhjalt og det antydede »overhjalt« av samme ringe højde; den antydede »knap« er mere avrundet i endene. Imidlertid kan jeg ikke påvise nogen type med los knap som kan ha været forgænger for type Y uten B 5795 fra Bolærne i Jæster (fig. 77). Dette eksemplar viser en påafaldende likhet for overhjalts vedkommende med L eks. C 19725 fra

staat at typen er norsk eller nordisk, vi maa sikkert gaa til fremmed opprindelse. Og som vi senere skal se, maa denne ganske sikkert sokes ad østlig vei. Det synes dog rimelig med hensyn til den typologiske bestemmelse av den talrike gruppe at opfatte den antydede knap som opstaat av den tredelte knap med dyrehoder paa sidene. Vi kan jo for saavidt peke paa den østlige type Z.

Overhjaltets lengde er noksaa konstant, paa de fleste eksemplarer fra 7,5—9 cm., hoeden veksler fra 2,4—4,2 cm., overveiende fra 3—3,2 cm. Underhjalt veksler mere, ikke fra 9,3

—17,7 cm.; denne type kan saaledes ha like langt underhjalt som X-typen; halvparten er 14 cm. og derover. Hoeden veksler etter de to hovedgrupper mellem 0,6 og 2,1 cm.; ikke mindre end 10 er 1,1 cm. og derunder.

Til denne type regner jeg 19 eksemplarer. Klingen er rent overveiende tweegget. Av 17 bestenbare eksemplarer er 16 tweeggede og bare 1 enegget, dette av den mindre talrike hovedgruppe. Ingen av sverdene har egentlig damascering, men et av dem har tydelig indlagte merker paa klingen¹. Likesaa synes sverdet B 1741 fra Hedne, Myting s. Lindnas², som har almindelig damascering paa klingen, at kunne være beslektet

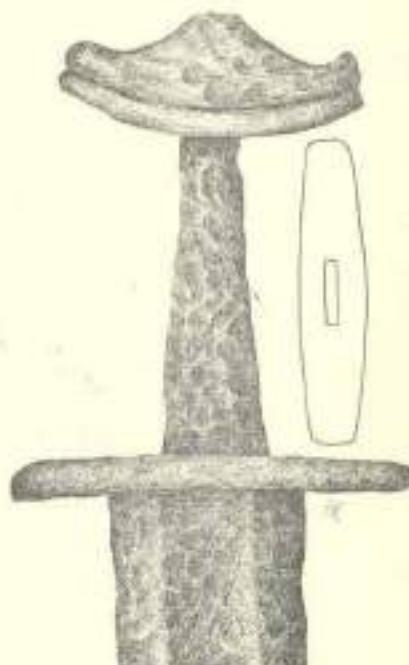

Fig. 131. Tingelstad, Brandbu, Krist. 1/2 med vor sverdtype Y.

De 19 eksemplarer er følgende³:

- C 4120. Tweegget sverd. Skaaden, N. Fron, Krist.
- C 19725. — — Tingelstad, Brandbu, Krist.
- C 21038 a. — — Boen, Tinn, Brb. (blandingstype), avb. Oldtiden VI s. 103.
- B 5882. — — Tinn.
- C 21633. Ubestemt. Telemarken.

¹ B 1069. Grov, Vik, N. Jl. Avb. Lønninge Den yngre jernalders sverd. Tab. IV fig. 3.

² Avb. Lønninge I c. Tab. V fig. 3.

³ Ved * foran nummeret mener at eksemplaret tilhører den mindre talrike hovedgruppe.

- B 5207. Tveeggæt sverd. Nomeland, Hyllestad, Ned.
 *C 18798. — — Rygnestad, Valle, Ned.
 A 213. — — Haabberstad, Fjaere, Ned.
 *C 14945. Eneggæt sverd. Tingvatin, Haegebostad, L. M.

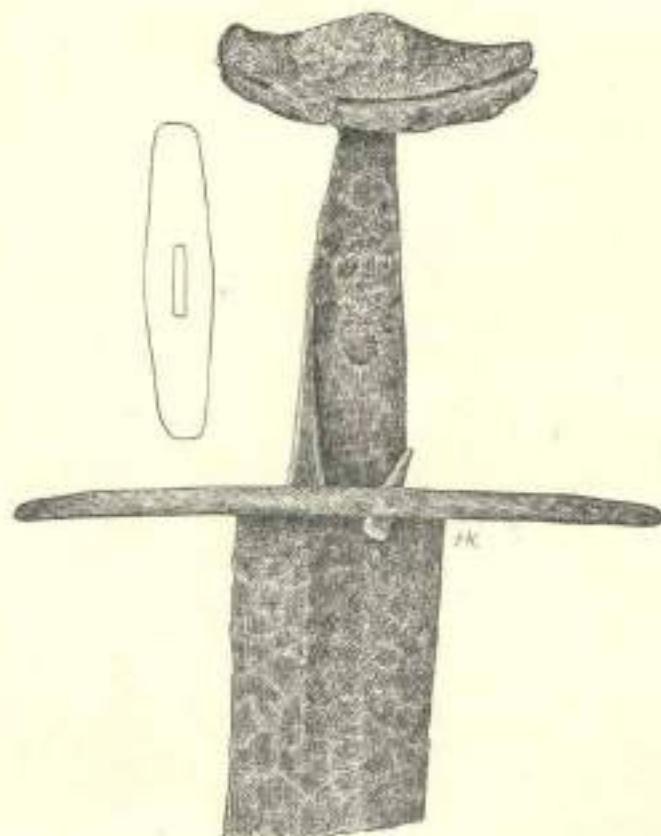

Fig. 13a. Skanden, N. Fron, Krist. 1/2.

- *St 864. Tveeggæt sverd. Idse, Strand, Stav.
 *St 1451. — — Prestegaarden, Suldal, Stav.
 *C 14009. — — Seim, Roldal, S. B.
 B 878. — — Eidnes, Ullensvang (blandingstype).
 B 1068 ff. — — Grov, Vik, N. B.
 C 7980. — — Indviken, N. B.
 T 752. — — Opdal, S. T.
 T 3463. — — Huseby, Buviken, S. T.
 C 1066. — — Re, Meldalen.
 Nationalmuseet, Kjøbenhavn. Tveeggæt sverd. Ukj. st.

Utbredelsen gir her anledning til flere bemerkninger. Mens den mindste gruppe nemlig er begrenset til Vestlandet og Sydvestlandet, er den almindelige type mest utbredt paa Østlandet med Telemarken og Trondelagen, 2 av eksemplarene tilhører en blandingstype, hvor underhjalt er som P-typens uten metalbelæg eller Q-typen, mens overhjalt er av den almindelige type; det ene av disse er fra Vestlandet, hvor ellers den mindre talrike hovedgruppe er den mest almindelige, det andet fra Telemarken. Begge typene tilsammenlagt er utbredt over hele landet. Til disse eksemplarer mås også nævnes T 9372 fra Tommeide, Dønnes s. Nesna, Nordl., hvor sverdet er av den almindeligste type. Dette fund har særlig betydning ved fundkombinationene og vil bli nævnt ytterligere nedenfor.

Vi skal dernæst gaa over til at behandle fundkombinationene. Av spydspidser er det 1 eksemplar av I-typen (C 1066 ff. fra Re, Meldalen). Regnes dermed det nævnte B 1741 fra Hodne i Lindaas som besleget med denne type, er dette sverd også fundet med spydspids av I-typen. Dernæst er typen G representert i 2 fund (C 19725 ff. fra Tingelstad, Brandbu og B 1068 ff. fra Grov, Vik). Forevig er det i flere eksemplarer K-typens varianter, deriblant 3 eksemplarer med det karakteristiske flate parti paa bladets midte. Blandt spydspidsene er de ornerede nævnt under forrige type, B 5207 fra Nomeland, Hyllestad.

Øksebladene er i 3 tilfælder av E-typen (St 864 fra Idø, Strand, B 1068-89 fra Grov i Vik og C 21633 fra Telemarken), ellers er de helt av I-K-typen (fig. 133 b); i fundet fra Nomeland er der også økseblad av M-typen. I ett fund (C 21038 fra Boen, Tinn) har vi skjoldbule av typen R 565 og range av yngre type, i to andre fund er der lave skjoldbuler av type R 562-563, og i fundet fra Nomeland er der også skjoldbule av type R 565. Endelig har vi i fundet T 9372 fra Tommeide i Dønnes dobbelte ovale spænder av type R 652.

Efter de to fund med spydspidser av I-typen skulde det være rimeligst at denne type er begyndt alt i første halvdel af 10de aarh.; herpaa tyder også øksebladene av E-typen, som paa Vestlandet, som før paavist, holder sig ind i 10de aarh. Spydspidsene av G-typen peker nedover mot midten av aarhundredet eller ind i dets anden halvdel, til slutningen av aarhundredet peker fundet B 5207 fra Nomeland; såkene er her rigtignok sammenblandet, saa noget helt sikkert kan ikke bygges herpaa. — Av særlig interesse er fundet C 4:20 ff. fra Skaaden, N. Fron. Her synes nemlig tydelig to fund sammenblandet. Sammen med det avbildede sterkt utviklede sverd av Y-typen er nemlig indkommet et sverd av H-typen av utpræget ældre sværere type, desuden økseblad av D-typen, men også

spydspids av K-typen med flatt parti paa bladet. Jeg maa da opfatte sverdet av Y-typen og spydspidaen som horrende sammen, likesaa sverdet av H-typen og øksebladet. Sverdet (fig. 132) gjer her et utpreget ungt indtryk; hjaltene er for det første sterkt utviklet, og klingen er lang og har utpreget smal blodrefill. Et saadant eksemplar tyder saaledes ogsaa paa at vi her befinner os i yngste vikingetid.

Fig. 133. Eikes, Ullensvang, N. H. a omtr. 1/3, b omtr. 7/8.

Utenfor Norge kjender jeg denne type bare ostover i Sverige, Finland og Rusland, og alle eksemplarer er av den i Norge almindelige type. I museene i Stockholm og Uppsala har jeg tilsammen sett 7 eksemplarer, fra Finland kjender jeg 1 eksemplar¹, fra Rusland har jeg ogsaa fundet den avbildet 2 steder².

Herav skulde jeg være tilbeielig til at opfatte den særlig vestlandske gruppe som en hjemlig forenkling og videre utvikling av P-typen, som jo

¹ Finska färmännesforeningens tidskrift IX s. 45 fig. 78.

² Aspelin: Antiquités n. 296 nr. 1570 og Matériaux pour servir à l'archéologie de la Russie no. Pl. XIX, 8.

opnær i første halvdel av 10de aarh. Men saa er den nye type ogsaa omtrent til samme tid blit kjendt østfra og har paavirket utviklingen av P-typen, saa blandingstyper er opstaat.

Særtypen.

- 17) B 6725. Tveeggel sverd. Dale, Norddalens, Rmsd.

Hjaltene er uten knap, svakt boitet som Q-typen, forsønet med tre og tre eller parvis stillede tverlinjer. Tversnittet minder om Q-typen. Sammen med dette sverd har muligens ogsaa nævnes C 16559. Enegget sverd. Frekstein, Bo, Brb. og C 5271. Tveeggel sverd. Rise, Opdal. Bare det førstnævnte av disse tre sverd er fundet med andre vaaben, nemlig et økselblad av H-typen, skulde da muligens tilhøre tiden omkring 900. Sverdet C 16559 skiller seg i flere henseender ut fra de to andre. Underhjalt har omtrent ret underkant, og overhjalt går op i en spids paa overkants overside. Med sin lange, tunge smale klinge gør dette sverd i det hele et tædikre indtryk, og burde kanskje restere været henført til øde aarhs første halvdel.

- 18) C 9959. Tveeggel sverd. Haraum, Skjåk, Krist

Boede, helt tilspidsede hjalter, uten knap. Det er to sverd til av denne særtypen, nemlig T 351, Indereen, N. Tj. og T 948, Sæter, Levanger, N. T. Det er ogsaa begge tveeggede og uten ornering. Det er mulig at de kan ha sammenheng med de under L-typen nævnte sverd uten ornering. Det ene av sverdene er fundet med økselblad av E-typen og skjoldbule som R 562, det andet med slank heitrygget spydspids. De tilhører da muligens begyndelsen av 10de aarh.

- 19) T 67 (fig. 134). Tveeggel sverd. Vigdal, Buviken, S. T.

Overhjalt to stykker. Knappen tredeit. I midtre felt av knappen er fremstillet et mandsansikt med skjeg og nedhængende barter, sterkt markerte øjenbryn. Sidefeltene fremstillet i form av dyrehoder. Selve hjaltene er forovrig forsønet med enkelvis stillede tverfurter med like mellemrum og forovrig ornert med stripedø solvplater; fundet sammen med en slank, heit rygget spydspids.

Sverdet er rimeligvis av fremmed oprindelse. Den eiendomelig skik at avbilde et mandsansikt paa knappens midtparti kjendes ogsaa fra det bekjendte sverd fra Estland¹, hvor det sandsynligvis er den korsfestede

¹ Baltische Studien 1914 n. 221. Abb. 3.

som er fremstillet. Fremstillingen paa vort sverd har intet hermed at gjøre, men kunde dog maa ske ogsaa opfattes som fremkommet ved østlig påvirking. Menneskefremstilling paa sverdknap forekommer ogsaa paa et av Lorange avbildet sverd¹ fra Skarstein, Olden n. Indviken, S. B. (B 3993) med hel menneskefigur i primitiv fremstilling. Denne sverdknap er av S-typen. Det er rimelig at både dette sverd og vort trenderske T 67

er fra sode aarh. Det første dateres av Lorange til første halvdel av sode aarh., og dette passer ogsaa med min tidsbestemmelse. Det andet turde kanskje helst være litt yngre. Med ansigts-typen skal jeg sammenstille det russiske beslagstykket avbildet av T. J. Arne² i Fornvännen 1911 s. 41 fig. 186 a. Likhetene ved de sterkt fremtrædende øienrundinger, mundpartiet og skjegget er paafaldende,

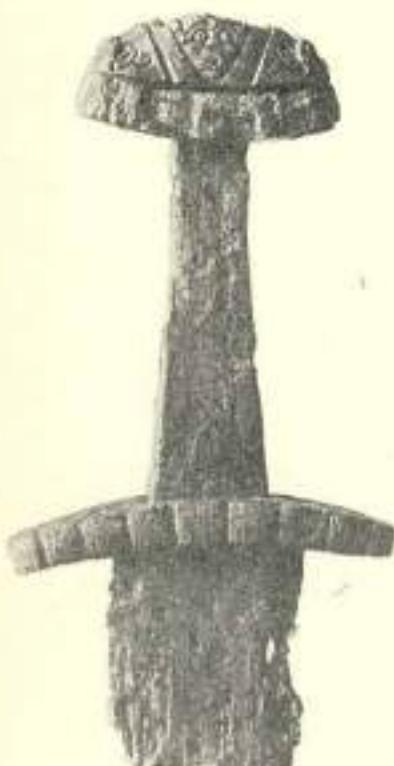

Fig. 134. Vigdal, Buskerud, S. T. 1/2

oversiden av hjaltet, kan ikke nu avgjøres. Bollen har vistnok intet med typen at gjøre. Lignende beile er anbragt paa et svensk sverd nærmest av H-typen fra Dalarne i Uppsala museum (nr. 1043), og som vi hørte under H-typen fra en langt ældre tid, hadde sverdet T 1441 fra Krokstad i Melhus (fig. 81) ogsaa jernbeile. Begge norske sverd av vort stortype zo er ornert med solvbelæg, det første med tresidede stripler utenpaa solvbelægget. Sverd av ganske lignende type kjendes også fra Sverige fra Uppland (Statens historiska museum, Inv.-nr. 6814) med tresidede tunger av solv utenpaa det øvrige solvbelæg. Tversnittene paa disse hjalter er spidst ovale.

20) C 4979. Tveegg sverd, Hommerstad, Stange, Hed. (fig. 135).

C 5593. Tveegg sverd, Hammerstad, Stange, Hed.

Ingen av disse sverd har knap; men isteden er der paa overhjalt paa det ene sverd i to naglehuller fastet en simpel jernbeile. Paa oversiden av overhjalt er der et hult rum; om begge har bat beile paa oversiden eller der har været anbragt et jernstykke paa

oversiden av hjaltet, kan ikke nu avgjøres. Bollen har vistnok intet med typen at gjøre. Lignende beile er anbragt paa et svensk sverd nærmest av H-typen fra Dalarne i Uppsala museum (nr. 1043), og som vi hørte under H-typen fra en langt ældre tid, hadde sverdet T 1441 fra Krokstad i Melhus (fig. 81) ogsaa jernbeile. Begge norske sverd av vort stortype zo er ornert med solvbelæg, det første med tresidede stripler utenpaa solvbelægget. Sverd av ganske lignende type kjendes også fra Sverige fra Uppland (Statens historiska museum, Inv.-nr. 6814) med tresidede tunger av solv utenpaa det øvrige solvbelæg. Tversnittene paa disse hjalter er spidst ovale.

¹ Den yngste jernalders sverd. Tab. III fig. 4.

² Sveriges forbindelser med Østern under Vikingatiden.

Det første av de to sverd er funnet med spydspids av D- og L-typen, Okseblad nærmest av M-typen og skjoldbule som R 565. Det andet synes at være endnu yngre, med spydspids og ekseblad av M-typen. Spydspidsen av D-typen virker litt betenklig, men bladet er her usedvanlig langt, og det synes utvilsomt at være blandt de yngste av denne type.

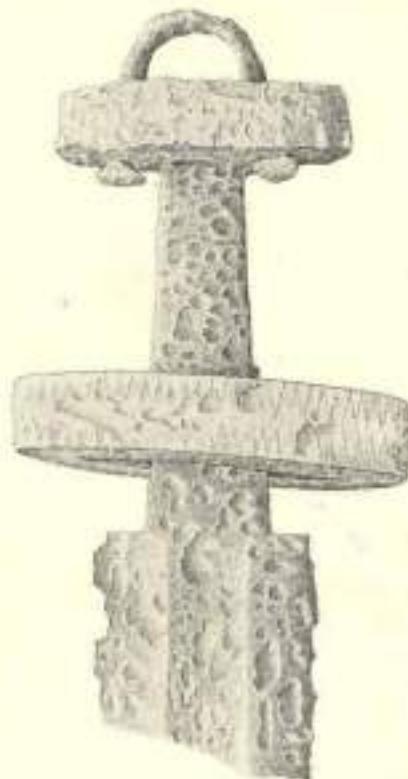

Fig. 135. Hømmerstad, Stange, Hed. 1/2.

Man skulle i det hele av de samlede fundkombinationer være tilbeelig til at henføre de to sverd til sidste halvdel av tredje nach., ja for det sidstes vedkommende kunde man godt anta det for endnu yngre.

VII. Yngste vikingetid.

Type Z (fig. 136 — 137).

Hjaltene er krummede, men også forholdsvis svære, ikke lave som L-typens. Tversnittet er tilspidset. Knappen er tredefelt med tykkere og høyere midstykke, ganske som ved S-typen.

Bare ett av sverdene viser spor til solvbelag på hjaltene (C 5402. Loken, Hole, Busk.); samme sverd har også perlet solvtraad mellom knap-

og hjalt og som =vættrim= under overhjalt og over underhjalt. Salvtraad om tangen har ogsaa sverdet C 25 fra Hovindsholm, Nes, Hed.

Jeg kjender nu typen i 8–9 eksemplarer; herav er dog et par tvilsomme. Et par av disse sværdhaandtak er saa forrustet, at det kan være vanskelig at avgjøre om de hører til denne type, selv om det nærmest synes saa. Saaledes C 21211, som ogsaa har salvtraad om tangen. Hjaltene synes her at være lavere og knappen høiere. I Universitetets Oldsaksam-

lings Tidv. 1912 (Oldtiden VI s. 138), hvor det er avbildet, sammenstilles det med R 495, som er sverdet av særtypen 16 fra Mælum, Øier, Krist. Som imidlertid ved denne type fremholdt maa dette sværd være betydelig ældre end denne særtypen, og fundkombinationene beskriver at C 21211:a er et ungts sværd. På grund av sverdets forrustede tilstand kan det saaledes ikke sikkert avgjøres om det hører nærmest til type Z eller er en særform. Salvtraadomviklingen om tangen passer i hvert fald godt til at det tilhører Z-typen. De eksemplarer som jeg regner til denne type, er følgende:

- C 25. Hovindsholm, Nes, Hed.
- C 10737. V. England, Lofoten, Hed.
- C 3642. Øren, Jevnaker, Krist.
- C 5402. Løken, Hole, Busk.
- C 5544. Hufsten, Gransherred, Brb.
- C 21211:a. Saaleim, Tinn, Brb.

Fig. 136. Løken, Hole, Busk. t. 2. C 5402. Løken, Hole, Busk.

Nordiska Museet, Stockholm:

10430. Atraa s. Tinn.

Skien's museum:

3231. Bokholmen, Solum, Brb.

B 4732. Indre Hende, Gloppe, N. B.

Utbredelsen har her visseleg ingen væsentlig betydning, om man end kan merke sig dens østlige præg. — Alle klingen er tweeggede. Et av dem, C 5402 fra Løken, Hole, har indlagte mærker på klingen. Det er intet som tyder paa at dette er Ulfberht-navnet, slik som O. Rygh antar det i hovedkatalogen. Klingen er alfor forrustet til at avgjøre det og var efter katalogbeskrivelsen alt forrustet da sverdet kom ind. — Av stor betydning

er sverdene C 5544 fra Hafsten i Gransherred, C 10737 fra Engelhaug, Leiten¹ og C 5402 fra Løken, Hole og muligens flere. Paa undersiden av overhjalt stikker her nemlig ned en tap av ganske lignende art som C 10658 fra Halsteinshov i Leiten av Æ -typen. Dette er et egte middelaldersk træk; vort sverd av Z-typen kan ganske sikkert sammenstilles med sverdet paa Sigurdsristningen paa Ramsundberget². Til sen datering av denne type slottes vi i fundkombinasjonene.

Spydspidsene er her av K- og M-type, øksehjadene av K-, L- og M-type og desuten av den eiendommelige skjøve, sene avsatseksttype som særlig er funnet i flere eksemplarer i Telemarken. En utpræget ung skjoldbule findes ogsaa i et av fundene, uten avsats, og desuten en rangle av yngste type.

Alt i alt staar vi her overfor en av vikingetidens yngste sverdtyper, samtidig med den følgende Æ -type og med de yngste av X- og Y-typene.

Typen kjendes særlig østover, snædest i Østersjøprovinsene³, hvor et eksemplar ogsaa er omtvundet med solvtraad om tangen. Fra Finland kjender jeg den⁴ og fra Russland⁵, men ogsaa vestpaa er den kjent i et eksemplar fra Themsen⁶. Typen kan muligens opfattes som en avleser av R-S-typene; idet hjaltene har krummet sig. Den er da sikkert almindelig over hele det germanske Europa, om end muligens den selvomviklede tange kan skyldes en østlig paavirkning. Her i landet er jo ogsaa typen hovedsagelig østlig.

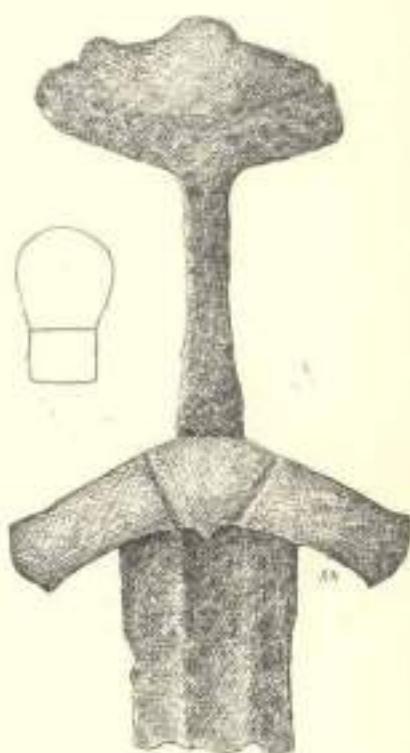

Fig. 135. Hafsten, Gransherred, lirb. 12.

¹ Interessant er det at vi i fundet med sistnevnte sverd har en skeletbegravelse med hodet mot vest, et kristent træk som kunne stemme med den senne datering.

² Ark. bl. u. Monilius: Kulturgeschichte Schwedens s. 325 fig. 525.

³ Katalog Rigsmuseumsudstilling 1896 Taf. 23 fig. 1 og Taf. 24 fig. 1.

⁴ Finlands fornminnesamlingens tidskrift VI s. 90 og XIV s. 168.

⁵ Aspelin: Antiquités s. 294 nr. 1555 og s. 216 nr. 2050. Matériaux pour servir à l'Archéologie de la Russie 20. Pl. XIX ff.

⁶ Worsaae: Minder om de Danske og Nordnordmændene i England, Skotland og Irland s. 78 fig. 1.

Type Æ (fig. 138).

Hjaltene er uten knap, krummet i hele sin længde, særlig overhjaltens overkant og underhjaltens underkant er sterkt op- og ned-svunget; sidene blir saaledes utvidet i endene. Endene er ogsaa buet. Tversnittet er nærmest spidst, smalt elliptisk. Der findes aldrig nogen slags ornering paa hjaltene. Det under forrige type nævnte eksempliar C 10658 fra Halsteinshov i Løsten har underhjalt med underkant gaaende ned i en spids paa midten.

Typen kjendes i 16 eksemplarer. Alle klinger er tveeggede, og de har alle, forsaavidt det kan sees paa grund av klingens tilstand, smal og dyp midtfure, er uten damascering eller indskrift. Fordeling:

	Tvegg.	Ubest.	Til.
Akk.	1		1
Hedem.	9	1	10
Krist.	1		1
Busk.	2		2
Ukj. st.	2		2
	15	4	16

Som man ser, er det overveiende antal fra Hedemarkens amt; eksemplaret fra Akershus amt er fra Øvre Romerike, som stoter nærmest op til Hedemarken. Sverdet fra Kristians amt er fundet paa Hadeland (Gran), altsaa ogsaa fra Oplandene, det ene fra Buskerud er fra Eker, det andet fra Hallingdal; de to fra Ukj. st. er paa Universitetets Oldsaksamling, altsaa sandsynligvis ogsaa fra Østlandet. Typen er saaledes sterkt begrenset til Østlandet, hovedsagelig Oplandene. Dette behover ikke bety at typen ikke har været kjent utenfor dette distrikt, men kan delvis bero paa at hedenskapet og hedenske gravskikker har holdt sig lengere heroppe end i de andre bygder. Det er da imidlertid litt merkelig at ikke Indtrøndelagen har frembragt slike sverd, naar der dog findes ovale bronse-spoender av 11te aarhundredes former derooppe. Fra utenlandsk materiale kjender jeg bare typen fra Sverige, hvilket jo passer med dens østlige utbredelse i Norge¹.

Av vaaben som forekommer sammen med sverd av denne type, er spydspidser i hele 5 eksemplarer av M-typen, av øksblad er det i 4 til-

¹ Svenska Fornminnesforeningens tilskrift II s. 26 fra Gestrikland (knappen er dog her i rent senere middelalderansk form). — Fornvännen 1908 s. 219 fig. 113.

fielde M-typen, i ett tilfelle sterkere utsprunget, nærmende sig typeeksemplaret R 558, i to tilfeller L-typen. Av skjoldbuler er det hovedsagelig R 565 (4 tilfeller), i 1 tilfelle i samme fund 7 skjoldbuler som R 562 og 563. I ett fund (C 20003) er der rangle av yngste type.

Det er fåa øverdtyper som ved hjælp av den typologiske stilling og funskombinationene stiller i et saa klart lys som denne type. Først ved

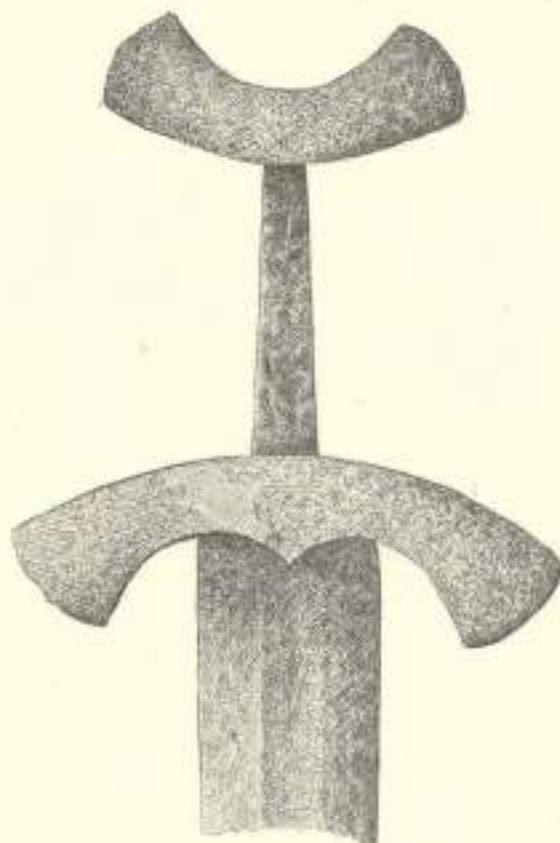

Fig. 138. Halssteinshov, Leiden, Hed. 1/2.

den eiendommelige og samtidig simple form som utpeker sig som en delvis utvikling av Q-typen, som den jo ogsaa ellers viser samtidighet med. Og om Q-typen hørte vi at den vistnok gikk helt ned i 11te aarh. med sine yngste eksemplarer. Dernæst ved det ene eksemplaret fra Halsteinshov i Leiden med den nedstaaende spids paa underhjalts underkant, et rent middelaldersk træk¹; likessaa er klingene smale og med smale og

¹ Ganske kortast er det, at i sammenheng med dette unge, eneste gravfund fra Halsteinshov, at der paa gaardspladsen paa samme gaard er fundet rangle av aller yngste type (C 1838).

dype midtfurer. Ved fundkombinationene er særlig klare øksebladene, skjævtstillede og sterkt utsvungne, og rangen, som er av aller yngste type. Og ved denne faste tidsstilling virker den bestemmende paa sprydepidsene av M-typen, som ellers ved et overfladisk blik kunde betraktes som en simpel utvikling av F-typen, men som ved sin samhørighet med Æ-typen dateres til en ganske anden tid. Og derved virker typen Æ tidsbestemende paa skjoldbuletypen R 565, som ogsaa dateres til yngste vikingetid, mens den ellers kanske kunde tenkes at ha sammenheng med enkelte av yngre folkevandringstids skjoldbuletyper.

Vi skulle dermed ha gått gjennem de typer som i det norske sverdmateriale synes at kunne adskilles. I et saa frødig materiale vil det være vanskelig at være helt uttommende. Der kan nok endnu være typer igjen som ikke er bestemt. Særlig mistenklig virker i saa henseende 9–10 sverd, som har hhalter ganske som M-typen, men med naglehuller, hvorfor de synes at ha haft en knap, som nu ikke kan bestemmes og muligens har været av et mere forgjængelig materiale. Det har jo haendt for, at vi har haft sverd hvis haandtak manglet knap, men som allikevel hadde saa karakteristiske hhalter at typen kunde bestemmes. Dette gjaldt typene B, D, E, likesaa H og I, men ogsaa R, S og T. Men ingen av disse typer kan disse sverd ha hørt til. Det er bare et par av særtypene (nr. 8 og 9) som har hhalter som disse sverd; men her er ikke naglehuller paa overhjalt. Vi skal for fuldstændighets skyld regne opp disse sverd her:

C 2422.	Eneegg sverd.	Veien, Asker, Akh.
C 16273.	Tveeegg sverd.	V. Bilden, Brandbu, Krist.
C 395.	Eneegg sverd.	Hurum, Busk.
C 3061.	Tveeegg sverd.	Sorøn, Lier, Busk.
C 9935.	—	Knafvold, Hurum, Busk.
C 6012.	—	Kongsteigen, Stokke, J. L.
C 13013.	—	Tveitane, Brunlanes, J. L.
B 1154.	—	Skinvik, Volden, Rmsd.
B 2695.	—	Holden, Heyne, S. T.

Der kunde her tenkes den forklaring, at disse sverd har fast hhalter som M-typen og desuten naglehuller uten at ha fast knapper. — De vaaben som er fandet sammen med disse sverd, er ikke mange. Det er dels et

ungt fund (C 2422) hvor der er økseblad av L-typen, spydspids som R 327 og utpræget lav skjoldbule. Et andet fund (C 3061) gør også ungt indtryk med økseblad af F-typen, slank spydspids og skjoldbule som R 562; samme slags skjoldbule har et andet fund. Desuden forekommer spydspidser av C-typen og økseblad av F-typen. Gruppen synes saaledes at begyndte omkring samtidig med M-typen, men går længere ned i tid, hvis den da er helt ensartet. At merke er også et sverd A 214 fra Søvistdal, Froland, Ned. med underhjalt af Y-typen, men overhjalt som denne gruppe. Det har tydeligvis ikke noget med oprindelsen til Y-typen at gøre, men mås være at opfattet som en blandingstype.

Selv naar denne gruppe trækkes fra, kan der nok bli sverd igjen som ikke er typebestemt, som er så forutsæt at de ikke sikkert kan bestemmes, selv om de har hhalter og knap i behold. Jeg skal peke på en antydning til en mulig type blandt disse, nemlig de med hhalter af H-typens tversnitt, men knappen helt avrundet. De kan enten tænktes at tilhøre N-typen eller være forløbere for X-typen eller af en særtypus som nu ikke kan bestemmes.

Kronologisk oversigt.

Jeg skal nu i sammentrængt form søke at gi en oversigt over de resultater jeg er kommet til med hensyn til de kronologiske forhold ved vikingetidens våbenformer.

Det er i 7de periode den store mængde af våben begynder at sætte ind i fundene, dog særlig paa Vestlandet. Av sverd er det de eneggede sverd uten hhalter og de tweeggede med spædere hhalter og liten tredelt knap; av spydspidser er det de svære former som R 519 og Schetelig: Nye jernaldersfund paa Vestlandet s. 79 fig. 104 og R 522, av økseblad skjegelsktypen, som begynder alt nu, og R 553 (min A-type). I slutningen af tiden sætter også ind former som fortsætter i ældste vikingetid. Av sverd fra denne overgangstid har vi det prægtfulde sverd C 20317 fra Steinsvik, Ledingen, Nordl., ornert med tidlig ældre karolingisk dyreornamentik paa hhalter og knap, og det dermed beslegtede C 19809 fra S. Skjenne, Nore, Busk. (Særtypus 1), det sidste dog sikkert helt fra 7de periode. Væsentlig fra samme tid, om end gaaende ned i begyndelsen af vikingetiden, er sverdene av A-, B- og G-typen (fig. 52—53 og 71), ligesaa spydspidstypene A og B (fig. 7—8) av øksetypene A, B og C (fig. 27—30 og 32). Ogsaa de ældste sverd af H-typen kan sandsynligvis gaa tilbage til denne ældste tid.

Til vikingetidens begyndelse eller første halvdel av 9de aarh. maa regnes av sverd først og fremst C-typen (fig. 57—58), liksaa D-typen (fig. 59—60), E-typen (fig. 61—64) og for største delen F-typen (fig. 67—69); ogsaa K-typen (fig. 89—91) har i hvert fald sin første optræden i denne tid, liksaa en stor del af den talrike H-type (fig. 79—81). Til samme tid maa regnes særtype 2, 3, 4, 5 og 7 (fig. 72—75 og 77). Av spydspidser er det B-typen som lever videre, i hvert fald i den første tid, dernæst E-typen (fig. 12—13), liksom ogsaa de ældste eksemplarer av L-typen synes at maatte henføres til denne tid (fig. 23). Av økseblad er det B- og C-typen som endnu findes, dernæst særlig D-typen (fig. 31 og 33), videre utvikling av A-typen (sl. fig. 70 b), som beholder dennes bredde og sværhet bak skafttrullet, men ellers er mindre slank end i foregaaende periode. Skjoldbulene er R 564.

Til sidste halvdel af 9de aarh. maa regnes av sverd først og fremst M-typen (fig. 98—99), dernæst lever H-typen videre, og kanske den specielle særform I-typen (fig. 86—87) allerede er begyndt paa Østlandet og i Trondelagen; K-typens videre utvikling tilhører ogsaa denne tid, liksom enkelte af L-typen (fig. 94—95) findes paa denne side af aarhundrede-skiftet. Flere af særtypene maa likeledes regnes hit, saaledes 6 (fig. 76), dernæst de som synes at ha sammenhæng med K-typen 8—9 (fig. 92—93), 11—12, liksaa 13—16 (fig. 100—102). Typen N tilhører nok delvis ogsaa denne tid. Av spydspidser er det særlig F-typen (fig. 15) og det først og fremst de sværere eksemplarer, dernæst C-typen (fig. 9), men L-typen findes ogsaa liksom enkelte spydspidser med fal af almindelig længde og desuden kort slant blad. Av økseblad er det nu E-typen har utviklet sig (fig. 34) og er mest anvendt; ogsaa G-typen maa hovedsagelig regnes at tilhøre denne tid (fig. 38). Skjoldbulene er endnu tildeles R 564, men har dog mest utviklet sig til R 562.

Saa i første halvdel af 10de aarh. kommer der ind en hel del nye typer, særlig sverdformer. Med hensyn til sverdene er det først at merke, at det er nu M-typens utvikling til Q-typen (fig. 110) maa ansees at ha fundet sted, kanske dog ikke for litt ut i aarhundredet. For endnu er visselig eksemplarer af M-typen blit smidd. Dernæst kommer nu den talrike O-type ind (fig. 104—106), liksaa P-typen (fig. 109), R- og S-typen (fig. 113—115), liksaa U-, V- og W-typene (fig. 122, pl. III, fig. 123); samtidig med W-typen kommer prototypen for X-typen (fig. 128 a), liksom ogsaa selve X-typens (fig. 124—126) første optræden maa henregnes til denne tid; det samme kan siges om Y-typen (fig. 130—131). Desuden findes endnu eksemplarer af H- og særlig I-typen. L-typen findes ogsaa, om end bare i begyndelsen af aarhundredet. Av særtyper kan regnes

17, 18 og muligens 19 (fig. 134), som dog likegjødt kan være fra aarhundredets slutning. I det hele synes dette at være den tid som er rikest paa sverdformer, hvorav flere er helt nye. Av spydspidser er det nu den eiendommelige I-type (fig. 20) trær frem, likesom de første K-typene også nu forekommer, kanskje særlig de med litet utpræget overgang mellem blad og fal. Sandsynligvis dukker allerede nu G- og H-typen op (fig. 17—19), om end først i tidsrummets senere halvdel. Av økseblad fortsætter endnu E-typen, likeledes tilhører F-typen (fig. 37), denne blandingstype mellem E- og H-typen, delvis denne tid; almindelig er ellers nu H-typen (fig. 39), som kanskje begynder alt i forrige tidsrum, likesaa J- og K-typene, som gjør sin første fremtræden (fig. 40—42). Skjoldbulene er væsentlig de samme som i forrige tidsrum, dog nu praktisk talt utelukkende R 562.

Til sidste del av 10de aarh. og begyndelsen av 11te maa av sverdtyper fremdeles regnes enkelte av de senere indkomne fra første halvdel av aarhundredet, særlig eksemplarer av S-typen (sl. fig. 116). Selvsagt fortsætter Q-typen, som utvikler sig videre i ÅE-typen (fig. 112 og 138), hovedsagelig tilhørende 11te aarh. Likesaa lever videre til vikingetidens slutning de mere utviklede eksemplarer av X- og Y-typen (fig. 124 og 132). Av nye typer er der foruten den nævnte ÅE-typen også T- og Z-typene (fig. 119—121 og 136—137), den sidste likesom ÅE-typen væsentlig tilhørende 11te aarh. Av særtyper maa sandsynligvis nr. 20 (fig. 135) regnes til sidste halvdel av 10de aarh. — Av spydspidser findes D-typen (fig. 10—11) og dens beslegtede G—H, som vistnok nu først har sin blomstringstid. Videre holder K-typen sig fremdeles, som også findes i den mer bredbladede særtype; et eksemplar av L-typen (fig. 24) forekommer i et fund som særlig paa grund av økseblad og skjoldbule synes at maatte være fra denne tid. Men saa sætter paa Østlandet den store strøm av M-typen ind (fig. 25), som fylder det aller yngste tidsrum. Ved siden herav har vi den korte tykbladede form (fig. 26), som minder om middelalderske typer. Av økseblad findes endnu særskilt utviklede eksemplarer av E-typen (fig. 35), likesom der utvikles en egen form med skjeg (fig. 36), som muligens står i sammenheng med denne gruppe. K-typene findes selvfølgelig fremdeles og utvikler sig til en lang slank form hvor underkant blir mere utsvunget; i den form fortsætter typen helt ned i middelalderen. Til samme hovedtype, men ret avkuttet i skafthullikene, maa L-typen regnes (fig. 43). Blandt de yngste økseblad hører endelig M-typen (fig. 44—45), som rent gaar over i middelalderen. — Av skjoldbuler optræder nu hele to typer, nemlig R 563 som helt ny og R 563 som en videre utvikling av R 562.

Når man ved hjælp af vaabnene skal datere et fund fra vikingetiden, maa man selvagt gaa frem med en viss forsigtighed. Rigtignok anser jeg det enkelte vaaben for et bedre dateringsmiddel end det enkelte smykke. Men først kan særlig enkelte sverd være prægtstykker som kan ha været opbevaret i hvert fald i nogen tid, dernæst vil typene ved de simpleste vaaben som spydspidser og økseblad — de sidste kan jo også delvis opfattes som redskaper — særlig i enkelte mere avsides egne kunne ha holdt sig i længere tid. Det er på den måde jeg forklarer at en spydspids af E-typen i Jämtland er fundet med saker fra røde aarh., og likedan forklarer jeg at økseblad af D-typen i Elverum er fundet med sverd af L-typen. Man maa selvfølgelig også her datere fundet efter de yngste stykker og være forsiktig med at bygge noget på en datering som er fremkommet ved betragtning af et enkelt stykke i fundet.

Den lokale fordeling.

Smaalenenes amt.

Materialet gjør her et heist ufuldstændig indtryk sammenlignet med det øvrige land. Fiere av vaabnene er også daarlig bevaret. Av 22 sverd er saaledes bare 13 bestembare med hensyn til typer. Herav maa i hvert fald 8 regnes for at tilhøre ældre, tildels sjeldne vikingetid. Her er et gammelt eksemplar av E-typen og D-typen, to eksemplarer av C-typen, ett eksemplar av G-typen, i hvert fald tre gamle eksemplarer av H-typen. Men også yngre vikingetid er repræsenteret, 2 sverd fra Tune av M-typen synes saaledes at maatte henføres til røde aarh. på grund af fundkombinationene. Likesaa fundet fra Gunnarsby i Rygge (C 16380—16390) med Ulfberhtsverd af O-typen. Helt mangler derimot formene fra sidste halvdel af røde aarh. og senere. Forevrig er materialet saa fattig at ingen bestemte typer kan sætte sit præg på det. Det gjør et helt tilfældig indtryk. Jeg skal ikke her uttale mig om grundene til denne fattigdom på vikingetidsvaabnen i Smaalenene; den følges av fattigdom også i andre retninger, og forklaringen maa paa en bredere basis nojere utredes ved samarbeide mellem arkæologi og historie. Jeg skal her minde om den fremstilling dr. Edv. Bull nylig har git¹, at Smaalenene, men ikke Vestfold, var under dansk herredomme i øde og røde

¹ Norsk historisk tidskrift. Femte Køkke. II. VI. II. 4. Studier over Norges administrative indstilling i middelalderen.

sarh. Dette kunde da være grunden til at netop Smaalenene viser saadan fattigdom i vikingetidens arkæologiske materiale.

Akershus amt.

Dette amt viser med hensyn til materialets størrelse et ganske andet billede end Smaalenene. Av sverd er bl. a, her det femdobbelt antal fundet. Materialets art byr forevrig her paa flere ting av interesse. Det ciendomeligste er den store mængden av type M. Av 67 bestembare eksemplarer tilhører ikke mindre end 31 denne type. I sammenhæng hermed maa ogsaa sees det forholdsvis store antal av type Q, nemlig 12 eksemplarer. Sammensignet med disse tal forekommer de andre typer bare i et litet fastal. Den ellers saa almindelige H-type kjendes bare i 6 eksemplarer, den gamle C-type i 4 eksemplarer; to eksemplarer herer dog enten til denne eller B-typen. A-typen kjendes i 1 eksemplar, som man høre til selve vikingetiden. D-typen kjendes i 1 eksemplar nede fra Aas, E-, F-, N- og O-typen lever i 1 eksemplar, likesaa den unge Æ-type. Endelig kjendes I-typen i hele 3 eksemplarer, og 1 sverd er saertype nr. 10.

Paa grund av den overvældende masse av M- og Q-typen blir der et i høj grad ensformig præg over sverdene i Akershus amt. Den sjeldste del af vikingetiden synes i det hele at være yderst fattig repræsenteret. Sverdet av D-typen (C 1868 fra Prestegaarden, Aas) er ikke fra det egentlige Akershus, efter findestedet staar det nærmere den smaalske kreds. Av sverdene av H-typen er bare 1 sikkert fra vikingetidens ældre tid (C 20168a, Torshov, Gjerdrum); av de øvrige er i hvert fald ett sikkert fra 10de aarh., til og med sandsynligvis dettes slutning (C 15916 Garder, Hovin s. Ullensaker). Ellers staar da bare de 4 eksemplarer av C-typen, sverdene av E-, F- og A-typen som repræsenterende den sjeldne del. Imidlertid maa ogsaa M-typen antages at sætte forholdsvis tidlig ind. Vi har her flere av de høje, litt sorte-hjalter av denne type, som ganske sikkert repræsenterer et sjeldne stadium. Av de yngste typer er der her likesaa litt som i Smaalenene synderlig mange. Der er 3 eksemplarer av X-typen, hvorav dog bare ett gør et upræget ungt indtryk. Av Æ-typen er der dog ett eksemplar fra Gjerdrum. Likeledes synes enkelte av Q-typen at være temmelig unge. Ingen av de prægtige fremmede typer fra 10de aarh. synes at være fundet her (muligens er dog et eksemplar, C 1044 fra Nannestad, uten overhjalt av S-typen; jeg har opført det i min fortegnelse ved denne type). Det ene eksemplar av O-typen er et næreksem-

pflar som gjør et utpræget hjemlig indtryk med selvbekvæg i stripel som paa I-typen.

Det helhetsbillede vi faar av svordmaterialet i Akershus amt i vikingetiden, er ensformig, fattigdom paa former og fattigdom i utstyret. Fra det egentlige Roserike findes der ikke et eneste prægsverd. Dertil kommer at den ældste tid er daalig repræsenteret; det overveiende antal sverd er fra vikingetidens midte. Ganske spredt findes der dog eksemplarer fra sidste halvdel af 10de aarh., ja like ned til begyndelsen af 11te.

Hedemarkens amt.

Dette amt gør et ganske anderledes rikt indtryk end Akershus amt. Rigtignok er her ogsaa sverdene av M-typen bedst repræsenteret end i det hele 26 eksemplarer, ligesom der ogsaa er 16 sverd av Q-typen; men her er det samlede antal bestembare sverd saa meget større, nemlig hele 102 stykker. Mens saaledes de to nævnte typer utgjor omrent $\frac{2}{3}$ af sverdene i Akershus amt, utgjor de ikke halvparten i Hedemarkens amt. Allikevel maa der dog i saa henseende siges at være likhet mellem de to amter.

Av de ældste typer findes her 2 eksemplarer av B-typen, mens C-typen er endnu fattigere repræsenteret end Akershus. Av D-typen findes her et prægtig eksemplar, ligesom E-typen er repræsenteret ved 3 stykker; av H-typen er der her 11 stykker, derav de fleste fra ældre tid; endelig er der 2 eksemplarer av F-typen og 2 av K-typen, rigtignok derav et i dens norske utvikling. Det er saaledes her et større utvalg av sverd fra ældre tid. Dog kan antallet ikke maale sig med den mængde som derpaa sætter ind, først og fremst M-typen, og 2 av særtypene (8 og 9), ligesaa I-typen (2 eksemplarer) og hjemlige utvællinger av L-typen som i hvert fald tildels maa tilhøre 10de aarh. Fra denne tid blir der nu i det hele en rik mængde; først da alle Q-typens sverd, dernæst O-typen (1 eksemplar), R-typen (2 eksemplarer), de ældste av X-typen, som i det hele kjendes i 7 eksemplarer fra dette amt, deriblandt dog flere fra aller yngste vikingetid. Dertil kommer 3 eksemplarer av S-typen, det ene fra meget ung tid og 2 av særtypen 20. Saal i yngste vikingetid har vi foruten enkelte av X-typen 4 av T-typen, 2 av Z-typen og hele 10 av Æ-typen, som er blit en rent hedmarkisk type.

Hedmarkens amt er jo et stort distrikt, og det bør derfor undersøkes om der her er ulikheder inden distriket. Selve Hedemarken maa da regnes for en enhet. For sig maa tages Vinger, Odalen og Solør, og dertil kommer Østerdalens. Tar man nu den første del heraf, blir det ganske i overensstemmelse med Hedemarken, hvor forholdet er som i oversigten

like ovenfor beskrevet. Vi har her sverd fra Aasnes, Hof, Grue, Brandval og S. Odalen. Det er rigtignok ikke mere end 1 av M-typen, men 2 av Q-typen og 2 av Æ-typen, de to sverd av K-typen er netop fra disse bygder. Dertil er R-typen og X-typen repræsenteret, og det prægtige sverd C 3210 fra Kosgaarden er netop herfra. Likesaa et sverd av C-typen (C 12773-Selv, Opstad s. S. Odalen). Paa lignende maate forholder det sig med Sondre Østerdal i Elverum og Aamot. Her findes M- og Q-typen, likesaa I-typen i hele 2 eksemplarer, ligesom det andet sverd av K-typen er herfra.

Ganske anderledes stiller det sig derimot med Nordre Østerdal og Rendalen. Medens de vestlandske og tronderske eneggede sverd uten hhalter ellers næsten mangler paa Hedemarken, er der ikke mindre end 7 av dem i disse bygder, mens der bare findes 3 sverd fra den egentlige vikingetid. Derav er det ene af gammel C-type med lang enegget klinge, det andet er muligens den norske efterligning af L-typen (de to andre eksemplarer av denne type fra Hedemarkens amt er fra Aamot og Hof), det tredje sverd er af M-typen med lange hhalter. Det synes herav at fremgas at Nordre Østerdal viser større slektskap med Trondelagen end med Hedemarken, mens Sondre Østerdal og de østlige skogbygder har større likheter med de brede bygder ved Mjøsen.

Hedemarken og de østlige skogbygder byr paa denne maate paa et rikt sverdmateriale fra vikingetiden, særlig fra yngre og yngste del af vikingetiden med flere prægtige sverd av R-, S- og T-typen, derav flere tydelig af fremmed oprindelse, ikke mindre end 2 med Ulfberhtindskrift. Der kjendes dog ogsaa flere eksempler paa hjemlig tilvirktning af sverdene og hjemlig utvikling. Som saadan maa de 3 sverd som betegner en efterligning af L-typen, betrages, likesaa i hvert fald det ene af sverdene af K-typen. Hele Q- og Æ-typen maa ogsaa betrages som hjemmegjort arbeide. I motsetning til Smålandene viser saaledes Hedemarken langt større mængde, i motsetning til Romerike langt større avveksling og pragt. I ingen af de to andre amter har vi slik mængde af de yngste former. I saa henseende er Hedemarksbygdene de rikeste bygder i hele landet. Nordre Østerdal viser derimot ytterlig fattigdom og desuden tydelig slektskap med bygdene nordenfor.

Kristians amt.

Herfra har vi det rikeste sverdmateriale i hele landet, og det er da ikke andet end rimelig at mange typer er repræsenteret. I likhet med Hedemarken og Romerike viser ogsaa Kristians amt stor rigdom paa de

simple M- og Q-typer, henholdsvis 28 og 21 stykker, de talrikste typer av alle. Forholdet er omtrent som i Hedemarkens amt; av 121 bestembare eksemplarer er ikke fuldt halvparten av disse typer. I andre henseender viser derimot amtet forskjelligheter fra Akershus og Hedemarken. C-typen er saaledes representert med ikke mindre enn 20 sverd, mens den forutgående B-type bare har 2 eksemplarer. H-typen er heller ikke her synnerlig talrik tilstede, bare 12 stykker, derav 2 i tydelig forenklet hjemlig utvikling. Flere av dem er utpræget ældre sverd. Av andre eldre sverd skal vi nævne at D-typen er representert ved 2 eksemplarer, E-typen ved 5 og F-typen ved ikke mindre enn 8. Ogsaa de to av G-typens sverd er fra dette amt. Likesaa er der 2 stykker av K-typen og 1 eksemplar særtypen II. Et andet særtypeeksemplar maa ogsaa nævnes, nemlig nr. 5 C 7661 fra Kvarberg, Vaae, som tydelig staar i sammenheng med den her rikt representerte C-type og dens forutsætning. Ved aarhundrets midte maa vi saa tænke os at den store mængde av M-typen sætter ind, efterfulgt i følgende aarhundrede av Q-typen. Sammen med disse skal nævnes et par særtypeeksemplarer, nemlig C 1925 fra Melum, Øier (nr. 16) og C 3619 fra Vesteren, Jevnaker (nr. 15). Saa maa nævnes at vi har 2 eksemplarer av O-typen, det ene dog kanskje like nær R-typen. L-typen er representert med 1 sverd fra Gran, saaledes fra et egte østlandsk distrikt. En efterligning av L-typen synes ogsaa at forekomme i 2 eksemplarer, dog uten knap. Av S-typen findes der ogsaa 2 sverd fra Vaae; av de yngste typer findes forevrig haade X-typen og Y-typen, begge i tildels sterlig unge utviklinger; ogsaa U-typen er representert, likesaa findes der et enkelt eksemplar av Z-typen, C 3642 fra Oren, Jevnaker, Hadeland. Av Æ-typen kjendes ogsaa et sverd fra Gran (C 7392), likesom der er et sverd av en blandingstype mellem Q-Æ-typen.

Kristians amt viser topografisk endnu større skille enn Hedemarken eller rettere byr paa flere adskilte distrikter enn Hedemarkens amt. Vi har først de brede bygder ved Randsfjordens sentrale del: Jevnaker, Lunner, Gran og Brandbu. Disse viser i sit rike og alsidige materiale stor likhet med Hedemarken. Her mangler likesom paa Hedemarken omtrent heit de eneggede sverd uten hjalter fra foregående tid; det tyder sterkt paa at fra gammel tid den østlige indflydelse er den fremherskende. Her findes da ogsaa sverd av L- og Æ-typen, som tyder paa østlig paavirkning. C-typen er heller ikke rikt representert; alt i Brandbu synes der dog at være mere av den; dog er materialet i den henseende saa litet at man ikke kan bygge paa det¹. Ganske det samme som i Hadelandsbyg-

¹ Det synes dog at være tegn paa forhindelse mellem Valdres og Hadeland i øde mark.

dene er tilfeldet på Toten på vestsiden av Mjøsen; klingene har et utpræget tweeggel præg, hvorav flere er af M- og Q-typen. S. Land synes at staa nærmere Brandbu, forsaaavidt man kan slutte noget af det lille materiale deroppe. Længere nord har vi Biri og Vardal, hvor materialet har et mere alsidig om end hjenlig præg; sverdet C 9829 af den uornerte H-type er fra Biri, forevrig har vi sverd av C-, E-, F-, G-, M-, Q- og X-typen; muligens sverdet af G-typen kan være fremmed; klingen er dog ikke ganske i sit utstyr som den frankiske scramasax. Gaaer vi saa over til Sondre Gudbrandsdal, er der her et betydelig mere enegged præg over klingene, liksom der synes at være litt flere H-typer end længere syd, skjønt materialet er fattigere. Det er sandsynlig at vi her har brytningsbygder hvor vestlig og østlig paavirkning samtidig gjer sig gjældende. M- og Q-typen er nemlig godt repræsenterert. Nordre Gudbrandsdal har et betydelig mere vestlig præg. Her er for det første flere av de eneggede sverd uten hjalter fra 7de periode, dernæst findes der bare et eneste eksemplar af M-typen og bare 3 af Q-typen. Dog er heller ikke C- eller H-typen særlig rikt repræsenterert. Særlig Vaage har imidlertid flere pragtfulde vaaben, baade ældre og yngre, baade av D- og S-typen. Ogsaa E- og K-typen er repræsenteret i disse bygder.

Valdres er imidlertid den del av Kristians amt som viser det mest utprægede vestlige præg. Her er for det første fundet ikke mindre end 25 eneggede sverd uten hjalter, like mange eller mere end hele vikingetidsmaterialet. Den vestligste bygd av dem alle, Vang, har saaledes 11 eneggede sverd uten hjalter og bare 3 eller 4 sverd fra den egentlige vikingetid. Det samme antal eneggede sverd uten hjalter viser V. Slidre; her bare 5 sverd fra egentlig vikingetid. Litt anderledes stiller forholdet sig for Ø. Slidre og N og S. Aurdal. Her er 3 eneggede uten hjalter og 13 fra den egentlige vikingetid. Hertil kommer at de sverd fra vikingetiden som er fundet her, overveiende synes at være fra ældre vikingetid. I Vang findes der jo omrent ikke vikingesverd, men det ene er af H-typen og sandsynligvis fra 9de aarh., de 2 andre fra yngre vikingetid; i V. Slidre er 3 af B-C-typen, 1 af M-typen sandsynlig yngre og 1 ubestemt; i Østre Slidre er 1 af G-typen, 2 af C-typen, 1 af M-typen med lange hjalter, de 2 andre ubestemte. I Aurdal er C-, E- og F-typen repræsenteret med hver sit eksemplar; her er ogsaa 3 af M-typen, saaledes i overensstemmelse med østligere bygder, og bare 1 sikkert fra 10de aarh. De 3 M-typene har alle korte hjalter og synes helst at maatte være fra 9de aarh.; de kan ikke tidsbestemmes ved fundkombinationene. Forholdet blir saaledes i Valdres meget eiendommelig. Mens der fra 7de periode er kjendt 25 sverd, er der fra hele vikingetiden bare kjendt 26

sikr.; av disse tilhører de 18 bestembare typer, hvorav de 13 i hvert fald tilhører øde aarh., de fleste dettes første halvdel. Materialet synes her at være saa rikt, at vi trygt kan si at vi står overfor en stagnation efter øde aarhundredes første halvdel, efter en rigdom paa vaaben av 7de periodes og den første vikingetids former, hvad det nu kan bero paa. Det er ikke bare sverdene, men vaabenmaterialet i det hele som viser denne eiendommelighed. Der er ensartethet over fundene, ikke en enkelt form som har holdt sig deroppe, men hele typestadiet maatte i tilfælde ha holdt sig. Spørsmaalet er vel værd opmerksomhet. Forhokket kan i det sterre sammenlignes med Rendalens.

Vi faar da for Hadeland og Land, Toten og Søndre Gudbrandsdalen hovedsagelig samme præg som for Hedemarken, — særlig Lunner, Jevnaker, Gran og Toten viser ganske overensstemmelse med dette distrikts: tve-eggede klinger for det meste, særlig M- og Q-typen, dog ogsaa andre typer, saa materialet ikke blir saa ensformig som paa Romerike, likesaa de yngste som unge eksemplarer av X- og Y-typen, muligens et eksemplar av Z-typen og et eller to af Æ-typen; de sidste er dog ikke saa talrige som paa Hedemarken. Jo længer nord og vest man kommer, saaledes i Brandbu, Land, Biri, Vardal og Søndre Gudbrandsdalen, des mere faar materialet præg av at være fra et sted hvor østlig og vestlig indflydelse brytes med hinanden. Nordre Gudbrandsdalen og Valdres, særlig det vestlige af dette, har et rent vestlig præg. Ved siden af at der findes enkelte pragteksemplarer — baade av D- og S-typen — baade fra flatlandet og fra Gudbrandsdalen, viser sverdene sig likesom paa Hedemarken at være i høj grad hjemlige. Der kan paavisas flere eksempler paa hjemlig forenkling f. eks. af H-typen, særtypen nr. 15 fra Vesteren, Jevnaker, likesaa eksemplarene af C-typen og blandt de yngre vaaben.

Buskeruds amt.

Materialet er her ikke saa rikt som i de øvrige østlandsamter, om det end nærmest sig Akershus amt; her er 61 bestembare sverd. Dog viser materialet et ganske andet avvekslende billede end Akershus. Rigtignok er her M-typen ogsaa bedst repræsenteret med i det hele 16 eksemplarer, men C- og H-typen er like efter med 11 og 10 eksemplarer. Av den yngre Q-type er her bare 5 stykker. Av ældre typer er her forøvrig ikke mange, 1 av A- og 1 av B-typen, 2 av G-typen; desuden er der fra denne tid sverd av C-typen og enkelte af H-typen, resten af aarhundredet ufuldføres mest af M-typen, de øvrige af H-typen og særtypen nr. 6. Fra 10de aarhundrede har vi sandsynligvis endel M-typer, Q-typene, muli-

gens et av O-typen, dessuten 3 eller 4 av X-typen, 1 av Y-typen, 2 eller 3 av S-typen, 1 av P-typen og muligens 1 av R-typen. Fra aller yngste tid har vi saa 1 av Z- og 2 av Å-typen. Desuten forekommer et særeksemplar av den eiendommelige W-type ogsaa fra 10de aarh.

Buskeruds amt deler sig ogsaa topografisk i flere adskilte distrikter. Vi har først de flate frugtbare Riageriksbygder ved Tyrifjorden, Norderhov og Hole; av de ikke mange sverd som er fundet her (11 stkr.), hører omtrent halvparten (5 stkr.) til prægsverdene, O, S, W og et prægtig sverd av Z-typen. — Naesten halvparten av sverdene fra Buskeruds amt er fra bygdene Hurum, Reken og Lier; bare den sidste av disse viser et par finere sverd av P- og S-typen. Ellers er det de vanlige typer, tweeggdede som paa Ringerike og over Østlandet i det hele, C- og den dermed beslektede særtypen 6, H-, M-, Q- og X-typene, dertil et eksemplar av G-typen. Vi har ikke her paa langt nær det store antal av M-typer som vi før har hørt om i Østlandsdistriktsene.

Gaar vi længer nord, til Eker, Modum, Sandsvær og Fiskum, synes sverdene at ha et mere enegget præg; ellers er de vanlige typer repræsenteret, litt flere av M-typen, men prægsverdene mangler. Fra Numedal kjender jeg bare 4 sverd fra vikingetiden, mens der dog er 3 fra 7de periode, deriblant min særtype 1, de to øvrige eneggede uten hjalter. Vikingesverdene er ganske simple av C-, H- og O-typen. Nede i Sigdal er der fundet flere (mindst 4) sverd fra 7de periode, deriblant av type A; vikingematerialet er ogsaa her fattigslig. Likeledes gjor Hallingdal et mindre rikt indtryk; her kan vi dog merke os at der er et eksemplar av X-typen og 1 av Å-typen. — Mens Ringerike og det sydlige av Buskerud minder mest om de egentlige Østlandsbygder, bærer den øvrige del av amtet præg av at tilhøre bygder som er paavirket fra begge kanter. Hverken Hallingdal eller Numedal ligger dog i den grad som Valdres og Nørdre Gudbrandsdalen under for den vestlige indflydelse. Materialet er imidlertid her løst og av den grund mere usikkert at bygge paa.

Jarlsberg og Larviks amt.

Vi kommer her likesom ved Smaalenene til et utpræget kystamt. Som saa ofte ved jernsaker fra kystdistriktsene, saaledes er de ogsaa i Jarlsberg og Larviks amt daarlig bevaret, og en stor del av sverdene kan derfor ikke typebestemmes. Dette gjor slutningene paa grundlag av materialet herfra endel usikre.

Jarlsberg og Larviks amt man betragtes fuldstændig under ett; det er ingen grund til her at sætte lokale skillemerker. Dette amt har et ganske

andet præg end de vi før har behandlet, først og fremst ved at de simple M- og Q-typer træer tilbage og isteden forekommer der flere af H-typen. Av 59 bestembare eksemplarer er der 18 av H-typen, bare 7 av M-typen og 5 av Q-typen, saaledes et ganske andet forhold end før. Den uornerte H-type findes også i hvert fald 6 af C-typen foruten et par uten overlijalt af B-C-typen. Av tidlige eksemplarer maa også nævnes at A-typen kjendes, desuden den litt eiendommelige særtypen 2 og endelig 2 eksemplarer av E-pragtypen. Ellers synes dette amt at utmerke sig ved en nække pragtsverd eller sjeldnere typer, som desværre er så edelagt av rust at de ikke mere kan bestemmes. Det sees bare at hjaltene ikke er av vanlig form, knappen synes for det meste at være avrundet, og desuden er der spor efter selvbelæg paa hhalter og knap. Enkelte av de finere sverd kan dog typebestemmes. Saaledes er det ikke mindre end 5 sverd av den »angelsaksiske« L-type; samtidig med disse eller kanske litt ældre maa regnes den eiendommelige særtypen nr. 14. Yngre er et sverd av P-typen, fire av O-typen, et av I-typen og et av S-typen. Av de yngste typer er, naar man ser bort fra Q-typen, bare X-typen repræsenteret, men ikke med færre end 5 eksemplarer, saaledes forholdsvis rikelig. Et av disse, C 12217 fra Sandeherred (fig. 129), er typologisk meget ungt, men vi har ingen sikkerhet for at det er fra selve vikingetiden.

Jarlsberg og Larviks amt har saaledes et sverdmateriale som tyder paa rigdom og mere utstrakte forbindelser andensædsfra end Østlandet forørig. End rikere indtryk vilde visseleg materialet gi hvis det hadde været bedre bevaret. Mens der ikke fra dette amt kjendes særlig meget av fund av de eneggede sverd uten hhalter fra 7de periode, — jeg kjender bare 4 eksemplarer — saaledes som tilfældet var i Rendalen, Trondelagen, Vestlandet, Nordre Gudbranddalen og Valdres, — saa er dog like fra begyndelsen av vikingetiden sverdmaterialet vel repræsenteret, og det holder sig like til vikingetidens slutning, om end de aller yngste typer er daarlig repræsenteret. Klingeformen er paa østlandsk vis gjennemgaaende tveegg.

Ellers skiller dette amt sig sterkt ut fra det som ligger paa den anden side av fjorden. Materialelet er langt sterre, og det er mere fordelt over de to aarhundreder. Edvard Bull har i det før citerte arbeide i Norsk historisk tidsskrift haevdet at landet paa østsiden av Kristianiafjorden, men ikke paa vestsiden, stod under dansk overhøihet paa denne tid. I motsetning til Smålanenene hører også sverdmaterialet og vaabenmaterialet overhodet i Jarlsberg og Larvik præg av at det gjennem hele vikingetiden var vanlig skik at hauglægge mændene fuldt vaabenklædt; og selve sver-

dene tyder på særlig livlige forbindelser med utenverdenen og rigdom og pragt.

Bratsberg amt.

Her synes vi igjen at være stillet overfor et utpreget Østlands-amt hvad haandtakenes typer angår; med hensyn til klingene har amtet derimot et mere vestlig præg, ligesom vi har de eneggede sverd uten hhalter i litt flere fund her end i de egentlige Østlands-amter (fra selve Hedemarken har vi, som før nævnt, bare 2 fund). Det kunde da forklares derav, at først i vikingesiden har den østlige indflydelse begyndt at gjøre sig mere gjeldende i Telemarken.

Av 77 bestembare sverd er ikke mindre enn 24 av M-typen og 16 av Q-typen, saaledes tilsammen over halvparten. Bare Romerike kan maaale sig med dette amt med hensyn til disse 10 typer. I tilsvarende grad er H-typen litet repræsenteret, bare 8 eksemplarer. Betragter man nu den østlige indflydelse repræsenteret ved M- og Q-typen som opstaaet først længere ut i 9de aarh., maa man vente at C-typen, som nærmest bør regnes at tilhøre aarhundredets første halvdel og er resultat av en hjemlig, hovedsagelig vestlandsk indflydelse, skal være forholdsvis rikt repræsenteret der. Dette er også tilfældet. Type C kjendes herfra i 13 eksemplarer, hvilket er et langt større antal enn i de egentlige Østlands-amter. Prototypen for type C, den nordeuropæiske type B, kjendes i 1 eksemplar. Av ældre typer har vi foruten H-typene særtypene 3 og 4. Av yngre sverd har vi ett eksemplar av den østlandsk-trenderske I-type, S-typen har vi også et eksemplar av. Forevrig er de yngre typer, naar bortsees fra Q-typen, ikke talrige, men jævt repræsenteret, T-typen med 2, Z-typen med 3 og X-typen med 2 stykker, endelig er der også 3 av Y-typen. Likesaa skal bemerkes at mens der ingen findes av O-typen, er der en hjemlig efterligning av denne type i Nordiska Museet, Stockholm nr. 7317 fra Skeie i Hjartdal. Det er av ganske samme type som B 6718 fra Selim, Roldal S.B. Som jeg før har gjort opmerksom på, stoter Roldal ind til Telemarken og tilstedeværelsen av 2 saa like eiendommelige sverd på 2 saa nærliggende steder maa godt kunne forklares ved paavirkning fra det ene til det andet.

Vi kan inndele Bratsberg amt i 3 hoveddeler: kystbygdene, Øst-Telemarken og Vest-Telemarken. Det synes imidlertid at være vanskelig at paavise noget særpriæg for hver enkelt af de tre grupper. Kystdistrikten er gjenemgaaende mest fattige, og sverdene er her tildels daartigere

bevaret. Forevig synes der ikke at være stort færre av M-typen i Vestend i Øst-Telemarken. Derimot er H-typen mindre repræsentert i øst end i vest, bare 2 i Øst-Telemarken, det ene nede i Bo, det andet i Hjartdal. Dog er dette et forhold som kan bero paa en tilfældighed. Vi skal bare merke os at sverdene av Y-typen er fra Tinn, en i vikingetiden utpræget østlig bygd.

Hovedresultatet for Bratsberg amt blir da: En fra gammel tid levende tradition for de eneggede sverd uten hhalter lever videre i flere eksemplarer av C-typen og enkelte av H-typen. Denne indflydelse maa da være kommet vesterfra. Snart blir denne brat avbrutt av en østlig paavirkning som fører med sig en overflod av sverd av M-typen. Endnu holder dog klingen sig i mange tilfælder enegget. Siden kommer fort av samme strem Q-typene og et eksemplar av I-typen. Materialet gjør et temmelig ensformet og fastiglig indtryk; først mot slutten optrær pragtsverdene — bortset fra et enkelt eksemplar av S-typen — i sverd av T- og Z-typen; særlig ved den første type synes den østlige indflydelse at være paatagelig. Men vi skal ellers lægge merke til det hjemlige præg der er over mange av sverdene fra Bratsberg amt, tilhørs hjemlige utviklinger som C-typen, særtypen av O-typen og særtype nr. 4 og vistnok nr. 3.

Nedenes amt.

Vi kommer nu til to amter hvor materialet blir mindre og i antal nærmest sig Smålenene. Bedst repræsentert er det første af disse: Nedenes; herfra kjendes 45 sverd fra vikingetiden, saaledes det dobbelte av materialet fra Smålenene; ogsaa ellers skiller det sig, som vi skal høre, fra dette amt. Imidlertid er særlig i kystdistrikten sverdene daarig bevaret, saa bare 28 stykker blir bestembar med hensyn til typer. I et saa litet materiale maa man selvfølgelig være forsiktig med at uttale sig om betydningen av utbredelsen av de forskjellige slags sverd. Et heidig fund av nye vikingegraver vil muligens helt kunne forrykke forholdet. Imidlertid faar man foreløbig gaa ut fra at der er i hvert fald antydninger til det rigtige forhold.

Som et eksempel paa hvorledes et nyt større fund i Nedenes kunde ha bragt forrykning i det for bestaaende forhold, skjent det i virkeligheten bragte bestyrkelse av det, skal jeg nævne, at der efter at min statistik var isticndbragt, er kommet ind et fund fra Dovland i Vegusdal paa ikke mindre end 3 sverd som alle var av M-typen. Fra før var nu ogsaa denne type den talrikste, idet den kjendes i 7 eksemplarer, mens H-typen er kjendt i 5; hadde de nye sverd været av H-typen, vilde denne nu været

den talrikste. Som fundene nu foreligger, følger altsaa Nedenes Østlandet i den vigtige omstændighed, at M-typen er den talrikste. Vi har ikke her fra nogen eneggede sverd uten hjalter fra 7de periode, saa der heller ikke fra ældre tid er nogen spor til vestlig indflydelse. Imidlertid er det ikke rimelig at forholdet i virkeligheten er fuldt saa ensidig, idet der fra Lister og Mandals amt er flere sverd av denne type. H-typen, som jo har en vestligere utbredelse, er da ogsaa den næsttalrikste type. Det kan dog bemerkes at der ogsaa er 3 eksemplarer av Q-typen, ligesom i fundet B 5207 fra Nomeland en spydspids er forsynt med ornamentik paa falens solvbelæg som tyder paa orientalsk oprindelse, ligesom det ene av sverdene i dette fund er av Y-typen, som ogsaa ellers i 1 eksemplar er kjendt i sin østlige form i amtet.

De ældre sverd, fra første halvdel av 9de aarh., er meget litet representert her. Foruten de fleste av H-typene kjender jeg bare 1 av C-typen, som til og med tilhører de yngste av denne type. Der er ogsaa et sverd av K-typen, men dette er i en yngre variation, nærmer sig mere O-typen. Imidlertid er det for tidlig herav at slutte at amtet er blit bebygget i storre grad først ut i 9de aarh. Flere gode fund, særlig fra ældre folkevandringstid, taler i hvert fald herimot. Forholdet er saaledes ikke som paa Romerike. Vi faar haope at et større materiale vil bringe større klarhet i fremtiden.

Heller ikke er forholdet som i Smaalenene, idet der fra Nedenes amt er flere sverd som er av yngre og yngste typer. Fra 10de aarh. man i hvert fald regnes de 3 av Q-typen, kanskje et par av M-typen, et pragtsverd av S-typen; hertil kommer 2 av O-typen, 3 av X-typen og 3 av Y-typen. Likesaa her man legge merke til 2 sverd av kontaminationsformer, det ene en blanding av I- og Q-typen, det andet av Y-typen og med overhjalt av M-typen med naglehuller.

Nedenes amt har en lang kyststripe, hvorfra Sætersdalen stikker op i landet som en dyp kile. Noget særlig skille mellem kystdistrikten og Sætersdalen er det imidlertid vanskelig at paavise. Der synes dog at kunne spores en antydning til at de yngste sverd hovedsagelig er oppe fra Sætersdalen, saaledes sverdet av S-typen, 2 av Q-typen og 2 av X-typen og 2 av Y-typen. Fundene fra Nomeland i Valle (B 5207) tilhører tiden omkring aar 1000 eller første halvdel av 11te aarh.¹

¹ At den bedenske gravgæk har holdt sig langt ned i tiden bemærkes ogsaa fundet A 234 og 258-66 at tyde paa, hvilket der er afschlag af sterkt utviklet M-type og dessuten skal være fundet synes fra caen en til omkring 1035 (Nicolaysen: Norske Fornlevninger s. 258).

Lister og Mandals amt.

Intetsteds er materialet saa litet som fra Lister og Mandals amt. Der er rigtignok fundet flere sverd fra vikingetiden her end i Smålenene, men de er saa daarlig bevaret, saa at 30 sverd kan bare 12 typebestemmes. Disse er fordelt paa ikke mindre end 10 typer, baade fra ældre og yngre tid, dog synes de særlig at være fra 9de aarh.; omrent hver type er altsaa bare repræsenteret med 1 eksemplar. Av finere sverd er her 1 av D-typen, 2 av O-typen og 2 av S-typen. Der er forholdsvis mange i forhold til vikingetidsmaterialet av de eneggede sverd uten hhalter, og av vikingesverdene er det over halvparten hvis klinger kan bestemmes eneggede. Lister og Mandals amt hører tydeligvis til den vestlige gruppe: Stavanger amt og Bergensamtene. Materialet er endnu sorgelig litet, men her synes skillet at gaa mellem Ostland og Vestland.

Stavanger amt.

Vi kommer nu til et amt med et ganske andet præg end de vi hittil har behandlet — jeg bortser her fra Lister og Mandals amt med dets fattige materiale. Vi blir her først opmærksom paa den overvældende rolle som H-typen spiller: av 60 bestembare sverd er de 24 av H-typen, derimot bare 4 av M-typen, litt flere, nemlig 9, av Q-typen. Nu er det det at merke ved dette amt, at sverdene er usædvanlig daarlig bevaret og litet bestembare; dertil kommer at en flerhet av sverdene i Stavanger museum er sterkt restaurert, og restaureringen kan i hvert fald i enkeltheter ikke være at stole paa. Ogsaa den gamle C-type er forholdsvis bra repræsenteret med hele 9 eksemplarer. Dette stemmer godt med at vi herfra har en ganske betragtelig mængde av de eneggede sverd uten hhalter, hele 26 stykker. Heri staar dette amt helt sammen med Bergensamtene, som det i det hele staar i klasse med. Men efter C-typens forsvinden mister sverdklingene helt sin eneggede karakter, og nu kommer der ind en flerhet av de sjeldnere typer, som har et andet præg end de ældre. Vi mangler her S-typen, noget som vel kan bero paa en tilfældighed. Alt fra 9de aarh. kjender vi derimot 1 eksemplar av L-typen, siden kommer O-typen, ogsaa i 1 eksemplar, P-typen i 2 eksemplarer; eiendommelig er her derimot V- og W-typene, som væsentlig tilhører Vestlandet og Trøndelagen. Av de mere hjemlige yngre typer kan her nævnes at vi i hvert fald har 4 sverd av X-typen og 2 av Y-typen, de sidste av den sjeldnere ældre variant. Enkelte av Q-typen likesom av X-typen maa paa grund

av fundkombinationene henregnes til yngste vikingetid, i hvert fald til slutten av 10de aarh.

Vi har altsaa her et amt med et ganske andet præg end amtmene til og med Nedenes, bare Jarlsberg tildels undtag, hvor H-typen spiller den overveiende rolle, mens den paa Østlandet saa talrike M-type ganske trær tilbake. Eneggede klinger optrær særlig i forbindelse med C-typen alminnelig i vikingetidens begyndelse, men senere blir de tweeggede sverd de overveiende; i forbindelse hermed kommer flere finere sverd av sjeldnere typer, særlig fra 10de aarh. Det er ogsaa utvilsomt at enkelte av gravfundene er fra aller yngste vikingetid.

Bergensamtene.

Søndre og nordre Bergenshus amt har alt fra 7de periode et ensartet præg, som ogsaa fortsætter sig gjennem vikingetiden, hvorfor de her blir sat under ett. Her er da den samme store forskjel som ved Stavanger amt: H-typen er rikelig repræsenteret, M- og Q-typen litet. Forevrig er her særlig i nordre del av stiftet en stor avveksling av typer; næsten alle de typer som vi har fra vikingetiden, er her repræsenteret. Mest bemerkelsesværdig er den fuldstændige mangel paa I- og S-typer, en mangel som de ogsaa deler med Stavanger amt.

Vi skal nu gaa gjennem materialet kronologisk. Fra 7de periode har vi av eneggede sverd uten hjalter over 60 stkr.; liksaa er A- og B-typene repræsenteret med henholdsvis 4 og 6 stykker. Av ældre typer er der forevrig 15 av C-typen, 3 av D-typen og 4 av E-typen, 2 av F-typen, dertil særtypen 7. H-typen bestaar av 42 eksemplarer, hvorav en hel del med eneggede klinger, men forevrig fra hele 9de aarh, liksom fra 10de aarh. Av K-typen kjender jeg 1, mens L-typen er repræsenteret med hele 3 stykker. Av M-typen er der 17, dertil kommer 2 eksemplarer av særtypen 13. Herfra er ogsaa den usikre N-type talrikst, hele 5 stkr. O-typen kjendes i hele 7 eksemplarer, dertil kommer det hjemlig utviklede sverd fra Seim i Røldal. Q-typen kjendes her bare i 12 eksemplarer; mens S-typen mangler, kjendes R-typen i ikke færre end 5 stykker, U-typen i 4 og V-typen i 2, liksom W-typen findes i 2 eksemplarer i det sørdele amt. Av de yngste typer er her mindre, X-typen rigtignok i 12, men Y-typen bare i 3 eksemplarer. Av Z-typen har vi dog muligens 1 sverd. Det er saaledes et rikt materiale. Allikevel skal vi lægge merke til at av 293 sverd fra vikingetiden er det bare ca. 155, altsaa omtrent bare halvparten som kan typebestemmes.

Fra 7de periode var der saaledes en hel del av de eneggede sverd uten hjaalter fra Bergensamtene. I overensstemmelse hermed er det da ogsaa at de eneggede sverdklinger er forholdsvis talrike paa Vestlandet, som rimelig er ved typer som C-, F- og H-typen, men endog ved Q- og X-typen findes her eneggede klinger. I det hele, forekomsten av eneggede sverd av B- og C-type likesom de ældre H-sverd er en direkte arv fra de ældre eneggede sverd. Men alt tidlig gir Vestlandet tydelige beviser paa fremmed indflydelse ved vaabnene; som saadan maa i hvert fald de tre sverd av D-typen opfattes; men først i yngre tid synes den fremmede paavirkning at bli mere indflydelsesrik, sverdene av L-, O-, R-, muligens ogsaa U-, W-typen og enkelte sverd av H-typen maa i hvert fald opfattes som fremmede, likesom den store rigdom paa former overhodet tyder paa livlige forbindelser. Her er i det hele ikke, som tilfældet var paa Østlandet, let at spore nogen særlig hjemlig bearbeidelse av de fremmede former; den eneste undtagelse er sverdet fra Roldal, utviklet av O-typen; dette beror dog, som før antydet, muligens heller paa indflydelse fra Telemarken, — muligens og de to sverd av særtypen 13 maa opfattes som hjemlige utviklinger. H-typen istedenfor M- og Q-typen viser ogsaa større præg, tyder paa mere fremmede præg.

Bergensamtene utgjør et stort område. I Sondre Bergenhus skiller vi geografisk mellem Hordalandsbygdene ved kysten og Hardanger og Voss lengere inde; i Nordre Bergenhus mellem Sogn, Søndfjord og Nordfjord. Nogen grund til at gjøre et arkæologisk skille mellem disse distrikter med hensyn til sverdene synes der dog ikke at være. For dem alle er det fælles at H-typen er den talrikeste; men ellers er ogsaa de andre typer spredt nogenlunde jevnt. Bedst og rikest repræsenteret i materialet overhodet er Nordfjord, hvorfra ogsaa de fleste sverd fra 7de periode er. Men ellers kan ikke vikingesverdene gi noget fingerpekk om noget kulturskille i disse bygder. Enkeltvis kan jo lokale forbindelser være rimelig ved to ganske ens sverd som B 6359 og 6432 fra Hornindalen og Jelster eller ved særtypen under O-typen fra Roldal og Hjartdal.

Romsdals amt.

Vi følger kysten videre opover til vi kommer til Romsdals amt, fremdeles et utpræget kystamt, som da ogsaa er i fald overensstemmelse med Bergensamtene. Materialet er dog betydelig mindre, bare 41 typebestemte sverd. Mens der ikke er fåa av de eneggede sverd fra 7de periode og ikke førre end 3—4 av B-typen, er den ellers saa talrike C-type bare

repræsentert med 3 stkr., men der er ikke mindre end 11 av H-typen, desuden 1 sverd av E-typen og 2 av K-typen. Mens H-typen, der er den talrikste fra vikingetiden, er forholdsvis godt repræsentert, er der faa, bare 3–4 av M-typen, men ogsaa et eksemplar av den fremmede L-type. Fra det 10de aarh. er der ikke saerre end 7 av Q-typen, likesaa 4 av O-typen, 1 av P-typen, og som tegn paa at vi nu begynder at fjerne os fra de egentlige Vestland, er der fra Nordmøre et eksemplar av I-typen. Ellers har vi ogsaa S- og V-typen repræsentert her. I det hele er der for det forholdsvis ringe materiale et ganske stort utvalg av typer; det staar i den henseende høit over et amt som Akershus. Derimot mangler foreløbig de yngste typer som X-, Y-, Z- og Æ-typene. Materialelet har her et litt fremmedartet præg. Et par av sverdene av H-typen har indskrifter som muligens skal betegne Ulfberht. Paa hjemlig utvikling tyder dog av de ældre foruten C-sverdene sverdet av K-typen T 4715 fra Magerøen, Akero og av de yngre T 4331 fra Vestnes, som synes at være en simpelere efterligning av S-typen.

Trondhjemsamtenie.

Trondelagen er et vidstrakt distrikt; helt fra Dovre op til Nordland, fra havkysten og til svenskegrænsen strækker det sig. Allikevel er det med hensyn til sverdmaterialet saa at si en enhet, som i det store og hele slutter sig til den vestlandske gruppe, om det end i enkelte henseender staar Sverige og Østlandet nærmere.

Alt fra 7de periode er der i vaabenmaterialet ø indflydelser at spore, først med hensyn til sverdene den vestlige indflydelse med de eneggede sverd uten hjalter (30 stkr.), ikke saa mange som i Bergensamtene, men dog betydelig flere end paa Østlandet; den samme indflydelse synes at kunne spores ved spydspidsene, den østlige paavirkning paastagelig ved øksebladene av C-typen, som i vort land synes hovedsagelig begnierset til Trondelagen med Rendalen og Nordland. I vaabenmaterialet fra 7de periode viser Trondelagen skarpt skille fra Østlandet. Av ældre sverdryper har vi forevrig ogsaa 1 eksemplar av A-typen og ikke mindre end 7 av B-typen. Fra ældre vikingetid har vi 16 stykker av C-typen, hvorved Trondelagen viser fællesskap med Norges Vestland og de vestlige indlandsdistrikter, men stilles i modsætning til Sverige. Hvad der imidlertid særlig stiller Trondelagen i modsætning til Østlandet i vikingetiden, i hvert fald i 9de aarh., er rigdommen paa sverd av H-typen, hvorved der forevrig ogsaa er overensstemmelse med forholdene i Sverige. Av H-typen

er i Trondelagen fundet hele 55 stykker, av M-typen bare 18 stykker. M-typens utvikling til Q-typen i yngre vikingetid er forholdsvis endnu daafligere representert, bare ved 6—8 stykker. Ogsaa paa anden maste er den vestlige indflydelse merkbar i 9de aarh., nemlig ved 3 eksemplarer av L-typen, en type som ellers optræder paa Vestfold og i kystdistrikten videre vestover. Mot øst trækker derimot E-typens 16 eksemplarer heroppe¹.

Fra 10de aarh. er der ogsaa i Trondelagen en større rigdom paa typer av sverd. I-typens forekomst viser tydelig sammenhaeng med Ostlandet, mot øst peker ogsaa stortype nr. 19, hovedsagelig østlig er ogsaa V-typen, som herer med blandt de yngste sverdtyper. Mere vestlige er derimot P- og W-typen. Av andre finere og sjeldnere typer kjendes herfra O-, S- og U-typen.

Forholdene i Trondelagen er i flere henseender eiendommelige. Alt fra 7de periode et distrikt hvor vestlig og østlig paavirkning spores samtidig i vaabenmaterialet, fortætter dette forhold i sverdmaterialet gjennom hele vikingetiden. Fremmede indførte sverd er ikke sjeldne, like fra K-typesverdet fra Gravraak i Melhus til sverdene av L-, O- og S-typen og stortype nr. 19. Men ved siden herav er der nok av selvstændighet i sverdfabrikationen i sverdene av C-typen, utviklingen av K-typen, likesom E-typen jo rent har et trondersk præg. Vi har ogsaa ved sverdene likesom ved de ovale spander tegn paa, at det er Indherred hvor de yngste former findes. Likesom det er herfra vi har spander av typene R 655 og 656, saa er av de 6 sverd av X-typen de 5 fra Indherred, mens Y-typen er fra det øndre amt. Ellers er det faa av de yngste sverdformer heroppefra; Q-typen er jo næsten ikke representert og ikke i utpræget unge former.

Tilbakeblik.

Hjemlige og fremmede typer.

Det kan synes litet lønsomt ut fra et saa ensidig materiale som sverdene at seke at prævise kulturgrupper og vise kulturforbindelser. Det skal ogsaa indremmes, at det først er bearbeidelsen av hele vikingetidens materiale som vil gi et sikkert grundlag for denslags fremstillinger. Imidlertid har ikke dette kunnet indgaa i den opgave jeg har sat mig her: at

¹ Muligens er et sverdbjalt T. 1697 fra Berg i Værdalen, N. T. at hønføre til type D. Det er dog av slægt brense, om end systemet med ornamentikken ellers er det samme.

foreta en kronologisk-typologisk ordning av vikingetidens våbenmateriale, en opgave som i sig selv er stor nok. Men betragtningen av disse typers fordeling viser dog saas store eiendommeligheter at det nok allerede i dette arbeide bor gjøres spesielt oppmerksom på dem og hvilke antydninger de videre kan gi, og saa kan man siden bruke dette til en videre undersøkelse av vikingetidsmaterialet, hvorved det nok kan haende at enkelte av de fænomener som her særlig sterkt pointeres, vil komme til at innta en mere beskeden plass. Sverdmaterialet er imidlertid saa stort, at jeg allikevel finder at burde paavise de eiendommeligheter som som særpreges de forskjellige typers utbredelse, og den betydning dette maatte ha for de forskjellige distrikters kulturforbindelser i vikingetiden.

Først jeg nu går over hertil, vil jeg gi en oversikt over de typologiske forhold ved sverdmaterialet, et spørsmål som her i dette arbeide vistnok har spillet en underordnet rolle, idet hovedsaken ved tidsbestemmelser har været fundkombinationene. Undersøkelsen har vist at det er meget farlig at bygge kronologi paa typologisk likhet. Der er likhet mellom fig. 62 og fig. 121, men det ene sverd er fra ældste og det andet fra yngste vikingetid. Det er naturligvis ogsaa foregått typologiske utviklinger som vi klart kan paavise, og som ogsaa er anvendt som støtte for tidsbestemmelser, men vi kan ikke bygge alene herpaa.

Typologisk set gjor vort sverdmateriale i vikingetiden et broget indtryk. Skillet mellom vikingesverdene og de ældre sverd er jo at de første er svært tyngre enn de sidste. Dette tror særlig frem fordi det er et spesielt karakteristikum for de ældste typer. Jeg kan skille ut 3 grupper. Först er det de som beholder de ældre sverdhaandtaks hovedform med den tredelte knap med heit opstræbende midtstykke og de lavere sidestykker som oprindelig skalde forestille dyrehoder, en forestilling som ved enkelte typer har været levende ogsaa i vikingetiden både i ældre og yngre tid. Saaledes er det fra ældre tid type D (fig. 59–60) og E (fig. 62) og særtypen 1 (fig. 55–56); av de yngre er det type R (fig. 113), S (fig. 114–115), T (fig. 119 og 121), V (Pl. III), Z (fig. 136). I sammenheng hermed staar sikkert den angelsaksiske type L (fig. 94–95), særtypen 14 (fig. 101) og særtypen 19 (fig. 134) og muligens type U (fig. 122). I forbindelse med denne gruppen staar ogsaa K- og O-typene med femdelt knap (fig. 90–91, 104–105), som jo ogsaa er utviklet av den tredelte knap med dyrehodene.

Den anden gruppe karakteriseres ved en forenkling og forsimpling av de ældre sverdtilhalter, for os av saa meget større interesse som den i saa mange tilfeller er vienesbyrd om hjemlig industri og opfindsomhet. Denne viser sig i den her saa ofte paapekte sammenvoksen av overhjalt og

knap. En saadan forenkling har vi i vo're seldste typer A, B og C (fig. 52—53 og 57), i type F (fig. 67—69), og selve H—I-typen gir likeledes sikkert vidnesbyrd om en forenkling av ældre jernalders sverdhaandtak. De mange særtyper som jeg har opført, beror jo ogsaa paa særlig eiendommelige forenklinger, saaledes særtype 3—6 (fig. 73—76), særtype 8—9 (fig. 92—93), særtype 13 og 15 (fig. 100 og 102). Det samme er tilfældet med N-, U-, W-, X- og ogsaa Y-typene (fig. 103, 122—125 og 130—132).

Den tredje gruppe dannes af de sverdtyper som er helt nye og selvstændige i vikingetiden; det er serien M-, P-, Q- og Å-typene (fig. 98—99 og 109, 110—112 og 138) og desuden den eiendommelige G-type (fig. 71). Bortværet fra sin oprindelse og forsaavidt ny virker jo ogsaa K- og O-typen; men de har som nævnt utviklet sig af ældre sverd.

Der har saaledes om end ofte avbrutt været en direkte typologisk utvikling. Men ved siden derav spiller i vikingetidens typologiske behandling af sverdmaterialet krydsningspaavirkningene en stor rolle. En type utvikler sig videre under paavirkning fra en anden type, sverdformen opstaar ved en sammenblanding af to forskellige typer. Saaledes er det med enkelte af X- og Y-typens sverd som faar underhjalt af Q-typen (fig. 125 og 130), eller med enkelte af Q-typen som faar hhalter fra R-S-typen (fig. 111). Fig. 66 viser sammenblanding af E- og M-typen, fig. 76 af C-, M- og de med tredelt knap, fig. 112 af Q- og Å-typen.

Jeg skal dernæst gi en oversigt over de bidrag til belysning af kulturforbindelsene i vikingetiden om sverdtypenes utbredelse og utvikling kan bringe os. Ved den foregaaende gjennemgangen av den lokale fordeling af sverdtypene er det et forhold som gir en antydning om et ganske skarpt kulturskille i vort land i vikingetiden i hvert fald i 9de aarh. Det er den forskellige utbredelse af vikingetidens 2 hovedtyper, nemlig typene H (fig. 79) og M (fig. 98—99). De gør ikke sin indtræden i vort land helt saamtidig, idet H-typen, hvis hhalter sandsynligvis beror paa en forenkling af ældre jernalders sverdhhalter, kommer ind alt ved vikingetidens aller første begyndelse eller muligens litt sen, den sidste et halvt hundrede aar senere, mens de tilherer begge hovedsagelig 9de aarh. Og mens den første type er den overveiende talrøste paa Vestlandet og i Trondelagen, er den sidste mest utbredt paa Østlandet: Akershus, Hedemarken, Kristians, Buskerud, Bratsberg og Nedenes amter. Det er dette som er det store skille. Og som en videre utvikling herav folger at Q-typen er mest utholdt i de østlige amter, mens H-typen tildels vedblir at leve videre paa Vestlandet. Ved siden herav blir de andre forskelligheder for smaa at regne. Det gaar som antydet ikke an at bygge noget kulturskille i vort land mellem Østland og Vestland paa dette ene forhold. Det staar imid-

lertid ingenlunde helt isolert, ikke engang i sverdmaterialet, og ved en videre bearbeidelse av det samlede vikingetidsmaterialet vil dette skille viselig bli endnu mere utpræget.

Efter denne lovende antydning om virkelige resultater av undersøkelsen skal vi se paa de store linjer som utviklingen har fulgt. Alt fra 7de periode er der et skarpt skille i sverdmaterialet paa Vestland og Østland. Mens der paa Vestlandet og i Trondelagen findes en mængde eneggede sverd uten hhalter efter mønster av den frankiske scamasax, forekommer der overhodet yderst faa sverd i de østlandske graver fra denne tid. Av tweeggede sverd utviklet fra ældre folkevandringstid med de spøde hhalter og den lille knap er der overhodet ikke mange her i landet, men de findes dog spredt baade paa Østland og Vestland. Foruten den lille gruppe type A (fig. 52) og et par særtyper som direkte maa utledes av disse, opkommer der saa i slutningen av 7de periode en sverdtype av ny art, min type B (fig. 53), med svære tunge, simple hhalter, som særlig tilhører Bergensamtene og Trondelagen, men ogsaa findes paa Østlandet. Den er ingenlunde utpræget enegget, tvertimot er de fleste klinger tweeggede. Det synes klart at denne type staar i forbindelse med de ældre tweeggede sverd med hhalter fra yngre folkevandringstids begyndelse. Den hører heller ikke bare til Norge, kan ikke opfattes som nogen specielt norsk type. Den kjendes særlig østover og sydover, i Sverige, Finland, Danmark og Nord-Tyskland. Her i Norge er imidlertid allerede denne type blit knyttet til de eneggede sverdklinger. Denne sammenblanding af de eneggede ældre sverdklinger med hhalter fra ældre tids tweeggede sverd har vistnok ogsaa fundet sted ved type A, men først ved vikingetidens begyndelse er det dette i saa hoi grad finder sted, først og fremst ved den egte norske type C (fig. 57—58), dernæst ogsaa ved de ældre av type H (fig. 79) med svære hhalter, ved enkelte av type E (fig. 62) og type F (fig. 67—69). Det er tydelig, at disse eneggede klinger særlig forekommer paa de steder som staar i forbindelse med den vestlandsk-trenderske kultukreds. Det er de gamle eneggede klinger, som har fått haandiak av en anden karakter end de hadde i den foregaaende tid. Disse nye typer som derved er opstaat, tilhører fremdeles hovedsagelig Vestlandet og Trondelagen og i forbindelse hermed de vestlige av de indre bygder. Likesom typen C blir ogsaa typen H og F helt hjemlige, om det end ikke kan avgjøres om de ogsaa er opstaat her; for den sidstes vedkommende skulde dette dog paa grund av dens store simpelhet være overveiende sandsynlig, og den første er i hvert fald blit følt hjemlig og er utviklet videre paa hjemlig grund. Men ved siden herav kommer der ind en fremmed type D (fig. 59—60), hvor hhalterne dog ogsaa er av den

svære type; den har helt fått vikingetidens karakter. Denne type er som tidligere nævnt ganske sikkert fremmed; herfor taler også dens utprægede tveeggde karakter, om den end visselig er blitt efterlignet herhjemme; den er i stedet også sydlig, hører med til en anden kulturstrøm end den som bragte de eneggde klinger ind. Der er samme sværhet over denne som over de øvrige av disse gamle typer. Og på hjemlig grund har den ganske sikkert fått sin efterligning i type E med sin særprægede ornamentik, som føles så hjemlig at den endog sættes på eneggde klinger, noget som dog her i landet i hvert fald ikke er tilført med type D. Ved siden av type D, men litt senere, kommer der ind en anden type, nemlig K (fig. 89—91), også tveeggte og også kommet sendenfra. Denne blir på forskjellig måte etterlignet herhjemme. I det hele særpræges 9de aarhundredes første halvdel ved en utpræget hjemlig selvstændig produktion, noget som først og fremst ytrer sig i C-typen, dernæst i den hjemlige videre utvikling av H- (fig. 83) og K-typen (fig. 91), i de muigens hjemlige prægtige etterligninger av D-typen (fig. 60), i E-typen og den simple F-typen. Vi skal i denne forbindelse i forbiganende nævne, at det netop er i 7de periode at der viser sig tegn til et større jernbehov og en større jernindustri; herpaa tyder de jernbarret som i så store mængder er fundet i jorden¹. Og resultatet av denne jernindustri viser sig i den masse av store jernredskaper som findes i gravfundene netop fra 7de periode og vikingetidens begyndelse. I forbindelse hermed ser jeg den usedvanlig rike tilvirkning og hjemlige utvikling av sverd hovedsagelig av svære typer som foregaar netop i 9de aarh.s 1ste halvdel. Der viser sig en frødigitet og kraft i den hjemlige sverdtivilvirkning som vi senere ikke oplever.

Mens saaledes kystdistrikterne fra Vestfold og helt op til Trondelagen, dog mindre sterkt i Bratsberg, Nedenes og Lister, tillikemed de vestlige indlandsdistrikter i begyndelsen av vikingetiden viser en særlig rik produktion af sverd, staar det egentlige Østland: Romerike, Medmarken, Hadeland og Toten temmelig utenfor denne industri, om der end herfra også kan paavises hjemlige typer. En forandring blir det heri efter midten av aarhundredet, da M-typen (fig. 98—99) kommer ind netop på Østlandet. Til trods for sin enkelhet er den utvilsomt av fremmed oprindelse, sandsynligvis kommet hit fra frankerne. En sverdklinge tilhørende denne type (C 16036), fra Sæli, Vang, Hed har, efter hvad professor dr. V. Goldschmidt velvilligst har meddelt mig, endog den egte damascering. Denne er jo egentlig orientalsk og er vel da sandsynligvis hørt av fran-

¹ Jan Petersen: Jernbarret. *Gletsjeren* VII.

kerne ved deres forbindelse med araberne. M-typen har ganske oversvømmet Østlandet, og ogsaa længere vestover som i Bratsberg og Nedenes griper den om sig. Ogsaa den overfares selvfølgelig til eniggdede klinger, men dog ikke i saa hei grad som de ældre H- og F-typer; dette forbyr jo ogsaa typens store utbredelse paa Østlandet.

Paa Vestlandet og dermed i Trondelagen holder imidlertid H-typen sig fremdeles, mens den nye M-type her finder liten utbredelse; men desuden kommer der ind en ganske fremmed type, den angelsaksiske L-type (fig. 94—95), som er kjendt fra hele kysten, særlig fra Trondelagen og Vestfold, og som senere ogsaa finder sin hjemlige efterligning (fig. 96). Typen er helt tveeggret. Og nu kommer de fremmede typer slag i slag, ikke saa meget begrænset til enkelte stræk, om end, som rimelig er, kystdistriktsene og dertil Trondelagen faar mest av dem. Forst kommer O-typen, oprindelig visnok med hylster av bronse (fig. 104), muligens forskjellig for de selvbelagte jernhylster (fig. 105), som igjen sandsynligvis har utviklet sig av de yngre av K-typen. Et par av disse O-typens klinger har det bekjendte Ulfberhtnavn, en omstændighet som tyder paat at vi her har for os frankiske, vælske sverd. Det samme er tilfældet med R-typen (fig. 113) og oprindelig ogsaa med S-typen, med baandornamentik paa hyltene (fig. 114 og 116), den sidste type ogsaa med hjemlige efterligninger, de sidste rene pragteksemplarer, — disse typer saa almindelige, særlig i første halvdel af 10de aarh., merkelig nok S-typen hovedsagelig østover, R-typen i Bergensamtene. Ogsaa den gamle H-type faar Ulfberthklinger, intet sikkert bevis for at typen ikke er nordisk, idet de fremmede klinger kan være blit forsynet med hylster av hjemlig type. H-typen lever altsaa fremdeles særlig paa Vestlandet, det samme gør M-typen paa Østlandet, hvor den imidlertid snart avloses av en anden type, Q-typen (fig. 110). Forutsætningen for denne type maa sandsynligvis sekes paa norsk grund. Netop paa denne tid, begyndelsen av 10de aarh., kommer der imidlertid ind en ny type, som jeg vil anta er helt fremmed, i hvert fald i sin oprindelse, og det er P-typen (fig. 109). Denne er visnok ogsaa enkel, men der er dog mere formskjønhet over denne end den altfor enkle M-typen. Jeg opfatter da Q-typen i sin oprindelige form med utvidelser i endene oven til paa overhjalt og nedentil paa underhjalt, hvortil kommer slankere tversnitt, som paavirket av P-typen. Q-typen antar imidlertid ogsaa andre former, blir utvidet baade oven- og nedentil paa begge hylster, og tversnittet blir mere av form som O- eller R-S-typen (fig. 111). Det er her disses hylster som efterlignes, mens knappen i overensstemmelse med de ældre Q-typer uteblir. Alt dette maa tænkes foregaa paa hjemlig grund. Samtidig kjendes ogsaa nordpaa en simpelere efterlig-

ning av S-typen (fig. 118). Disse etterligningstyper holder sig lenge, hører med blandt 10de aarhundredes yngste typer, og i videre utviklinger lever den almindelige Q-type sikert ogsaa ind i næste aarhundrede. En særlig utvikling er Æ-typen (fig. 138), som utelukkende har en østlandsk utbredelse.

I midlertid kommer der op nye simple typer. Først er der da Y-typen (fig. 130—132), som i en vestlig variant ogsaa synes paavirket af P-typen, men faar en langt mere utpræget form, samtidig som den er helt uten ornering. Den østlige variant, som går helt ned i middelalderen, er meget mere almindelig (fig. 132); den har muligens ogsaa en anden oprindelse, samtidig som der ogsaa findes blandingstyper. Dernæst har vi X-typen (fig. 124—127), den halvrunde knap som blir saa almindelig hele landet over, og som har sin oprindelse i et ret overhjalt med los halvrund knap, kanskje ogsaa paavirket af den eiendommelige W-typen (fig. 123), som er indskraenket til kystbygdene i vest og i Trøndelagen. X-typen begynder sikkertlig før aarhundredets midte, men lever saa vikingetiden ut, hvorpaa knappen avrundes mere, og i denne form fortsættes typen ned i middelalderen. I midlertid kommer der en ny type ind, T-typen (fig. 119—121), som utelukkende tilhører Østlandet, den gjør i det hele indtryk af at være østlig i sin oprindelse; dertil slutter sig som sidste type Z-typen (fig. 136), ogsaa østlig og tilhørende den aller yngste vikingetid. Det synes at være en viss likhet mellem S-, T- og Z-typene, alle med sværere hjalter og med fortykket midtparti paa knappen.

Det 10de aarh. er rikt paa typer, særlig fremmede, finere former. Og i løpet av 10de aarh. forsvinder de eneggede klinger helt, bare som reminiscenser lever de endnu ved de nyere hjemlige typer, særlig paa Vestlandet, typer som Q- og X-typen; de er dog rene undtagelser. Og imens optræder der gennem hele tiden »særtyper«, som dog oftest har sammenhæng med enkelte af de mere utbredte typer, med C-, K- og M-typene, eller de virker rent fremmed som særtype 19.

Der synes saaledes at være en forskjel at lægta mellom 9de og 10de aarh. I det første er typene færre, mere lokalt begrænset og som regel enklere, men hver type er talrikere. 10de aarh. er rikere paa typer, men hver type har mindre indhold; samtidig er typene pragtfuldere; ligesom vi har en række pragsverd fra 9de aarhundredes begyndelse, saa blir der pragsverd gennem hele 10de aarh., bestaaende af en række forskjellige former; de er kanskje ikke saa pompeøse som 9de aarhundredes D- og E-typer, skjønt en type som S-typen vel kan maale sig med dem, men de er lettere, elegantere, mere avvekslende, samtidig som ogsaa de hjemlige typer blir lettere. Og lokalt set er der i løpet av vikingetiden desuden skedd en forskynning fra vest til øst; mens i 9de aarhundredes første

halvdel typene overveiende tilhører Vestlandet, kommer ved aarhundredets midte Østlandet med og blir i rode aarhundredes sidste halvdel helt dominerende; de yngste gravfund med sverd synes helt at tilhøre det østenfjeldske, i hvert fald de yngste sverdtyper.

Det er en velkjent sak at bestyrer av Bergens Museums Oldsaksamling, konservator A. Lorange, i sin tid skrev en bok: «Den yngre jernalders sværd» (Bergen 1889), som helt gaar ut paa at bevise at alle norske vikingesverd er av utenlandsk, nærmere bestemt, frankisk oprindelse. Jeg har i mit før nævnte arbeide: «En norsk sverdtype fra vikingetiden» (Oldtiden B. VII) søkt at imotgaa denne Lorange's opfattning og kan her henvise til denne min avhandling. Jeg søker at haevde, at det kunde paavises at der her i landet hadde utviklet sig egne typer, at der fandtes lokale eiendommeligheter inden sverdmaterialet, som da i hvert fald maatte gjøre det tvilsomt om alle sverd hadde fielles utenlandsk oprindelse, og som rimeligvis maatte forklares av hjemlige lokalbegrenede utviklinger. Naar Loranges henviste til sagene, som ikke nævner norske sverd, men nok av utenlandske, haevdet jeg derimot at det er rimelig, at det er de finere utenlandske sverd som blir mindet i sagalitteraturen.

Det vil ha fremgaat av hvad jeg har skrevet i det foregaaende, at jeg opfatter det overveiende flertal av de norske vikingesverd som norsk fabrikat. Det er imidlertid klart at enkelte av sverdene er av utenlandsk oprindelse. Dette er saaledes sikkert tilfælde med sverdet C 4072 av D-typen, sandsynligvis ogsaa med fig. 59, uten at jeg dermed vil ha uttalt mig om typen i sin helhet; liksaa er B-typen rimeligvis fremmed i sin oprindelse, men sverdene av denne type kan godt være smidd her hjemme; fremmed er ogsaa et sverd som fig. 89 av K-typen, hele L-typen (fig. 94—95), en flerhet av O-typen (fig. 104—105), muligens P-typen (fig. 109), R-typen (fig. 113) og vistnok de fleste av S-typen (fig. 114 og 116), enkelte av T-typen (fig. 120), muligens eller sandsynligvis W-typen (fig. 123) og muligens Z-typen (fig. 136). For sverdene av O-, R- og S-typens vedkommende synes det klart at Ulfberhtindskriften avgjør at de er utenlandske, ikke bare i sin oprindelse, men ogsaa laget i utlandet. Dette bekræftes ogsaa af ornamentiken. Men tvilsomt er dette derimot for sverdene med Ulfberhtindskrift av H-typen. Paas Ulfberhtindskriftenes tid var nemlig H-typen allerede gammel her i landet, hadde sikkert været smidd her i længere tid. Det er da rimeligst at anta at klingene er blit hjemført fra frankernes land og forsynt med de hjemlige hjalter. — Sikkert er det saaledes at mange av sverdene fra vikingetiden fundet her i landet er hjemført. Men liksaa klart maas det være at av saa almindelige vaaben

som sverdene maa de fleste være laget her hjemme; vaaben som hvert mand saa at si maatte eie, kan ikke alle være indført. Det vilde være merkelig om man kunde lage hele den mangfoldighed af redskaper og simpelere vaaben, men med hensyn til sverdene var helt avhaengig af tilforselen.

Blandt Loranges beviser for at sverdene ikke kunde være af hjemlig oprindelse, er det ikke det mindst bestikkende, at jerntilvirkningen herhjemme var noksaa primitiv, myrmalmsjernet blev av saa daarlig kvalitet at det ikke egnet sig til noget saa fint som sverdklinger. Jeg har i den anledning forespurgt hr. overlærer T. N. Holme paa Lillehammer, som skulde være særlig sakkynlig paa myrmalmstilvirkningens omraade. Hr. Holme svarer, at han er ikke i tvil om at myrmalmsjernet var godt nok til at smi sverd av. Han gjør opmerksom paa at der i grunden stilles større krav til en øks end til et sverd¹; vår derfor jernet virkelig godt nok til økser, maatte det ogsaa være det til sverd. Lange meddeler at han har latt undersøke kulstofgehalten av 3 norske damascerede vikingesverd (jeg vet ikke hvilke sverd dette er), som da skulde være særlig umulige at lage af myrmalmen. Det viste sig at kulstofgehalten var 0,414, 0,401 og 0,520 %. Dette er, efter hvad hr. Holme oplyser, næsten den laveste kulstofprocent som skjærende redskaper kan ha; det er saaledes ingenlunde nogen særlig fine klinger, og det er ingen tvil om at myrmalmsjernet kunde bli like saa godt. Hr. Holme gjør mig opmerksom paa, ligesom ogsaa professor Goldschmidt har meddelt mig, at ved tilsetning af trækul blir jernet langt bedre, og man kan trygt gaa ut fra at de har hat kjendskap hertil i gammel tid.

For at faa nærmere rede paa dette har jeg latt foreta analyse av enkelte sverd, dels saadanne som jeg sikker visste var utenlandske, saaledes som Ulfberhtsverd og den angelsaksiske L-type, dels sverd som sikkert var hjemlige som C- og A-type, og endelig saadanne som kunde være mere tvilsomme, som et par av D-type, et damascered sverd av H-type og særtypen 20. Likesaa lot jeg ta en prøve av en »jernbarre«, et jernstykke som netop skulde være myrmalmsjernet, slik som det blev bragt om i handelen, og som av Lange (under benævnelsen »vævioldder«) ogsaa opfattes som norsk jern. Herpaa tyder ogsaa utbredelsen i de indre distrikter, særlig Oplandene, mens de fuldstændig mangler i kystdistrikten.

¹ Ved Fagerstad flessemærmer er da ogsaa kulstofgehalten betydelig større ved meader, sagblad, filer o.l., som er sterkt umulige for slet (0,60—1,00 %), mens den er langt mindre ved geværlap og andet ting som ikke er saa sterkt utslit for slitning (0,1—0,4 %). Se W. Ohman: Om støpejern, smedjern og stål. Kra 1880 s. 55.

Denne undersøkelse er blitt utført av hr. ingenier K. Refsas, Trondhjem, som har arbeidet ved fabrikker i Tyskland og der særlig studert og arbeidet med den slags ting; han har også utført arbeidet med største samvitighetsfullhet og nøyagtighet. Han har meddelelt mig resultatet i en tabellarisk form, som jeg her gjengir nedenfor. I et par tilfeller har det tilsendte materiale været svært litet; men han har allikevel funnet det fullt forsvarlig at la også disse prøver gjelde som de endelige. Meddelelsen staar s. 210 (jeg har foretatt et par rettelser hvor der har indskjekket sig misforståelser; det har intet med resultatet av undersøkelsen å gjøre).

Hr. Refsas meddeeler forevrig om undersøkelsen: »at fåa rigtige gjen-nemnsmåtsprøver viste sig at være forbundet med megen moie. Forst forsøktes med at rønskape prøvestykke for rust og glodeskal (oksyder) før utboringen. Dette tok for lang tid, hvorfor jeg valgte at bore ut prøverne direkte og sortere ut det rene metal bakerst. Det saaledes beholdte materiale blev sightet for at fåa ensartede sponer til analysen. Ved prøvetagningen viste det sig at materialet var overtrukket med et belæg, som smeltet nær jernet blev varmt (maaske parafin?)¹. De sightede prøver blev derfor utvasket med æther før analysen utførtes.

Da det oprindelig var min hensigt at anvende 2 g. jern til hver enkelt bestemmelse, altsaa pr. prøve + g. netto, sektes ved utboringen at beholde 6–7 g. materiale. Ved den paafølgende rensning og sightning blev det paa grund af meget glodeskal en mindre nettovægt end paaregnet, hvorför jeg måtte gå ned til 1 g. indveining. — Den paaregnelige analysefeil ved den anvendte metode er meget liten, liksom det sees at differensen mellem parallelbestemmelser er fra 0,01 til 0,03 % C (kulstof), hvorfor jeg antar at resultatene er rigtige nok.*

Som man ser, er resultatene tildels ganske overraskende. Kanske det mest overraskende er jernbarrens kulstofgehalt, hele 0,69 %. Det behøver jo ikke være regelen at barrnen er bragt op i så høi kulstofgehalt, noget som sikkert må være foregått ved trækultilsætning, men det viser at så godt kunde myrmalmsjernet bli. Og med så godt jern kunde man endog skaffe sig fortræffelige klinger. Et eksempel herpaa har vi da i sverdet av C-typen som hadde en kulstofgehalt av hele 0,62 %. Imidlertid viser der sig også det naturlige, at de utenlandske sværd er endnu bedre (C 4690 Ulfberhtsverd og C 14286); det første av disse har endog en kulstofgehalt av 0,75 %; skulde dette være en regel, er det ikke underlig at

¹ Jernmålene er ganske rigtig koldt med mæl parafin.

Kultofbestemmelser i 9 jernprover fra Universitets Oldsaksamling, Kristiania, Analysemethode: Direkte forbrenning i surstofstrom.

Prøvernr.	Prøvens art (størrelse)	Indtegning til hver bestemmelse	Bestemmelser	Indhold av klorat		Vægt	
				Fundet	Fundet	Vægt	
1977	14tet stykke	0,1500 g. ¹	0,48 % ¹	0,43 %		D	
16276	2 " "	0,3354 g. ¹	0,30 *2	0,30 *2		D	
16319	Langt stykke	1,0000 ± 1	0,62 *2	0,62 *2		C	
13757	2 " "	1,0000 ± 1	0,39 % ¹ = 0,32 % ¹	0,31 *2		H	
14296	1/2 stykke	1,0000 ± 1	0,68 *2	0,66 *2		L	
46692	10 cm. L.	1,9810 ± 1	0,74 *2	0,75 *2		S	
40719	15 " "	2,0016 ± 1	0,74 *2	0,747 *2		Surtype = 20	
3983	9 " "	1,0000 ± 1	0,43 % ¹	0,43 *2		Ak:	
71056	Barre.	1,0000 ± 2	0,68 % ¹ = 0,69 % ¹	0,69 *2		Ak+Ec: Hallestad & Nes. Hcl.	

1 Mindre indtegning end ønsket på grnd af lidt materiale, dierfor bare række bestemmelser.
2 Fortidenh. nem. tilsteds av okspilotanmælle.

der stod ry av de frankiske sverd for deres særlig gode klanger. Sverd som C 13757 av H-typen med damasceret klinge og 4979 av særtypen 20 har kulstofgehalt av 0,31 % og 0,46 % og kunde av den grund godt være hjemlige; det skulde jeg særlig tro var tilfældet med det sidste af disse. Hvorvidt derimot damasceringen ogsaa kunde utføres herhjemme, tor jeg ikke uttale mig om; imot det taler at den ikke findes ved specielt hjemlige typer.

Merkelig er det ogsaa at det flotte sverd C 1977 (fig. 59) har en kulstofgehalt av bare 0,48 %. Dette kan imidlertid ikke betragtes som noget bevis for at sverdet maa være hjemlig. Det prægtfulde haandtak har været nok til at det er blit bragt hjem til Norge. Eiendommelig kan det kanske synes at et sverd som C 16276 (fig. 60) bare har en kulstofgehalt av 0,20 %, dette er under grænsen mellem staal og smijern, som er 0,3 %¹; dette sverds klinge var imidlertid meget daarrig bevaret, saa bare den indre kjerne var bevaret, og det har vel været eggene som har hat det haardeste staal.

Det viser sig da herav for det første at myrmalmesjernet kunde drives op i en kulstofgehalt som gir meget haardt og godt jern, et jern som i hvert fald staar fuldt paa hoide med det jern som findes i angelsaksiske sverd fra vikingetiden. Samtidig har det vist sig at et frankisk Ulfberht-sverd har bedre jern end noget av de andre sverd, men at et norsk sverd av C-typen ogsaa har saa godt jern at det maa betragtes som et godt skjærende redskap. Det er klart at disse prøver er alt for faa til at gi et sikkert billede av haardheten av de norske sverd fra vikingetiden. De prøver som er blit gjort, er imidlertid allerede tilstrækkelige til at knallaste teorien om myrmalmesjernets ubrukbarhet til at smi de sverd av som er fundet i de norske vikingetidsgraver.

Jeg tror ikke det er nødvendig ytterligere at gaa ind paa bevisforelsen i Loranges bok. Her gjelder ikke, som Lange opfatter det, noget enten — eller, men et baade — og. Spørsmålet er ikke om alle sverd er norske eller alle utenlandske, men hvilke er norske og hvilke utenlandske. Efterat det har vist sig at norsk myrmalmesjern kan opnaa en saa høj kulstofgehalt som 0,69 %, tror jeg det maa ansees som givet at det norske jern ikke er stort daarrigere end det utenlandske, om end kulstofgehalten ikke kan avgjøre hvorvidt et sverd er norsk eller fremmed, selv om vi ogsaa heri kan finde hjælp i bevisforelsen. Spørsmålet avgjøres derimot av ornamentiken og av indskrifter paa klingen, hvor man er saa heldig

¹ Se W. Olssen: Om stebejern, smedjern og staal. Kr.a 1880 s. 5.

at kunne paavise slike. Den overveiende del av det norske sverdmaterialet er da etter min opfatning produkter av norsk jernindustri i vikingetiden. Gjennem hele vikingetiden er der imidlertid ogsaa bragt hjem fremmede sverd med prægtigere haandtak og tildels kanskje ogsaa bedre klinger.

Det er ikke meget sverdmaterialet kan lære os om kulturforbindelse utad i selve vikingetiden. Sverdene er jo først og fremst et vidnesbyrd om hjemlig jernindustri, og i ringere grad visner de om tilførsel fra fremmed land. Fra 7de periode hørte vi at de eneggede sverd som præger hele kysten fra Lister til Nordland, oprindelig beror paa forbindelse med frankerne og har den frankiske scramasax som forbillede. De tweeggede sverd med de spæde hjaalter, som særlig findes paa Østlandet, viser derimot hen til det tyske Mellom-Europa. Herfra maa ogsaa type D ansees oprindelig at ha kommet som en videre fortsættelse av den sydlige strengen. Kanhaende litt mere vestlig har forbindelsen været i den følgende tid, både sverd som oprindelsen til K-typen, og de yngre som O-, R-, S-sverdene, hvis klinger har Ulfberht-indskriftene, maa ansees at stamme fra frankernes rike, saaledes som Lorange og Undset har paavist det. Baandornamentikken, som i saa meget minder om de karolingiske miniatyrer, kunde ogsaa tyde herpaa. Type M er muligens ogsaa oprindelig kommet herfra, men ellers er det vanskelig heroppefra med vort ringe kjendskap til Mellom-Europas og Frankrikes vaabenmateriale i denne tid at avgjøre hvorfra i dette omraade de forskjellige typer er kommet. Rent angelsaksisk er som nævnt type L. Paa den anden side er det jo mange sverd som er fundet paa De britiske øer, som maa ansees for at være kommet fra Norge.

Derimot er det bare faa sverd som direkte kan tyde paa østlig forbindelse. Som før paavist har jeg opfattet som saadan siertype 19. Typen E viser dog ogsaa hovedsagelig østover, likesaa økser som C-typen og kanskje spydspidser av G-typen. Det er saaledes ikke meget sverdmaterialet lærer os om kulturforbindelsene i vikingetiden, som smykkene gir os saa rikelig oplysaing om. Men det vi faar besked om, peker, som ogsaa historien lærer os, vest- og sydvestover.

Det kunde synes at være fristende i et arbeide som dette ut dra historiske sammenstiller, baade med henblik paa vikingetogenes forlop og de indre forhold i Norge. Det hadde ogsaa oprindelig været min mening, men ved nærmere eftertanke har jeg fundet materialet hertil for ensidig. Der maa først en gjennemarbeidelse av hele vikingetidens materiale til, hvorved da ogsaa andre vaaben maa komme i betragtning og desuten først og fremst smykkesakene. Det er som et bidrag til en saadan historisk sammenstilling at jeg nu har lagt sverdmaterialet tilrette, ordnet det kronologisk og typologisk og paavist typenes lokale fordeling.

SVERDREGISTER.

Smaalenene.

- C 17315. Kvækestad, Askim.
 C 16380. Gammelby, Rygge.
 C 16881. — —
 C 16276. Nørh. av Moss.
- Type E fig. 61, s. 75, 77 ff.
 — O fig. 105, s. 13, 128, 131, 133, 184.
 — O s. 128.
 — D fig. 60, s. 71 ff., 78, 210 f.

Akerhus.

- C 2030. Sande, Krusland.
 C 1868. Prestegården, Are.
 C 2428. Væen, Asker.
 C 7859. Huseby, Urskog.
 C 4115. Nørby, Fet.
 C 3787. Asik, Skedsmo.
 C 3983. Hensi, Gjerdum.
 C 20168 a. Torskov, Gjerdum.
 C 2323. Fenback, Ullensaker.
 C 15917. Garder, Ullensaker.
 C 1083. Giskevold, —
 C 15939. Gystad, —
 C 1882. Prestegården, —
 C 1291. Borhaug, Nes.
 C 1392. — —
 C 6861. Drøttes, —
 C 7101. Kjølstad, —
 C 16319. Stafhug, —
 C 6109. Haldenstad, Elverum.
 C 7505. Øvre, —
 C 8027. Aas, Namdal.
 C 10446. Nannestad.
 C 213. Romerike.
- Type A s. 60.
 — D s. 31, 185.
 — Ubent, s. 180 f.
 — H s. 98 note 1.
 — N fig. 103, s. 125 f.
 — M s. 120.
 — A s. 209.
 — H fig. 79, s. 91, 99, 185.
 Scriptype 10 s. 112.
 Type H s. 92 note 2, s. 98.
 — O fig. 6, s. 15, 127.
 — M s. 120.
 — I fig. 86, s. 101.
 — Q s. 104.
 — I s. 104.
 — O s. 120, 131 f.
 — I fig. 88, s. 102 ff.
 — C s. 210.
 — F fig. 67, s. 80, 82.
 — M fig. 98, s. 119.
 — Q fig. 111, s. 137.
 — S s. 144, 185.
 — M fig. 99, s. 11, 119.

Hedemarken.

- C 19941. Ror, Ringsaker.
 C 11301. Hovin, Nes.
 C 25. Hovinsholm, Nes.
 C 19737. Skinstad, —
 C 4690. Åker, Vang.
 C 4691. — —
 C 5080. Blystad, —
 C 5089. Dalseng, —
 C 16031. Fliskstad, —
 C 16032. — —
- Type X s. 162.
 — X s. 161.
 — Z s. 176.
 — H s. 210 f.
 — S s. 13, 142, 148, 209.
 — F fig. 68, s. 80, 83.
 — H s. 98 og note 1.
 — R s. 144.
 — M s. 21.
 — A s. 21.

C 1977.	Ophus, Vang.	Type D fig. 39 s. 42, 71 ff., 210 f.	
C 16036.	Ness,	— M s. 204.	
Nord. Mus. 50016.	Alaug, Fyrnes,	— S s. 144.	
C 1831.	Berg,	Loitom,	— X s. 162.
C 12848.	V. Berg,	—	— O fig. 164 s. 50, 193, 194 ff.
C 9530.	By,	—	— T s. 150.
C 10737.	V. Engelhaug,	—	— Z s. 176 f.
C 9704.	Finstad,	—	Sortype 8 fig. 62 s. 111.
C 10649.	Store-Finstad,	—	— Q fig. 93 s. 117.
C 10658.	Hulsteinskow,	—	Type E fig. 123 s. 177 ff.
C 10238a.	Vestrehaug,	—	— S fig. 116 s. 144 ff.
C 5386.	Ibryni, Romsdal,	—	— X fig. 126 s. 162, 162, 164.
C 18603.	Dal,	—	— X s. 164.
C 11318.	Finstad,	—	— T s. 150.
C 3867.	O. Alm,	Stange,	— U fig. 190 s. 150 ff.
C 202314n.	Arstad,	—	— H s. 10.
C 5593.	Hommervikstad,	—	Sortype 20 s. 134 f.
C 4979.	Hommervikstad,	—	— 20 fig. 125 s. 144, 91, 174 f., 210.
C 9981.	Korsodeganrien, St.	Middelalder s. 11 ff.	
C 20812a.	Skoleinnsel, Stange,	Type S s. 144.	
C 12773.	Seim, S. Odalen,	— C s. 187.	
C 2544.	Kongshov, Grue,	— K s. 105.	
C 15888.	Vold,	— K s. 140.	
C 2538.	Borg, Hof,	— S s. 144.	
C 1053 b.	Hof,	— L s. 114.	
C 3210.	Kusgården, Aanæs,	— T fig. 119 s. 150, 181.	
C 9110.	Strand, Elverum,	— I s. 102.	
C 10662.	Braaten, Annat,	— I. fig. 96 s. 114 ff.	
C 4094.	Kibbe,	— I s. 102 f.	
C 21014.	— —	— K fig. 91 s. 105 ff.	
C 20433a.	Stor-Elvedalen,	— L? s. 114.	
C 14005.	Berge, Øvre Rendalen,	— C fig. 31 b s. 10, 36.	
C 257.	Hedemarken	— K fig. 103 s. 140 ff.	
C 17566.	Hedemarken el. Gudbrandsd.	— K fig. 93 s. 105 f.	

Kristian.

Nord. Mus. 40892.	Brennfjord, Lesje.	Type F s. 83.
C 9959.	Harsnæs, Skjækk.	Sortype 18 s. 173.
C 18173.	Hyrven,	Type H s. 98.
Sandv. saml. 5.	Aukrast, Lom.	— C s. 66.
C 8598.	Holbo, Vang.	— E fig. 4 s. 6 75, 78.
C 8631.	Kleppen,	Sortype 11 s. 111.
C 7607.	Kvarberg,	— S fig. 73 s. 49, 87, 100.
B 1564.	Sandbu,	Type S s. 144.
C 4937.	— —	— S fig. 105 s. 144, 149.
Sandv. saml. 17.	Sandbu, Vang.	— K s. 105.
C 4972.	Vang?	— D s. 71.
C 4120.	Skaaden, N. Fred.	— Y fig. 132 s. 21, 168, 170 f.
C 4121.	— —	— H s. 21, 92, 171.
C 1924.	Mælhus, Øier,	Sortype 16 s. 124 f., 188.
C 2764.	Restad, Fnaberg.	Type K s. 105.
C 9809.	Kløke, Hiri,	— H s. 93.
C 20660.	Bergsø, Vardal.	— H s. 84.
Nord. Mus. 50003.	Inchal, Vandal.	— L? s. 114.
C 5502.	Gile, Ø. Toten,	— Q fig. 110 s. 138 f.
C 18656.	Prestegården, Ø. Toten,	— M s. 10.

- C 2339. Degsvold, V. Toten,
C 1292. Hagerbakken, —
C 10304. Lunner, Lunner,
C 3619. Vesteren, —
C 3642. Oslo, Juvnaker,
B 8816. Jernaker,
C 16273. V. Bilde, Brandbu,
C 4058. Bjørke, Brandbu,
C 3478. Hramstad, —
C 6221. Tingelstad, —
C 19725. — —
C 14732. Dynna, Grun,
C 9131. V. Framstad, —
C 3712. Høgen, —
C 7392. Vøien, —
C 10360. Hignesmoen, S. Aurdal,
C 3669. Nordmøker, N. Aurdal,
C 368. Lille-Strand, —
C 7900. Midt-Strand, —
C 2068. Alstad, Ø. Slidre,
C 1534. Dale, —
C 16001. Jarstal, V. Slidre,
- Type U s. 153.
— X fig. 124 s. 158, 164 f.
— I, J s. 114.
Sortype 15 fig. 102 s. 193 f., 188.
Type Z s. 176.
— O s. 127, 131.
Ubest. s. 180.
Type D s. 71.
— M s. 119.
— F s. 83.
— V fig. 131 s. 169, 171.
— H s. 93.
— P s. 83.
— I s. 102.
— AE s. 188.
— F s. 80, 82.
— E fig. 03 s. 77, 78.
— M fig. 1 s. 9.
— O s. 129.
— C fig. 57 s. 66.
— G fig. 71 s. 84 f.
— B fig. 53 s. 62.

Bukkerud.

- C 7296. Hundstad, Hole,
C 16699. — —
C 19754. — —
C 5402. Læken, —
C 598. Tanberg, Norderhov,
C 3190. N. Hen, Aadalen,
C 3314. Kvie, Nes,
C 777. Vika, Nes,
C 20003a. Kirkegården, Aal,
C 1871. Albjerk, Sigdal
C 20931a. Bjertnes, —
C 16157. Øvre Teige, —
C 1282. Fossesholm, Øvre Elset
C 438. Breivik, Lier,
C 21051a. More, —
C 4397. Svere, —
C 3061. Serum, —
C 16208. Bjørnstad, Røken,
C 9935. Knutvold, Hurum,
C 395. Hurum,
C 698. —
C 12749. Rokstad, Sande,
C 19809. S. Skjennø, Notø,
- Type S s. 144.
— W s. 157.
— S s. 146.
— Z fig. 130 s. 173 ff.
— O s. 128, 130.
Sortype 14 s. 112.
Type C fig. 2 s. 9.
— C s. 10 f., 67.
— AE s. 59, 79.
Enegg, u. hj. fig. 51 s. 56.
Type A fig. 32 s. 60.
— R s. 140 f.
— AE s. 49.
Sortype 6 fig. 76 s. 88 f.
Type S s. 144.
— P fig. 109 s. 134 f.
Ubest. s. 180 f.
Type G s. 84.
Ubest. s. 180.
— s. 180.
Type Q fig. 110 s. 18, 136.
— G s. 84.
Sortype 1 fig. 55 s. 63 ff., 181.

Jarlsherg og Larvik.

- C 13680. Hyrtaal, Sande,
C 6012. Kongsteigen, Stokke,
C 14286. Nedre Store-Var, —
C 10015. Gips, Nattens, —
C 6461. Fevang, Sandebærsl.,
C 11397. Kamfjord, —
C 22117a. Ø. Kamfjord, —
- Type L s. 114.
Ubest. s. 180.
Type L fig. 95 s. 50, 113 f., 209 f.
— X s. 164.
— I s. 102.
— O fig. 106 s. 129.
— H fig. 3 s. 8 ff., 99.

Top. ark. Olds, Kr.a. Kamfjord, Sandeherred.	Type P s. 154.
C 17313. N. Virrik, Sandeherred,	— X s. 164.
C 12217. Sandeherred,	— X fig. 129 s. 166, 192.
C 16477. Granneberg, Tjalling,	— L s. 174.
C 12117. N. Kaupang, —	— N s. 196.
C 12093. S. Kaupang, —	— H s. 99.
C 5047. V. Dolven, Brunlanes,	— L fig. 94 s. 113.
C 18622. Holjem, —	— C s. 10.
C 13013. Tveitane, —	Ubrest s. 180.
C 13458. Allum, Hedrum,	Type O s. 59, 129, 131 f.
C 13572. E. Farmen, —	— H fig. B3 s. 93, 95.
C 13595. Farmen, —	Sætype 14 fig. 101 s. 100 f.
C 13618. S. Farmen, —	Type O s. 108, 121.
C 12415. Nes, —	— L s. 113.
Skien Museum 2720. Nordhelle, Hedrum,	Type A s. 66.
C 13698. Odberg, Hedrum,	— L s. 144.
C 12009. Kinstad, —	Sætype 2 fig. 79 s. 85.
C 2397. Vestreuta, —	Type N? s. 160, 164.
C 13648. — —	— H s. 10.
C 1415. Skjernm, Larvik	— E fig. A s. Bz., s. 77, 79.
C 2110. Tamm, —	— O s. 127, 131.

Bratsberg.

C 8402. Bergsviken, Skante,	Sætype 4 fig. 73 s. 78, 86 f.
Skien Museum 2221. Lukholmen, Solund,	Type Z s. 176.
C 10082. Hvuala, Lunde,	Type C fig. 4 s. 9.
C 16359. Frekstein, Bo,	Sætype 4 fig. 73 s. 78, 86 f.
C 17958. Øvrebo, Bo,	Type T s. 151.
C 21028. Boen, Tim,	— V s. 169, 171.
C 21039. — —	— Q s. 12.
C 22211. Sudheim, —	— Z s. 176.
H 3882. Tim,	— V s. 169.
Nord. Mus. 10430. Atran s. Tim,	— Z s. 176.
C 5544. Hafsten, Gransherred,	— Z fig. 127 s. 50, 176 f.
C 10203. Mosebo, Hjartdal,	— I fig. 87 s. 102 f.
Nord. Mus. 7317. Skeie, Hjartdal,	— O s. 133 f., 193.
C 1648. Utgarden, Seljord,	— T fig. 121 s. 151 f.
C 1110. Reimdal, Kvitesæd,	Sætype 3 fig. 73 s. 86 f.
C 11451. Aarhus, Fyresdal,	Type S fig. 114 s. 145, 149.
C 1604. Ankeren, Laardal,	— X s. 160.
C 1851. Bjølndal, —	— M s. 120.
C 2379. Skatter, —	Knægget u. h. s. 58.
C 21633. Telemarken,	Type Y s. 169, 171.

Nedrenea.

A 303. Mostad, Gjerstad,	Type K s. 106 f.
A 214. Sørsidsl, Froland,	Ubrest s. 181.
A 208. Haugesud, Øiestad,	Type O s. 127.
A 215. Haahberstad, Fjære,	— V s. 174.
A 349 b. Trælerud, —	— Q s. 128 f.
C 20511 a. Freines, Bygland,	— S s. 145.
H 5207 b. Norseland, Valle,	— X s. 165.
H 5207 c. — —	— Y s. 165, 170 f.
C 18798. Kygnestad, —	— Y s. 170.
Top. ark. Olds, Kr.a. Ve, Tyeid,	— L s. 174.

Lister og Mandal.

C 1554 b.	Rugland, Mandal.	Type D s. 71.
C 8894.	Tregde, Halsna.	— O fig. 5 s. 14 f., 148.
C 8982.	Mandalsegnar.	— S s. 145.
C 8376.	Neding, Halsna.	— K s. 106 f.
A 302.	Noteland, —	— O s. 127, 132 f.
Nationalmus. Khvyn. DCCXIV.	Aagedal, Bjelland.	— E s. 71.
St 1001.	Vassæ.	— S s. 145.
C 14915.	Tingvatin, Haugesund.	— Y s. 170.

Staranger.

St 2453 a.	Sor-Branst, Klepp.	Type W s. 152.
St 3962 a—b.	Klepp.	— D s. 71.
C 2153.	Kyllingstad, Lyse.	Egg, u. hult s. 58.
St 2386 a.	Vestly, —	Type X s. 165.
St 2386 a.	Augland, Holland.	— V s. 155.
St 2193 a.	Harestad, Hetland.	— H s. 92.
St 864.	Idas, Strand.	— V s. 170 f.
C 18494.	Vig, Renesse.	— II fig. 62 s. 93.
St 1886.	Øystebø, Vikedal.	— P s. 128 f.
St 2266 a.	Øystebø, Vikedal.	— V s. 155.
St 2743 a.	Lyse, Neststrand.	— H s. 98.
St 2384 a.	Kirkhus, Hjelmeland.	— P s. 134.
B 1346 b.	Gautetun, Suldal.	— V s. 155.
St 1451.	Prestegården, Suldal.	— V s. 170.
B 4393.	Rossebo ved Haugesund.	— O s. 127.
Stav, Muu, Aakre, Kopervik,		— L s. 174.

Søndre Bergenshus.

B 5725 a.	Netteland, Kvinnherad.	Type N s. 125.
B 962.	Vad, Etne.	— R s. 140, 142.
B 7482.	Halsna kloster, Fjellberg.	— D s. 71.
B 3062.	Treite, Sreen.	— L s. 114.
B 3967 a.	Vikevik, —	— C fig. 54 a s. 62 f.
B 3967 b.	— —	Eneget, u. hult s. 54 b s. 62 f.
B 3967 c.	— —	— s. 62.
B 6609 a.	Totland, Os.	Type H s. 98.
B 5800 a.	Ytre Arne, Haus.	— P s. 124 f.
B 5800 b.	— —	— X s. 164.
B 4820 a.	Stamnes, Brekke.	— V s. 155.
B 4432 a.	Vaksdal, —	Egg, u. h. s. 58.
B 908.	Øksendal, Hosanger.	Type W s. 157.
B 6046 a.	Mæland, Alversund.	— N s. 126.
B 1741.	Hodne, Lærdal.	— V s. 169, 171.
B 5200 a.	Store Slidre, Mæfjorden.	— U s. 153.
B 6718 a.	Seim, Roldal.	— O fig. 108 s. 133 f., 193.
C 14009.	— —	— V s. 170.
B 1583.	Roldal.	— O s. 127.
B 870.	Eidnes, Ullensvang.	— X fig. 127 s. 161.
B 879.	— —	— V fig. 133 a s. 165, 170, 172.
B 1848.	Sysen, Ulvik.	— H s. 62.
B 1849.	— —	— V avb. Pl. III; s. 155.
B 2199.	Torbias, Ulvik.	— X s. 160, 164, 166.
B 6147 a.	— —	

B 454.	Vamheim, Ulvik	Type W s. 157.
B 1628.	—	— N s. 126.
B 4468.	Bakke, Jondal.	— U s. 153.
B 3987 a.	Hryni, Voss,	— C s. 62.
B 3687 a.	—	— H s. 62.
B 1103.	Dokstad, Voss,	— O s. 127.
B 1090.	Grimstad, —	— U s. 153.
B 936.	Helleve,	— A s. 60.
B 0149 a.	Nedre Kyte, Voss.	— H fig. 95 a og c s. 97 f.
B 2233.	Lundø,	— N s. 126.
B 403.	Melster,	Enegg, u. hj. s. 58.
B 1748.	—	Type X s. 160.
B 360.	Skeie,	— N s. fig. 128 a s. 160, 163 f.
B 4389 a.	Voss,	— L? s. 114.
B 2155-56.	Prestegården, Voss,	— A s. 60.
B 1002.	Ringeim,	Enegg, u. hjalter s. 58.
B 6313.	Sæve,	Type L s. 114.
B 4303 a.	Hole, Vossestrand,	Enegg, u. hj. s. 58.
B 2603.	Oppheim,	Type L? s. 114.
B 2606.	—	Enegg, u. hj. s. 58.

Nordre Bergenshus.

Nord. Mus. 18724.	Fortun, Lyster,	Type A s. 60.
B 6205 a.	Sande, Lyster,	— F fig. 102 s. Bi, 84.
B 4104.	Fet, Hafslø.	— M s. 12.
C 1779.	Sem, Aardal.	— U fig. 122 s. 153 f.
B 1780.	Aardal	— O s. 127.
B 6741 a.	Stelle, Audland.	— H avb. Pl. I fig. a; s. 91 f.
B 6742.	—	Enegg, u. hj. s. 58.
B 6005 a.	Humeby, Leikanger,	Type H avb. Pl. II fig. 1; s. 91 f.
B 690.	Vangsmæ, Eidestrand,	— O s. 127, 131.
B 1204.	Brekka, Vik.	— R s. 140 f.
C 7193.	—	— R s. 140 f.
B 1069.	Grov,	— V s. 42, 169 f.
B 1622.	Sæbo,	— C s. 66 f.
B 4852 a.	Brekke, Lævik,	— H s. 99.
B 6254 a.	Aarberg, Indre Holmedal,	— L s. 114.
B 5774 a.	Viken,	— D s. 71.
B 5795 a.	Holmestrand, Jølster,	Sætype 7 fig. 77 a, 26, 83.
B 6432 a.	Helgheim,	— 13 fig. 100 s. 121, 109.
B 3938 a.	Synnesund,	Type X s. 164.
C 3134.	Jølster,	— K s. 140.
B 6748 a.	Hjelle, Eid,	— E avb. Pl. I fig. 1.
B 5730 a.	Myklebostad, Eid,	— O s. 129, 132.
B 3149.	Eid,	Ubest s. 93.
B 6359.	Bakke, Hornindalen,	Sætype 13 s. 131 f., 198.
B 6618 a.	Bo, Gloppe,	Type E s. 15 f.
B 6683 a.	Tide,	— H s. 92, 99.
B 4392 a.	Evelin,	— L s. 114.
B 5598 a.	Vtre Fitje,	— N s. 126.
B 5150 a.	Hauge,	— K s. 106, 108.
B 5405 a.	Hauge,	— N s. 103.
B 4339 a.	Indre Hessa, Gloppe,	— Z s. 176.
B 6154.	Hense,	— D s. 71.
B 6135 a.	Saareheim,	— O fig. 107 s. s. 116, 129 f., 132.
B 6530 a.	Sæde,	— R s. 140.

B 5500 b.	Hilde, Indviken,	Enegg. u. bj. s. 58.
B 5905.	Skarstein, —	Type E s. 77, 174.
C 7980.	Indviken,	— Y s. 170.
B 6845 a.	Nesi, Stryn,	— A s. 59 f.
B 5526 a.	Opstryn, —	— X s. 162, 164.
B 1483.	Vinsnes, —	— II s. 95.

Romsdal.

C 3945.	Indre Strand, Vassnelven,	Type O s. 129, 132.
B 1154.	Skinvik, Volden,	Ubest. s. 180.
C 9224.	Stokke, Sunnelven,	Type O s. 129, 132.
B 6725 a.	Dale, Norddalen,	Særtyppe 17 s. 173.
B 6358.	Vitensdal, —	Type O s. 109.
B 2912.	Smøge, Strand.	— P s. 154.
B 6128 a.	Tynes, Sokkelven,	— K s. 106.
B 4347 a.	Prestegården, Skodje,	— V s. 155.
B 3110 c.	Rekdal, Vestnes,	— O s. 127.
T 4331.	Villa, —	— S s. 146, 149.
T 4714.	Vold, Eid.	— E fig. 60 s. 76 f.
C 6149.	Roknem, —	— S s. 145.
T 31315.	Lyngjem, Grytten,	Enegg. u. bj. s. 58.
T 4715.	Magerø, Åkra,	Type K s. 106, 108, 109.
T 63.	Freda, Kristiansund,	Middelalder s. 71.
T 8237.	Hovin, Semdalen,	Type L s. 114 f.
C 1704.	Sondalen,	— I s. 102.

Søndre Trondhjem.

T 3107.	Bredvold, Aafjorden,	Type W fig. 103 s. 157.
T 2361.	Stjern, —	— H s. 99.
T 6943.	Selven, Ørlandet,	— H s. 92.
B 2695.	Holden, Hevne,	Ubest. s. 180.
T 4005.	Gronning, Stadsbygden,	Type H s. 92.
T 2119.	Barbu, Orkdalen,	— I s. 102.
C 1066.	Re, Melhusen,	— V s. 170.
T 6253.	— —	— C og H s. 69 og 93.
T 308.	Snoen, —	— S fig. 117 s. 145, 167.
C 3122.	Prestegården, Opdal,	— K s. 107.
T 3394.	— —	— S s. 145.
C 5237.	Rise, —	Særtyppe 17 s. 173.
T 1951.	Strande, —	Type E og M fig. 60 s. 78, 80, 100.
T 2211.	— —	— K) s. 107 f.
T 759.	Opdal,	— Y s. 170.
T 733.	— —	— U s. 153.
T 6192.	Opdal eller Ørlandet	— O s. 107.
T 6293.	— — —	— I s. 102 f.
T 6935.	Forset, Melhus,	— S s. 145.
T 453.	Gravrank, —	— K fig. 89 s. 106 ff., 120.
T 1441.	Krokstad, —	— H fig. 81 s. 90, 94, 99.
T 5982.	Jystad, Borgen,	— O s. 128, 131, 133.
T 2463.	Hussby, Hynneset,	— V s. 170.
T 305.	Onsåien, —	— W s. 157.
T 67.	Vigdil, —	Særtyppe 19 fig. 134 s. 173 f.
T 11547.	Marienlyst, Strindheim,	Type B s. 63.

Nordre Trondhjem.

T 4485.	Hjerknes, Stjordalen,	Type I.	fig. 97 a-s, 10, 113.
T 4791.	Haus,	-	I a. 102.
T 6028.	V. Stenvik,	-	I a. 114.
T 436.	Mosdalstangen, Frosta,	-	I a. 102.
T 300.	Rygg,	-	II a. 98.
T 308.	-	-	W a. 137.
T 6906.	Hymne, Skogn,	-	II a. 99.
T 6919.	-	-	II a. 98.
T 3032.	Valax,	-	I a. 102.
T 948.	Seter, Levanger,	Serotype 18 a. 173.	
T 1087.	Borg, Verdalens,	Type D1 a. 200.	
T 75.	Haug,	-	I a. 102.
T 572.	Lomskinn,	-	S fig. 118 a. 146, 148.
T 4504.	Gangstad, Indreisen,	-	P a. 104.
T 566.	Sandnes	-	L a. 114.
C 5464.	Verdal,	-	X a. 161.
T 251.	Inderoen,	-	L a. 114, 172.
C 571.	Nordgården, Sparbu,	-	S a. 143, 145.
T 3845.	Sæmnes, Bentsdalen,	-	O a. 137.
T 400.	Svenning, Stod,	-	U a. 15.
T 11677 a.	Ovre Sandnes, Sænnesen,	-	C fig. 65 a. 79.
T 3963.	Hamner, Grong,	-	F fig. 69 a. 80 f, Pl.
T 11581.	Leknes	-	U a. 133.
T 1937.	Vigten, Nærø,	-	A a. 60.
T 3645.	Kolvereid,	-	I a. 102.

Nordland.

B 4462 a.	Nord-Hierv.	Type II a. 98.	
B 4316 b.	Hardstein, Nessne	-	II a. 92.
T 9312.	Tommedeide,	-	V a. 171.
B 5161 a.	Nes, Hammers,	-	O a. 137, 133, 165.
B 5161 b.	-	-	X a. 164.
C 203171.	Steissvjk, Lædingen,	Serotype 1 fig. 56 a. 63, 181.	
B 1679.	Lofoten,	Type II avb. Pl. II fig. 21 a. 91.	
B 5650.	Ukj. m.	Type O a. 109.	
C 480.	-	-	X fig. 125 a. 158 L.
C 354.	-	-	K a. 106.
C 8094.	-	-	D a. 71.
C 91704.	-	-	II fig. II a. 59, 93 f, 96.
T 68.	-	-	A a. 29.
T 70.	-	-	U a. 133.
T 1830.	-	-	W a. 157.

I ovenstående fortegnelse er samvilt mulig nevnt alle verdi som er mønst i utvalgningen, og som forekommer i fund behandlet under sverdtypene.

FORTEGNELSE

over det væsentligste av den litteratur som er nævnt i dette arbeide.

- Anderson, Joseph: Scotland in Pagan Times. The Iron Age. Edinburgh 1882.
- Arne, T. J.: Se Stolpe, Hj. (Graffiltet vid Vendel).
- Sveriges forbindelser med Østern under vikingatiden. Fornvännen 1912.
  - La Suède et l'Orient. Archives d'Etudes Orientales. Upsal 1914.
- Aspelin, J. R.: Antiquités du Nord Finno-Ougrien. Helsingfors 1877.
- Bregger, A. W.: Borrefundet og Vestfældekongernes graver. Kristiana Videnskapselskaps skrifter II. Hist.-Bios. Kl. 1916 nr. 1.
- Coffey, George, and Armstrong, E. C. R.: Scandinavian Objects found at Island-Bridge and Kilmalham. Proceedings of the Royal Irish Academy. Volume XXVIII. Section C. No. 5. Dublin 1910.
- Ebert, Max: Lanzesphären mit silberplattierter Tülle. Baltische Studien 1914.
- Zu den Beziehungen der Ostseeprovinzen mit Skandinavien in der ersten Hälfte des 11. Jahrhunderts. Baltische Studien 1914.
- Falk, Hj.: Altgermanische Waffenkunde. Kristiania Videnskapselskaps skrifter II. Hist.-Bios. kl. 1914 nr. 6.
- Festin, Eric: Arkeologiska undersökningar 1913. Undersökningar vid åpendiatresor 1914 för Jämtlands läns formannesförening. Jämtlands läns formannesföreningas tidskr. 1915.
- Frödin, O.: Ett graffilt från den yngre järnåldern vid Östveda i Hedesunda socken i Gästrikland. Måssadsblad 1903–05 s. 152 ff.
- Gustafson, G.: Norges Oldtid. Kr.a 1906.
- Hackmann, A.: Die vorgeschichtliche Forschung in Finnland. Praktik, Zeitschrift VI 1914.
- Hultström, G.: Fjästbygdernas järnålder. Jämtlands läns formannesföreningas tidskrift 1912.
- Kjellmark, K.: Ett graffilt från den yngre järnåldern i Ås i Jämtland. Ymer 1905.
- Knorr, Fr.: Bootkammergrabs südlich der Oldenburg bei Schleswig. Mitteilungen des antropologischen Vereins in Schleswig-Holstein. 19. Heft 1911.
- Lindenschmit, L.: Die Altertümer unserer heidnischen Vorzeit, I–V. Mainz 1804–1911.
- Lorange, A.: Den yngre jernalders Sværd. Bergen 1889.
- Samlingen af Norske Oldsager i Bergens Museum. Bergen 1876.
- Merton, A.: Die Buchmäler in St. Gallen vom neunten bis zum elften Jahrhundert. Leipzig 1912.
- Mesiorf, J.: Vorgeschichtliche Altertümer aus Schleswig-Holstein. Hamburg 1885.
- Montelius, O.: Sveriges forntid. Stockholm 1874.
- Om de ovala spännducklörar. Minnadsblad (Kongl. Vitterhets Historie och Antiquitets Akademiens) 1873 og 1877.
  - Bohuslänska tornsaker från hednatisiden. Stockholm 1874–1884.
  - Översigt över den nordiska forntidens perioder. Svenska formannesföreningens tidskrift (S. F. F.) B. VIII. 1891–93.
  - Kulturgeschichte Schwedens.
- Müller, Sophus: Dyrornamentiken i Norden. Arbejder for nordisk oldkyndighed. 1880.

- Müller, Sophus: *Ordning af Danmarks oldsager. II. Jernalderen*. Kjøbenhavn 1888—1895.
 — *Vor Oldtid*. Kjøbenhavn 1897.
 — *Vendaysselstudier. Aarbeger for nordisk oldkyndighed*, 1912.
 Nicolaysen, N.: *Norske Fornlevninger*. Kristiania 1862—1866.
 Olsom, W.: *Om sverbjern, smedejern og stål*. Kr.a 1890.
 Petersen, Jan: *Een norsk sverdtype fra vikingetiden*. Oldtiden VII. Kr.a 1917.
 Petersen, Th.: *Baandformet omvikling av sverdskecher i vikingtiden*. Oldtiden VII. Kr.a 1917.
 Rygh, K.: *Arkeologiske undersøkelser 1910*. Trondhj. Videnskapselskaps Skrifter 1910. Nr. 6.
 Rygh, O.: *Norske Oldsager*. Kr.a 1885.
 Salin, B.: *Altgermanische Thierornamentik*. Stockholm 1904.
 Scheteig, H.: *Gravene ved Myklehostad paa Nordjordet*. Berg. Mus. Aarb. 1905. Nr. 1.
 — *Urssesgruppen. Det siste avsnitt av vikingetidens stilutvikling*. Ab. 1909.
 — *Vestlandets eldste kulturhistorie*. Bergen 1909.
 — *Traces of the Custom of "Sentece" in Norway during the Viking Age*. 1910.
 — *En miniatyrok av hones fra vikingetiden*. Bergens Museum Aarbok 1911. Nr. 15.
 — *Vestlandiske graver fra jernalderen*. (V. J. G.) Bergen 1912.
 — *En orientalsk stillinfllydelse i Norge på Olaf den helliges tid*. Kunst og Kultur. B. I.
 — *Fortegnelse over norske baatgraver*. (Bokmørt til: Fortegnelse osv.). Særtrykk av Osebergfunnet I. Kr.a 1917.
 — *Nye jernaldersfund på Vestlandet*. Bergens Museum Aarb. 1916—17. Hist.-antikv. række. Nr. 2.
 Sehnitzer, B.: *Några undersökningar i Lings gravfält i Södermanland*. Fornvännen 1912.
 Stolpe, H., og Arne, T. J.: *Graffitit vid Vendel*. Stockholm 1912.
 Undset, I.: *Norske Oldsager i Fremmede Museer*. Kr.a 1878.
 — *Fra Norges eldste jernalder*. Aarbeger for nordisk oldkyndighed. 1880.
 — *Til kundskab om vor yngre jernalder*. Kr.a Vidensk. forh. 1890. Nr. 3.
 — *De nordiske klaverbladformede spandriller fra yngre jernalder*. Kr.a. Vidensk. forh. 1891. Nr. 2.
 Viallet-le-Duc: *Dictionnaire raisonné du mobilier français*.
- Worsaae, J. J. A.: *Minder om de danske og nordmændene i England, Skotland og Irland*. Kjøbenhavn 1861.

ILLUSTRATIONSFORTEGNELSE.

- Fig. 1. C 308. Sverd.
 + 2. C 3374. —
 + 3. C 22117 a. —
 + 4. C 10682. —
 + 5. C 6894. Sverdhjalt.
 + 6. C 1483. —
 + 7. C 7669. Spydspids.
 + 8. C 2613. —
 + 9. C 2572. —
 + 10. C 4981. —
 + 11. C 10904. —
 + 12. C 9037. —
 + 13. B 1187. —
 + 14. B 1188. Sverd.
 + 15. C 439. Spydspids.
 + 16. B 1208. —
 + 17. C 19726. —
 + 18. C 8563. —
 + 19. C 21860 a. —
 + 20. C 5066. —
 + 21. C 10663. —
 + 22. C 657. —
 + 23. C 4982. —
 + 24. C 9112. —
 + 25. C 10659. —
 + 26. C 5593. —
 + 27. C 19811. Økseblad.
 + 28. C 3141. —
 + 29. C 10688. —
 + 30. C 6100. —
 + 31. C 20168 dd. —
 + 32. C 90317 a. —
 + 33. C 2766. —
 + 34. C 1926. —
 + 35. C 1971. —
 + 36. C 21220 f. —
 + 37. C 1780. —
 + 38. C 13103. —
 + 39. C 15039. —
 + 40. C 989. —
 + 41. C 21662 b. —
 + 42. C 9532. —
- Lille-Strand, N. Aardal, Krist. s. 9.
 Kvist, Nes, Busk. s. 9.
 Ø. Kamfjord, Saadeherred, J. L. s. 9.
 Hvaala, Lunde, Brb. s. 9.
 Tregje, Halset, L. N. s. 15.
 Giskevold, Ullensaker, Akh. s. 15.
 Kvarberg, Vaahe, Krist. s. 23.
 Utthus, Hol, Busk. s. 23.
 Aala, Ringsaker, Hed. s. 23.
 Hammerstad, Stange, Hed. s. 25.
 Nelli, Tinn, Brb. s. 25.
 Koll, Vardal, Krist. s. 27.
 Halvik, Gleppen, N. B. s. 27.
 — — — s. 27.
 Eresvik, Lier, Busk. s. 27.
 Bruhaugen, Våg, N. B. s. 29.
 Tingelstad, Brandbu, Krist. s. 30.
 Ulven, Ø. Aker, Akh. s. 30.
 Tondenvold, Lesje, Krist. s. 32.
 Vonbæk, Ullensaker, Akh. s. 32.
 Brasten, Aamot, Hed. s. 32.
 Her-Sau, Ringsaker, Hed. s. 32.
 Hommerstad, Stange, Hed. s. 34.
 Straad, Elverum, Hed. s. 34.
 Halsteinshov, Leiten, Hed. s. 34.
 Gilje, Ø. Toten, Krist. s. 35.
 S. Sejerse, Nore, Busk. s. 37.
 Nerlaus, S. Land, Krist. s. 37.
 Hemrum, Ringebu, Krist. s. 38.
 Seba, Ulvik, S. B. s. 38.
 Torskov, Gjerdum, Akh. s. 38.
 Steleavik, Lærlingen, Nordl. s. 39.
 Restad, Fausberg, Krist. s. 40.
 Mælum, Øyer, Krist. s. 40.
 Fossesholm, Øvre Eiker, Busk. s. 41.
 Saabheim, Tinn, Brb. s. 41.
 Seim, Aardal, N. B. s. 42.
 Bensingstad, Leiten, Hed. s. 42.
 Gyrtad, Ullensaker, Akh. s. 42.
 V. Aan, Eidsvold, Akh. s. 44.
 Koll, Vardal, Krist. s. 44.
 By, Leiten, Hed. s. 44.

- Fig. 43. C 10612. Økselblad. Moseha, Hjartdal, Bub. s. 45.
 * 44. C 10660. — Halsteinshov, Lutten, Hed. s. 45.
 * 45. C 10150. — Hammerstad, Lutten, Hed. s. 45.
 * 46. C 17760. Rangle. Kvanne, V. Slidre, Krist. s. 49.
 * 47. C 210. — Ukj. st. s. 49.
 * 48. C 7605. — Kvarberg, Vang, Krist. s. 49.
 * 49. C 1426. — Skjærsum, Lardal, J. L. s. 50.
 * 50. C 1649. — Utgaarden, Seljord, Brb. s. 50.
 * 51. C 22171. Sverd. Albjøk, Sigdal, Busk. s. 50.
 * 51. C 14005. — Berg, Rendalen, Hed. s. 50.
 * 52. C 20931 a. — Bjertnes, Sigdal, Busk. s. 60.
 * 53. C 16001. — Jarstad, V. Slidre, Krist. s. 62.
 * 54 a-d. B 3907. a sverd, økselblad, spydspids. Viken, Svenn, S. B. s. 63.
 * 55 a-d. C 19109-10. Sverd, spyd. S. Skjennes, Nore, Busk. s. 64.
 * 56. C 20317 a. Sverd. Steinvik, Ladinger, Nordl. s. 65.
 * 57. C 2001. — Alstad, G. Slidre, Krist. s. 66.
 * 58. C 77. — Vik, Nes, Busk. s. 67.
 * 59. C 1072. — Ophus, Vang, Hed. s. 70.
 * 60. C 16276. — Ved Nos, Smal. s. 73.
 * 61. C 17315. — Kvækestad, Askim, Smal. s. 75.
 * 62. C 6148. — Void, Eids, Rind. s. 76.
 * 63. C 3009. Sverdhalter. Nordhaker, N. Aurdal, Krist. s. 78.
 * 64. C 2521. Sverdhalter knip. Haitha, Vang, Krist. s. 78.
 * 65. T 1637 a-b. Sverd, økselblad. Øvre Sandnes, Snasen, N. T. s. 79.
 * 66 a-k. T 1951. Sverd. Strømme, Opdal, S. T. s. 80.
 * A. C 1413. Sverdklinge. Skjerum, Lardal, J. L. s. 81.
 * 67. C 6409. Sverd. Halherstad, Eidsvold, Akh. s. 82.
 * 68. C 4691. — Aaker, Vang, Hed. s. 83.
 * 69. T 2963. — Hamner, Grøng, N. T. s. 83.
 * 70 a-c. B 6095. Sverd, økselblad, skjoldbile. Sande, Lyster, N. B. s. 84.
 * 71. C 1554. Smal. a. Dale, Ø. Slidre, Krist. s. 85.
 * 72. C 16009. — Risnæs, Hedrum, J. L. s. 86.
 * 73. C 1130. — Rømsdal, Kvæsnes, Brb. s. 87.
 * 74. C 8400. — Bergsøen, Skasta, Brb. s. 87.
 * 75. C 2061. — Kvarberg, Vang, Krist. s. 88.
 * 76. C 420. — Brøvik, Lier, Busk. s. 88.
 * 77. B 3795 a. — Bolstør, Jelster, N. B. s. 89.
 * 78 a-b. B 5795. Spydspids, økselblad. Bolstør, Jelster, N. B. s. 90.
 * 79. C 20168 a. Sverd. Torsby, Gjerdrum, Akh. s. 91.
 * 80. B 6685 a. — Eide, Gjøppen, N. B. s. 92.
 * 81. T 1441. — Krokstad, Melhus, S. T. s. 92.
 * 82. C 18494. — Vig, Rennesø, Stav. s. 93.
 * 83. C 13572. — Farset, Hedrum, J. L. s. 95.
 * 84. C 21704. — Ukj. st. s. 96.
 * 85. B 6149 a-b. Sverd og spydspids. Kyte, Voss, S. H. s. 97.
 * 86. C 18062. Sverd. Prestegårdene, Ullensaker, Akh. s. 101.
 * 87. C 10203. — Moreha, Hjartdal, Brb. s. 102.
 * 88. C 7101. — Kjolsnæs, Nes, Akh. s. 104.
 * 89. T 453. — Grøvaak, Melhus, S. T. s. 106.
 * 90. C 12566. — Hedemarker el., Gulbrandsdalen s. 106.
 * 91. C 11012. — Kilde, Aanot, Hed. s. 107.
 * 92. C 9704. — Flinstad, Lutten, Hed. s. 111.
 * 93. C 10649. — Store-Finstad, Lutten, Hed. s. 112.
 * 94. C 5847. — V. Døren, Brunlanes, J. L. s. 113.
 * 95. C 14286. — Nedre Støce-Var, Stokke, J. L. s. 113.

Fig.	nr.	C 10662.	Sverd.	Braaten, Aamot, Hed. n. 115.
*	95.	T 4485-87.	Sverd, spydspids, øksehod.	Bjerkas, Sjødalstr., N. T. s. 116.
*	98.	C 7603.	Sverd.	Oyr, Eideomsl., Akh. s. 117.
*	99.	C 213.	—	Romerike, Akh. s. 119.
*	100.	B 6432 a.	—	Holheim, Jæster, N. B. s. 120.
*	101.	C 13595.	—	Farmen, Hedrum, J. L. s. 123.
*	102.	C 3619.	—	Vesteren, Lunner, Krist. s. 124.
*	103.	C 4115.	—	Nordfj. Fet, Akh. s. 125.
*	104.	C 13848.	—	V. Berg, Læten, Hed. s. 127.
*	105.	C 16380.	—	Gnarsby, Rygge, Smal. s. 128.
*	106.	C 11591.	—	Kamfjord, Sandeherred, J. L. s. 129.
*	107.	B 6123 a-c.	Sverd, spyd, ska.	Saarheim, Gluppen, N. B. s. 130.
*	108.	B 6718 a.	Sverd,	Stein, Raldal, S. B. s. 133.
*	109.	C 4397.	—	Sverd, Lier, Busk. (35).
*	110.	C 608.	—	Hurum, Busk. s. 136.
*	111.	C 8027.	—	Aas, Namdalen, Akh. s. 137.
*	112.	C 7528.	—	Gile, Ø, Tåten, Krist. s. 139.
*	113.	C 257.	—	Hedemarken n. 141.
*	114.	C 11451.	—	Aarhus, Fyresdal, Brb. s. 143.
*	115.	C 257.	—	Sandbu, Vnæs, Krist. s. 144.
*	116.	C 20138 a.	—	Vestrehaug, Læten, Hed. s. 145.
*	117.	T 298-310.	Sverd, spyd, ska.	Snoen, Meldalen, S. T. s. 147.
*	118.	T 372-73.	Sverd, ska.	Landskin, Verdalstr., N. T. s. 148.
*	119.	C 3210.	Sverd.	Koogaarden, Aasnes, Hed. s. 150.
*	120.	C 3867.	—	Ø, Alm, Stange, Hed. s. 151.
*	121.	C 1648.	—	Utgården, Seljord, Brb. s. 151.
*	122.	C 1770.	—	Stein, Aardal, N. B. s. 154.
*	123.	T 3107.	—	Bredvold, Aafjorden, S. T. s. 157.
*	124.	C 1292.	—	Hagerbakken, V. Tuen, Krist. s. 158.
*	125.	C 380.	—	Ukj. st. s. 159.
*	126.	C 5386.	—	Brynl, Homdal, Hed. s. 160.
*	127.	B 878.	—	Eidnes, Ullenvang, S. B. s. 161.
*	128.	B 860 ff.	Sverd, spyd, ska.	Skeie, Kvinnherred, S. B. s. 163.
*	129.	C 12817.	Sverd.	Sandeherred, J. L. s. 165.
*	130.	C 18798.	—	Ryggestad, Valle, Ned. s. 168.
*	131.	C 19725.	—	Tingelstad, Brandbu, Krist. s. 169.
*	132.	C 4120.	—	Skanden, N. Fron, Krist. s. 170.
*	133.	B 879 f.	Sverd, ska.	Ednes, Ullenvang, S. B. s. 172.
*	134.	T 63.	Sverd.	Vigdal, Buskien, S. T. s. 174.
*	135.	C 4979.	—	Hommerstad, Stange, Hed. s. 175.
*	136.	C 5402.	—	Løken, Hole, Busk. s. 176.
*	137.	C 5544.	—	Hafsten, Gransherred, Brb. s. 177.
*	138.	C 10928.	—	Halgeinsthou, Leuten, Hed. s. 179.
Pl.	I fig. 1.	B 6146 a.	—	Hjelle, Eid, N. B.
*	I 1.	B 6141 a.	—	Helle, Aurland, N. B.
*	II 1.	B 6083 a.	—	Huseby, Leikanger, N. B.
*	II 1.	B 1679.	—	Lofoten, Nordl.
*	III.	B 2799.	—	Torblau, Ulvik, S. B.

FORKORTELSER.

- Ab.: Årsberetningene for foreningen til norske fortidsminnesmøkers bevarelse.
A.: Arendals Museum.
B.: Bergens Museums Oldsaksamling.
C.: Universitetets Oldsaksamling, Kristiania.
St.: Stavanger Museums Oldsaksamling.
T.: Trondhjems Museums Oldsaksamling.
-

TRYKFEIL OG RETTELSER.

Dessvære har der under trykningen bidrækket sig en hel del, alfor mange, trykfeil og andre formelle feil. Endel av disse amst jeg er til spørresom på, i et rettet endenfor.

S.	3 l. 6 f. o.	staar:	bekandet	ges:	betandler,
*	3 note 1	—	E 21588	—	C. 21588,
*	12 l. 11 f. o.	—	C. 4483	—	T. 4483,
*	13 l. 9 f. o.	—	I-typen	—	D-typen,
*	13 l. 13 f. o.	—	N-typen	—	W-typen,
*	25 efter fig. 10	—	Hammerstad	—	Hammerstad,
*	27 fig. 14 staar op og ned.	—			
*	29 l. 9 f. n.	staar:	solvbeleg	—	solvbeleg,
*	31 note 1 l. 1 f. n.	—	overd	—	spyl,
*	34 l. 13 f. n.	—	Hammerstad	—	Hammerstad,
*	44 ved fig. 49	—	Borg	—	Bly,
*	45 l. 1 f. n.	—	5044	—	3344
*	49 l. 13 f. n.	—	skalt	—	skabret,
*	58 l. 9 f. o.	—	B. 403	—	B. 403 ff.
*	59 l. 14 f. n.	—	Nest	—	Nest,
*	75 l. 22 f. n. efter dyrehoder meglemt; denne opføring.	—			
*	75 l. 13 f. n.	staar:	av og til figuren læs:	av og til i figuren:	
*	77 l. 19 C. o.	—	(se fig.)	—	(se fig. A & B),
*	77 l. 9 f. n.	—	Rakkesen	—	Vold,
*	78 l. 19 f. n. efter Snæssen læs: fig. 65 b.	—			
*	106 B. 3639 hesthalder.	—			
*	108 l. 4 f. o.	staar:	T. 21125	—	T. 2211,
*	114 l. 13 f. o.	—	arb. fig. 97 a flynes til l. 12 f. o.		
*	124 l. 13 f. o.	—	2583	læs:	2584,
*	126 l. 16 f. n.	—	V. England	—	V. England,
*	128 l. 18 f. o.	—	Jevosker	—	Lanner,

Fig. 2. Bellø, Aurland, N. B. 23.

Fig. 1. Hvitla, Førde, N. B. 23.

Fig. 1. Huseby, Lekanger. Nordl. 2/3.

Fig. 2. Lofoten. Nordl. 2/3.

Torbua Ulvik. S. B. 2^a.

